

**คุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน :
ศึกษากรณีชุมชนเปี่ยมธรรม เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร**

ชั้นวดี ดอนวิเศษ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)

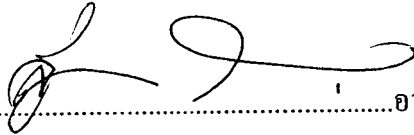
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

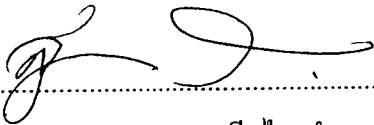
2552

คุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน :
ศึกษากรณีชุมชนเปี่ยมธรรม เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร
ชั้นวดี ดอนวิเศษ
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

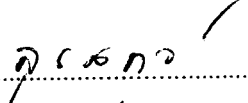
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)

รองศาสตราจารย์..........อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ดร. สุพรรณณี ไชยอำพร)

ศาสตราจารย์..........ประธานกรรมการ
(ดร. สนิท สมัครการ)

รองศาสตราจารย์..........กรรมการ
(ดร. สุพรรณณี ไชยอำพร)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์..........กรรมการ
(ดร. คมพล สุวรรณกัญ)

รองศาสตราจารย์..........คณบดี
(ดร. สุรสิทธิ์ วชิรขจร)

วันที่.....11.....เดือน.....04.....พ.ศ. 2552

บทคัดย่อ

ชื่อวิทยานิพนธ์	คุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน : ศึกษากรณีชุมชนเปี่ยมธรรม เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร
ชื่อผู้เขียน	นางสาวธันวดี คอนวิเศษ
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)
ปีการศึกษา	2552

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายของคุณภาพสังคม ลักษณะของคุณภาพสังคม และองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมในทัศนะของชุมชนเปี่ยมธรรม เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลที่ สำคัญ (Key-informants) 18 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ตัวแทนสตรี และตัวแทนเยาวชนที่มี บทบาทในงานพัฒนาของชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลได้ยึดหลักการกระเทียบเคียงแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ควบคู่บริบท (Context) โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาประกอบ

ผลการศึกษาพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

“คุณภาพสังคม” คือ ชุมชนที่มีความสงบสุข มีความรักสามัคคีกัน มีผู้นำของแต่ละองค์กร ของชุมชนที่ใช้หลักเหตุผล ไม่ยึดติดกับตัวเอง และการใช้หลักการของศาสนานำชีวิตในทุก ๆ เรื่อง

ส่วนลักษณะของคุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน ประกอบด้วย การมี ระบบเครือญาติที่มีความรัก มีความผูกพัน มีสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นรักใคร่กลมเกลียวกัน คนใน ชุมชนมีการศึกษา มีการประกอบอาชีพที่มั่นคงให้กับตนเอง การสืบทอดวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นได้ อย่างยาวนาน การมีสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ และหัวใจสำคัญคือ การยึดหลักคำสอนของศาสนา มาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างเคร่งครัด และทุกคนในชุมชนมีจิตใจที่อยากทำงานเพื่อส่วนรวม มากกว่าประโยชน์ส่วนตน ส่วนข้อมูลองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมในทัศนะของชาว ชุมชน ประกอบด้วย

1) ด้านปัจจัยสี่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคและที่อยู่อาศัย ซึ่งไม่สามารถขาดเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้ 2) ด้านครอบครัว การสร้างบ้านเรือนอยู่ในบริเวณเดียวกัน และมีการไปมาหาสู่กันเสมอ ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติ 3) ด้านเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่จะปลูกไว้กินเองภายในครัวเรือน ทำให้ไม่ต้องจับจ่ายใช้สอยช่วยลดภาระค่าใช้จ่าย 4) ด้านการศึกษา/ความรู้ การนำความรู้ไปประกอบอาชีพและพัฒนาตนเองและชุมชน 5) ด้านประชาคม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมาจากจิตสำนึกและความต้องการเห็นชุมชนเป็นชุมชนอยู่ดีมีสุข ซึ่งชาวชุมชนจะเน้นการปฏิบัติตามหลักศาสนาที่สอนให้ใช้ชีวิตอย่างพอเพียงอย่างเคร่งครัด 6) ด้านสิ่งแวดล้อม มีการรักษาสภาพของสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนให้มีบรรยากาศที่น่าอยู่อาศัย 7) ด้านจริยธรรม/ศาสนา คนในชุมชนมีคุณธรรมและจริยธรรม จากการยึดหลักคำสอนของศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยการรู้จักให้ผู้อื่นด้วยการบริจาคทานในทุกปีและความพอเพียงกับการใช้ชีวิต โดยการไม่เอาเปรียบผู้อื่น ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน 8) ด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี ชุมชนต้องนำความรู้ใหม่ ๆ มาเพื่อพัฒนาชุมชน และต้องรู้เท่าทันกับสถานการณ์ของโลกภายนอกด้วย

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา เพื่อให้ชุมชนยังคงรักษาสภาพของความเป็นชุมชนที่น่าอยู่น่าอาศัย ดังนั้นหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนทุกองค์กร ควรร่วมมือร่วมแรงใจกันในการสอดส่อง การหามาตรการในการเฝ้าระวังและป้องกันพื้นที่ที่คิดว่าเป็นจุดเสี่ยงของชุมชน รวมไปถึงการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเพื่อหาทางป้องกันปัญหาที่คาดการณ์ว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาค่านิยมในกลุ่มวัยรุ่น เป็นต้น

ABSTRACT

Title of Thesis	Community Dweller's Perception of Social Quality of a Community : A Study of Piem Tham Community, Nong Chok District, Bangkok Metropolitant
Author	Miss Thanwadee Donviset
Degree	Master of Arts (Social Development)
Year	2009

The objectives of this qualitative research are to study the meaning of social quality, native of the social quality and components or indicators of social quality as perceived by the people living in Piem Tham Community, Nong Chok District, Bangkok Metropolitant. Data collection is done by the technique of key-informant interviewing; 18 key-informants comprising community leaders, representatives of woman and youth who play roles in community development work. Data analysis is done with logical context description and descriptive statistics.

Results of the study can be summarized as follows:

“Social quality” is a peaceful community with affection unity, community leaders use reason in making decisions, not relying on oneself's belief and upholding religions principles in every matter.

As for the native of social quality proceived by the community dwellers comprises warm kin relation system, good education, secured occupations, transmission of cultural traditionas with healthy natural environment; the core ingredient is to uphold religions principles for daily living; everybody is willing to work for the community more them for oneself. Other relevant data include:

1) The four basic fartors for living, i.e., food, clothing, housing and medicine, 2) the family living close together with prequent interactions among kins, 3) the economic: mainly from

(4)

household's production without unnecessary paying, 4) the education: using knowledge for occupation and self and community development, 5) the civil affairs: people's participation with consciousness and living sufficiently, 6) the environment: conserve and maintain the community environment to be good for living, 7) the ethical religion: the people follow ethical teaching of the religion in daily living, giving alm every year, not taking advantage over others and not being selfish, 8) the information and technology: bringing in new knowledge for community development and always catching up with the current world situation.

Among recommendations emerged are agencies concerned should co-operation in watching and working together for the betterment of the community including preventing vices such as illegal drugs, natural environment destruction and juvenile delinquency of various forms to happen to the community for the perpetual healthy living of the community dwellers.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ มาจากความช่วยเหลือ และคำแนะนำที่สำคัญยิ่ง ขอขอบพระคุณสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ที่มอบทุนค่าธรรมเนียมการศึกษา (รายภาค) กราบขอพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สุพรรณิ ไชยอำพร ซึ่งรับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เมตตาในคำแนะนำ คำปรึกษา กำลังใจและคอยผลักดันให้การทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ ตลอดจนศาสตราจารย์ ดร.สนิท สมัครการ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คมพล สุวรรณภู ที่กรุณาให้คำแนะนำ คำปรึกษา จนวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จ

ขอน้อมรำลึกถึงคำสอนและการประสิทธิ์ประสาทความรู้จากอาจารย์ทุกท่านที่ผ่านมา ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือและแนะนำตลอดช่วงเวลาที่ข้าพเจ้าศึกษาในสถานศึกษาแห่งนี้

ขอขอบคุณคณะกรรมการชุมชนและครอบครัว รวมทั้งชาวชุมชนเปี่ยมธรรม ชุมชนที่ได้ชื่อว่าเป็นชุมชนแผ่นดินทองและเป็นเสมือนหนังสืออีกเล่มหนึ่งที่เมื่อได้อ่านและศึกษาแล้วก็จะพบความสุขตามไปด้วย รวมทั้งการให้ความอนุเคราะห์และให้ความช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณน้องๆ รุ่น 43 คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และคุณสุวรรณา อรรถโสภา เพื่อนบัณฑิตอาสาสมัคร รุ่น 33 จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ช่วยแปลเอกสาร ให้ความช่วยเหลือ และคอยถามไถ่ตลอดเวลาที่ทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

เหนือสิ่งอื่นใดขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อและคุณแม่ที่เปิดโอกาสให้ลูกได้ทำตามฝัน โดยให้การสนับสนุนและคอยให้กำลังใจตลอดมา และขอมอบวิทยานิพนธ์เล่มนี้เพื่อบูชาและตอบแทนพระคุณของท่านทั้งสอง ขอขอบคุณพี่สาวและน้องชายที่มอบกำลังใจอยู่ห่าง ๆ ซึ่งรับรู้ได้เสมอ

ท้ายที่สุด ขอขอบพระคุณผู้มีพระคุณทุกท่าน ซึ่งไม่สามารถเอ่ยนามได้หมด แต่สิ่งดี ๆ ที่ได้รับมาในวันนี้ จะขอทดแทนด้วยการนำความรู้ความสามารถที่มีอยู่ช่วยพัฒนาสังคมให้น่าอยู่ต่อไป

ธันวดี คอนวิเศษ

กันยายน 2552

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(1)
ABSTRACT	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญ	(6)
สารบัญตาราง	(8)
สารบัญภาพ	(10)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	4
1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต	8
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง	14
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับสังคม	23
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพสังคม	27
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม	56
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10	59
2.7 แนวคิดเกี่ยวกับความสุขมวลรวมประชาชาติ	61
2.8 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	68
2.9 แนวคิดนำในการศึกษา	69

บทที่ 3	วิธีการศึกษาและการรวบรวมข้อมูล	75
3.1	วิธีการศึกษา	75
3.2	กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	76
3.3	แนวการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)	76
3.4	วิธีการรวบรวมข้อมูล	78
3.5	การวิเคราะห์ข้อมูล	79
บทที่ 4	ผลการศึกษา	80
4.1	บริบทของชุมชน	81
4.2	ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	94
4.3	ตัวอย่างการสัมภาษณ์เจาะลึก	99
4.4	ผลการศึกษาข้อมูลคุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชน	126
4.5	ผลการศึกษาลักษณะของคุณภาพสังคมของชุมชน	127
4.6	ความสุขของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน	129
4.7	ข้อมูลองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชน	130
4.8	แนวโน้มของคุณภาพสังคมของชุมชนในอนาคต	157
4.9	สรุปภาพรวมคุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน	160
บทที่ 5	สรุปและข้อเสนอแนะ	168
5.1	สรุปผลการศึกษา	169
5.2	ข้อเสนอแนะ	176
บรรณานุกรม		178
ภาคผนวก		183
	ภาคผนวก ก แนวทางการสัมภาษณ์เจาะลึก	184
	ภาคผนวก ข รายละเอียดของข้อมูล	187
ประวัติผู้เขียน		211

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	แสดงตัวชี้วัดของดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน	22
2.2	แสดงองค์ประกอบของคุณภาพสังคมในไทยเป	51
2.3	แสดงการเปรียบเทียบองค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้ทางสังคมของทวีป/ ประเทศ/องค์กรต่าง ๆ	71
4.1	แสดงจำนวนประชากร จำแนกตามกลุ่มบ้านของชุมชนเปี่ยมธรรม*	83
4.2	แสดงจำนวนนักเรียน โรงเรียนอิสลามเปี่ยมธรรม* จำแนกตามปี การศึกษา	92
4.3	แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	96
4.4	แสดงข้อมูลความหมายของคุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของ ชาวชุมชน	126
4.5	แสดงข้อมูลลักษณะของคุณภาพสังคมของชุมชน	128
4.6	แสดงข้อมูลความสุขของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน	129
4.7	แสดงข้อมูลอาหาร การได้รับสารอาหารครบ 5 หมู่	131
4.8	แสดงข้อมูลสุขภาพอนามัย	132
4.9	แสดงข้อมูลลักษณะที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน	133
4.10	แสดงข้อมูลลักษณะของครอบครัวในชุมชน	133
4.11	แสดงข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว	134
4.12	แสดงข้อมูลบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว	135
4.13	แสดงข้อมูลกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ของครอบครัว	135
4.14	แสดงข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ	136
4.15	แสดงข้อมูลลักษณะอาชีพของคนในชุมชน	137

4.16	แสดงข้อมูลความพอใจเพียงของรายได้ในครอบครัว	138
4.17	แสดงข้อมูลการออมของครอบครัว	139
4.18	แสดงข้อมูลการมีหนี้สินของคนในชุมชน	139
4.19	แสดงข้อมูลระดับการศึกษาของคนในชุมชน	140
4.20	แสดงข้อมูลความพอใจเพียงของสถานศึกษาในชุมชน	141
4.21	แสดงข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น	142
4.22	แสดงข้อมูลการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	143
4.23	แสดงข้อมูลความถี่การประชุมประชาคม	143
4.24	แสดงข้อมูลเนื้อหาในการประชุมประชาคมของชุมชน	144
4.25	แสดงข้อมูลการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมประชาคม	145
4.26	แสดงข้อมูลสถานที่การประชุมประชาคมในแต่ละครั้ง	145
4.27	แสดงข้อมูลลักษณะของกลุ่มในชุมชน	146
4.28	แสดงข้อมูลแนวทางการดำเนินงานหรือกระบวนการทำงานของกลุ่ม	147
4.29	แสดงข้อมูลการสนับสนุนกลุ่มทั้งจากองค์กรภายนอกและองค์กรภายในชุมชน	147
4.30	แสดงข้อมูลลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนในอดีต	148
4.31	แสดงข้อมูลลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนในปัจจุบัน	149
4.32	แสดงข้อมูลแนวโน้มสภาพแวดล้อมของชุมชนในอนาคต	150
4.33	แสดงข้อมูลความถี่ของการประกอบศาสนากิจของสมาชิกในชุมชน	151
4.34	แสดงข้อมูลความพอใจเพียงของศาสนสถานภายในชุมชน	151
4.35	แสดงข้อมูลพฤติกรรมด้านจริยธรรมของคนในชุมชน	152
4.36	แสดงข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กหรือเยาวชนในชุมชน	153
4.37	แสดงข้อมูลช่องทางในการรับข้อมูลข่าวสาร	153
4.38	แสดงข้อมูลความถี่ของการรับข้อมูลข่าวสาร	154
4.39	แสดงข้อมูลการต่อยอดหรือการพัฒนาข้อมูลข่าวสาร	155
4.40	แสดงข้อมูลความถี่การใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน	156
4.41	แสดงข้อมูลความสำคัญของข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีในชุมชน	156

สารบัญภาพ

ภาพที่

หน้า

4.1 แสดงแนวความคิดที่สัมพันธ์กันในทัศนะของชาวชุมชน

161

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กว่า 48 ปีของการพัฒนาประเทศภายใต้กรอบการทำงานของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งได้สร้างภาพฝันและจินตนาการให้กับคนไทยทั้งชาติว่าสามารถนำพาประเทศไทยและประชากรทั้งหมดให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุข และสร้างสังคมให้กลายเป็นสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549: 51-80) ซึ่งจากการพัฒนาที่ผ่านมานั้น ได้ทำลายฝันและจินตนาการคนไทยทั้งสิ้น แล้วยังทำลายประเทศไทยโดยการกำหนดตัวชี้วัดในการพัฒนาประเทศโดย GDP -Gross Domestic Product หรือเรียกว่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ส่งผลให้ประชากรภายในประเทศต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต จากเดิมที่เคยทำการเกษตรเพื่อความพออยู่พอกิน ก็นำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามา เพื่อสร้างผลผลิตให้ได้จำนวนมาก ๆ เพื่อส่งขายทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ส่งผลให้เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของคนไทย จนกระทั่งเข้าสู่ยุคปัจจุบันเป็นยุคของทุนนิยมคอคอดคอม หรือโลกาภิวัตน์ (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร, 2549: 5) ทำให้โลกที่ทุกคนจินตนาการว่ากว้างถูกกระชับแน่นด้วยเรื่องของเวลา สถานที่ จากโลกไซเบอร์ ทุกคนสามารถท่องโลกต่างแดนได้จากการเชื่อมต่อข้อมูลโดยอินเทอร์เน็ต (Internet) สามารถรับรู้ข่าวสารได้อย่างทันท่วงที แม้จะอยู่ซีกโลกตะวันออก ก็สามารถทราบความเคลื่อนไหวของซีกโลกตะวันตกได้อย่างเท่าทันกัน เกิดการแข่งขัน แข่งชิงพื้นที่ที่ไร้ซึ่งตัวตน เพียงเพราะอยากครองโลก เนื่องจากใครเข้าถึงเทคโนโลยีเร็วกว่า มากกว่า ก็จะสามารถเป็นผู้นำคนอื่นได้ เมื่อความความสะดวกสบายถูกแลกมาจากการแข่งขัน ส่งผลให้ความสุขของมนุษย์หายไป

จากปรากฏการณ์ของสังคมที่ผิดรูป ได้ส่งผลกระทบต่อทุกระบบในสังคมไทย ทำให้นักวิชาการต้องหันกลับมาทบทวนเป้าหมายของการพัฒนาใหม่ และเป้าหมายของสังคมที่ทุกสังคมต้องการคือ การสร้างให้เกิดความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness-GNH) นั้นหมายถึง การมีความสุขร่วมกัน (Collective Happiness) เพราะไม่มีสังคมใดที่ไม่อยากให้พลเมือง

ของตนเองมีความสุข (สคไล ชันดิรพงศ์, 2550: 5) ฉะนั้นความสุขจึงเป็นแนวคิดใหม่ที่ทุกสังคมต่างก็แสวงหา และพยายามสร้างเพื่อเป็นคัมภีร์ของแนวคิดด้านการพัฒนาแบบใหม่ เช่นเดียวกับประเทศภูฏาน ประเทศเล็ก ๆ ที่เราต่างขนานนามว่าเป็นประเทศล้ำหลัง ค่อยการพัฒนา เนื่องจากเป็นประเทศขนาดเล็กและยังคงสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมของประเทศของตนเองไว้อย่างเหนียวแน่น ทั้งด้านการแต่งกาย ภาษา และการประกอบอาชีพ แต่ปรากฏการณ์ที่ชาวโลกทั่วไปมองว่าล้ำหลัง และค่อยการพัฒนาของประชากรในประเทศภูฏาน กลับมีเรื่องของความสุขมากกว่าประเทศอื่น ๆ ในซีกโลกตะวันตก ที่มีเทคโนโลยีที่ทันสมัย และอุดมไปด้วยความสะดวกสบายทั้งสิ้น ซึ่งจากหนังสือ Happiness ของ Richard Layard (อ้างถึงใน สคไล ชันดิรพงศ์, 2550: 27) ได้ทำการเปรียบเทียบความสุขระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และภูฏาน พบว่าคนที่ตอบว่า “ไม่ค่อยมีความสุข” ซึ่งมี ร้อยละ 9 ในสหรัฐอเมริกา ร้อยละ 7 ในสหราชอาณาจักร และร้อยละ 3 ในภูฏาน จากข้อมูลดังกล่าวสามารถตั้งข้อสังเกตได้ว่า GDP แม้ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา แต่ก็ไม่สามารถวัดความสุขของมวลมนุษย์ทุกประเทศได้ ทำให้นานาประเทศตื่นตัวในเรื่องการสร้างความสุขให้กับพลเมืองของตนเอง ไม่เว้นแม้แต่ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ที่ตอนนี้กำลังพยายามสร้างและค้นหาความสุขในลักษณะเฉพาะของตนเอง เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คุณภาพสังคม และพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจด้วย

เช่นเดียวกับประเทศไทยที่ได้พยายามสร้างสังคม ชุมชนให้มีความอยู่ดีมีสุข (Well-Being) และพยายามสร้างให้ประชากรภายในประเทศมีคุณภาพชีวิตที่ดีควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การค้นหาสังคมหรือชุมชนต้นแบบที่มีความเข้มแข็งในทุกด้าน เพื่อถอดบทเรียน วิเคราะห์สังเคราะห์กลวิธีการดำเนินงาน หรือกระบวนการทำงานของชุมชนที่สามารถสร้างความสุข ผ่านแนวคิดและวิธีการปฏิบัติของผู้ผู้นำ นักปราชญ์ และชาวบ้านภายในชุมชนนั้น ๆ ซึ่ง “ความสุข” ที่กล่าวถึงนั้น ในเชิงวิชาการไม่สามารถวัดออกมาเป็นจำนวนหรือตัวเลขได้ ทั้งนี้เพราะความสุขมีความเป็นนามธรรมสูง ทำให้นักวิชาการส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยให้ความสนใจในเรื่องของกระบวนการได้มาซึ่งความสุข กลับให้ความสนใจการพัฒนาเป็นรายบุคคล ทำให้ประชากรทั่วไปคุ้นเคยและเคยชินกับ คำว่า “คุณภาพชีวิต” ซึ่งเข้าใจได้ว่าเป็น สภาพของการดำรงชีวิตในสังคมที่เจ้าของชีวิตมีความพึงพอใจในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น (สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมัครการ, 2534: 12) ดังนั้นภาพของการพัฒนาจึงไม่ได้ถูกเชื่อมโยงเข้าหาภาพรวมของสังคมหรือชุมชน กอปรกับสภาพการณ์ของโลกในยุคปัจจุบันที่ได้สร้างวัฒนธรรมของการพึ่งพา (Dependency) ให้กับคนในสังคม อาทิ เทคโนโลยี ทรัพยากรและทุนต่าง ๆ เป็นต้น ก่อให้เกิดการทำลายคุณค่าของมนุษย์ รวมไปถึงสังคมหรือชุมชน เนื่องจากทำให้มนุษย์ ชุมชนและสังคมไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ นำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ตามมามากมายไม่ว่าจะเป็น ปัญหาว่างงาน ปัญหาการ

คลังโคลัวัฒนธรรมต่างชาติในหมู่ของวัยรุ่น ปัญหาการบริโภคนิยมที่เน้นความสะดวกสบาย ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนอ่อนแอลง และภาพของคุณภาพสังคมหรือคุณลักษณะสังคมที่พึงปรารถนานั้น จึงเป็นเพียงความฝันที่ทุกคนต้องการไขว่คว้า เพื่อมาครอบครอง

ดังนั้นเรื่อง “คุณภาพสังคม” (Social Quality) จึงเป็นเรื่องใหม่ที่ทุกคนต้องการศึกษาและต้องการเรียนรู้ เพื่อเข้าถึงกระบวนการพัฒนา และให้สังคมหรือชุมชนของตนเองได้เป็นสังคมที่พึงปรารถนา และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยการศึกษาในครั้งนี้ เลือกพื้นที่ชุมชนเปี่ยมธรรม* เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่กรณีศึกษา ซึ่งชุมชนดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นชุมชนต้นแบบของชุมชนเข้มแข็ง และเป็นชุมชนที่มีภาพของการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยผู้ศึกษามีแนวคิดที่จะค้นหาและทำการศึกษถึงความหมายของคุณภาพสังคม ลักษณะของคุณภาพสังคม องค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชน เนื่องจากคุณภาพสังคมเป็นคำตอบที่ทุกคนในทุกสังคม ไม่ว่าจะเป็นชนบทหรือเมืองต่างก็พยายามแสวงหา และพยายามสร้างมันขึ้นมา เพื่อสร้างให้เกิดสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาประเทศ และการศึกษาคุณภาพสังคมครั้งนี้ ก็เพื่อเป็นต้นแบบและแนวทางให้กับผู้ที่สนใจหรือองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้นำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับลักษณะการทำงานของตนเอง หรือเพื่อทำการศึกษาและพัฒนาต่อยอดต่อไปในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาความหมายของคุณภาพสังคม ลักษณะของคุณภาพสังคมชุมชนเปี่ยมธรรม* เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

1.2.2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชนเปี่ยมธรรม* เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 ทำให้ทราบความหมายของคุณภาพสังคม ลักษณะของคุณภาพสังคม ชุมชนเปี่ยมธรรม* เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

* นามสมมติ

1.3.2 ทำให้ทราบองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชน
เปี่ยมธรรม* เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

1.3.3 รายละเอียดที่ได้จากข้อค้นพบของการศึกษาเรื่องดัชนีคุณภาพสังคม สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเป็นพื้นที่ต้นแบบของการมีคุณภาพสังคมให้กับชุมชนที่สนใจ และยังเป็นประโยชน์ทางด้านวิชาการสำหรับผู้สนใจและต้องการทำวิจัยต่อไป

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งขอบเขตของการศึกษาออกเป็น 3 ด้านดังนี้

1.4.1 ขอบเขตทางด้านเนื้อหาสาระ คือ การศึกษาในประเด็นแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพสังคม รวมทั้งแนวคิดที่สามารถเชื่อมโยง และก่อให้เกิดคุณภาพสังคมที่พึงประสงค์ ซึ่งเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพสังคมที่นานาประเทศ รวมทั้งประเทศไทย สามารถสรุปประเด็นได้ ดังนี้ ความหมายของคุณภาพสังคม ลักษณะของคุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชน องค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชน ประกอบด้วยเนื้อหา 8 ด้านดังนี้ ด้านปัจจัยสี่ (อาหาร การได้รับสารอาหารครบ 5 หมู่/สุขภาพอนามัย/ลักษณะที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน) ด้านครอบครัว (ลักษณะของครอบครัวในชุมชน/ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว/บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว/กิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ของครอบครัว/ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ) ด้านเศรษฐกิจ (ลักษณะอาชีพของคนชุมชน/ความพอเพียงของรายได้ในครอบครัว/การมีหนี้สินของคนในชุมชน) ด้านการศึกษา/ความรู้ (ระดับการศึกษาของคนในชุมชน/ความพอเพียงของสถานศึกษาในชุมชน/ภูมิปัญญาของท้องถิ่น) ด้านประชาคม (การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน/ความถี่ของการจัดและการเข้าประชุมประชาคม/เนื้อหาในการประชุมประชาคมของชุมชน/การแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมประชาคม/สถานที่ของการจัดการประชุมประชาคมในแต่ละครั้ง/ลักษณะของกลุ่ม/การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน/แนวทางการดำเนินงานหรือกระบวนการทำงานของกลุ่ม/การสนับสนุนกลุ่มทั้งจากองค์กรภายนอกและภายในชุมชน) ด้านสิ่งแวดล้อม (ลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนในอดีต/ลักษณะของสภาพแวดล้อมของชุมชนในปัจจุบัน/แนวโน้มสภาพแวดล้อมของชุมชนในอนาคต) ด้านจริยธรรม/ศาสนา (ความถี่ของการประกอบศาสนกิจของสมาชิกในชุมชน/ความพอเพียงของศาสนสถานภายในชุมชน/พฤติกรรมด้านจริยธรรมของคนในชุมชน/ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กหรือเยาวชนในชุมชน และด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี (ช่องทางในการรับข้อมูลข่าวสาร/ความถี่ของการรับข้อมูลข่าวสาร/การต่อยอดหรือพัฒนาข้อมูล

ข่าวสารที่รับ ไปใช้ต่อในชีวิตประจำวัน/ความถี่การใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน เช่น โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ ฯลฯ/ความสำคัญของข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีในชุมชน)

1.4.2 ขอบเขตทางด้านพื้นที่ การศึกษาค้นคว้านี้ได้เลือกพื้นที่ในการศึกษา คือ ชุมชนเปี่ยมธรรม* เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ซึ่งใช้เกณฑ์ในการพิจารณาพื้นที่ ประกอบด้วย พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่เข้าข่ายของชุมชนเข้มแข็ง เนื่องจากได้รับรางวัลชนะเลิศชุมชนดีเด่นในการร่วมใจสู้ภัยเศรษฐกิจของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ รับพระราชทานโล่รางวัลจาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปี 2542 รางวัลชนะเลิศชุมชนสีเขียว โชนศรีนครินทร์ ปี 2547 และในปีเดียวกันก็ได้รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 2 ชุมชนนำอยู่ ระดับกรุงเทพมหานคร และรางวัลชนะเลิศโครงการประกวด ภูมิปัญญา ชุมชนร่วมใจป้องกันภัยบนท้องถนนสภากาชาด ปี 2548 และอีกหลายรางวัลจากหลายองค์การ กอปรกับทางชุมชนสามารถดำเนินการในการจัดตั้งและส่งเสริมให้เกิด โรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่ กรุงเทพมหานคร ในชุมชนแผ่นดินทองชุมชนเปี่ยมธรรม เพื่อเป็นศูนย์กลางของ การเรียนรู้ของประชาชนทั่วไป และผู้สนใจในเรื่องของการเกษตร และการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นชุมชนนำอยู่ ร่วมเย็น ด้วยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี สมาชิกทุกคน มีคุณภาพชีวิตดีกันถ้วนหน้า

1.4.3 ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย บุคคลที่อาศัยและตั้งถิ่นฐานถาวรในชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชนตามธรรมชาติและผู้นำทางการ คณะกรรมการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ในชุมชน กลุ่มแม่บ้านหรือตัวแทนสตรี และตัวแทนเยาวชนที่มีบทบาทในงานพัฒนาของชุมชน

1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

1.5.1 คุณภาพสังคม หมายถึง สภาพหรือสภาวะที่สะท้อนความสุข และความเป็นอยู่ที่ดีของสังคม ประกอบด้วย ด้านปัจจัยสี่ ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา/ความรู้ ด้านประชาคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านจริยธรรม/ศาสนา และด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี

1.5.2 ชาวชุมชน หมายถึง การรวมตัวกันของกลุ่มคน หรือกลุ่มชนซึ่งอยู่ร่วมกันและมีการติดต่อสัมพันธ์กัน มีจุดประสงค์ร่วมกัน โดยอาศัยวัฒนธรรม ค่านิยม เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงคนในชุมชน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ผ่านการกระบวนการทำงาน จนเกิดความรัก ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ภายใต้กฎกติกาและกรอบในการดำเนินชีวิตอันเดียวกัน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันในชุมชน ได้อย่างมีความสุข

1.5.3 ทักษะของชาวชุมชน หมายถึง ความคิดเห็นหรือความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น ๆ ที่มีต่อเรื่องคุณภาพสังคมในชุมชนของตนเอง

1.5.4 ปัจจัยสี่ หมายถึง การได้รับสารอาหารที่ครบถ้วนทั้ง 5 หมู่ การมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง รวมไปถึงการมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงถาวร

1.5.5 ครอบครัว หมายถึง การอยู่ร่วมกันของกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิก ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน มีความผูกพันกัน ซึ่งสมาชิกประกอบด้วย บิดา มารดา และบุตร นอกจากนี้ยังมีญาติพี่น้องอื่น ๆ เป็นสมาชิกอาศัยร่วมอยู่ด้วย ซึ่งอาจจะเป็น ปู่ ย่า ตา ยายอยู่ร่วมกันภายใต้กฎกติกาที่ร่วมกันกำหนด เพื่อสร้างความสุขร่วมกัน

1.5.6 เศรษฐกิจ หมายถึง การหมุนเวียนของรายได้และรายจ่ายของครอบครัว รวมไปถึงสถานะหนี้สินและการออมของสมาชิกในครอบครัว

1.5.7 การศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมอย่างหนึ่ง และเป็นกระบวนการส่งเสริมให้บุคคลเจริญเติบโตและมีความเจริญงอกงามทางกาย อารมณ์ สังคม และ นอกจากนี้ยังรวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย

1.5.8 ประชาคม หมายถึง การที่คนในสังคมหรือชุมชน ซึ่งมีจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน แต่ไม่ต้องขึ้นตรงต่อกัน เพื่อกระทำบางอย่างที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นพลังในการขับเคลื่อนงานของกลุ่ม

1.5.9 สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น อยู่รอบ ๆ ตัวเรา ทั้งที่มีลักษณะกายภาพที่เห็นได้และไม่สามารถเห็นได้ ส่งผลต่อทางด้านจิตใจ อารมณ์ และสังคมแก่ผู้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น

1.5.10 จริยธรรม/ศาสนา หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลที่ได้แสดงออกผ่านการกล่อมเกลามาจากครอบครัว และชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ ก่อให้เกิดเป็นวิถีปฏิบัติตามแนวทางและค่านิยมที่แต่ละคนยอมรับและเคารพนับถือ

1.5.11 ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี หมายถึง สิ่งสื่อความหมายให้รู้เรื่องราวข้อเท็จจริง ข้อมูล หรือเรื่องใด ๆ ที่ผู้สื่อสารต้องการให้ผู้คนทั่วไปรับทราบเรื่องราวนั้น ๆ ซึ่งอาจประกอบไปด้วยสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งสื่ออินเทอร์เน็ต และสื่อต่าง ๆ เหล่านี้มีบทบาทในชีวิตประจำวันแก่ผู้รับสาร

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คุณภาพสังคม (Social Quality) เป็นแนวคิดใหม่ในสังคมไทยทั้งนี้ เนื่องจากการมองภาพของชุมชนตามแนวคิดของนักวิชาการไทยส่วนใหญ่ยังมองภาพของชุมชนแบบแยกส่วน ทำให้การพัฒนาที่เกิดขึ้นเป็นเพียงการพัฒนาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง ไม่ใช่การพัฒนาทั้งระบบ ทำให้เป้าหมายของการพัฒนาประเทศที่กำหนดไว้ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 เพื่อมุ่งพัฒนาสู่ สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) การทำให้คนไทยมีความสุขจึงยังไม่เกิดขึ้นจริง การศึกษาคุณภาพสังคม เป็นการค้นหาสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน จากชุมชนที่เรียกว่า ชุมชนเข้มแข็งหรือชุมชนต้นแบบ เพื่อศึกษาความหมายของคุณภาพสังคม ลักษณะของคุณภาพสังคม และองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชน ดังนั้นในการศึกษา เรื่อง คุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน : ศึกษากรณีชุมชนเปี่ยมธรรม* เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ผู้ศึกษาจึงได้ทำการรวบรวม ศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีแนวคิดที่สำคัญในการศึกษาดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับสังคม
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพสังคม
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม
- 2.6 แนวคิดเกี่ยวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10
- 2.7 แนวคิดเกี่ยวกับความสุขมวลรวมประชาชาติ
- 2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.9 แนวคิดนำในการศึกษา

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

2.1.1 แนวคิดและปรัชญาที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

เมื่อนึกถึงคำว่า “คุณภาพชีวิต” มักพบว่าเป็นคำที่มีการพูดในหลายองค์การ โดยเฉพาะในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศทั้งภาครัฐ และเอกชน และเมื่อพิจารณาจากเอกสาร ตำรา ต่าง ๆ ปรากฏว่ามีการกล่าวถึงคุณภาพชีวิตมานานแล้ว แต่ยังไม่มีการใช้คำอย่างตรง ๆ จะมีแต่คำว่า “การมีชีวิตที่ดี” (Good Life) และ “การอยู่ดีกินดี” (Well Being) ทั้งสองคำนี้ เมื่อพิจารณาถึงความหมายแล้ว สามารถสรุปได้ว่า หมายถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั่นเอง (อำนาจ สันเทพ, 2532: 10)

เทเวศร์ พิริยะพจนันท์ และคณะ (2552) กล่าวว่า มนุษย์ทุกเพศเผ่าพันธุ์ในโลก เมื่อเกิดมาแล้วย่อมล้วนประสงค์การมีชีวิตที่เป็นสุข ชีวิตที่เป็นสุขควรประกอบด้วยปัจจัยใดบ้าง คำตอบน่าจะมีหลากหลายและแน่นอนที่จะต้องผสมผสานกลมกลืนกันไป เช่น การมีสุขภาพจิตดี แจ่มใส เบิกบาน ระวังความอยาก ควบคุมอารมณ์ต่างๆ ได้ ไม่มีทุกข์หรือมีแต่ไม่มากจนเกินแก้ไข มีเพื่อนฝูง ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมทั้งผู้คนและธรรมชาติได้ตามสมควร

ปัจจุบันมีนักวิชาการหลายสาขาได้ให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ดังนั้นจึงทำให้มีการพัฒนาแนวทางเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตแตกต่างกันออกไป ดังนี้ (อำนาจ สันเทพ, 2532: 11-13)

1) นักปรัชญาเชื่อว่า สภาวะการกินดีอยู่ดี โดยการพัฒนาเศรษฐกิจ สามารถนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ กล่าวคือ เมื่อได้พัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นผลให้มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มีการเพิ่มและสะสมทุน และมีการพัฒนาทักษะของมนุษย์นำไปสู่การเพิ่มผลผลิต มนุษย์มีทรัพย์สินอยู่มาก หลังจากที่ได้ใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็นแล้ว มีเวลาและโอกาสที่จะหาความรื่นรมย์แก่ชีวิตและมีทางเลือกต่างๆ มากในวิถีชีวิต ในทัศนะนี้ด้วงชี้สภาพการพัฒนาทางเศรษฐกิจได้แก่ รายได้ ประชาชาติ ดัชนีผู้บริโภค

2) นักสังคมวิทยาเห็นว่า ดัชนีทางด้านสังคม มีคุณค่าที่จะวัดและอธิบายระดับของคุณภาพชีวิต โดยมีหลายประการแตกต่างกันไป เช่น ดัชนีด้านสุขภาพอนามัย การศึกษา สวัสดิการ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ รายได้ ความยากจน อาชญากรรม ความปลอดภัยของที่อยู่อาศัย การจ้างงาน การผลิตงาน สถานภาพบุคคล ความเสมอภาค การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี ความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคมและครอบครัว และวงจรชีวิตในครอบครัว เป็นต้น

3) นักสิ่งแวดล้อมเชื่อว่า คุณภาพชีวิตกับสภาพแวดล้อมมีความสัมพันธ์กัน ดังนั้นค่านิยมทางสังคมจะเป็นด้วงชี้คุณภาพชีวิตและระดับคุณภาพของสิ่งแวดล้อม

4) นักจิตวิทยาเชื่อว่า คุณภาพชีวิตเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสภาพจิตใจอยู่มาก ซึ่งจิตวิทยาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นแนวทางหรือดัชนีในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ของบุคคลได้ เพราะบุคคลนอกจากจะต้องการเครื่องยังชีพแล้ว ยังต้องการความพึงพอใจ มีอารมณ์ ความคาดหวัง ต้องการสิ่งที่มีคุณค่าที่ไม่อาจสัมผัสได้ ตลอดจนความต้องการบรรลุวัตถุประสงค์ใน ชีวิตอีกด้วย

เมื่อพิจารณาจากนักวิชาการทั้งสองท่านแล้วจะพบว่า แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ไม่ได้ ขึ้นอยู่กับด้านในด้านหนึ่ง เช่น การมีรายได้ดี แต่เป็นหลายๆด้านรวมกัน เช่น สถานะการกินคือผู้ดี มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีสุขภาพอนามัยดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเท่านั้นแต่หมาย รวมถึงการมีชีวิตที่ดี มีความสุขซึ่งเกิดจากการพัฒนาตนเองและสังคม

2.1.2 ความหมายของคุณภาพชีวิต

การให้ความหมายของคำว่า คุณภาพชีวิต ปัจจุบันได้มีนักวิชาการจากหลากหลายสาขาเช่น สาขาสังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา การศึกษา เศรษฐศาสตร์ ฯลฯ ได้พยายามให้ความหมาย หรือคำจำกัดความของคำว่า “คุณภาพชีวิต” กันอย่างกว้างขวาง ซึ่งส่วนใหญ่ความหมายเหล่านั้นก็มีความคล้ายคลึงกัน หรือสอดคล้องกัน จะแตกต่างกันไปบ้างก็ในส่วนของจุดเน้นตามศาสตร์หรือ สาขา หรือวิชานั้น ๆ เห็นว่าสำคัญคือนั้นคำว่า “คุณภาพชีวิต” จึงยังไม่มีคำจำกัดความที่แน่นอนตายตัว นอกจากจะเป็นคำจำกัดความ หรือความหมายที่นักวิชาการได้พยายามให้ไว้ เช่น

UNESCO (1993: 89) ได้ให้ความหมายของคำว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ระดับความเป็นอยู่ที่ดีของสังคม และระดับความพึงพอใจในความต้องการส่วนหนึ่งของมนุษย์

Campbell, Converse & Rodgers (1976: 117-124) อธิบายว่า คุณภาพชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ในด้านความอุดมสมบูรณ์ของด้านต่าง ๆ เช่น การมีที่อยู่อาศัย และอาหารที่เพียงพอ และยังรวมไปถึงสิ่งที่เป็นคุณค่าทางความรู้สึกและจิตใจ เช่น ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความรู้สึกปลอดภัย และความรู้สึกประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานด้วย

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525) ไม่ได้กำหนดความหมายของ คำว่า คุณภาพชีวิตไว้ แต่คำว่า คุณภาพชีวิต ประกอบด้วยคำสองคำ คือ คุณภาพ และ ชีวิต คำว่าคุณภาพ หมายถึง ลักษณะความดี ลักษณะปัจเจกบุคคล หรือสิ่งของ ชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ สามารถสรุปได้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ลักษณะความเป็นอยู่ของปัจเจกบุคคลที่ดี

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2528: 2) ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตไว้ว่า คือ การดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสมตามความจำเป็นขั้นพื้นฐานในสังคมหนึ่ง ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ องค์ประกอบของความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมอย่างน้อยก็น่าจะมีอาหารเพียงพอ มีเครื่องนุ่งห่ม มีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม รวมทั้งได้รับบริการพื้นฐานที่จำเป็นทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

เย็นใจ เลาหวนิช (2523: 7-9) กล่าวว่า คุณภาพชีวิต อาจแบ่งองค์ประกอบไว้ 2 ส่วน คือ

1) สิ่งที่เป็นในระดับพื้นฐาน คือ ส่วนที่ทำให้พอมีชีวิตอยู่ได้ ประกอบด้วย

(1) สิ่งที่เป็นในการยังชีพเบื้องต้น คือ ปัจจัย 4 ได้แก่อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่พัก และยารักษาโรค

(2) สุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ ไม่พิการหรือเจ็บป่วยเรื้อรัง

(3) ชีวิตและการทำงานที่มีความมั่นคงปลอดภัย ไม่มีภัยคุกคามต่อชีวิตและทรัพย์สิน มีอาชีพที่มั่นคง

(4) มีอิสระเสรีภาพตามสิทธิมนุษยชน ไม่อยู่ในสถานะที่ถูกจำจองหรือคุมขังสามารถใช้สิทธิเสรีภาพในขอบเขตแห่งกฎหมาย หรือประเพณีของสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่

2) สิ่งที่เป็นต่อการเพิ่มคุณภาพชีวิต เป็นส่วนที่เพิ่มเติมจากสภาพพอยู่ได้ กลายเป็นอยู่ดีอัน ได้แก่

(1) สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเอื้ออำนวยต่อการเพิ่มคุณภาพ ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่ไม่มีมลภาวะ สงบเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาตนเอง และอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติมากที่สุด

(2) คุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสม ที่สามารถทำให้ยกระดับคุณภาพชีวิตของบุคคล ได้แก่ การมีจุดมุ่งหมายในชีวิต การมีความสามารถในการตัดสินใจ การมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับตนเอง และสิ่งแวดล้อมและการมีความพยายาม อุทิศหะและความอดทน

(3) คุณสมบัติที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยสันติสุข ได้แก่ การมีความมักน้อย ประหยัด ไม่โลภ การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา การมีระเบียบวินัย และการมีจริยธรรมอื่น ๆ ที่สังคมยอมรับ

ลีปปนนท์ เกตุทัต (2540: 2) ได้อธิบายความหมายของคำว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ชีวิตที่มีความสุข ชีวิตที่สามารถปรับตนเองให้เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม และสามารถปรับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตนเอง โดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสังคม ไม่เบียดเบียนผู้อื่นกล่าวสั้น ๆ เป็นการเรียนรู้ธรรมชาติจนปรับตนเองและธรรมชาติให้เข้ากันได้โดยไม่เบียดเบียนกัน

สุพรรณิ ไชยอำพร และสนิท สมักรการ (2534: 12) ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตว่า หมายถึง สภาพของการดำรงชีวิตในสังคมที่เจ้าของชีวิตมีความพึงพอใจในช่วงเวลาหนึ่ง และความพึงพอใจนี้สามารถวัดหรือประเมินได้ทั้งทางด้านจิตใจและวัตถุปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในช่วงเวลานั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของส่วนตัวหรือของสังคมก็ตาม

จากความหมายของ คุณภาพชีวิต ดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาสามารถสรุปความหมายเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ดังนี้ “คุณภาพชีวิต” หมายถึง การที่บุคคลสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจในระดับที่เหมาะสมและมีความพอดี ซึ่งรวมไปถึงสภาพของที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อมที่ดี และการมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินด้วย

เมื่อพิจารณาคำว่า คุณภาพชีวิต นั้น พบว่ามีองค์ประกอบหลายประการที่เกี่ยวข้องด้วย จากการศึกษาเอกสารพบว่า มีผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ได้ศึกษาและกล่าวถึงองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตไว้ ดังนี้

2.1.3 องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

การมีคุณภาพชีวิตที่ดีย่อมเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนพึงปรารถนาแต่การที่มนุษย์จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบมากมาย โดยแต่ละองค์ประกอบนั้นก็มีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันไป ตามแต่ทัศนคติของแต่ละบุคคลหรือแต่ละสังคม กล่าวคือ

คุณภาพชีวิตจะต้องรวมปัจจัยทางด้านความต้องการด้านร่างกายและความต้องการด้านจิตใจ คนจะมีคุณภาพได้นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบทางด้านพื้นฐาน 5 ประการคือ ทางด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต การพัฒนาสติปัญญา จริยธรรม และความเป็นไทย (สายสุรี จุติกุล, 2523: 15-18)

นอกจากนี้ นิสารัตน์ ศิลปเดช (2540: 85-86) ได้สรุปองค์ประกอบที่ทำให้บุคคลมีคุณภาพชีวิตที่ดี หรือลักษณะของชีวิตที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีความพึงพอใจในการมีชีวิตได้อย่างแท้จริงนั้น จะต้องประกอบด้วยปัจจัยพื้นฐาน 4 ประการ ดังนี้

1) ความอุดมสมบูรณ์ทางด้านร่างกายและสติปัญญา หมายถึง การที่มนุษย์จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นจะต้องมีความเป็นปกติทางด้านร่างกายและสติปัญญาเป็นพื้นฐาน ได้แก่ การมีอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายสมบูรณ์ครบถ้วน มีสุขภาพแข็งแรง มีระดับการพัฒนาการของสติปัญญาสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้

2) ความสมบูรณ์ทางด้านจิตใจและอารมณ์ หมายถึง การเป็นผู้ที่มีจิตใจดีมีอารมณ์แจ่มใส มั่นคง ไม่แปรปรวน หงุดหงิด โมโหง่าย จิตใจมีคุณธรรม และมองโลกในแง่ดี มีความโอบอ้อมอารีเป็นต้น ซึ่งการมีพื้นฐานทางด้านจิตใจและอารมณ์ที่ดี จะช่วยให้บุคคลเกิดความสุขและความสงบในการดำรงชีวิต

3) ความสมบูรณ์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การเป็นคนที่ได้รับการยอมรับจากคนทั่วไป อันเนื่องมาจากมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความสามารถในการปรับตัว ยอมรับความสามารถและความสำคัญของผู้อื่น ตลอดจนสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัว ดังนั้นจึงเป็นผู้ที่เห็นคุณค่าของบุคคลและ

สิ่งแวดล้อม และคิดที่จะปรับปรุงพัฒนาให้สิ่งแวดล้อมเหล่านั้นให้คงคุณค่าและประโยชน์อยู่ตลอดไป

4) ความสมบูรณ์ด้านปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีพ หมายถึง ความสามารถที่จะจัดหาสิ่งจำเป็นต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างดีตามฐานะของตนเอง ตลอดจนสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และบุคคล ปัจจัยจำเป็นเหล่านี้ ได้แก่ ปัจจัย 4 ซึ่งประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่ อาศัย และยารักษาโรค สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ การศึกษา การพักผ่อน ฯลฯ ซึ่งบุคคลจำเป็นต้องจัดหาหรือจัดให้มีขึ้นตามความจำเป็น ในสภาพสังคม และสิ่งแวดล้อมของตน การมีปัจจัยจำเป็นในการดำรงชีวิตที่เพียงพอ ย่อมช่วยให้บุคคลมีความสุขสบาย ไม่ลำบากขัดสน และย่อมนำมาซึ่งความสุขและความพึงพอใจในชีวิต

2.1.4 ข้อมูลดัชนีคุณภาพชีวิตในประเทศ

ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) คือ ข้อมูลในระดับครัวเรือนที่แสดงถึงสภาพความจำเป็นของคนในครัวเรือนในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำเอาไว้ว่าคนควรจะมีคุณภาพชีวิตในเรื่องนั้น ๆ อย่างไรในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้มีชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานกำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการชี้วัดว่า คนในแต่ละครัวเรือนควรมีคุณภาพชีวิตขั้นต่ำในเรื่องนั้น ๆ ในห้วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ (ปกติจะกำหนด 5 ปี ตามระยะเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ) ตามเกณฑ์ที่กำหนด จะถือว่ามีคุณภาพชีวิตตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) เครื่องชี้วัด จปฐ. ในช่วงปี พ.ศ. 2545 – 2549 มีตัวชี้วัดทั้งหมด 6 หมวด 37 ตัวชี้วัด ได้แก่ หมวดที่ 1 สุขภาพดี (ประชาชนควรมีสภาพอนามัยดี) หมวดที่ 2 มีบ้านอาศัย (ประชาชนมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม) หมวดที่ 3 ฝึกฝนการศึกษา (ประชาชนเข้าถึงบริการด้านการศึกษา) หมวดที่ 4 รายได้ก้าวหน้า (ประชาชนมีการประกอบอาชีพและมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต) หมวดที่ 5 ปลูกฝังค่านิยมไทย (ประชาชนมีค่านิยมที่แสดงความเป็นไทย) หมวดที่ 6 ร่วมใจพัฒนา (ประชาชนมีส่วนร่วมต่อชุมชนและสังคม)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ในปี พ.ศ. 2545 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้กำหนดแนวคิดในการประเมินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศขึ้นมา โดยเรียกแนวคิดนี้ว่า “ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย” ความหมายของแนวคิดนี้ สศช. ระบุว่าหมายถึง การมีสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ มีงานทำที่ทั่วถึง มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ มีครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และอยู่ภายใต้ระบบการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ (2545) สศช. กำหนด

องค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุข 7 องค์ประกอบ คือ สุขภาพอนามัย ความรู้ ชีวิตการทำงาน รายได้ และการกระจายรายได้ ชีวิตครอบครัว สภาพแวดล้อม และการบริหารจัดการที่ดี อย่างไรก็ตามในการจัดทำตัวชี้วัดขององค์ประกอบที่กล่าวมา สศช. จัดทำเพียง 5 องค์ประกอบ ส่วนองค์ประกอบ 2 องค์ประกอบ คือ ชีวิตครอบครัว และการบริหารจัดการที่ดี ไม่ได้จัดทำตัวชี้วัด ในการสะท้อนความอยู่ดีมีสุขดังที่ระบุไว้ในแนวความคิด

รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย 2546 (UNDP) ในปี พ.ศ. 2546 สำนักโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ประจำประเทศไทยได้จัดพิมพ์รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทยขึ้นมา โดยในรายงานฉบับนี้ UNDP ได้จัดสร้าง “ดัชนีความก้าวหน้าของคน” (Human Achievement Index-HAI) วัตถุประสงค์ของ UNDP ในการพัฒนาดัชนี HAI เพื่อใช้แสดงความก้าวหน้าของการพัฒนาคนมากกว่าที่จะพิจารณาในความขัดสน นั่นคือในการมองภาพของผลการพัฒนาในเชิงบวกมากกว่าจะมุ่งเน้นที่ความขาดแคลนขัดสน โดย HAI มีลักษณะเป็นพหุมิติและมีนัยเชิงนโยบายมิตินี้ของ HAI มีจำนวน 8 มิติ คือ ด้านสุขภาพ ด้านการทำงาน ด้านรายได้ ด้านที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อม ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน ด้านคมนาคมและการสื่อสาร และด้านการมีส่วนร่วม

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2551) ได้รวบรวมสถิติคุณภาพชีวิตของคน ไทยปี 2550 เพื่อเป็นข้อมูลแสดงความเป็นอยู่ที่แท้จริงของประชาชน สามารถใช้เป็นตัวสะท้อนสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจในมิติต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย 9 มิติดังนี้

- 1) ลักษณะของประชากรและสังคม ได้แก่ โครงสร้างประชากรและครอบครัว
- 2) ด้านสุขภาพ ได้แก่ เด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ พหุกิจกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ และอนามัยและสวัสดิการ
- 3) ด้านการศึกษา ได้แก่ ระดับการศึกษาที่สำเร็จ จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย อัตราการเข้าเรียนและอัตราการเรียนต่อ การศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการอ่านหนังสือของประชากร
- 4) การทำงาน ได้แก่ สถานการณ์แรงงาน แรงงานนอกระบบ การรับงานมาทำที่บ้าน และความต้องการพัฒนาขีดความสามารถ
- 5) รายได้ ได้แก่ รายได้ รายจ่าย และหนี้สิน และการกระจายรายได้
- 6) ที่อยู่อาศัย
- 7) ความปลอดภัย ได้แก่ คดีอาญาที่น่าสนใจ การแพร่ระบาดของยาเสพติด ปัญหาอาชญากรรมใน กทม.

8) การสื่อสารและโทรคมนาคม ได้แก่ การใช้คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์มือถือ และการใช้โทรศัพท์พื้นฐานและเครื่องโทรสาร

9) ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ น้ำ อากาศ เสียง ขยะ สารอันตราย และของเสียอันตราย

นอกจากผลที่ได้จากการเก็บรวบรวมในครั้งนี้อย่างพบว่า มีปัญหาสำคัญ ๆ ที่ต้องให้รัฐบาลได้เร่งแก้ไข อาทิ ปัญหาจากโครงสร้างของประชากร ทั้งนี้เนื่องจากผลการศึกษาพบว่าสังคมไทยกำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ มีผู้สูงอายุเพิ่มจำนวนขึ้นในแต่ละปี และผู้สูงอายุเหล่านี้ยังคงอยู่คนเดียว ไม่มีที่พึ่ง ขาดผู้ดูแล ซึ่งในระยะต่อไปผู้สูงอายุเหล่านี้จะกลายเป็นผู้ด้อยโอกาสและเป็นภาระต่อสังคมและครอบครัวต่อไปด้วย หรือปัญหาด้านสุขภาพ ซึ่งยังขาดความครอบคลุมของสวัสดิการที่มีแก่คนไทยในทุกสังคม ไม่เว้นแม้แต่คนพิการ ซึ่งยังพบว่าการจัดสวัสดิการนั้นยังไม่ทั่วถึง และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาที่ทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น เป็นปัญหาร่วมกันของคนทั่วโลก เพราะความแปรปรวนของสภาพอากาศ ภาวะโลกร้อน ซึ่งนานาประเทศต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหานี้กันอย่างจริงจังกันเสียที

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

ในการพัฒนาประเทศเพื่อให้เกิดความยั่งยืน จำเป็นต้องเริ่มจากการใช้จุดแข็งในสังคม และทุนทางสังคมที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชุมชนซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ เมื่อชุมชนสามารถพึ่งตนเองและสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ของโลกในยุคปัจจุบันได้ ก็จะช่วยทำให้ไปถึงเป้าหมายของการพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืน

2.2.1 นิยามของชุมชนเข้มแข็ง

ประเวศ วะสี (2552: 8) ได้ให้ความหมาย ความเป็นชุมชน หมายถึง การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ อาจจะเป็นตามพื้นที่ เช่น หมู่บ้าน หรือไม่ใช่พื้นที่ก็ได้ ถ้ามีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำไม่ว่าที่ ไหนหรือเรื่องอะไร คนอยู่ในพื้นที่เดียวกันถ้าไม่มีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำก็ไม่ถือว่าเป็นชุมชน เช่น พระสงฆ์อยู่วัดเดียวกันแต่ต่างองค์ ต่างอยู่ก็ไม่ถือว่าเป็นชุมชน หรืออาจารย์มหาวิทยาลัยต่างคนต่างอยู่ ไม่ถือว่าเป็นชุมชนทางวิชาการ

จิรประภา อัครบวร และคณะ (2545: 4) ได้ให้ความหมายของคำว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่สมาชิก องค์การ ในชุมชนมีศักยภาพในการดำรงอยู่ แก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ครอบครัว สังคม สมาชิกมีการสร้างกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำเพื่อการพัฒนาที่เข้มแข็ง

นภากรณ์ หะวานนท์ และคณะ (2550: 38) กล่าวถึง การสร้างแบบของชุมชนเข้มแข็งขึ้น จากแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนโดยทั่วไป เมื่อพิจารณาความเข้มแข็งของชุมชนมีลักษณะเป็น มโนทัศน์ที่แสดงออกถึงลักษณะของความสัมพันธ์ของสมาชิกที่อยู่ในชุมชนไม่ว่าชุมชนนั้นจะมี ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง หรือต้องพึ่งพาอาศัยชุมชนอื่น ๆ ในด้านการผลิต และการบริโภค นับ ของความสำคัญของความเข้มแข็งของชุมชนจึงอยู่ที่ว่า การจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization) ของชุมชน สามารถตอบสนองต่อความต้องการในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็ใน ด้านเศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา การศึกษา สันทนาการ หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงกัน ได้อย่าง พอเพียง และเป็นที่ยังพอใจของคนในชุมชน รวมทั้งสมาชิกส่วนใหญ่ของชุมชนสามารถร่วมกัน แก้ไขปัญหาที่เป็นปัญหาร่วมกันของชุมชนได้ ชุมชนจะต้องมีลักษณะที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง (Self-contained) คือ คนในชุมชนยังสามารถได้รับการตอบสนองความต้องการ และสวัสดิการที่จำเป็น จากชุมชน

รากฐานไทย ฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนาประเทศ (2550) ได้กล่าวว่า ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบต่อ ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่น ๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และ ด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคมด้วย

เสรี พงศ์พิศ และคณะ (2544: 4) เสนอว่าชุมชนเข้มแข็งกับชุมชนพึ่งตนเองเป็นสองวลีที่ แทนกันได้ ซึ่งชุมชนดังกล่าวควรมีคุณลักษณะร่วมกัน 3 ประการ คือ เป็นชุมชนเรียนรู้ และพร้อมที่จะเรียนรู้ เป็นชุมชนที่ตัดสินใจได้อย่างอิสระ ไม่ใช่ตัดสินใจเพราะถูกครอบงำจากคนอื่น ไม่ว่าจะเป็ใน เจ้าหน้าที่ของรัฐ พ่อค้า นักวิชาการ นักพัฒนา หรือใครก็ได้ที่มีอำนาจอิทธิพลจนชุมชนไม่เป็ในตัว ของตัวเอง และเป็นชุมชนที่เข้มแข็งสามารถจัดการ “ทุน” ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทุนในที่นี้หมายถึง ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทรัพยากร และทุนความรู้ ภูมิปัญญา

กรมพัฒนาชุมชน (2544: 67) ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองและพึ่งพา กันเองได้อย่างยั่งยืน และเป็นชุมชนที่สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาและจัดการพัฒนาได้ด้วยพลังของ คนในชุมชน หัวใจของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอยู่ที่การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดย ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน

ปิยะวิทย์ เทพอำนวยสกุล (2549: 93-98) ได้สัมภาษณ์ คุณสมชาย สมานตระกูล ประธาน ชุมชนคอบรุดคักวา ซึ่งได้กล่าวว่า ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่มีความสุข เพราะมีข้าวกิน มีกับข้าว มี

เวลาพูดคุยกัน การฟังพรรณชาติอย่างรู้ความหมาย ใช้ชีวิตแบบพอเพียง สมถะ เรียบง่าย และที่สำคัญคือ การเคารพธรรมชาติ “ความศรัทธาและความเชื่อ” เป็นแรงผลักดัน เป็นเชื้อเพลิงที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ไม่สั่นไหวต่อแรงปะทะที่โถมเข้ามา

สอดคล้องกับ เสรี พงศ์พิศ (2548: 31-36) ได้กล่าวถึง ชุมชนเข้มแข็งว่า เป็นการเรียนรู้ที่ดีมีประสิทธิภาพก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มาจาก “ข้างใน” ไม่ใช่ใครหยิบยื่นหรือยัดเยียดให้ ซึ่งทำให้เกิดสำนึกใหม่ เกิดตระหนักรู้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เริ่มจัดระเบียบชีวิตของตนเองใหม่ ทำให้เกิดระบบชีวิตเศรษฐกิจชุมชนที่มีหลักประกัน มีความมั่นคง มีระบบสวัสดิการ ที่เกิดจากการค้นพบทุนของท้องถิ่น ความรู้ หรือกฎเกณฑ์ที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นพี่เป็นน้อง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ทิ้งกัน

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การรวมตัวของคนในชุมชน โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มาจาก “ภายในชุมชนเอง” ในการจัดการทุนทางสังคม และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ คนในชุมชนเองก็มีความสุขจากการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เกาะเกี่ยวกันจนสามารถพึ่งพาตนเองได้

2.2.2 องค์ประกอบและลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

การเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีส่วนองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ช่วยผลักดันให้ชุมชนเกิดเป็นชุมชนเข้มแข็ง รวมทั้งลักษณะและปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง

คณะอนุกรรมการภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ (อ้างถึงใน บุญอนันต์ พิณชูทรัพย์ และพลาพรรณ คำพรรณ, 2549: 17-18) ได้ให้ความเห็นชอบกรอบองค์ประกอบและลักษณะของชุมชนเข้มแข็งไว้ดังต่อไปนี้

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย

- 1) มีบุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
- 2) มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประ โยชน์สาธารณะและของสมาชิก
- 3) มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักและเอื้ออาทรต่อกัน รวมทั้งมีความรักท้องถิ่น และชุมชน
- 4) มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบ
- 5) มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
- 6) มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายในแนวราบ และติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ

- 7) มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
 - 8) มีการจัดการบริหารงานกลุ่มที่หลากหลายและมีเครือข่ายที่ดี
 - 9) มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป
- ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง มีดังต่อไปนี้
- 1) สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
 - 2) สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนเองและชุมชน
 - 3) มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ซึ่งขับเคลื่อนโดยผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม ความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้
 - 4) สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตาม ประเมินผลการแก้ไขปัญหา และพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการของชุมชน
 - 5) สมาชิกของชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
 - 6) มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาในทุก ๆ ด้านที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกคน และหวังการพัฒนาที่ยั่งยืน
 - 7) การพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งพาให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป
 - 8) มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้าน ชุมชนอื่น ท้องถิ่น ภาครัฐ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่น ๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน
- อุทัย คุลเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (อ้างถึงใน บุญนาคตีวุฒ, 2543: 80-81) ได้วิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งมี 7 ประการ ดังนี้
- 1) โครงสร้างทางสังคมแบบแนวนอน หมายถึง สัมพันธภาพทางอำนาจในชุมชนที่เท่าเทียมกัน อำนาจในการเข้าถึงทรัพยากรหรือโอกาสในชุมชนไม่แตกต่างกัน เงื่อนไขนี้เป็นปัจจัยให้เกิดความรัก ความสามัคคี ก่อให้เกิดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างกว้างขวาง
 - 2) ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ การผลิต การบริโภค การสะสมและกระจายส่วนเกิน ประชาชนมีสิทธิ์และอำนาจในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากร มีรูปแบบการผลิตที่สนองความต้องการของคนเป็นหลัก และเชื่อมโยงกับระบบนิเวศน์ การบริโภคเน้นการพออยู่พอกิน ไม่ทำลายธรรมชาติ ไม่สะสมมาก หากมีการกระจายส่วนเกินสู่ญาติมิตร และสังคม ในรูปการแบ่งปัน ทำบุญ ชำระภาษี

3) ค่านิยมจากศาสนธรรม หรืออุดมการณ์ในชีวิต ความเชื่อในเรื่องกรรม การเคารพอ่อนน้อมต่อธรรมชาติในฐานะเป็นจิตวิญญาณ เอื้อให้เกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีประสิทธิภาพ

4) กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น การสืบสานภูมิปัญญาดั้งเดิม จากครอบครัว วัด สถานประกอบการ โดยการสังเกต ฟัง ถาม ทดลองทำ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นการเรียนรู้ที่นำมาปฏิบัติจริง

5) กลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ ผู้นำตามธรรมชาติในชุมชนเกิดขึ้น ได้หลายเงื่อนไข เช่น การประพาศิตนในกรอบของศีลธรรม การเป็นผู้ต่อสู้เพื่อชุมชน หรือเป็นผู้ทรงคุณความรู้ ชุมชนที่มีโครงสร้างทางสังคมในแนวนอน จะเกิดกลุ่มผู้นำธรรมชาติอย่างหลากหลายตามกิจกรรมที่เกิดขึ้น และมีการทำงานในรูปการปรึกษาหารือ แสวงหาความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา

6) ระบบความสัมพันธ์เชิงสังคมที่แน่นแฟ้น สิ่งที่เห็นเป็นรูปธรรมคือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในชุมชน ซึ่งเปรียบเสมือนระบบความมั่นคงและสวัสดิการชุมชน สมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดผ่านระบบครอบครัว เครือญาติ เพื่อนฝูง มีกฎเกณฑ์ แบบแผนการดำเนินชีวิต ร่วมกัน ชุมชนที่มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้น จะมีพลังสามารถจัดการแก้ไขปัญหาได้อย่างดี

7) กลไกที่เอื้อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์ที่พบปะของชุมชนในวิถีชีวิตและกิจกรรมต่าง ๆ ล้วนเป็นการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ปรึกษาหารือกัน อันจะนำไปสู่การปรับตัวของชุมชนได้รวดเร็ว ทันเหตุการณ์

2.2.3 เครื่องมือวัดดัชนีความเข้มแข็งของชุมชนในภาพรวม

ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่คนในชุมชนสามารถดำรงในชุมชนอย่างมีศักดิ์ศรี ไม่รอคอยความช่วยเหลือจากภายนอก คนในชุมชนมีความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิต มีความรักและหวงแหนชุมชน มีวิสัยทัศน์สามารถคาดการณ์ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต รวมทั้งมองเห็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้ ดังนั้นการที่จะวัดว่าชุมชนใดมีความเข้มแข็ง จึงจำเป็นต้องอาศัยเกณฑ์การวัดจากเครื่องมือวัดดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน (นภาพรณ์ หะวานนท์ และคณะ, 2550: 36-45) ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นมิติย่อยที่สำคัญ 4 มิติ ได้แก่ ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน ความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตในชุมชน การมีวิสัยทัศน์ของชุมชน และความรักและหวงแหนชุมชน

2.2.3.1 ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนมีความเป็นอิสระที่จะกำหนดทางเลือกในการจัดการกับปัญหาและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน โดยไม่หวังพึ่งพิงภายนอก มีอำนาจในการต่อรองเพื่อเป็นไปตามเจตจำนงของชุมชน รวมทั้ง

สามารถระดมทุน เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งการวัดความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน สามารถพิจารณาตัวชี้วัดได้หลายตัว ได้แก่

1) การมีกิจกรรม โครงการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน โดยไม่ต้องพึ่งภายนอก โดยหลักการสำคัญในการพิจารณาว่าโครงการ กิจกรรมใดจะสะท้อนการพึ่งตนเองของชุมชน จะต้องพิจารณาจากการที่ โครงการ กิจกรรมเหล่านี้ จะต้องเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน เพื่อประโยชน์โดยรวมของชุมชน มิใช่เป็นโครงการ กิจกรรมที่คนภายนอกมาจัดตั้ง รวมทั้งจะต้องพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกิจกรรมโครงการดังกล่าว ตลอดจนความยั่งยืนหรือเสถียรภาพของกิจกรรม โครงการด้วย

2) ความสำเร็จในการปฏิเสธข้อเสนอที่ไม่มีประโยชน์อย่างแท้จริง ชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นชุมชนที่สามารถปฏิเสธข้อเสนอทั้งจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือองค์กรเอกชน หรือจากพ่อค้า นักธุรกิจ นักพัฒนา ซึ่งพยายามหุบยื่นโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ให้กับชุมชน โดยเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า กิจกรรม โครงการดังกล่าว แม้จะได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกบางส่วนหรือทั้งหมด ก็ไม่มีประโยชน์อย่างแท้จริงกับชุมชน แต่ชุมชนอาจต้องใช้เวลา กำลังคนหรือเงินทุนบางส่วนเพื่อเข้าร่วมโครงการ ความสำเร็จในการปฏิเสธโครงการที่ไม่เป็นประโยชน์นี้สะท้อนถึงวิญญูณในการประเมินความเหมาะสมและสถานการณ์ของชุมชนว่าไม่มีความเหมาะสมกับโครงการ กิจกรรม ที่มีผู้หุบยื่นให้ และยังสะท้อนถึงความมีอำนาจในการปฏิเสธหรือต่อรองกับผู้เข้ามาเสนอโครงการ กิจกรรม แทนการรับข้อเสนอทั้ง ๆ ที่รู้ว่าไม่มีประโยชน์กับชุมชนอย่างแท้จริง

3) การบริโภคผลผลิตที่ผลิตได้ในชุมชนต่อการบริโภคทั้งหมด การพึ่งตนเองของชุมชน อาจพิจารณาได้จากการที่หมู่บ้านสามารถผลิตอาหารเพื่อบริโภคในหมู่บ้าน โดยไม่ต้องซื้ออาหารจากภายนอกหมู่บ้าน ซึ่งมีนัยยะถึงการที่หมู่บ้านสามารถบริโภคสิ่งที่ผลิตได้เอง ลดการพึ่งพิงตลาดเพื่อการขายผลผลิต และยังเป็น การลดค่าใช้จ่ายเพื่อซื้ออาหารด้วย ประเภทของอาหารที่นำมาใช้สร้างตัวชี้วัดได้แก่ ข้าว ผัก ผลไม้ หนุ ไข่ เป็ด อาหารแปรรูปต่าง ๆ หมู่บ้านมีการซื้ออาหารแต่ละประเภทมากน้อยเพียงใด โดยแยกออกเป็นระดับของการพึ่งพิงการบริโภคจากภายนอก

4) ประสบการณ์ความสำเร็จในการระดมทุนเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ของชุมชน การพึ่งตนเองของชุมชนอาจพิจารณาได้จากการที่ชุมชนสามารถระดมทุนจากภายในหมู่บ้าน เพื่อนำมาใช้ประโยชน์สำหรับชุมชน ซึ่งนอกจากจะทำให้ชุมชน ไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือจากภายนอกแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือ ร่วมใจของชุมชนอันที่จะทำกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน

2.2.3.2 ความมั่นคงปลอดภัยของชุมชน หมายถึง สภาพการณ์ที่คนในชุมชนมีความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน ทั้งในด้านสังคม การประกอบอาชีพ ทรัพย์สิน และ

สิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่สะท้อนจากการที่คนในชุมชนมีความใกล้ชิดกัน รู้จักมักคุ้นกันดี และไว้วางใจกันได้ ไม่ใช่การอยู่แบบห่างเหิน ตัวใครตัวมัน หรือต่างคนต่างอยู่ คนแทบไม่รู้จักกัน และยังอาจสะท้อนจากการที่ชุมชนได้สร้างระบบสวัสดิการของชุมชนขึ้นมา ทำให้คนในชุมชนมีหลักประกันในการบริโภค อันเป็นระบบความช่วยเหลือเกื้อกูลกันขั้นพื้นฐานที่ทำให้เกิดความมั่นคงในการดำรงชีวิต นอกจากการวัดความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิต โดยพิจารณาจากระบบความสัมพันธ์แล้ว ยังอาจพิจารณาได้จากความปลอดภัยของคนในชุมชนจากอาชญากรรม อุบัติเหตุ และความปลอดภัยของสมบัติสาธารณะด้วย

1) ความใกล้ชิดและไว้วางใจกันของคนในชุมชน เป็นตัวชี้วัดที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนทั้งในส่วนของความรู้จักคุ้นเคยกันของคนในชุมชน โดยคนในชุมชนสามารถอาศัยให้वानกันดูแลโรเนา สวน หรือทรัพย์สินอื่น ๆ ได้ รวมทั้งการที่คนในชุมชนรู้สึกถึงความปลอดภัยในทรัพย์สิน โดยไม่จำเป็นต้องระมัดระวังข้าวของหรือทรัพย์สินสมบัติจนเกินความจำเป็นอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ความใกล้ชิดและไว้วางใจของคนในชุมชนยังอาจแสดงได้จากการที่คนในชุมชนรู้สึกต่อกันเหมือนญาติสนิท หากมีงานรื่นเริง หรืองานมงคล ก็สามารถมาร่วมงานได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีการเชิญอย่างเป็นทางการ รวมทั้งการช่วยช่วยเหลือกันในยามที่มีคนในชุมชนมีความเดือดร้อนและต้องการความช่วยเหลือ

2) ความปลอดภัยของสมบัติสาธารณะ เป็นตัวชี้วัดที่วัดได้ตรงไปตรงมามากที่สุดตัวหนึ่ง โดยฐานคิดที่ว่าสมบัติสาธารณะเป็นสิ่งที่คนเข้าถึงง่าย หากคนปราศจากความรับผิดชอบในการรักษาและช่วยกันดูแลสมบัติสาธารณะก็จะค่อย ๆ ถูกทำลาย การดำรงอยู่ของสมบัติสาธารณะไม่ว่าจะเป็น ถนน สะพาน บ่อบาดาล อ่างเก็บน้ำ ศาลา ทำน้ำ ตู้โทรศัพท์ ฯลฯ รวมทั้งการบูรณะซ่อมแซมสมบัติสาธารณะเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไป

3) การมีระบบความช่วยเหลือให้คนในชุมชนดำรงชีวิตอยู่ได้ ความมั่นคงปลอดภัยของชุมชน สามารถวัดได้จากการที่ชุมชนมีระบบความช่วยเหลือให้คนในชุมชนที่ไม่มีปัจจัยในการผลิต หรือต้องประสบกับความยากลำบากหรือตกอยู่ในภาวะวิกฤต ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ซึ่งหากชุมชนใดมีระบบความช่วยเหลือนี้ คนในชุมชนก็จะมีความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิต ก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้แม้เมื่อประสบปัญหาหรือมีภาวะวิกฤตเกิดขึ้น

4) อาชญากรรมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ความปลอดภัยจากอาชญากรรม ถือเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญของมิตความมั่นคงปลอดภัยของชุมชน อาชญากรรมในที่นี้หมายรวมถึงอาชญากรรมที่ร้ายแรงถึงแก่ชีวิตอันถือเป็นการฆาตกรรม และอาชญากรรมที่เป็นการทำร้ายร่างกายแต่ไม่ถึงแก่ชีวิต

5) อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นในชุมชน ถือเป็นตัวชี้วัดที่มีความสำคัญในมิติความมั่นคงปลอดภัยของชุมชน อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นอาจเป็นอุบัติเหตุที่เกิดจากการทำไร่นา อุบัติเหตุจากการใช้ยานพาหนะไม่ว่าจะเป็นรถอีแต๋น รถปิกอัพ รถจักรยานยนต์ โดยกำหนดช่วงเวลาในการวัดไว้เฉพาะจำนวนอาชญากรรมประเภทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา

2.2.3.3 การมีวิสัยทัศน์ของชุมชน หมายถึง การที่คนในชุมชนมีความเข้าใจในสภาพการณ์โดยทั่วไปของชุมชนทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน สามารถประเมินได้ว่าเป็นปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ มีความเชื่อมโยงกับเงื่อนไขหรือปัจจัยต่าง ๆ อย่างไร ทำให้สามารถมองไปในอนาคตได้ว่า ต้องการให้ชุมชนเป็นอย่างไรบ้าง เป้าหมายและทิศทางในอนาคตของชุมชนนี้จะต้องมีความชัดเจนเพียงพอที่จะนำไปสู่การวางยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ ตัวชี้วัดในดัชนีย่อยนี้ได้แก่ ความสามารถของชุมชนในการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และความสามารถของชุมชนในการมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาของชุมชน

1) ความสามารถของชุมชนในการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดในอนาคต เป็นตัวชี้วัดที่ให้ความสำคัญกับความสามารถของชุมชนในการมองไปในอนาคตว่าต้องการให้ชุมชนเป็นอย่างไร ซึ่งการมองเห็นทิศทางในอนาคตของชุมชนนั้นนอกจากจะสะท้อนความสามารถในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนในปัจจุบันว่ามีจุดแข็งจุดอ่อนอย่างไรแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความสามารถของชุมชนในการวางแผนในอนาคต ชุมชนที่มีความเข้มแข็งจึงเป็นชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ร่วมกันเกี่ยวกับอนาคตของชุมชนและสามารถวางแผนในสิ่งที่ต้องการจะเป็นเป็นความจริง ชุมชนจึงไม่ดำเนินไปอย่างไร้ทิศทาง

2) ความสามารถของชุมชนในการมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาของชุมชน ตัวชี้วัดนี้ให้ความสำคัญกับการวัดความสามารถของชุมชนในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนว่าจะมีปัญหาใดบ้างเกิดขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันซึ่งสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว วิถีชีวิตของชุมชนไม่อาจดำเนินไปอย่างราบรื่น หากไม่มีการปรับตัว การมองเห็นปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตถือเป็นสิ่งที่สะท้อนการมีวิสัยทัศน์ของชุมชนที่สำคัญ เพราะการมองเห็นปัญหาที่จะเกิดขึ้น จะช่วยให้ชุมชนสามารถวางแผนหรือเตรียมการที่จะป้องกันหรือแก้ไขปัญหาล่วงหน้าได้

2.2.3.4 ความรักและหวงแหนชุมชน หมายถึง การที่คนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน รวมทั้งมีความภาคภูมิใจ และตระหนักในศักดิ์ศรีของชุมชน มีการสืบสานภูมิปัญญาของชุมชนอย่างต่อเนื่อง จึงพยายามสืบสานไปยังเด็กและเยาวชน ตัวชี้วัดจึงประกอบไปด้วย เยาวชนรู้จักภูมิปัญญาของชุมชนที่มีมาแต่เดิม เยาวชนรู้จักประเพณี พิธีกรรม และการละเล่นของชุมชนที่มี

มาแต่เดิม การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาของชุมชนและการดำรงอยู่ของประเพณี พิธีกรรม และการละเล่นของชุมชนที่มีมาแต่เดิม

1) ชาวชนรู้จักภูมิปัญญาของชุมชนที่มีมาแต่เดิม เป็นการวัดที่ตัวเยาวชนโดยตรง ว่ารู้จักสิ่งที่เป็นความรู้หรือภูมิปัญญาในเรื่องต่าง ๆ เช่น สมุนไพร การทำหัตถกรรม พันธุ์พืช การทำมาหากิน การสะสมอาหาร ฯลฯ เป็นสิ่งที่คนรุ่นพ่อรุ่นแม่ หรือรุ่นปู่ย่าตายาย ได้สร้างสรรค์มา หากชุมชนเห็นคุณค่าสิ่งเหล่านี้ก็จะต้องมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กได้คุ้นเคยและรู้จัก

2) ชาวชนรู้จักประเพณี พิธีกรรม และการละเล่นของชุมชนที่มีมาแต่เดิม การสืบสานประเพณี พิธีกรรม และการละเล่นของชุมชนไปสู่เยาวชน ก็เป็นสิ่งที่แสดงถึงความรักและความห่วงใยของชุมชน

3) การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาของชุมชนที่มีมาแต่เดิม ตัวชี้วัดนี้ให้ความสำคัญกับการสืบสานภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ ที่ชุมชนเคยมีมาแต่เดิม ไม่ว่าจะเป็นยาสมุนไพร หัตถกรรม การทำมาหากิน หากชุมชนยังคงมีภูมิปัญญาดังกล่าวดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน แสดงว่าชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถดำรงอยู่ในกระแสของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย โดยไม่ได้ละทิ้งภูมิปัญญาที่มีมาจากอดีต

4) การดำรงอยู่ของประเพณี พิธีกรรม และการละเล่นของชุมชนที่มีมาแต่เดิม เพราะประเพณี พิธีกรรม และการละเล่นของชุมชนถือเป็นส่วนสำคัญที่เชื่อมโยงให้คนมาทำกิจกรรมร่วมกัน สนุกสนานร่วมกัน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เกิดความสำนึกร่วมของความเป็นชุมชน

ตารางที่ 2.1 แสดงตัวชี้วัดของดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน

ดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน	ตัวชี้วัด
มิติความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> ● ประสิทธิภาพความสำเร็จในการระดมทุน เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในชุมชน ● การมีกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน โดยไม่ต้องพึ่งพิงภายนอก ● ความสำเร็จในการปฏิเสธข้อเสนอที่ไม่มีประโยชน์อย่างแท้จริง ● การบริโภคผลผลิตในชุมชนต่อการบริโภคทั้งหมด

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน	ตัวชี้วัด
มิตินความมั่นคงปลอดภัยของชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> ● ความใกล้ชิดและไว้วางใจกันของคนในชุมชน ● อาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน ● อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นในชุมชน ● สิทธิในการใช้ทรัพยากรชุมชน โดยปราศจากอิทธิพลที่ไม่เป็นธรรม ● การมีระบบความช่วยเหลือให้คนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ● สมบัติสาธารณะไม่ถูกทำลาย
มิตินการมีวิสัยทัศน์ของชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> ● ความสามารถของชุมชน ในการมองเห็นแนวทางแก้ปัญหาของชุมชน ● ความสามารถของชุมชน ในการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
มิตินความรักและหวงแหนชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> ● การดำรงอยู่ของประเพณี พิธีกรรมของชุมชน ● ชาวชนรู้ประเพณี พิธีกรรมของชุมชนที่มีมาแต่เดิม ● การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาของชุมชน ● ชาวชนรู้ภูมิปัญญาของชุมชนที่มีมาแต่เดิม

แหล่งที่มา: นภาพร หะวานนท์ และคณะ, 2550ก: 36-45

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับสังคม

มนุษย์ได้ชื่อว่าเป็นสัตว์สังคม เนื่องจากไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวเพียงลำพังคนเดียวได้ ดังนั้นจึงต้องอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยมีวัฒนธรรม ค่านิยม กฎกติกาในการอยู่ร่วมกัน และเมื่อเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จนเกิดเป็น “สังคม” สมาชิกแต่ละคนในสังคมนั้น ๆ ย่อมมีความสัมพันธ์และมีกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน ดังนั้น การศึกษาสภาพของสังคมใดสังคมหนึ่งนั้น ผู้ทำการศึกษาจะต้องเข้าใจลักษณะโครงสร้างของ

สังคมนั้น ๆ รวมไปถึงการเข้าใจสภาพบริบท (Context) เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงและสามารถวิเคราะห์สภาพของสังคม ๆ ได้อย่างชัดเจนและเหมาะสม

2.3.1 ความหมายของสังคม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542: 802) ได้บัญญัติคำว่า “สังคม” หมายถึง กลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์ต่อกันตามระเบียบ กฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน

ส่วนทัศนีย์ ทองสว่าง (2549: 2) ได้อธิบายความหมายของคำว่า “สังคม” หมายถึง กลุ่มคนมากกว่า 2 คนขึ้นไปมาอยู่ร่วมกันเป็นระยะเวลายาวนาน ในพื้นที่หรือขอบเขตที่กำหนด ประกอบด้วยสมาชิกทุกเพศทุกวัยที่มีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยมีกฎระเบียบแบบแผนหรือวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของตนเอง สามารถเลี้ยงตนเองได้ (Self Sufficient) ในสังคม

นอกจากนี้วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี (2552) ได้อธิบายว่า สังคม เป็นการอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิต สังคมของมนุษย์เกิดจากกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจร่วมกันไม่ว่าจะในด้านใด เช่น ประเทศ จังหวัด และอื่นๆ และมักจะมีวัฒนธรรมหรือประเพณีรวมถึงภาษา การละเล่นและอาหารการกินของตนเองในแต่ละสังคม

Arnold W. Green (อ้างถึงใน ทัศนีย์ ทองสว่าง, 2549: 1) ได้อธิบายความหมายของคำ “สังคม” ไว้ว่า สังคม หมายถึง กลุ่มคนที่ใหญ่ที่สุดที่แต่ละบุคคลเป็นสมาชิก ประกอบด้วย ประชากร สถาบัน เวลา สถานที่ และผลประโยชน์ ชีวิตทางสังคมทุกเพศทุกวัยมีการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบ เช่น การแข่งขันแรงงาน การอาศัยอยู่ในอาณาเขตที่แน่นอนในช่วงเวลาที่ถาวรมีผลประโยชน์ร่วมกันที่สนับสนุนให้แต่ละบุคคลสามารถดำรงชีวิตทางสังคมได้

จากความหมายของนักวิชาการหลายท่านดังกล่าวข้างต้น อาจจะสรุปได้ว่า “สังคม” คือ การรวมกลุ่มของบุคคลที่มากกว่า 2 คนขึ้นไป ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกัน ภายใต้กฎกติกา หรือกฎเกณฑ์อันเดียวกันในการดำรงชีวิตในสังคมนั้น ๆ โดยมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน

2.3.2 ปัจจัยที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม

จากธรรมชาติและความต้องการของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ได้ชื่อว่าเป็นสัตว์สังคม ทำให้ไม่สามารถอยู่ลำพังคนเดียวได้และปัจจัยที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม (ธรรมบุญ เฟื่องทอง, 2549.) นั้น ประกอบด้วย

1. ธรรมชาติของมนุษย์เอง (Human Social Nature) เพราะมนุษย์มีระยะของทารกยาวนาน จึงจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นในวัยเยาว์ ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ จึงจำเป็นที่จะต้องอยู่ร่วมและอาศัยการอบรมเลี้ยงดูจากผู้อื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคม

2. ความต้องการของมนุษย์ในเรื่องของปัจจัยสี่ (Human Needs) ซึ่งเป็นปัจจัยหลักสำหรับการดำรงชีวิตบุคคลเพียงคนเดียวไม่ว่าจะมีชีวิตอยู่ได้อย่างสะดวกและปลอดภัยจึงจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม

3. มนุษย์เป็นสัตว์ทางวัฒนธรรม (Cultural Creature) วัฒนธรรมเป็นแบบอย่างของการดำรงชีวิตในสังคมและเป็นมรดกแห่งสังคม มนุษย์สามารถเรียนรู้ สะสมวัฒนธรรมที่ดีและทิ้งวัฒนธรรมที่ไม่เป็นประโยชน์ การแยกตัวจากสังคมไปอยู่เพียงลำพังผู้เดียวย่อมไม่อาจเรียนรู้ถ่ายทอดและเก็บรักษาวัฒนธรรมที่ดีได้สืบไป

4. ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน (Consciousness of Kind) หมายความว่าสังคมเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รวมทั้งมองเห็นว่ามีบางสิ่งบางอย่างที่เป็นลักษณะร่วมกันในระหว่างพวกเขาจึงมาอยู่กันเป็นกลุ่มก้อน โดยกลุ่มก้อนแรกคือครอบครัว

5. ความต้องการความอบอุ่น-ความปลอดภัย (Security) มนุษย์เมื่ออยู่คนเดียวไม่อาจมั่นใจในชีวิตและทรัพย์สิน แต่เมื่ออยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มสังคม มนุษย์รู้สึกปลอดภัย อบอุ่น มั่นใจในชีวิตและทรัพย์สิน

2.3.3 ประเภทของสังคม

นักมนุษยวิทยาและนักสังคมหลายท่านได้ทำการศึกษาและแบ่งประเภทของสังคมไว้ตามทัศนะของนักมนุษยวิทยาและนักสังคม และตามความสัมพันธ์ของสมาชิก ดังนี้

ณรงค์ เสงี่ยมประชา (2538) ได้แบ่งประเภทของสังคมไว้ 2 ประเภทดังนี้

1) สังคมชาวบ้าน (Folk Society) หรือสังคมชนบท (Rural Society) เป็นสังคมที่ผู้คนมีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่ายมีความผูกพันกันทางจิตใจสูงติดต่อบริสัมพันธ์ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ สังคมชาวบ้านมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

(1) สังคมแบบชาวบ้านมีการแบ่งงานกันน้อยและงานประเภทชำนาญพิเศษมีน้อย อาชีพส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกร โดยใช้แรงงานในครัวเรือนช่วยกันทำ

(2) ความผูกพันทางสายเลือดของสังคมแบบชาวบ้านมีมาก โดยมีลักษณะสังคมแบบครอบครัว (Familiistic Societies) เพราะว่าการกิจกรรมต่างๆ ทางสังคมทั้งหลายมีศูนย์กลางการปฏิบัติงานภายในกลุ่มสมาชิกครอบครัวที่เป็นเครือญาติกัน สังคมแบบนี้ผู้ชายจะเป็นใหญ่ มีอำนาจตัดสินใจในเรื่องต่างๆ มากกว่า

(3) แม้ว่าสังคมแบบชาวบ้านจะมีผู้นำหรือมีตำแหน่งหน้าที่ในระดับหัวหน้าและสถานภาพของสังคมเป็นไปตามวัย เพศ และหน้าที่ก็ตาม การจัดลำดับชั้นทางสังคม แบ่งชั้นวรรณะ แม้จะมีให้เห็นบ้าง แต่ก็ไม่มีความสำคัญให้เห็นลักษณะที่แตกต่างอย่างชัดเจน

(4) สังคมแบบชาวบ้านบางที่เรียกว่า“สังคมปิด” (Close Societies) สถานภาพทางสังคมแบบนี้ มักจะกำหนดบทบาทลงไปอย่างแน่นนอนตามสถานภาพของครอบครัวและสังคมจนแทบจะไม่มีมีการเปลี่ยนแปลง นอกจากนั้นผู้คนพวกอื่นที่เข้าไปในสังคมแบบนี้ มักจะไม่เป็นที่ยอมรับและไม่เป็นที่ไว้วางใจของผู้คนในสังคมนั้น

(5) บรรดาผู้ที่เป็สมาชิกของสังคมแบบชาวบ้าน มักจะมีการยึดเหนี่ยวน้ำใจ ต่อกันและร่วมแรงร่วมใจกันค่อนข้างสูง โดยเฉพาะเมื่อจะต้องทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งตอบโต้กับผู้อื่นในสังคมอื่น

(6) การติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกสังคมในสังคมแบบชาวบ้านเป็นไป ในลักษณะชอบพอกันเป็นส่วนตัวมากกว่าที่จะติดต่อกันตามสถานภาพหรือตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม แบบแผนการติดต่อสัมพันธ์กันจะเป็นแบบง่าย ๆ ไม่ค่อยสนใจรูปแบบที่เป็นทางการ

(7) ผู้คนในสังคมแบบชาวบ้านมักยึดเหนี่ยวอยู่กับคุณธรรมประเพณีและวัฒนธรรมที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา กระบวนการพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้คนในสังคมแบบนี้เป็นไปตามแบบแผนที่ผู้คนรุ่นก่อนเคยทำต่อเนื่องกันมาแต่เดิม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงเป็นไปในระดับที่ต่ำ การคิดใหม่ สร้างใหม่ทำได้ยาก เพราะหาคนปฏิบัติตามได้น้อย

(8) วิธีการปกครองหรือควบคุมทางสังคมในสังคมแบบชาวบ้าน มักถือปฏิบัติ ตามธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติกันมามากกว่าตัวบทกฎหมาย ผู้ที่เป็นหัวหน้าด้านปกครองมักยึดปฏิบัติ ตามแนวคิดความเชื่อมากกว่าที่จะยึดถือตามหลักเหตุผลที่พิจารณาจากหลาย ๆ ฝ่าย

2) สังคมสมัยใหม่ (Modern Society) หรือสังคมเมือง (Urban Society) เป็นสังคมที่ผู้คนไม่ได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีความสัมพันธ์กันตามหน้าที่ การงาน ความสัมพันธ์กันในลักษณะส่วนตัวมีน้อย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีอย่างจำกัด และอาจจะกล่าวได้ว่า สังคมสมัยใหม่มีลักษณะสำคัญตรงกันข้ามกับลักษณะสังคมชาวบ้าน

อย่างไรก็ตามปัจจุบันนี้จากการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้การส่งข้อมูลข่าวสารแลกเปลี่ยนระหว่างกันทำได้สม่าเสมอและรวดเร็วขึ้น ประกอบกับการสร้างเส้นทางคมนาคม ทำให้การเดินทางสะดวกยิ่งขึ้น และด้วยเหตุผลของการขยายตัวของสังคมเมืองเข้าสู่ชนบทมีมากขึ้น จึงทำให้สังคมชาวบ้านที่มีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมมีให้เห็นค่อนข้างน้อย โดยแนวโน้มของสังคมแบบชาวบ้านจะค่อยเปลี่ยนไปเป็นสังคมสมัยใหม่มากยิ่งขึ้น

ส่วน Ferdinand Tonnics (อ้างถึงในทัศนีย์ ทองสว่าง, 2549: 5) ซึ่งเป็นนักสังคมวิทยา ชาวเยอรมันได้แบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกหรือนิสัยใจคอของคนในสังคมออกเป็น 2 ประเภท คือ สังคมแบบปฐมภูมิ (Gemenschaft) และสังคมแบบทุติยภูมิ (Gesellschaft)

1) สังคมแบบปฐมภูมิ (Gemeinschaft) ได้แบ่งสังคมที่มีลักษณะความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ทำการเกษตรกรรม (เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ จับปลา) มักจะอยู่ร่วมกันเป็นหมู่บ้าน สมาชิกรู้จักกันเป็นอย่างดี และมีความสัมพันธ์กันแบบพี่น้อง สมาชิกในสังคมจะมีฐานะความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกัน ยึดถือจารีตประเพณีเป็นแนวทางในการติดต่อสัมพันธ์และประกอบกิจกรรมต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะของสังคมชนบทหรือสังคมประเพณี

2) สังคมแบบทุติยภูมิ (Gesellschaft) เป็นสังคมแบบชาวเมือง คือ สมาชิกในสังคมมีการประกอบอาชีพแตกต่างกันตามความสามารถหรือตามความถนัดของแต่ละคน มีการแบ่งงานกันทำ สมาชิกในสังคมมีการติดต่อสัมพันธ์กันเพียงผิวเผินตามตำแหน่งหน้าที่การงาน โดยมีผลประโยชน์เป็นแรงจูงใจ มีการสร้างกฎเกณฑ์ข้อบังคับ ข้อตกลงหรือกฎหมายขึ้นมาควบคุมความประพฤติของสมาชิกอย่างเป็นทางการ (Formal)

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพสังคม

แม้เรื่องคุณภาพสังคม (Social Quality) จะเป็นเรื่องที่ใหม่มากในสังคมไทย แต่เมื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้พบว่า มีหลากหลายหน่วยงานที่ได้ทำการศึกษาแนวคิดที่เชื่อมโยงกับเรื่องคุณภาพสังคม เพื่อให้สังคมไทยไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาประเทศ และนอกจากการศึกษาจากนักวิชาการของประเทศไทยแล้ว ก็ยังพบว่านักวิชาการต่างประเทศเองก็ได้ทำการศึกษาเรื่องนี้เช่นเดียวกัน และแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพสังคมก็ยังเชื่อมโยงไปสู่แนวคิดอื่น ๆ ดังนี้

2.4.1 แนวคิดอื่นที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพสังคม

(1) แนวคิดความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Cohesion) Berger-Schmitt and Noll (อ้างถึงใน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2550: 29-30) จุดเน้นของความเป็นปึกแผ่นทางสังคมมีเป้าหมายในสองมิติของการพัฒนาสังคมที่เกี่ยวข้องกันและกัน แต่สามารถแยกออกจากกันได้ในการวิเคราะห์ มิติแรก คือ การลดความแตกต่าง ความไม่เท่าเทียม ความแตกแยก และความขัดแย้ง ซึ่งได้ครอบคลุมแนวคิดการกีดกันทางสังคมไว้ในมิตินี้ มิติที่สอง ได้รวมองค์ประกอบที่มีเจตจำนงในการสร้างความเข้มแข็ง ได้แก่ การเชื่อมโยงทางสังคม พันธะ และความผูกพันต่อชุมชน มิตินี้ได้รวมเอาแนวความคิดทุนทางสังคมเข้าไปด้วย สำหรับการวัดความเป็นปึกแผ่นทางสังคมมีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น อัตราการเป็นสมาชิกขององค์กรและการมีส่วนร่วมในองค์กร ความสัมพันธ์และความไว้วางใจทางสังคม ผลการปฏิบัติงานของสถาบันสาธารณะและ

เอกชน การกระจายรายได้ ความเป็นฝักฝ่ายของกลุ่มเชื้อชาติ การรังเกียจและกีดกันทางเพศ ในเรื่อง การศึกษา การทำงาน และการสาธารณสุข

(2) แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม (Social Capital) ในช่วงปี 1980s มีนักสังคมวิทยา 2 ท่าน คือ Bourdieu และ Coleman (2009) ซึ่งเป็นบุคคลที่สำคัญและได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ส่วนสำคัญอย่างมากในการบุกเบิกและวิเคราะห์แนวความคิดอย่างเป็นระบบ และถือเป็นต้นแบบแนวคิดในปัจจุบัน (ปีทมาวดี โพนนุกูล ชูชุกิ, 2548: 320-324) Bourdieu ได้ให้คำนิยามแนวคิดทุนทางสังคมว่าเป็น “การนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่จริงหรือที่มีศักยภาพมารวมเข้าด้วยกัน โดยเชื่อมต่อกับเรื่องของการเป็นสมาชิกในเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์เชิงสถาบันซึ่งมีมากน้อยต่างกันขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ซึ่งจะทำให้คนที่เป็สมาชิกมีทุนเป็นของตนเองร่วมกัน ไว้เป็นฐานสนับสนุน” ทุนทางสังคมของ Bourdieu ได้เชื่อมโยงไปยังเรื่องของทุนวัฒนธรรมด้วย เขากล่าวถึงทุนทางสังคมว่าเป็น “การเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน” ที่มีบทบาทในการผลิตซ้ำทางชนชั้น ส่วน Coleman ได้อธิบายทุนทางสังคมในฐานะที่เป็นตัวเชื่อมประสานการจัดระเบียบหรือการจัดองค์กร สมาคม เขาเชื่อว่า ทุนทางสังคม มีอยู่ในโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมาตั้งแต่ดั้งเดิม ซึ่งทำให้การกระทำที่โยงโยในสังคมของแต่ละคนค่อยๆ ขยับขึ้น เช่น พ่อค้าในตลาดเมืองใดโรจะมีการให้ข้อมูลลูกค้าแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการถ้อยทีถ้อยอาศัย หรือการเอื้อประโยชน์ต่อกัน ซึ่งเป็นเกณฑ์ของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นความพอใจร่วมกัน การสื่อสารและการรับรองต่างๆ จะเกิดขึ้นในเครือข่ายทางสังคม นั่นคือ Coleman เห็นว่า “ทุนทางสังคมสามารถมีลักษณะของผลประโยชน์สาธารณะได้” ซึ่งจะทําชุมชนสามารถดำเนินการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

(3) แนวคิดเกี่ยวกับการเครือข่ายทางสังคม (Social Network) กล่าวได้ว่ารากฐานของแนวคิดเครือข่ายทางสังคม มีที่มาจากทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) อันถือเป็นทฤษฎีมหภาค (Macro Theory) และเก่าแก่ทฤษฎีหนึ่งของสังคมวิทยา ซึ่งนำไปใช้ได้ในการศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมตั้งแต่ระดับจุลภาค/ปัจเจกบุคคล (Micro Level - Individual) ไปจนถึงระดับมหภาค/สังคม (Macro Level - Society) โดยมีแหล่งกำเนิดของทฤษฎีจาก 3 แหล่ง คือ เศรษฐศาสตร์เชิงอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarian Economics) มานุษยวิทยาเชิงหน้าที่ (Functional Anthropology) และจิตวิทยาเชิงพฤติกรรม (Behavioral Psychology) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550 : 115-116) การสร้างเครือข่าย (Networking) หมายถึง กิจกรรมในการก่อให้เกิดกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นกลุ่มองค์กร หรือกลุ่มบุคคล เพื่อวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยน การจัดกิจกรรม หรือการผลิตระหว่างองค์กรสมาชิก ต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันมาก่อนหน้าที่จะทําความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย (นฤมล นิราทร, 2543: 8)

สำหรับเหตุผลในการสร้างเครือข่ายทางสังคมนั้น นฤมล นิราทร (2543: 11-12) กล่าวว่า เป็นเพราะ (1) ต้องการมีเพื่อนในการทำงาน (2) ต้องการมีหมู่ มีพวก (3) ต้องการทรัพยากรในการทำงาน (4) ต้องการรับภาระความเสี่ยงในกิจกรรมร่วมกัน (5) ต้องการความชำนาญเฉพาะด้านในการแก้ไขปัญหา (6) ต้องการประหยัด และ (7) ต้องการเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน รวมไปถึงมีปัจจัยเสริมที่เป็นเงื่อนไขสำคัญ คือ ความเต็มใจที่จะเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

2.4.2 เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals -MDGs)

องค์การสหประชาชาติ ประจำประเทศไทย ได้รายงานผลเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ ของประเทศไทยว่า จากการประชุมเมื่อ พ.ศ. 2543 เกือบทุกประเทศทั่วโลก ได้มารวมตัวกันในการประชุมสุดยอดแห่งสหัสวรรษขององค์การสหประชาชาติที่นครนิวยอร์ก ในการประชุมครั้งนั้น ผู้นำรัฐได้ตกลงตั้งเป้าหมายในการพัฒนาที่ทุกประเทศจะต้องบรรลุให้ได้ภายใน พ.ศ.2558 เป้าหมายดังกล่าว เรียกว่า “เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ” (Millennium Development Goals) ที่มาจากปฏิญญาแห่งสหัสวรรษ ซึ่งประกอบไปด้วยเป้าหมายหลัก 8 ข้อ ดังนี้ (องค์การสหประชาชาติ, 2547: 2)

- เป้าหมายที่หนึ่ง ขจัดความยากจนและความหิวโหย
- เป้าหมายที่สอง ให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษา
- เป้าหมายที่สาม ส่งเสริมบทบาทสตรีและความเท่าเทียมกันทางเพศ
- เป้าหมายที่สี่ ลดอัตราการตายของเด็ก
- เป้าหมายที่ห้า พัฒนาสุขภาพสตรีมีครรภ์
- เป้าหมายที่หก ต่อสู้โรคเอดส์ มาเลเรีย และโรคสำคัญอื่น ๆ
- เป้าหมายที่เจ็ด รักษาและจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
- เป้าหมายที่แปด ส่งเสริมการเป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาในประชาคมโลก

ซึ่งจากเป้าหมายทั้ง 8 ด้านดังกล่าวนี้ ยังประกอบไปด้วยเป้าหมายย่อยอีกจำนวน 18 ข้อ และตัวชี้วัดอีก 48 ตัวชี้วัด ดังนี้

เป้าหมายหลักที่หนึ่ง ขจัดความยากจนและความหิวโหย ประกอบไปด้วยเป้าหมายย่อย 2 เป้าหมาย ได้แก่

เป้าหมายย่อยที่ 1 ลดสัดส่วนประชากรที่มีรายได้น้อยกว่า 1 เหรียญสหรัฐ ต่อวันลงครึ่งหนึ่งในช่วง 2533-2558 ประกอบด้วยตัวชี้วัด

- 1) ลดสัดส่วนประชากรที่มีรายได้น้อยกว่า 1 เหรียญสหรัฐต่อวัน (ปรับตามอำนาจการซื้อ)
- 2) ช่องว่างความยากจน

3) สัดส่วนรายได้/รายจ่ายของประชากรร้อยละ 20 ที่ยากจนที่สุด

เป้าหมายย่อยที่ 2 ลดสัดส่วนประชากรที่หัวโหลลงครึ่งหนึ่งในช่วงปี 2533-2558 ประกอบด้วย

4) อัตราเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีที่น้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์

5) สัดส่วนประชากรที่ได้รับพลังงานอาหารต่ำกว่าเกณฑ์ความต้องการ

เป้าหมายหลักที่สอง ให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษา ประกอบไปด้วยเป้าหมายย่อย 1 เป้าหมาย ได้แก่

เป้าหมายย่อยที่ 3 ให้เด็กทุกคนทั้งหญิงและชายสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา

6) อัตรานักเรียนต่อประชากรวัยเรียนสุทธิในระดับประถมศึกษา

7) อัตราคงอยู่ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 5

8) อัตราการอ่านออกเขียนได้ของประชากรอายุ 15-24 ปี

เป้าหมายหลักที่สาม ส่งเสริมบทบาทสตรีและความเท่าเทียมกันทางเพศ ประกอบไปด้วยเป้าหมายย่อย 1 เป้าหมาย ได้แก่

เป้าหมายย่อยที่ 4 ขจัดความไม่เท่าเทียมทางเพศในการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาภายในปี 2548 และในทุกระดับการศึกษาในปี 2558

9) สัดส่วนหญิงต่อชายในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา

10) อัตราการอ่านออกเขียนได้หญิงต่อชายอายุ 15-24 ปี

11) สัดส่วนผู้หญิงที่ทำงานและได้รับค่าตอบแทนนอกภาคเกษตร

12) สัดส่วนผู้หญิงในรัฐสภา

เป้าหมายหลักที่สี่ ลดอัตราการตายของเด็ก ประกอบไปด้วยเป้าหมายย่อย 1 เป้าหมาย ได้แก่

เป้าหมายย่อยที่ 5 ลดอัตราการตายของเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีลงสองในสามในช่วงปี 2533-2558

13) อัตราการตายของเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี

14) อัตราการตายของทารก

15) สัดส่วนเด็กอายุ 1 ปีที่ได้รับวัคซีนโรคหัด

เป้าหมายหลักที่ห้า พัฒนาสุขภาพสตรีมีครรภ์ ประกอบไปด้วยเป้าหมายย่อย 1 เป้าหมาย ได้แก่

เป้าหมายย่อยที่ 6 ลดอัตราการตายของมารดาลงสองในสามในช่วงปี 2533-2558

16) อัตราการตายของมารดา

เป้าหมายหลักที่หก ต่อสู้โรคเอดส์ มาเลเรีย และ โรคสำคัญอื่น ๆ ประกอบไปด้วยเป้าหมายย่อย 2 เป้าหมาย ได้แก่

เป้าหมายย่อยที่ 7 ชะลอและลดการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ภายในปี 2558

18) อัตราการติดเชื้อเอชไอวี ในสตรีมีครรภ์อายุ 15-24 ปี

19) อัตราการใช้ถุงยางอนามัยในการคุมกำเนิดของสตรีที่สมรสในช่วงอายุ 15-49 ปี

20) สัดส่วนของเด็กวัยเรียนที่กำพร้าต่อเด็กที่ไม่กำพร้าในช่วงอายุ 10-14 ปี

เป้าหมายย่อยที่ 8 ป้องกันและลดอัตราการเกิดโรคมมาลาเรียและโรคสำคัญอื่น ๆ ภายในปี 2558

21) อัตราการเกิดโรคมมาลาเรีย

22) การป้องกันโรคมมาลาเรีย: อัตราการใช้มุ้งกันยุงประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 5 ปี

23) อัตราการแพร่ระบาดของวัณโรค

24) สัดส่วนผู้ป่วยวัณโรคที่ตรวจพบ

เป้าหมายหลักที่เจ็ด รักษาและจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ประกอบไปด้วยเป้าหมายย่อย 3 เป้าหมาย ได้แก่

เป้าหมายย่อยที่ 9 กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน และลดการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

25) สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ประเทศ

26) สัดส่วนพื้นที่อนุรักษ์เพื่อพิทักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพต่อพื้นที่ประเทศ

27) อัตราการใช้พลังงาน (เทียบเท่ากิโลกรัมน้ำมันดิบ) ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ 1 เมริตยูสหรัฐ (ปรับตามอัตราการซื้อ)

28) อัตราการปล่อยก๊าซคาร์บอน ไดออกไซด์ต่อประชากร

29) สัดส่วนประชากรที่ใช้เชื้อเพลิงประเภทฟืน ถ่านและมูลสัตว์

เป้าหมายย่อยที่ 10 ลดสัดส่วนประชากรที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งน้ำดื่มสะอาด และสวมสุขลักษณะลงครึ่งหนึ่งภายในปี 2558

30) สัดส่วนประชากรที่สามารถเข้าถึงแหล่งน้ำดื่มสะอาด

31) สัดส่วนประชากรที่ใช้สุขลักษณะ

เป้าหมายย่อยที่ 11 ขกระดับคุณภาพชีวิตประชากรในชุมชนแออัด 100 ล้านคนทั่วโลกในปี 2563

32) สัดส่วนประชากรที่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยเป็นเจ้าของหรือเช่า

เป้าหมายหลักที่แปด ส่งเสริมการเป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาในประชาคมโลก ประกอบไปด้วยเป้าหมายย่อย 7 เป้าหมาย ได้แก่

เป้าหมายย่อยที่ 12 พัฒนาระบบการค้าและการเงินแบบเปิด ที่ทุกฝ่ายเคารพกฎและกติกา ข้อตกลง มีความแน่นอนและไม่เลือกปฏิบัติ

เป้าหมายย่อยที่ 13 ให้ความสำคัญกับประเทศกำลังพัฒนา

เป้าหมายย่อยที่ 14 ให้ความสำคัญกับประเทศที่ไม่มีพรมแดนติดทะเล และประเทศหมู่เกาะขนาดเล็ก

เป้าหมายย่อยที่ 15 จัดการปัญหาหนี้ของประเทศกำลังพัฒนาด้วยมาตรการภายในระหว่างประเทศ เพื่อบรรเทาและแก้ไขปัญหาในระยะยาว

ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ

33) สัดส่วนเงินช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ (เงินกู้และเงินให้เปล่า-ODA) รวมและสุทธิต่อรายได้ ประชาชาติของประเทศ OECD/DAC

34) สัดส่วน ODA เพื่อพัฒนาบริการสังคมขั้นพื้นฐาน

35) สัดส่วน ODA ที่ไม่มีเงื่อนไขผูกพัน

36) สัดส่วน ODA ต่อรายได้ประชาชาติของประเทศที่ไม่มีพรมแดนติดทะเล

37) สัดส่วน ODA ต่อรายได้ประชาชาติของประเทศหมู่เกาะขนาดเล็ก

การเข้าถึงตลาดการค้า

38) สัดส่วนสินค้านำเข้าจากประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่ต้องเสียภาษีนำเข้า

39) อัตราภาษีนำเข้าเฉลี่ยที่ประเทศพัฒนาแล้วจัดเก็บจากสินค้า เครื่องนุ่งห่ม จากประเทศกำลังพัฒนา

40) การอุดหนุนสินค้าเกษตรคิดเป็นสัดส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของศักยภาพการค้า

ความสามารถในการจัดการและรับภาระหนี้ในระยะยาว

42) จำนวนประเทศที่บรรลุข้อตกลงลดหนี้ของประเทศที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว (Heavily Indebted Poor Countries-HIPC) และจำนวนประเทศที่ได้ดำเนินการสำเร็จลุล่วง

43) มูลค่าการปลดหนี้ (เหรียญสหรัฐ) ตามโครงการ HIPC

44) ภาระการจ่ายคืนหนี้คิดเป็นสัดส่วนของมูลค่าสินค้าออกและบริการ

เป้าหมายย่อยที่ 16 ร่วมมือกับประเทศกำลังพัฒนา กำหนดและดำเนินยุทธศาสตร์สร้างงานให้เยาวชน

45) อัตราการว่างงานในประชากรอายุ 15-24 ปี (ทั้งหมด)

เป้าหมายย่อยที่ 17 ร่วมมือกับบรรษัทฯ ดำเนินการให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถเข้าถึงยาที่จำเป็นต่อการดำรงชีพในราคาถูกลง

46) สักส่วนประชากรที่สามารถเข้าถึงยาที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ

เป้าหมายย่อยที่ 18 ร่วมมือกับภาคเอกชนเพื่อส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีใหม่ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีสื่อสารและสารสนเทศ

47) จำนวนสายโทรศัพท์มือถือต่อประชากร 100

48) จำนวนคอมพิวเตอร์ต่อประชากร 100

โดยมีกรอบระยะเวลาสัมฤทธิ์ภายในปี 2558 และจุดเด่นของ MDGs คือ เป็นกรอบความรับผิดชอบร่วมกันของผู้นำ 189 ประเทศรวมทั้งประเทศไทยที่ได้ตกลงใช้ประเมินการดำเนินงานของรัฐบาล ซึ่งเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในการพัฒนา องค์การระหว่างประเทศ องค์การภาคเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน นอกจากนี้ยังเป็นกรอบการติดตามผลการพัฒนาคน ตามที่ได้ตกลงร่วมกัน ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวางมากกว่าการเพิ่มรายได้ และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยคำนึงถึงสุขภาพ การศึกษา ความเท่าเทียมทางเพศ และสิ่งแวดล้อม การระดมพลังประชาชนและองค์กรประชาสังคม เพื่อผลักดันการเปลี่ยนแปลงและเสริมสร้างภาคีการพัฒนา

2.4.3 แนวคิดเกี่ยวกับดัชนีสังคมยุโรป

การศึกษาเรื่องคุณภาพสังคม ผู้ที่ได้ทำการศึกษาในต่างประเทศ ต่างก็ได้ใช้คำที่แตกต่างกัน บางประเทศใช้คำว่า ดัชนีสังคม โดยตรงเลยก็มี บางประเทศใช้คำว่า รายงานทางสังคมก็มี (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2550: 57-62) สหภาพยุโรปได้จัดทำระบบดัชนีสังคม เพื่อให้ประเทศสมาชิกใช้เป็นกรอบแนวคิดในการนำเรื่องคุณภาพสังคมไปปรับใช้ ประกอบด้วย 13 องค์ประกอบ 137 ดัชนีได้แก่

1) ด้านประชากร ประกอบไปด้วยองค์ประกอบย่อย 1 องค์ประกอบ และดัชนีสังคม 4 ดัชนี ดังนี้

(1.1) องค์ประกอบย่อยที่ 1 โครงสร้างสังคม (โครงสร้างประชากร)

- ขนาดและการเติบโตของประชากร
- โครงสร้างประชากร (อายุ สถานภาพสมรส)
- ความหนาแน่นและการกระจายตัวของประชากร
- ผู้อพยพชาวต่างชาติ

2) ด้านครัวเรือนและครอบครัว ประกอบไปด้วยองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ และดัชนี 9 ดัชนี ดังนี้

(2.1) องค์ประกอบย่อยที่ 1 การลดความแตกต่างและความไม่เท่าเทียม

- ความเท่าเทียมของหญิงชาย (งานบ้าน การดูแลเด็ก และทัศนคติต่อบทบาททางเพศ และความสัมพันธ์ระหว่างวัยภายในครัวเรือน)

(2.2) องค์ประกอบย่อยที่ 2 การสร้างความเข้มแข็งแก่การเชื่อมโยงทางสังคมและ

ทุนทางสังคม

- การดำรงอยู่และความเข้มข้นของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครัวเรือน

- การดูแลผู้สูงอายุของสมาชิกในครัวเรือน

- คุณภาพของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครัวเรือน

(2.3) องค์ประกอบย่อยที่ 3 การพิทักษ์ทุนมนุษย์ โครงสร้างสังคม (โครงสร้าง

ประชากร)

- บทบาทของครัวเรือนในการให้การศึกษาและดูแลเด็ก

- โครงสร้างของครอบครัวเดี่ยว

- การแต่งงานและการหย่าร้าง

(2.4) องค์ประกอบย่อยที่ 4 ค่านิยมและทัศนคติ

- ทัศนคติต่อการแต่งงาน

- ทัศนคติต่อครอบครัวและเด็ก

3) ด้านที่อยู่อาศัย ประกอบไปด้วยองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ และดัชนี 12 ดัชนี

ดังนี้

(3.1) องค์ประกอบย่อยที่ 1 การปรับปรุงสภาพด้านวัตถุ

- อายุของบ้านเรือน

- ระดับการจัดหาที่อยู่อาศัยและพื้นที่บ้านเรือน

- ขนาดของที่อยู่อาศัย

- อุปกรณ์ที่จำเป็นภายในที่อยู่อาศัย

- ความมั่นคง

- ราคาที่อยู่อาศัย

- คุณภาพของสิ่งแวดล้อม

(3.2) องค์ประกอบย่อยที่ 2 การเพิ่มสุขภาวะเชิงวิสัย

- การประเมินเชิงวิสัยเกี่ยวกับสภาพของที่อยู่อาศัยและคุณภาพสิ่งแวดล้อม

(3.3) องค์ประกอบย่อยที่ 3 การลดความแตกต่างและความไม่เท่าเทียม

- ความแตกต่างเรื่องสภาพที่อยู่อาศัยระหว่างภาค

- ความไม่เท่าเทียมใน โอกาส/และความไม่เท่าเทียมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของผู้พิการและช่วงชั้นทางสังคม

(3.4) องค์ประกอบย่อยที่ 4 การรักษาทุนธรรมชาติ

- การทอดทิ้งทางสังคม : คนไร้บ้าน และสภาพความทรุดโทรมของที่อยู่อาศัย
- การใช้พื้นที่ในการตั้งถิ่นฐาน

4) ด้านการคมนาคม ประกอบไปด้วยองค์ประกอบย่อย 5 องค์ประกอบ และดัชนี 10 ดัชนี ดังนี้

(4.1) องค์ประกอบย่อยที่ 1 การปรับปรุงสภาพด้านวัตถุ

- การเข้าถึงการคมนาคม
- ความเร็วในการเดินทาง
- ต้นทุนการคมนาคม
- การประเมินเชิงอัตวิสัยเกี่ยวกับสภาพการคมนาคมและมลภาวะทางเสียง

(4.2) องค์ประกอบย่อยที่ 2 การเพิ่มสุขภาวะเชิงอัตวิสัย

- ความแตกต่างระหว่างภาคในเรื่องคุณภาพของการคมนาคม
- ความเท่าเทียมในโอกาส/และความไม่เท่าเทียมในการคมนาคมของผู้พิการ

(4.3) องค์ประกอบย่อยที่ 3 การลดความแตกต่างและความไม่เท่าเทียม

- การทอดทิ้งทางสังคม : การไม่สามารถเข้าถึงการคมนาคมทั้งของรัฐและ

เอกชน

(4.4) องค์ประกอบย่อยที่ 4 การพิทักษ์ทุนมนุษย์

- อุบัติเหตุการจราจร

(4.5) องค์ประกอบย่อยที่ 5 การรักษาทุนธรรมชาติ

- มลภาวะอันเนื่องมาจากการคมนาคม
- การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอันเนื่องมาจากการคมนาคม (พลังงาน พื้นที่)

5) ด้านเวลาพักผ่อน การสื่อสาร และวัฒนธรรม ประกอบไปด้วยองค์ประกอบย่อย 6 องค์ประกอบ และดัชนี 10 ดัชนี ดังนี้

(5.1) องค์ประกอบย่อยที่ 1 การปรับปรุงสภาพด้านวัตถุ

- ปริมาณเวลาว่าง
- การมีสิ่งอำนวยความสะดวกและสินค้าเกี่ยวกับการพักผ่อน การสื่อสาร และ

วัฒนธรรม

(5.2) องค์ประกอบย่อยที่ 2 การเพิ่มสุขภาวะอัตวิสัย

- การประเมินเชิงอัตวิสัยเกี่ยวกับเวลาพักผ่อน และความเป็นไปได้ในการร่วมทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณี

(5.3) องค์ประกอบย่อยที่ 3 การลดความแตกต่างและความไม่เท่าเทียม

- ความแตกต่างระหว่างภาคเกี่ยวกับการมีให้ของสิ่งอำนวยความสะดวก และสินค้าที่เกี่ยวกับการพักผ่อน การสื่อสาร และวัฒนธรรม

- ความเท่าเทียมใน โอกาส/ความไม่เท่าเทียมในเรื่องของเวลาพักผ่อนของชายหญิง และการเข้าถึงการสื่อสารและกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณีของผู้พิการ

(5.4) องค์ประกอบย่อยที่ 4 การสร้างความเข้มแข็งแก่การเชื่อมโยงทางสังคมและทุนทางสังคม

- การแลกเปลี่ยนสินค้าทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศในยุโรป

(5.5) องค์ประกอบย่อยที่ 5 การพิทักษ์ทุนมนุษย์

- กิจกรรมการใช้เวลาว่างในการส่งเสริมสุขภาพ

- กิจกรรมการใช้เวลาว่างในการส่งเสริมความรู้

(5.6) องค์ประกอบย่อยที่ 6 การรักษาทุนธรรมชาติ: โครงสร้างสังคม (ค่านิยมและทัศนคติ)

- การใช้กระดาษ

- ความสำคัญเชิงอัตวิสัยของการพักผ่อนและวัฒนธรรม

6) ด้านการมีส่วนร่วมและการบูรณาการทางสังคมและการเมือง ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ และดัชนี 12 ดัชนี ดังนี้

(6.1) องค์ประกอบย่อยที่ 1 การลดความแตกต่างและความไม่เท่าเทียม

- ความไม่เท่าเทียมใน โอกาส/และความไม่เท่าเทียมด้านการมีส่วนร่วมและบูรณาการทางสังคมและการเมืองประเด็นหญิงและชาย วัย ช่วงชั้นทางสังคม ผู้พิการ

- การทอดทิ้งทางสังคม : การโคดเคี้ยวทางสังคม

- การมีความสัมพันธ์ทางสังคม (ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายนอกครอบครัว เครือข่ายไม่เป็นทางการ การเป็นสมาชิกของกลุ่ม)

- การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและการเมือง (ความถี่ในการติดต่อ การสนับสนุนเครือข่ายไม่เป็นทางการ การเป็นอาสาสมัคร การมีส่วนร่วมทางการเมือง)

(6.2) องค์ประกอบย่อยที่ 2 การสร้างความเข้มแข็งแก่การเชื่อมโยงทางสังคมและทุนทางสังคม

- คุณภาพความสัมพันธ์ทางสังคม (ระดับความไว้วางใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ค่านิยมร่วม ความเป็นปึกแผ่น ความขัดแย้ง ทักษะคิดต่อกลุ่มประชากร และความรู้สึกโดดเดี่ยว)

- ความไว้วางใจต่อสถาบันทางการเมือง

- อัตลักษณ์ของยุโรป

- ความสัมพันธ์ทางสังคมและทัศนคติทางสังคมจากประเทศในยุโรป

- จุดร่วมเรื่องทัศนคติและค่านิยมพื้นฐานของประเทศในยุโรป

(6.3) องค์ประกอบย่อยที่ 3 โครงสร้างทางสังคม (ค่านิยมและทัศนคติ)

- ความโน้มเอียงทางการเมือง

- การให้ความสำคัญต่อศาสนา

7) ด้านการศึกษาและการอบรมอาชีพ ประกอบไปด้วยองค์ประกอบย่อย 6 องค์ประกอบ และดัชนี 14 ดัชนี ดังนี้

(7.1) องค์ประกอบย่อยที่ 1 การปรับปรุงสภาพด้านวัตถุ

- ระดับการศึกษาและการอบรมด้านอาชีพ

- ประสิทธิภาพด้านการศึกษา

(7.2) องค์ประกอบย่อยที่ 2 การเพิ่มสุขภาวะวิถี

- การประเมินเชิงอัตวิสัยเกี่ยวกับระดับของการศึกษาและอบรมอาชีพ

(7.3) องค์ประกอบย่อยที่ 3 การลดความแตกต่างและความไม่เท่าเทียม

- ความแตกต่างระหว่างภาคเกี่ยวกับการศึกษาและการอบรมอาชีพ และการลงทุนด้านการศึกษา

- ความไม่เท่าเทียมในโอกาส/และความไม่เท่าเทียมในเรื่องการมีส่วนร่วมและคุณภาพการศึกษาในประเด็นหญิงและชาย ช่วงชั้นทางสังคม ผู้พิการ และกลุ่ม

- การทอดทิ้งทางสังคม : การไม่สำเร็จการศึกษาและอบรมอาชีพ

(7.4) องค์ประกอบย่อยที่ 4 การสร้างความเข้มแข็งแก่การเชื่อมโยงทางสังคมและทุนทางสังคม

- การแลกเปลี่ยนนักเรียนและนักศึกษาระหว่างประเทศในยุโรป และการสอนการกระจายของภาษายุโรป

(7.5) องค์ประกอบย่อยที่ 5 การพิทักษ์ทุนมนุษย์

- การเข้าถึงสถาบันการศึกษา

- การเข้าเรียนของเด็กและเยาวชน

- การมีส่วนร่วมในการอบรมอย่างต่อเนื่อง

- ครูและอาจารย์
- GDP ที่ใช้ด้านการศึกษา

(7.6) องค์ประกอบย่อยที่ 6 โครงสร้าง (ค่านิยมและทัศนคติ)

- การให้ความสำคัญต่อการศึกษาเชิงอัตวิสัย

8) ด้านตลาดแรงงานและสภาพการทำงาน ประกอบไปด้วยองค์ประกอบย่อย 7 องค์ประกอบ และดัชนี 21 ดัชนี ดังนี้

(8.1) องค์ประกอบย่อยที่ 1 การปรับปรุงสภาพด้านวัตถุ

- ตลาดแรงงาน : โอกาสและความเสี่ยง
- ระดับการจ้างงาน
- สภาพเงื่อนไขการทำงาน
- การเคลื่อนย้าย
- การว่างงาน

(8.2) องค์ประกอบย่อยที่ 2 การเพิ่มสุขภาวะวิสัย

- การประเมินเชิงอัตวิสัยเกี่ยวกับสถานการณ์การจ้างงานส่วนบุคคล

(8.3) องค์ประกอบย่อยที่ 3 การลดความแตกต่างและความไม่เท่าเทียม

- ความแตกต่างระหว่างภาคเกี่ยวกับโอกาสและความเสี่ยง
- ความไม่เท่าเทียมในโอกาส/และความไม่เท่าเทียมเรื่องการทำงานในประเด็น

หญิงชาย ช่วงชั้นทางสังคม ผู้พิการ และกลุ่ม

(8.4) องค์ประกอบย่อยที่ 4 การสร้างความเข้มแข็งแก่การเชื่อมโยงทางสังคมและ

ทุนทางสังคม

- การทอดทิ้งทางสังคม : การว่างงานระยะยาว
- การมีส่วนร่วมในพื้นที่ของชีวิตการทำงาน
- คุณภาพของความสัมพันธ์ทางสังคมในสถานที่ทำงาน
- ความไว้วางใจต่อสหภาพแรงงาน
- การแลกเปลี่ยนผู้ปฏิบัติงานระหว่างประเทศในยุโรป

(8.5) องค์ประกอบย่อยที่ 5 การพิทักษ์ทุนมนุษย์

- อุบัติเหตุในการทำงานและโรคที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ
- การมีส่วนร่วมในการอบรมต่อเนื่อง

(8.6) องค์ประกอบย่อยที่ 6 การรักษาทุนธรรมชาติ

- การใช้ทรัพยากรธรรมชาติจากเศรษฐกิจ

- มลภาวะจากเศรษฐกิจ

(8.7) องค์ประกอบย่อยที่ 7 โครงสร้างสังคม (โครงสร้างสังคม/เศรษฐกิจ/ค่านิยมและทัศนคติ)

- สถานภาพการจ้างงาน

- โครงสร้างอาชีพ

- โครงสร้างของภาคส่วนทางเศรษฐกิจ

- ความสำคัญเชิงอัตวิสัยของงานและลักษณะงาน

9) ด้านมาตรฐานการดำรงชีวิตและแบบแผนการบริโภค ประกอบไปด้วยองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ และดัชนี 15 ดัชนี ดังนี้

(9.1) องค์ประกอบย่อยที่ 7 การปรับปรุงสภาพค้ำนวัตถุ

- ระดับรายได้และการเติบโต

- ทรัพย์สิน

- ระดับการมีสินค้าและบริการส่วนบุคคล

- ค่าใช้จ่ายที่จำเป็น

(9.2) องค์ประกอบย่อยที่ 2 การเพิ่มสุขภาวะเชิงอัตวิสัย

- การประเมินเชิงอัตวิสัยเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านการเงินและระดับการ

ดำรงชีวิต

(9.3) องค์ประกอบย่อยที่ 3 การลดความแตกต่างและความไม่เท่าเทียม

- ความไม่เท่าเทียมของรายได้และมาตรฐานในการดำรงชีวิต

- การประเมินเชิงอัตวิสัยเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมของรายได้และมาตรฐานใน

การดำรงชีวิต

- ความแตกต่างระหว่างภาคเกี่ยวกับรายได้และมาตรฐานในการดำรงชีวิต

- ความเท่าเทียมในโอกาส/และความไม่เท่าเทียมเรื่องรายได้และมาตรฐานใน

การดำรงชีวิตในประเด็นหญิงและชาย ช่วงชั้นทางสังคม ผู้พิการ และกลุ่ม

- การทอดทิ้งทางสังคม : ความยากจน

- แบบแผนการบริโภคที่มีสร้างสุขภาวะ

(9.4) องค์ประกอบย่อยที่ 4 การรักษาทุนธรรมชาติ

- การใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยครัวเรือน (พลังงานน้ำ)

- แบบแผนการบริโภคที่ไม่สร้างมลภาวะ (ผลิตภัณฑ์อาหารที่เป็นมิตรกับ

สิ่งแวดล้อม ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตแล้วนำมาใช้ใหม่ได้)

- มลภาวะจากคร่าวเรือน (เช่น การไม่นำกลับมาใช้ใหม่ การปล่อยสารทำลาย

ไอโซน)

- ความสำคัญเชิงอัตวิสัยของรายได้และความมั่นคง

10) ด้านสุขภาพ ประกอบไปด้วยองค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ และดัชนี 11 ดัชนี ดังนี้

(10.1) องค์ประกอบย่อยที่ 1 การปรับปรุงสภาพด้านวัตถุ

- สถานการณ์ด้านสุขภาพ

(10.2) องค์ประกอบย่อยที่ 2 การเพิ่มสุขภาวะเชิงอัตวิสัย

- การประเมินเชิงอัตวิสัยเกี่ยวกับสถานการณ์ของสุขภาพ

(10.3) องค์ประกอบย่อยที่ 3 การลดความแตกต่างและความไม่เท่าเทียม

- ความแตกต่างระหว่างภาคเกี่ยวกับการมีให้ของการดูแลสุขภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวก

- ความเท่าเทียมในโอกาส/และความไม่เท่าเทียมเรื่องสุขภาพในประเด็นหญิง

และชาย ช่วงชั้นทางสังคม ผู้พิการ และกลุ่ม

- การทอดทิ้งทางสังคม : การเสื่อมโทรมของสุขภาพ

- แบบแผนการบริโภคที่มีสร้างสุขภาวะ

- ความไว้วางใจต่อระบบสาธารณสุข

- การมีให้ของสิ่งจำเป็นสำหรับการดูแลสุขภาพ

- ค่าใช้จ่ายด้านสาธารณสุข

- มาตรการการป้องกันสุขภาพ

- มาตรการในการช่วยให้ฟื้นคืนสู่สภาพปกติ

11) ด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบไปด้วยองค์ประกอบย่อย 6 องค์ประกอบ และดัชนี 11 ดัชนี

ดังนี้

(11.1) องค์ประกอบย่อยที่ 1 การปรับปรุงสภาพด้านวัตถุ

- ปริมาณของทรัพยากรธรรมชาติ (แร่ น้ำมัน ป่าไม้ น้ำ พันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์)

- สถานการณ์สิ่งแวดล้อม (คุณภาพอากาศ น้ำ ป่าไม้ และดิน)

(11.2) องค์ประกอบย่อยที่ 2 การเพิ่มสุขภาวะวิสัย

- ความแตกต่างระหว่างภาคเกี่ยวกับสถานการณ์ของสิ่งแวดล้อม

(11.3) องค์ประกอบย่อยที่ 3 การลดความแตกต่างและความไม่เท่าเทียม

- ความแตกต่างระหว่างภาคเกี่ยวกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อม

(11.4) องค์ประกอบย่อยที่ 4 การพิทักษ์ทุนมนุษย์

- การใช้ทรัพยากรต่อหน่วยของผลิตภัณฑ์ และการบริการหรือต่อหน่วยงาน
GDP (ประสิทธิภาพการใช้พลังงาน และวัสดุคืบ)

- การใช้พลังงานที่นำกลับมาใช้ใหม่ได้
- มลภาวะต่อหน่วยของการบริโภคพลังงาน
- ค่าใช้จ่ายสาธารณะในการป้องกันและการวิจัยด้านสิ่งแวดล้อม
- พื้นที่อนุรักษ์

(11.5) องค์กรประกอบย่อยที่ 5 โครงสร้างทางสังคม (ค่านิยมและทัศนคติ)

- ความสำคัญเชิงอัตวิสัยของสิ่งแวดล้อม

12) ด้านความมั่นคงทางสังคม ประกอบไปด้วยองค์กรประกอบย่อย 3 องค์กรประกอบ และดัชนี 4 ดัชนี ดังนี้

(12.1) องค์กรประกอบย่อยที่ 1 การปรับปรุงสภาพด้านวัตถุ

- ความครอบคลุมของความมั่นคงทางสังคม
- ประสิทธิภาพของการประกันสังคม
- ความเท่าเทียมในโอกาส/และความไม่เท่าเทียมด้านความมั่นคงทางสังคมใน

ประเด็นชายหญิง และวัย

(12.2) องค์กรประกอบย่อยที่ 2 การสร้างความเข้มแข็งแก่การเชื่อมโยงทางสังคมและทุน

ทางสังคม

- ความเชื่อมั่นในสถาบันที่ดำเนินงานด้านความมั่นคงของสังคม

(12.3) องค์กรประกอบย่อยที่ 3 โครงสร้างสังคม (ค่านิยมและทัศนคติ)

- ปริมาณอาชญากรรม
- โครงสร้างของผู้กระทำผิด
- โครงสร้างของเหยื่ออาชญากรรม
- การป้องกันและการต่อสู้กับอาชญากรรม

13) ด้านความปลอดภัยและอาชญากรรม ประกอบไปด้วยองค์กรประกอบย่อย 3 องค์กรประกอบ และดัชนี 8 ดัชนี ดังนี้

(13.1) องค์กรประกอบย่อยที่ 1 การเพิ่มสุขภาวะอัตวิสัย

- การประเมินเชิงอัตวิสัยเกี่ยวกับความปลอดภัย

(13.2) องค์กรประกอบย่อยที่ 2 การลดความแตกต่างและความไม่เท่าเทียม

- ความแตกต่างของปริมาณอาชญากรรมระหว่างภาค

- ความไม่เท่าเทียมเกี่ยวกับความปลอดภัยในประเด็นชายและหญิง วัย กลุ่ม และ เชื้อชาติ

(13.3) องค์ประกอบย่อยที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งแก่การเชื่อมโยงทางสังคมและ พูนทางสังคม

- ความเชื่อมั่นในระบบกฎหมาย

2.4.4 แนวคิดเกี่ยวกับดัชนีทางสังคมประเทศแคนาดา

ได้จัดทำและสร้างดัชนีทางสังคมในหลายระดับ ทั้งในระดับประเทศและในระดับรัฐ โดย เริ่มดำเนินการในปี ค.ศ.2000 เครื่องชี้การวิจัยนโยบายประเทศแคนาดา ได้จัดทำดัชนีสังคมที่ สะท้อนคุณภาพชีวิตของชาวแคนาดา ขึ้นมา 9 มิติ 39 ดัชนี (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความ มั่นคงของมนุษย์, 2550: 58, 214-215) ดังนี้

มิติที่ 1 มิติการมีส่วนร่วมและสิทธิทางการเมือง ประกอบด้วย 2 ดัชนี ได้แก่

- 1) อัตราการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง
- 2) ความอดกลั้นต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม

มิติที่ 2 มิติสุขภาพ ประกอบด้วย 4 ดัชนี ได้แก่

- 1) ความพึงพอใจต่อระบบสุขภาพ
- 2) อายุขัยเฉลี่ย
- 3) อัตราความเครียดและการฆ่าตัวตาย
- 4) อัตราการสูบบุหรี่

มิติที่ 3 มิติการศึกษา ประกอบด้วย 4 ดัชนี ได้แก่

- 1) ระยะเวลาที่ใช้ในระบบการศึกษา
- 2) การเข้าเรียนการศึกษาผู้ใหญ่และ โครงการอบรม
- 3) อัตราการรู้หนังสือ
- 4) สัดส่วนนักเรียนต่อครู

มิติที่ 4 มิติสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 3 ดัชนี ได้แก่

- 1) คุณภาพอากาศ
- 2) คุณภาพน้ำ
- 3) อัตราการรีไซเคิล (Recycle) ของครัวเรือน

มิติที่ 5 มิติแผนงานและเงื่อนไขทางสังคม ประกอบด้วย 5 ดัชนี ได้แก่

- 1) อัตราความยากจน

- 2) อัตราการช่วยเหลือครอบครัวยากจน
 - 3) อัตราการเข้าถึงสถานบริการดูแลเด็ก
 - 4) อัตราบุคคลที่ใช้ธนาคารอาหาร (Food Bank)
 - 5) อัตราการเข้าถึงที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม
- มิติที่ 6 มิติชุมชน ประกอบด้วย 6 คำนี ได้แก่
- 1) อัตราผู้ทำงานอาสาสมัคร
 - 2) อัตราการใช้เวลาทำงานเพื่อประโยชน์สาธารณะ
 - 3) ค่าเฉลี่ยการบริจาค เพื่อสาธารณะของบุคคล
 - 4) อัตราความรู้สึกลดลงภายในชุมชน
 - 5) อัตราความพึงพอใจในการทำงานของตำรวจ ศาล ราชทัณฑ์ และการคุมประพฤติ
 - 6) อัตราการเกิดอาชญากรรม
- มิติที่ 7 มิติความอยู่ดีของบุคคล ประกอบด้วย 6 คำนี ได้แก่
- 1) อัตราความรู้สึกเร่งรีบของเวลา
 - 2) อัตราความรู้สึกเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับครอบครัวและเพื่อน
 - 3) ความเพียงพอของเวลาว่าง
 - 4) ความรู้สึกมั่นคงทางการเงิน
 - 5) ความรู้สึกเกี่ยวกับสุขภาพของตนเอง
 - 6) ความรู้สึกลำบากใจตนเอง
- มิติที่ 8 มิติการทำงานและเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 7 คำนี ได้แก่
- 1) อัตราว่างงานและมืงานทำ
 - 2) อัตราผู้ทำงานบางเวลาโดยไม่เต็มใจ
 - 3) อัตราล้มละลายของธุรกิจ
 - 4) ความรู้สึกต่อความมั่นคงในการทำงาน
 - 5) ความพึงพอใจในการทำงานและเงื่อนไขในการทำงาน
 - 6) การกระจายรายได้
 - 7) ระดับหนี้สินครัวเรือน
- มิติที่ 9 มิติรัฐบาล ประกอบด้วย 2 คำนี ได้แก่
- 1) อัตราความศรัทธาในรัฐบาล
 - 2) อัตราความเชื่อมั่นในกระบวนการเลือกตั้ง

2.4.5 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพสังคมประเทศนิวซีแลนด์

ในปี ค.ศ.2004 ประเทศนิวซีแลนด์ได้จัดทำรายงานทางสังคม โดยกำหนดเรื่องที่สะท้อนภาวะความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมใน 11 มิติ 60 คัดชนี (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2550: 61, 216-218) ดังนี้

- 1) มิติประชากร ประกอบด้วย 4 คัดชนี ได้แก่
 - การเติบโตของประชากร
 - เชื้อชาติ
 - อายุ
 - ครอบครัวและครัวเรือน
- 2) มิติความรู้และทักษะ ประกอบด้วย 5 คัดชนี ได้แก่
 - การเข้าเรียนชั้นอนุบาลของเด็กวัย 5 ปี และต่ำกว่า
 - อัตราเดโชลข์ของโรงเรียน
 - จำนวนนักเรียนที่พักการเรียนและออกกลางคัน
 - ระดับคุณภาพของการศึกษา
 - การศึกษาของประชากรในชุมชน
- 3) มิติมาตรฐานทางเศรษฐกิจของการดำรงชีวิต ประกอบด้วย 5 คัดชนี ได้แก่
 - รายได้ครัวเรือน
 - คัดชนีราคาผู้บริโภค
 - คัดชนีราคาอาหาร
 - รายจ่ายของครัวเรือน
 - คัดชนีภาวะด้อยโอกาสทางสังคม
- 4) มิติพัฒนาเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 6 คัดชนี ได้แก่
 - การเติบโตทางเศรษฐกิจ
 - การมีงานทำ
 - จำนวนการเติบโตทางธุรกิจ
 - การเปลี่ยนแปลงของการค้าปลีก
 - จำนวนการก่อสร้างบ้านใหม่
 - จำนวนวันที่นักท่องเที่ยวเข้ามาพักในห้อง
- 5) มิติที่อยู่อาศัย ประกอบด้วย 5 คัดชนี ได้แก่
 - ร้อยละของการมีบ้านพักอาศัยเป็นของตนเอง

- ราคาค่าบ้านและความสามารถในการซื้อ
 - ความหนาแน่นในครัวเรือน
 - จำนวนบ้านที่รัฐบาลสร้าง
 - ความหนาแน่นของที่อยู่อาศัยในเขตเมือง
- 6) มิติสุขภาพ ประกอบด้วย 12 ดัชนี ได้แก่
- อายุคาดหวังเฉลี่ย
 - น้ำหนักทารกแรกเกิด
 - อัตราการตายคลอด
 - อัตราหญิงวัยรุ่นอายุ 13-17 ปีที่มีบุตร
 - อัตราการเป็นโรคไข้มองอักเสบ
 - อัตราการเป็นวัณโรค
 - อัตราการเป็นเบาหวาน
 - อัตราแพทย์ต่อประชากร
 - สุขภาพจิต
 - การประเมินสถานะทางสุขภาพตนเองของประชาชน
 - ความดีในการออกกำลังกาย
 - การสูบบุหรี่
- 7) มิติสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ประกอบด้วย 5 ดัชนี ได้แก่
- การจัดการของเสียและการนำมาใช้ใหม่
 - ความหลากหลายทางชีวภาพ
 - คุณภาพอากาศ
 - คุณภาพน้ำในแม่น้ำ ทะเลสาบ และทะเล
 - คุณภาพน้ำดื่ม
- 8) มิติสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้าง ประกอบด้วย 6 ดัชนี ได้แก่
- ความรู้สึกต่อเมืองที่ตนเองอยู่อาศัย
 - พื้นที่สีเขียวในเมือง
 - ระดับปัญหาของการเขียนหรือพ่นสีที่ไม่พึงปรารถนาในเขตเมือง
 - มลภาวะทางเสียง
 - การจราจรและการขนส่ง
 - การขนส่งสาธารณะ

- 9) มิตติความปลอดภัย ประกอบด้วย 4 คัดนี้ ได้แก่
- การรับรู้เกี่ยวกับความปลอดภัย
 - ความปลอดภัยของเด็ก
 - ความปลอดภัยในท้องถิ่น
 - ระดับอาชญากรรม
- 10) มิตติความเชื่อมโยงทางสังคม ประกอบด้วย 4 คัดนี้ ได้แก่
- ความรับรู้คุณภาพชีวิตของประชาชน
 - ความหลากหลายทางเชื้อชาติ
 - ชุมชนเข้มแข็ง
 - การสื่อสาร โดยใช้อิเลคโทรนิค
- 11) มิตติพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ประกอบด้วย 4 คัดนี้ ได้แก่
- การยอมรับสิทธิสัญญา Waitangi
 - การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
 - อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้ง
 - ร้อยละของผู้หญิงที่เป็นสมาชิกสภาท้องถิ่น

2.4.6 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตตามแนวของ ESCAP

การเพิ่มขึ้นของภูมิภาคภายใต้ ESCAP (Economic & Social Commission for Asia and the Pacific) เป็นชื่อองค์กรของ UN ที่ว่าด้วยเศรษฐกิจและสังคมในเอเชียและแปซิฟิก ผู้จัดทำและผู้วางแผนนโยบายการพัฒนาได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับ “คุณภาพชีวิต” ซึ่งมีผลต่อความกังวลในทุก ๆ ส่วน วัตถุประสงค์และความต้องการมีความชัดเจนในเรื่องของการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน ความเข้าใจหรือการปรับทัศนคติต่อวัตถุประสงค์และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับความเคลื่อนไหวของนโยบายการพัฒนาในทุกส่วนของภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกโดยเน้น “คนเป็นศูนย์กลาง” ซึ่งเตรียมการให้ผู้จัดทำแผนนโยบายด้วยกรอบที่มีการอ้างอิงรวมเข้ากับตัวเลขหัวข้อทางสังคมที่มีความต้องการใช้ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง

แนวคิดในการปรับปรุงชีวิตค่อย ๆ ปรากฏขึ้นเร็ว ๆ นี้ในภูมิภาคที่อยู่ภายใต้ ESCAP จากคติพจน์ผิวเผินทางการเมืองไปถึงวิสัยทัศน์ที่กว้างของวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาในระยะยาว การมีส่วนร่วมด้วยการค่อย ๆ ทำลายความสำคัญของนโยบายการพัฒนา ซึ่งเน้นเรื่องการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงลำพัง แนวคิดเรื่องคุณภาพชีวิตที่ว่าด้วยความเป็นมนุษย์และความสัมพันธ์ทั้งหมดได้ปรากฏออกมาเป็นสิ่งที่ควรจะได้รับเอาใจใส่ ในทางเดียวกันการ

อ้างอิงถึงคุณภาพชีวิตได้มาเป็นการสนับสนุนการให้ความสำคัญเกี่ยวกับข้อตกลงในเรื่อง “สวัสดิการทางสังคม” เนื่องจาก เกิดผลในแง่บวกและสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกัน มีผลในทางตรงกันข้ามในการแก้ไขหลักเกณฑ์ซึ่งถูกฝังลงไปในกรอบร่างของผู้ที่สนับสนุนทางด้านสวัสดิการกับปัญหาทางสังคม การสร้างการเปลี่ยนแปลงกระบวนการคิดด้านการพัฒนาไปสู่ตัวอย่างที่ชัดเจนของนโยบายใหม่ ที่เรียกร้องให้มีต้นแบบ ทฤษฎีและวิธีการที่สามารถจัดการเชิงระบบด้วยการแก้ไขของมหิมหาชนบนวัตถุประสงค์ของการพัฒนาและความเหมาะสมต่อความสำเร็จ

ESCAP ได้กำหนดดัชนีคุณภาพชีวิตจำนวน 7 องค์ประกอบ ได้แก่ สุขภาพอนามัย การศึกษา ชีวิตการทำงาน สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชีวิตครอบครัว ชีวิตชุมชน และวัฒนธรรม ความรู้สึกนึกคิด และชีวิตเวลาว่าง

ด้านสุขภาพอนามัย ประกอบด้วย การตาย ความเจ็บป่วย โภชนาการ

ด้านการศึกษา ประกอบด้วย การศึกษาเบื้องต้น การศึกษาระดับกลาง การศึกษาต่อเนื่อง ระดับสูง

ด้านชีวิตการทำงาน ประกอบด้วย การจ้างงาน สภาพการทำงาน

ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ประกอบด้วย สภาพที่อยู่อาศัย การขนส่งและการคมนาคม สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

ด้านชีวิตครอบครัว ประกอบด้วย โครงสร้างและหน้าที่ของครอบครัว ความมั่นคงของครอบครัว

ด้านชีวิตชุมชน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในชุมชน ความมั่นคงของชุมชน

ด้านวัฒนธรรม จิตวิญญาณ และชีวิตเวลาว่าง ประกอบด้วย วัฒนธรรมความเป็นอยู่ จิตวิญญาณ/ความเชื่อ การพักผ่อน(ทางกาย)และการพักผ่อนใจ

2.4.7 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพสังคมในภูมิภาคเอเชียตะวันออก

Yeun-wen Ku (2008) ได้อธิบายเรื่อง คุณภาพชีวิตในระบบของรัฐในภาคพื้นเอเชียตะวันออก : ตัวชี้วัดคุณภาพโครงสร้างทางสังคมในเอเชียว่า ในปี 1990 ความกังวลใจที่มีมากขึ้นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเอเชียตะวันออก และความมั่งคั่งด้วยข้อค้นพบที่ว่า

(1) การกำหนดนโยบายให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน : ครอบครัวเป็นศูนย์กลาง องค์กรการกุศลแบบดั้งเดิม คุณภาพชีวิตเชิงเศรษฐศาสตร์

(2) คุณลักษณะพิเศษของระบบ : การมีสิทธิพิเศษในการศึกษา พื้นฐานอาชีพ มีคุณสมบัติตามที่กำหนดที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ

(3) การตีความเรื่องระบบการปกครอง : อนุรักษ์นิยม มีอำนาจในการผลิต เชิงการพัฒนา
ลัทธิขงจื้อ การผสมผสาน

ความยั่งยืนของรัฐมีข้อน่าสังเกตว่า เป็นเรื่องที่ถูกโจมตีได้ง่าย ซึ่งประเทศในเอเชีย
ตะวันออกเป็นกลุ่มประเทศที่ถูกโจมตีได้ง่าย เป็นเพราะอันดับแรก คือ ปัจจัยภายนอกและผู้กระทำ
เนื่องมาจากการเปิดกว้างของเศรษฐกิจและยุทธศาสตร์ทางด้านที่ตั้ง อันดับสอง คือ องค์ประกอบ
ครอบครัวยุทธศาสตร์ของการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ถูกคุกคามโดยกระบวนการของปฏิรูปสินค้าและบริการ
บางอย่างที่ไม่มีการซื้อขายแบบทั่วไปให้กลายเป็นสินค้าทั่วไปที่สามารถซื้อขายได้ การทำให้เป็น
สังคมเมือง และการเปลี่ยนแปลงสถิติประชากร สภาพและความสำเร็จของระบบของรัฐค่อย ๆ
ทำลายความยั่งยืนในระยะยาว (Gough, 2004: 191) ความพยายามที่จะสรุปการอธิบายเรื่องคุณภาพ
ชีวิตในเอเชียตะวันออก การขยายแนวคิดคุณภาพชีวิตในระบบของรัฐ 3 ระบบ ได้แก่ กลุ่มที่ให้
ความสำคัญสิทธิเสรีภาพ กลุ่มอนุรักษ์นิยมและกลุ่มสังคมประชาธิปไตย และการวิเคราะห์รูปแบบ
การปกครองในประเทศเอเชียตะวันออกโดยอาศัยประสบการณ์วิเคราะห์ข้อมูล และผลของคุณภาพ
ชีวิตในระบบทุนนิยมของประเทศในเอเชียตะวันออก พบว่า

- 1) ความเข้าใจในทิศทางเดียวกันของรัฐมีมากขึ้น
- 2) นโยบายรัฐในสังกัดทั้งหมดซึ่งรวมนโยบายทางด้านสังคม เศรษฐศาสตร์และเป้าของ
อุตสาหกรรม
- 3) ความสำคัญของการศึกษาและครอบครัว

จากการศึกษาของ Yeun-wen Ku (2008) พบว่า ได้ทำการศึกษาเรื่องคุณภาพสังคมแล้วใน
20 ประเทศ โดยใช้ตัวชี้วัดจำนวน 14 ชุด ในการพัฒนา การรวบรวมชุดชี้วัด 2 ชุดของปี 1980 และ
ปี 1990 ได้แก่ การวิเคราะห์ปัจจัย การวิเคราะห์กลุ่ม และการปกครองแบบใหม่ในเอเชียตะวันออก
ถูกค้นพบ

- 1) ตัวชี้วัด ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัดทั้งหมด 14 ชุด ดังนี้
 - (1) ค่าใช้จ่ายทางสังคมของรัฐบาล (Government Social Expenditure)
 - (2) การลงทุนทางสังคม (Social Investment)
 - (3) การสื่อสารในสังคม (Social Communication)
 - (4) การเคลื่อนไหวของกลุ่มสหภาพแรงงาน (Labour Union Movement)
 - (5) ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ (Economic Modernization)
 - (6) ความครอบคลุมเบี้ยบำนาญแบบใหม่ (Neo-coverage of Pension)
 - (7) การกีดกันทางเพศ (Gender Discrimination)
 - (8) การจัดสวัสดิการ (Stratification in Welfare)

- (9) การพึ่งตนเองได้ในวัยเกษียณ (Self-reliance in Retire Life)
- (10) การสนับสนุนจากลูกจ้าง (Contribution form Employees)
- (11) การสนับสนุนของครอบครัว (Family Supports)
- (12) ระดับความเป็นส่วนตัว (Scale of Private Person)
- (13) การพึ่งพาการค้า (Dependency on Trade)
- (14) การพึ่งพาทรัพยากร (Resources Dependency)

2) มิตินัยสำคัญของตัวชี้วัด

- (1) ความต้องการคุณภาพชีวิตจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มสหภาพแรงงานและการทำให้ทันสมัย
- (2) ความพยายามของรัฐในการป้อนข้อมูล : ค่าใช้จ่ายทางสังคม การลงทุนทางสังคม การสื่อสารในสังคม เงินช่วยเหลือส่วนตัว
- (3) ผลลัพธ์ของความพยายามของรัฐ : ไม่มีเงินประกัน การพึ่งตนเองได้ในวัยเกษียณ จำนวนตัวเลขของโครงการเงินอุดหนุนและสุขภาพ และ ค่าแรงหญิงชาย
- (4) การให้ความสำคัญของคุณภาพชีวิต: การสนับสนุนจากลูกจ้าง นายจ้าง และ อัตราส่วนของกลุ่มวัยกลางคนที่มีลูกอาศัยอยู่ด้วยกัน
- (5) เศรษฐศาสตร์การเมืองในบริบทสำหรับการพัฒนา: การพึ่งพาการค้าขายและการพึ่งพาทรัพยากร

3) ลักษณะสวัสดิการทั่วไปในเอเชียตะวันออก

- (1) การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นค่านิยมหลักในนโยบายของรัฐและมีสิทธิพิเศษเหนือนโยบายทางสังคมหรือแบ่งปันส่วนรายได้จากกลุ่มบุคคลหนึ่งไปสู่กลุ่มอื่นๆ
- (2) เนื่องจากนโยบายทางสังคมอยู่ภายใต้การพัฒนา งบประมาณของสาธารณะในเรื่องสวัสดิการทางสังคมไม่ได้มีบทบาทเดียวกันกับของประเทศทางตะวันตก ซึ่งหมายความว่า งบประมาณจำกัดสำหรับสวัสดิการ ควรจะถูกพิจารณาเหมือนกับผลลัพธ์ของนโยบายมากกว่า ความจำเป็นอื่นสำหรับงบประมาณที่จำกัดในเรื่องสวัสดิการ
- (3) การตัดงบประมาณไม่ได้หมายความว่า เป็นจุดอ่อนของรัฐบาลเนื่องจากการแทรกแซงของรัฐมีอิทธิพลในการพัฒนา ดังนั้น กลุ่มประเทศเอเชียตะวันออก ไม่ควรที่จะถูกสันนิษฐานว่ามีคุณภาพชีวิตและตลาดของเงินช่วยเหลือในระดับส่วนตัวที่เหมือนกับสวัสดิการที่ถูกสนับสนุนโดยสังคม
- (4) แทนที่จะเป็นเรื่องของสาธารณะ ครอบครัวถูกเรียกร้องเรื่องความคาดหวังให้มีความรับผิดชอบเรื่องสวัสดิการของสมาชิกในครอบครัว

(5) ในเรื่องการกระจายสวัสดิการทางสังคมนั้นจะพบได้ยากและผลของการแบ่งชนชั้นทางสังคมเป็นเรื่องธรรมดาในเอเชียตะวันออก สวัสดิการจะถูกกระจายไปให้แก่ลูกจ้างของรัฐก่อน เช่น ข้าราชการ ครู ทหาร

4) ปัจจัยในการอธิบายลักษณะสวัสดิการสังคมทั่วไปในเอเชียตะวันออก

(1) ค่านิยมและวัฒนธรรม เมื่อเรามองไปที่เนื้อหาของนโยบายทางสังคม ความแตกต่างก็คือ สังคมของเอเชียตะวันออกในทุกระดับสะท้อนให้เห็นถึงหลักปรัชญาของจีน (ขงจื้อ)

(2) การสร้างชาติและการทำให้การเมืองเป็นประชาธิปไตย ประสบการณ์ของเกาหลีและไต้หวันชี้ให้เห็นว่าการทำให้เป็นประชาธิปไตยเป็นปัจจัยที่ชี้ขาดซึ่งมีผลต่อการพัฒนาสวัสดิการสังคม

(3) การพัฒนาทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ งบประมาณที่จำกัดของสวัสดิการทางสังคมและการมีบทบาทบนเวทีนั้นเป็นเรื่องความกังวลในด้านเศรษฐกิจ การมีอำนาจการผลิตเป็นเรื่องที่มาอันดับแรกเหนือความรับผิดชอบของสาธารณะ ในการชุมนุมเรื่องความต้องการทางสังคม

(4) การเปลี่ยนแปลงสังคมและโครงสร้างสถิติประชากร วิธีคิดแบบเก่าของคุณภาพทางสังคมได้เริ่มสูญหายไป ครอบครัวไม่สามารถช่วยกันดูแลสมาชิกในครอบครัวได้ ระดับครอบครัวเริ่มเล็กลงและจำนวนผู้หญิงเพิ่มมากขึ้นสำหรับการทำงานรับเงินเดือน

(5) การจัดการสถาบัน สถาบันทางการเมืองไม่ได้มีการพิจารณาไว้ก่อนและชี้ชัดเกี่ยวกับผลของนโยบาย ในทางตรงกันข้ามพวกเขาได้กำหนดกลยุทธ์ในสภาพแวดล้อมที่ผู้ดำเนินการทางการเมืองตัดสินใจด้วยตนเอง

จากเรื่องลักษณะสวัสดิการสังคมทั่วไปในเอเชียตะวันออกสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับเรื่องคุณภาพสังคมได้อย่างกลมกลืน เนื่องจากทัศนวิสัยในเชิงทฤษฎีได้ถูกอภิปรายในปี 1990 เช่น การพัฒนาสังคม เกณฑ์สังคม การแยกออกจากสังคม แนวทางชีวิต ซึ่งมีตัวชี้วัดที่ได้รับการสนับสนุนโดยองค์กรระหว่างประเทศ เช่น องค์กรเกี่ยวกับคุณภาพของชีวิต ตัวชี้วัดการพัฒนาโลก ธรรมชาติ การพัฒนามนุษย์ และตัวชี้วัดทางสังคม เป็นต้น

2.4.8 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพสังคมในไทเป

Chao-Yin Lin (2008) ได้อธิบายต้นแบบของคุณภาพสังคมว่า เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มสหภาพยุโรป การพัฒนาของยุโรปซึ่งรวบรวมแนวทางเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม และเป้าหมายของ UN ในการพัฒนาและตัวชี้วัดคุณภาพสังคม

การพัฒนาคุณภาพสังคมในยุโรปและเอเชียโดยกลุ่มองค์กร มูลนิธิของยุโรปสำหรับคุณภาพสังคม สถาบันสำหรับการพัฒนาสังคมและการวิจัยนโยบาย (เกาหลี) 9 ปีสำหรับการทำโครงการวิจัยบนพื้นฐานการพัฒนาสังคมสำหรับคุณภาพสังคมที่ดีกว่า ศูนย์กลางนโยบายสังคมที่ NTU (ไต้หวัน) กลุ่มวิจัยของตัวชี้วัดคุณภาพสังคม

(1) คำจำกัดความของคุณภาพสังคม

คำว่า “สังคม” จะเห็นได้จากผลของการปฏิสัมพันธ์และการใช้ภาษาระหว่างคนทั่วไปและการสร้างขึ้นของพวกเขาหรือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติหรือระหว่างความตระหนักในตนเองและการสร้างเอกลักษณ์ให้ตนเอง

ส่วนคำว่า “คุณภาพสังคม” เป็นการแพร่ขยายในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชนที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ส่งเสริมการอยู่ดีกินดีและศักยภาพของแต่ละตัวบุคคล

ตารางที่ 2.2 แสดงองค์ประกอบของคุณภาพสังคมในไทเป

องค์ประกอบ/ดัชนี	สวัสดิการทางเศรษฐกิจสังคม	การรวมกันทางสังคม	การรวมกลุ่มทางสังคม	การมอบอำนาจทางสังคม
แหล่งการเงิน	x			
ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม	x			
สุขภาพและการดูแล	x			
การทำงาน	x			
การศึกษา/ความรู้เบื้องต้น	x			x
สิทธิของการเป็นพลเมือง		x		
ตลาดแรงงาน		x		x
การบริการ(สาธารณะ/สถาบันเอกชน)		x		
เครือข่ายทางสังคม		x	x	
ความไว้วางใจ			x	

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

องค์ประกอบ/ดัชนี	สวัสดิการทางเศรษฐกิจสังคม	การรวมกันทางสังคม	การรวมกลุ่มทางสังคม	การมอบอำนาจทางสังคม
แบบแผนซึ่งบูรณาการและค่านิยมเอกลักษณ์			x	
การเปิดรับและการสนับสนุน			x	
ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล				x

การศึกษางานคุณภาพสังคมในอนาคตของไทเป คือ การรวมเข้าด้วยกันของแนวคิดคุณภาพสังคมและการอภิปรายของการต่อสู้ทางแนวคิด เช่น การพัฒนามนุษย์ คุณภาพชีวิต เครือข่ายทางสังคม และตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาของตัวชี้วัดคุณภาพสังคม การใช้ความรู้ของตัวชี้วัดคุณภาพสังคมและการผลรายงานของประเทศด้วยข้อเสนอแนะของแต่ละนโยบาย และการให้ความสำคัญวิสัยทัศน์ในเชิงเปรียบเทียบต่อไป

2.4.9 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพสังคมในประเทศไต้หวัน

Max Yun-Tung Wang (2008) ได้ทำการศึกษาตัวชี้วัดคุณภาพสังคมจากมุมมองของประเทศไต้หวัน โดยการสำรวจตัวชี้วัดคุณภาพสังคม ซึ่งปัจจุบันในไต้หวัน ได้ใช้แผนคุณภาพสังคมของสหภาพยุโรปเป็นแนวทางในการสร้างตัวชี้วัดของไต้หวัน และการเปรียบเทียบคุณภาพสังคมกับประเทศอื่น ๆ ในแถบภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ พบว่าตัวชี้วัดคุณภาพสังคมที่มีความเหมาะสม มีความเชื่อมโยง และเป็นทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดสำหรับประเทศไต้หวัน จากการศึกษาและการสำรวจตัวชี้วัดคุณภาพสังคม ประกอบด้วย

- (1) ตัวชี้วัดสวัสดิการทางเศรษฐกิจสังคม (Social-Economic Security Indicators)
- (2) ตัวชี้วัดการรวมกลุ่มทางสังคม (Social Cohesion Indicators)
- (3) ตัวชี้วัดการรวมกันทางสังคม (Social Inclusion Indicators)
- (4) ตัวชี้วัดการมอบอำนาจทางสังคม (Social Empowerment Indicators)

2.4.10 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพสังคมในประเทศญี่ปุ่น

Ogawa (2008) ได้ทำการศึกษาเรื่อง คุณภาพสังคมและบทบาทศักยภาพสำหรับการทำนโยบายสาธารณะในเอเชียและแปซิฟิก เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษและบทบาทขององค์กรเอกชนในการทำนโยบายสาธารณะสำหรับคุณภาพสังคม ได้นำเสนอโครงสร้างการศึกษาครั้งนี้ โลกาวัดน์และสวัสดิการของมนุษย์ (ประชาชน) คุณภาพสังคมและบทบาทในตนเองสำหรับการทำนโยบายสาธารณะในเอเชียและแปซิฟิก เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษและตัวชี้วัดคุณภาพสังคม วิสัยทัศน์ทางสังคมและบทบาทขององค์กรเอกชนในการทำนโยบายสาธารณะสำหรับคุณภาพสังคม และบทสรุป จากการศึกษาของ Ogawa ในเรื่องดังกล่าวพบว่า

(1) โลกาวัดน์และสวัสดิการของมนุษย์ : อายุประชากร การพัฒนาและการป้องกันทางสังคม การชุมนุมของกลุ่มประเทศโลกที่ 2 ว่าด้วยเรื่องอายุ และผลลัพธ์ของ โลกาวัดน์และสวัสดิการของมนุษย์ ความสำคัญเน้นไปที่เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างอายุและการพัฒนา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ United Nations Millennium Development Goals (UN MDGs) บทบาทที่ยังไม่สมบูรณ์ของรัฐบาลแห่งชาติ Inter Governmental Organizations (IGOs) องค์กรเอกชนแห่งชาติ International Non-Governmental Organization (INGO) องค์กรบริการระหว่างประเทศ และประเทศที่ช่วยในการพัฒนา คณะกรรมการของความช่วยเหลือด้านพัฒนาขององค์กรความร่วมมือระหว่างเศรษฐกิจและพัฒนา ต้องการให้สัดส่วนเงินช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ (เงินกู้และเงินให้เปล่า-ODA) รวมและสุทธิต่อรายได้ ประชาชาติของประเทศขึ้นไปสู่ ระดับร้อยละ 0.7 ของ GDP จำเป็นต้องทำวิจัยเรื่อง โลกาวัดน์ อายุ การพัฒนาและการปกป้องทางสังคม : การวิเคราะห์โลกาวัดน์ ประชากร และผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์และบทบาทหน้าที่ของนโยบายสาธารณะ

(2) คุณภาพสังคมและบทบาทหน้าที่ในตนเองสำหรับการทำนโยบายสาธารณะในเอเชียและแปซิฟิก จากคุณภาพชีวิตถึงคุณภาพสังคม: คำจำกัดความ หมายถึง การแพร่ขยายให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชนที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ส่งเสริมการอยู่ดีกินดีและศักยภาพของแต่ละตัวบุคคล ดังนั้น “คุณภาพทางสังคม” คือ แนวคิดที่ครอบคลุมคุณภาพชีวิตประจำวันของประชาชน มันเป็นบทบาทที่จริงจังระหว่างความตระหนักในตนเองและการมีส่วนร่วมในการรวบรวมความเป็นเอกลักษณ์ที่ประกอบขึ้นมา ซึ่งเกิดขึ้นในบริบทขององค์กรประกอบที่รู้จักดีของการกระทำ

(3) เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษและตัวชี้วัดคุณภาพสังคม คุณภาพสังคมได้ถูกเสนอให้เป็นเป้าหมายหนึ่งที่ไม่เพียงแต่จะเป็นนโยบายสังคม แต่ยังเป็นเรื่องของเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และนโยบายที่เกี่ยวข้องที่รับรองความเป็นอยู่ที่ดีและความสุข เพราะฉะนั้น คุณภาพสังคมที่เห็นอยู่

มากนั้นเป็นเหมือนกับยาแก้พิษเกี่ยวกับความเป็นมนุษย์ ซึ่งถือเป็นประโยชน์สำคัญและมีอยู่ทั่วทุกหนทุกแห่งและควรจะทำให้คุณภาพชีวิตเท่าเทียมกันเหมือนกับรายได้และความมั่งคั่ง ดังนั้น “คุณภาพสังคม” จึงเป็นแนวคิดในการเป็นเครื่องมือให้แก่พลเมือง เพื่อช่วยเหลือพวกเขาสามารถรับมือกับปัญหาที่ซับซ้อนที่เกิดขึ้นทุกวัน สถานการณ์และวิธีการใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น การเดินทางต่อต้าน กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

สังคมและคุณภาพสังคม ประกอบด้วยนโยบายเศรษฐกิจ นโยบายสังคม นโยบายวัฒนธรรม-การเมือง รวมเป็น คุณภาพสังคม ซึ่งการเข้าถึงคุณภาพสังคม ประกอบด้วยปัจจัยเงื่อนไข 4 ชนิดของคุณภาพสังคม ดังนี้

- 1) สวัสดิการทางเศรษฐกิจสังคม
- 2) การครอบคลุมทางสังคม
- 3) การรวมกลุ่มทางสังคม
- 4) การให้อำนาจทางสังคม

สวัสดิการเศรษฐกิจสังคม : ขอบเขตของ “การพัฒนาสังคม” ระบบ สถาบันและองค์การการมีสุขภาพที่ดี ประกอบด้วย การจ้างงานและสวัสดิการของตลาดแรงงาน สวัสดิการทางวัตถุ (รายได้) ตลาดที่อยู่อาศัยและสวัสดิการสำหรับการดำเนินชีวิต ความปลอดภัยทางอาหาร ปัญหาสิ่งแวดล้อม โอกาสของชีวิต เพื่อให้ประชาชนมีทรัพยากรเพียงพอไปตลอด

การครอบคลุมทางสังคม : ขอบเขตของระบบ สถาบัน และองค์กร และชีวประวัติ ประกอบด้วย การจ้างงานและรวมถึงตลาดแรงงาน การบริการทางการแพทย์ ระบบการศึกษาและการบริการ ตลาดที่อยู่อาศัย ระบบสวัสดิการ การแลกเปลี่ยนความคิดทางสังคม เพื่อต้องการให้ประชาชนสามารถเข้าถึงสถาบันและความสัมพันธ์ทางสังคม

การรวมกลุ่มทางสังคม ขอบเขตของระบบ สถาบัน และองค์กร และชีวประวัติ ชุมชนองค์ประกอบของกลุ่ม ประกอบด้วย ความปลอดภัยของสาธารณะ ความสัมพันธ์ระหว่างรุ่น เครือข่ายทางสังคม เครือข่ายและความเชื่อใจ หลักการปฏิบัติที่เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นเป็นที่ตั้ง เป็นธรรมชาติของความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งขึ้นอยู่กับกรณีเอกลักษณ์ ค่านิยมและแบบแผนร่วมกัน

การให้อำนาจทางสังคม ขอบเขตของระบบ สถาบัน และองค์กร และชีวประวัติ ชุมชนองค์ประกอบของกลุ่ม ประกอบด้วย การให้อำนาจทางสังคมและวัฒนธรรม การเคลื่อนไหวทางสังคม การให้อำนาจทางเศรษฐกิจ การให้อำนาจทางจิตวิทยาสังคม เป็นการแพร่ขยายประสิทธิภาพของประชาชนแต่ละบุคคลและความสามารถในการกระทำโดยถูกส่งเสริม โดยความสัมพันธ์ทางสังคม

2.4.11 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพสังคมในประเทศไทย

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2550: 103-105) ได้ทำการศึกษา การศึกษาเฉพาะกรณีการจัดทำดัชนีสังคมที่เหมาะสมกับสถานการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมไทยที่เป็นมาตรฐานสากลขึ้น ซึ่งประกอบไปด้วย 8 องค์ประกอบ 60 ตัวชี้วัด ดังนี้

1) ด้านสุขภาพอนามัย ได้แก่ อายุคาดหวังเฉลี่ย อัตราแพทย์ต่อประชากร ความไว้วางใจในบุคลากรด้านการแพทย์ อัตราผู้ป่วยโรคเอดส์รายใหม่ อัตราผู้ป่วยโรคมะเร็งรายใหม่ อัตราผู้ป่วยโรคหัวใจรายใหม่ สัดส่วนผู้สูบบุหรี่ สัดส่วนผู้ดื่มแอลกอฮอล์ ความพึงพอใจต่อการใช้บริการสาธารณสุข

2) ด้านครัวเรือนและครอบครัว ได้แก่ สัดส่วนครอบครัวเดี่ยว สัดส่วนการหย่าร้าง สัดส่วนของครอบครัวที่พ่อหรือแม่เป็นผู้เลี้ยงลูกคนเดียว สัดส่วนของครอบครัวที่เด็กและคนชราถูกทอดทิ้ง บทบาทชาย/หญิง ในครอบครัว เวลาที่สมาชิกในครอบครัวอยู่ด้วยกันอย่างพร้อมหน้า ความรุนแรงในครอบครัว สัดส่วนของครอบครัวที่มีเด็กและเยาวชนอายุ 5-21 ปี ดิจเกมส์/โทรทัศน์ ครัวเรือนที่มีสภาพบ้านน่าอยู่อาศัย ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน

3) ความรู้และทักษะ ได้แก่ สัดส่วนของผู้ได้รับการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาชั้น ป.6 ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาชั้น ม.3 ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาชั้น ม.6 สัดส่วนการออกกลางคันของนักเรียน

4) การทำงานและรายได้ ได้แก่ อัตราการว่างงานของกำลังแรงงาน สัดส่วนการทำงานต่ำกว่าระดับ จำนวนผู้ประสบภัยจากการทำงาน ความมั่นคงในการทำงาน ความพึงพอใจต่อสภาพการทำงาน รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน ความเพียงพอของรายได้ ค่าเฉลี่ยหนี้สินต่อครัวเรือน

5) ประชาสังคม ได้แก่ จำนวนคดีอาญาทุกประเภทที่เกิดขึ้น อัตราการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุการจราจรและอุบัติเหตุอื่น ๆ ความเชื่อมั่นในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง สัดส่วนการเป็นกรรมการกลุ่มหรือชมรม สัดส่วนการเป็นสมาชิกกลุ่มหรือชมรม จำนวนกลุ่มในตำบล อายุของกลุ่มในตำบล จำนวนสมาชิกของกลุ่มต่อตำบล จำนวนโครงการที่กลุ่มดำเนินการ

6) วัฒนธรรม ได้แก่ สัดส่วนของประชาชนที่เชื่อในวัดถุนิยม สัดส่วนของประชาชนที่ใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สัดส่วนของประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา

7) จริยธรรม ได้แก่ จำนวนศาสนสถานต่อประชากร จำนวนโรงเรียนต่อประชากร จำนวนห้องสมุดประชาชนต่อประชากร เวลาเฉลี่ยต่อสถานีของรายการโทรทัศน์ที่ส่งเสริมทางจริยธรรม จำนวนสถานบันเทิงต่อประชากร จำนวนการร้องเรียนในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบต่อ ป.ป.ช. และจำนวนคดีฟ้องยกยอกททรัพย์

8) สื่อและข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ การนำเอาข้อมูลข่าวสารไปใช้เพื่อพัฒนาสุขภาพกายของประชาชน การนำเอาข้อมูลข่าวสารไปใช้เพื่อพัฒนาอาชีพของประชาชน การนำเอาข้อมูลข่าวสารไปใช้ในการพัฒนาชุมชนของประชาชน จำนวนโทรศัพท์สาธารณะต่อประชากร จำนวนสถานีวิทยุชุมชนต่อจำนวนประชากร สัดส่วนของประชากรที่ใช้โทรศัพท์มือถือ และจำนวนครัวเรือนที่ใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม

การสนับสนุนทางสังคม เป็นการแสดงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อเกิดความความสุขในสังคม ประกอบด้วย การมีส่วนร่วม การไว้เนื้อเชื่อใจกัน ความผูกพันใกล้ชิดกัน การมีคุณค่าในตนเองและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งส่วนประกอบเหล่านี้นำไปสู่การผลักดันให้เกิดกิจกรรมเพื่อสาธารณะประโยชน์ในชุมชนและสังคมต่อไป

2.5.1 ความหมายของการสนับสนุนทางสังคม

Weiss (1981) ได้อธิบายความหมายของการสนับสนุนทางสังคม ว่า เป็นการแสดงความสัมพันธ์ของบุคคลทางสังคม เพื่อดำรงและรักษาไว้ซึ่งความผาสุกทางด้านจิตใจ จากแหล่งช่วยเหลือต่าง ๆ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ความใกล้ชิดและความรักใคร่ผูกพัน การมีส่วนร่วมในสังคม การอบรมเลี้ยงดูหรือการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น การได้รับการช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ และการได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น

Kahn (1979) เป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคมว่า เป็นปฏิสัมพันธ์อย่างมีจุดมุ่งหมาย ระหว่างบุคคลหนึ่งไปอีกบุคคลหนึ่ง มีผลทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน เกิดการยอมรับนับถือ การช่วยเหลือด้านวัตถุซึ่งกันและกัน และการยอมรับในพฤติกรรมซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจเกิดขึ้นทั้งหมด หรือเพียงอย่างเดียวหนึ่ง

สอดคล้องกับ House (1981) ซึ่งได้อธิบายว่า การสนับสนุนทางสังคมเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ประกอบด้วย การสนับสนุนทางอารมณ์ที่เกิดจากความใกล้ชิดผูกพัน การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร การสนับสนุนวิธีการหรือเครื่องมือที่ทำให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นการสนับสนุนทางด้านความรู้สึก ความเห็นอกเห็นใจ เป็นการแสดงถึงความรักความผูกพัน การยอมรับ ส่งผลให้เกิดความมั่นใจในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง

ส่วนนักวิชาการชาวไทยมนทิวาคุดศุภต์ (2544: 15-16) ได้อธิบายความหมายของการสนับสนุนทางสังคม ว่าหมายถึง การที่บุคคลได้รับการตอบสนองหรือการได้รับการช่วยเหลือจากบุคคล

องค์กรในด้านข้อมูลข่าวสาร วัตถุประสงค์ของ บริการ เช่น การให้คำแนะนำ คำปรึกษา และข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ ที่ต้องการของแต่ละบุคคลก็มีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับระดับของการ ได้รับ ซึ่ง ได้แก่ เวลาที่ต้องการและ บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ครอบครัว ซึ่งจะทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณค่า มีความมั่นคง และรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

ธิดารัตน์ กิมระโทก(2551:58) ได้สรุปการสนับสนุนทางสังคมว่า เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทางด้านการให้ความรัก ความเอาใจใส่ เห็นคุณค่า ได้รับการยกย่อง รวมทั้งข้อมูลข่าวสาร วัตถุประสงค์ของ แรงงาน และการให้เวลากับกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มสามารถดำเนินงานและสามารถขยายเครือข่าย ได้ต่อไป

จากความหมายของการสนับสนุนทางสังคม (Social Support) ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของบุคคล ซึ่งมีจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายร่วมกันจากบุคคล หนึ่งไปยังบุคคลหนึ่ง โดยการสนับสนุนผ่านทางด้านจิตใจ วัตถุประสงค์ของ แรงกาย วิธีการหรือ เครื่องมือ และข้อมูลข่าวสาร และก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน เกิดความผูกพัน ความรัก ความเอาใจใส่กันและกัน จนกลายเป็นการยอมรับในความแตกต่างของบุคคล ทำให้บุคคลมีความรู้สึกว่าคุณค่า และความรู้สึกในการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น ๆ

2.5.2 ประเภทของการสนับสนุนทางสังคม

การศึกษาประเภทของการสนับสนุนทางสังคมนั้น พบว่ามีผู้ทำการศึกษาการสนับสนุนทางสังคม และแบ่งประเภทตามแนวคิดของการสนับสนุนทางสังคม ดังนี้

Kahn (1979) ได้แบ่งประเภทของการสนับสนุนทางสังคมไว้ 3 ประเภท ดังนี้

1) การสนับสนุนทางอารมณ์และความคิด (Affection) เป็นการแสดงออกของอารมณ์เชิงบวก หรือเป็นการแสดงออกถึงความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่อบุคคลอื่น ซึ่งแสดงออกมาในรูปของความรัก ความผูกพัน การยอมรับ และการเคารพนับถือ

2) การสนับสนุนการยอมรับพฤติกรรม (Affirmation) เป็นการแสดงความเห็นด้วย หรือการยอมรับในเรื่องของความถูกต้องเหมาะสม ทางพฤติกรรมการแสดงออกและความคิดเห็นของผู้อื่น

3) การให้ความช่วยเหลือ (Aid) เป็นการให้ความช่วยเหลือในด้านสิ่งของหรือการช่วยเหลือทางตรงกับบุคคล อาทิ วัตถุประสงค์ของ เงินทอง ข้อมูลข่าวสาร หรือการให้เวลาซึ่งกันและกัน

Weiss (1981) ได้แบ่งประเภทของการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1) การได้รับความรักใคร่ผูกพัน (Attachment) หมายถึง การได้รับการตอบสนองทางด้านอารมณ์ ได้รับความผูกพัน การดูแลอย่างใกล้ชิด ความสนิทสนมจนไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทำให้บุคคลรู้สึกว่าเป็นที่รัก และมีความหมายต่อผู้อื่น

2) การได้รับการยอมรับและความรู้สึกเห็นคุณค่าของตนเอง (Reassurance of Worth) หมายถึง ความรู้สึกที่บุคคลได้รับการยอมรับนับถือ การยกย่อง และการได้รับความชื่นชมในความสามารถของตนเอง จนเป็นที่ยอมรับของบุคคลในครอบครัวและสังคม ทำให้เกิดเป็นความรู้สึกเห็นคุณค่าของตนเอง และเป็นสร้างความเชื่อมั่นให้แก่บุคคลนั้นด้วย

3) การเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Social Intergration) หมายถึง การที่บุคคลได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม ทำให้เกิดความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนความรู้สึก ความเอื้ออาทร ความห่วงใย จนกลายเป็นความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน หรือสังคมนั้น ๆ

4) การให้ความช่วยเหลือต่อบุคคลอื่น (Opportunity for Nurturance) หมายถึง การที่บุคคลมีโอกาสดูแลผู้อื่นจนได้รับความสุขสบาย ซึ่งทำให้รู้สึกว่าเป็นที่ต้องการของบุคคลอื่น และการแลกเปลี่ยนประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างบุคคล

5) การได้รับความช่วยเหลือและคำแนะนำ (Assistance/Guidance) หมายถึง การได้รับข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำต่าง ๆ หรือการช่วยเหลือ ด้านการเงิน และสิ่งของต่าง ๆ

จากการแบ่งประเภทของการสนับสนุนทางสังคม สามารถสรุปเป็นการแบ่งประเภทของการสนับสนุนดัชนีคุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชุมชน ได้ดังนี้

1) การสนับสนุนทางอารมณ์และความคิด (Affection) ได้แก่ ความรัก ความผูกพัน การดูแลกันอย่างใกล้ชิด ความสนิทสนมกัน จนไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจรวมถึงบุคคลที่อยู่ภายนอกชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรเอกชน และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

2) การยอมรับและความรู้สึกเห็นคุณค่าของตนเอง (Reassurance of Worth) ได้แก่ การยอมรับนับถือ ทางด้านพฤติกรรมการแสดงออกและความคิดเห็นต่อผู้อื่น โดยไม่ถูกปิดกั้น ทำให้เป็นที่ยอมรับในระดับครอบครัวและสังคม และมีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง

3) การเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Social Intergration) ได้แก่ การเข้าไปมีส่วนร่วมทำให้เกิดกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ จนกลายเป็นความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ

4) การได้รับความช่วยเหลือและคำแนะนำ (Assistance/Guidance) หมายถึง การได้รับข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำต่าง ๆ หรือการช่วยเหลือ ด้านการเงิน และสิ่งของต่าง ๆ จากคนภายในชุมชนและคนภายนอกชุมชน

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) (2549: 51-80) ซึ่งมีความต่อเนื่องจาก แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ที่ได้บัญญัติ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็น ปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวม โดยมี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” เพื่อเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้สามารถปรับตัว พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง โดยการวิเคราะห์สถานะภายนอกประเทศ หรือสังคมโลก

โดยเนื้อหาสาระของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) นั้น เพื่อมุ่งพัฒนาสู่ สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรม นำความรอบรู้ รู้เท่าทัน โลก ครอบครัวยุคใหม่ ชุมชน เข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบ บริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรง เป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลก ได้อย่างมีศักดิ์ศรี

และยุทธศาสตร์ที่นำไปสู่การพัฒนาประเทศ เพื่อให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน มี ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ, 2549: 51-80)

2.6.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการ เรียนรู้ ให้ความสำคัญกับ

2.6.1.1 การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน โดยพัฒนาจิตใจควบคู่ กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มทุกวัยตลอดชีวิต เริ่มตั้งแต่วัยเด็กให้มีความรู้พื้นฐานเข้มแข็ง มีทักษะชีวิต ผลักดันให้ครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษาร่วมกันพัฒนาเด็ก และเยาวชน ให้มีความพร้อมด้านสติปัญญา อารมณ์ และศีลธรรม พัฒนาหลักสูตรทั้งในและนอก ระบบให้หลากหลายสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมอง พัฒนาสมรรถนะ ทักษะของกำลังแรงงาน ให้สอดคล้องกับความต้องการ พร้อมก้าวสู่โลกของการทำงานและการแข่งขันอย่างมีคุณภาพ สร้าง และพัฒนากำลังคนที่เป็นเลิศโดยเฉพาะในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและองค์ความรู้ ส่งเสริมให้คน ไทยเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จัดการองค์ความรู้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ สมัยใหม่ตั้งแต่ระดับชุมชนถึงประเทศ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

2.6.1.2 การเสริมสร้างสุขภาวะคนไทยให้มีสุขภาพแข็งแรงทั้งกายและใจ และอยู่ใน สภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ เน้นการพัฒนาระบบสุขภาพอย่างครบวงจร มุ่งการดูแลสุขภาพเชิงส่งเสริม

การป้องกัน การรักษา การฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ เสริมสร้างคนไทยให้มีความมั่นคงทางอาหาร พลิกฟื้นแหล่งอาหารตามธรรมชาติให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต โดยเฉพาะคนยากจนและด้อยโอกาสและส่งเสริมการบริโภคอาหารที่ปลอดภัย สนับสนุนให้คนไทยลด ละ เลิกพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพควบคู่กับการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมตามช่วงวัย ตลอดจนให้มีการพัฒนาการแพทย์ทางเลือกและการแพทย์แผนไทย โดยมุ่งการวิจัย พัฒนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างสรรค์มูลค่าทางเศรษฐกิจ

2.6.1.3 การเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข มุ่งเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคมบนฐานของความมีเหตุมีผล ดำรงชีวิตอย่างมั่นคงทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน เสริมสร้างครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง มีความอบอุ่น พัฒนาระบบการคุ้มครองทางเศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลายและครอบคลุมทั่วถึง ประชาชนได้รับหลักประกันความมั่นคง สร้างโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อการประกอบอาชีพ จัดส่งเสริมการออมระดับครัวเรือน มุ่งลดรายจ่าย เพิ่มรายได้จัดสวัสดิการสังคมให้ทั่วถึง ส่งเสริมการดำรงชีวิตที่มีความปลอดภัย นำอยู่ บนพื้นฐานของความยุติธรรมในสังคม เสริมสร้างกระบวนการยุติธรรมแบบบูรณาการและการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังควบคู่กับ และเร่งขยายโอกาสการเข้าถึงบริการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาสให้ทั่วถึงการเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง และความตระหนักถึงคุณค่าและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพื่อลดความขัดแย้ง

2.6.2 ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ ให้ความสำคัญกับ

2.6.2.1 การบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการส่งเสริมการรวมตัวของคนในชุมชนทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำในรูปแบบที่หลากหลาย และจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามความพร้อมของชุมชน มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้ การทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ส่งเสริมให้กลุ่มปราชญ์ กลุ่มแกนนำและผู้รู้ ถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน มีเครือข่ายการเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน สร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยการเสริมสร้างครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง มีกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนในการนำไปสู่การพึ่งตนเอง รวมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลง

2.6.2.2 การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพ และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ กลุ่มอาชีพ สนับสนุนการนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการและสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน ส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างเครือข่ายขององค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งสร้างระบบบำเพาะวิสาหกิจชุมชนควบคู่กับการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการการตลาด และทักษะในการประกอบอาชีพ

2.6.2.3 การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูล ด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวนอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสร้างความตระหนักรู้ของชุมชนในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีชีวิต รวมทั้งการสนับสนุนกลไกชุมชนและเครือข่ายในการจัดการและปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดจนเสริมสร้างขีดความสามารถและองค์ความรู้ขององค์กรปกครองท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.7 แนวคิดเกี่ยวกับความสุขมวลรวมประชาชาติ

ในการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับความสุข Jeremy Bentham (อ้างถึงใน เรียงชัย ต้นสุชาติ, 2551: บทคัดย่อ) เป็นนักเศรษฐศาสตร์คนแรกในยุคศตวรรษที่ 16-17 ที่เริ่มอธิบายถึงเรื่องความสุข โดยการพยายามวัดมูลค่าของความสุขให้อยู่ในรูปของสิ่งที่เรียกว่า “อรรถประโยชน์” (Utility) ซึ่งหลังจากนั้น การศึกษาด้านอรรถประโยชน์ที่ใช้อธิบายถึงความสุขก็ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดย Wilson (1967) ที่ได้อธิบายว่า ความสุขจะเพิ่มขึ้นเนื่องจากการมีสุขภาพที่ดี มีการศึกษาที่ดี มีการทำงานทางศาสนา การได้แต่งงานกับคู่ชีวิตที่มีความหยิ่งในศักดิ์ศรีและมีหน้าที่การงานที่ดี ซึ่งพบในวัยหนุ่มสาว แต่ไม่ได้จำกัดว่าจะเป็นผู้หญิงโง่ หรือฉลาด การศึกษาด้านอรรถประโยชน์นี้เป็นเครื่องชี้วัดทางความสุข (Happiness) ซึ่งเป็นอีกมุมหนึ่งของคุณภาพชีวิตของมนุษย์นั่นเอง

2.7.1 นิยามของความสุขมวลรวมประชาชาติ

กฤษฎา สุภววรรณกุล (2549) ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่อง “ความสุขมวลรวมประชาชาติ” (Gross National Happiness-GNH) ว่าถือกำเนิดอย่างเป็นทางการในประเทศเล็ก ๆ มีเนื้อที่เพียง 46,500 ตร.กม. ที่ยังคงมีการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เมื่อ กษัตริย์จิกมี ซิงเย วังชุก (King Jigme Singye Wangchuck) แห่งราชอาณาจักรภูฏาน นำมาใช้เป็นแนวทางการพัฒนาประเทศ เมื่อปี 2515 โดยเชื่อว่า ความสุข คือเป้าหมายหรือความต้องการสูงสุดในชีวิตของมนุษย์แต่ละคน ดังนั้น การพัฒนาจะต้องนำไปสู่ความพึงพอใจของมนุษย์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีการกำหนดองค์ประกอบของความสุขมวลรวมประชาชาติไว้ 4 ประการคือ หนึ่ง-การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเสมอภาค สอง-การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สาม-การรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรม และสี่-การส่งเสริมการปกครองที่ดี

แนวคิดนี้ถือว่าเสรีภาพภายในมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเสรีภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ทั้งยังจะเป็นการหนุนเสริมกันและกัน ทำให้มนุษย์เข้าใจความหมายของเสรีภาพและความสุขที่แท้จริง

นพดล กรรณิกาและคณะ (2552) ได้นิยาม “ความสุข” ว่าเป็นการประเมินภาพรวมของชีวิตประชาชนทั้งประเทศที่ประกอบไปด้วย การอยู่เย็นเป็นสุข (Well-Being) ความพึงพอใจในชีวิต (Life Satisfaction) คุณภาพชีวิต (Quality of Life) และการพบกันระหว่างความคาดหวัง ความต้องการกับความเป็นจริงในชีวิต (Self Actualization)

ไสว บุญมา (2550) ได้อธิบายว่า “ความสุขมวลรวมของชาติ” วางอยู่บนฐานของแนวคิดของบางศาสนาที่ว่าคุณภาพของชีวิตที่ดี ซึ่งทำให้คนเรามีความสุขประกอบด้วยด้านวัตถุและด้านจิตใจ ฉะนั้นหากจุดมุ่งหมายของการพัฒนา คือการแสวงหาความสุขที่ยั่งยืนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องขยายกรอบของตัวชี้วัดระดับการพัฒนา ให้ครอบคลุมไปถึงด้านจิตใจ มิใช่จำกัดอยู่ที่ด้านวัตถุ เช่น จีดีพี เพียงอย่างเดียว

ขณะเดียวกันนักเศรษฐศาสตร์ในสังคมสมัยใหม่ ก็เน้นความสุขอยู่ 5 ประการ (นภาพรณัฏ พิพัฒน์, 2550)

- 1) การบริโภคเป็นหนทางเดียวในการมีความสุข
- 2) มนุษย์จะคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองเท่านั้น
- 3) มนุษย์จะต้องเร่งรีบการบริโภคของคนเพื่อให้มีความสุขมากขึ้น
- 4) สังคมจะเร่งรีบบริโภคของทุก ๆ คน
- 5) มนุษย์จะเน้นความสุขในปัจจุบันมากกว่าจะคำนึงถึงอดีต และอนาคต

การพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัย เชื่อว่าเป็นเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของประเทศกำลังพัฒนา คือการพัฒนาไปสู่สังคมที่มีการบริโภคอย่างเต็มที่เช่นเดียวกับสังคมอเมริกา ดังนั้นความเชื่อที่ว่า “การบริโภคคือหนทางเดียวที่จะสร้างความสุขให้กับมนุษย์” การบริโภคควบคู่กับการหารายได้จึงขยายตัวอย่างรวดเร็ว

วิทยากร เชิงกุล (2549: 20) ได้อธิบายว่า เราควรเปลี่ยนกรอบคิดทฤษฎีใหม่ที่เปลี่ยนจากเน้นการเติบโตของ GDP มาเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งรวมทั้งความสุขทางกายภาพ และความสุขทางจิตใจของประชาชนส่วนใหญ่ การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของโลก การกระจายทรัพย์สินและรายได้ให้ทั่วถึง เป็นธรรม การปฏิรูปการศึกษาให้ประชาชนฉลาดทุกด้าน (ฉลาดทางปัญญา อารมณ์ จิตสำนึก) และรู้จักแสวงหาความสุขร่วมกันอย่างยั่งยืน

เลียงโป จิกมี วาย ธินเลย์ (อ้างถึงใน เจษณี สุขจิตติกาล, 2547: 16-17) ได้กล่าวถึงสถานะของความสุขในนโยบายการพัฒนาของแต่ละประเทศ ว่า ความสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาด้วยกัน และเป็นไปได้ว่าจะเป็่สิ่งสูงสุดที่เราต้องการ ขณะที่เราต้องการสิ่งอื่น ๆ เพียงเพื่อเป็นวิถีไปสู่การเพิ่มความสุขเท่านั้น จากแนวโน้มทั่วไปทางวิชาการซึ่งไม่แตกต่างกันมากตรงที่มักมองว่าความสุขเป็นเรื่องเพื่อฝัน แวดวงวิชาการไม่ได้พัฒนาเครื่องมือจำเป็นต้องใช้ในการมองดูความสุข ซึ่งเป็นระบบการให้คุณค่าเบื้องต้นของมนุษย์ ซึ่งจำเป็นต้องตั้งหลักการและคำถามทางจริยธรรมเกี่ยวกับความสุขขึ้นมา โดยเป็นข้อเสนอและระบบคุณค่าซึ่งใช้ได้ทั่วไป เป็นเป้าหมายที่มนุษยชาติทั้งมวลมีร่วมกันโดยพื้นฐาน

2.7.2 ความสุขมวลรวมประชาชาติของภูฏาน

"Gross National Happiness (GNH) is More Important than Gross National Product (GNP)." พระราชาธิบดีจิกมี ซิงเย วังชุก (พระราชบิดาเจ้าชายจิกมี) มีกระแสพระราชดำรัสสะท้านโลกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเมื่อปี 1972

ภูฏานมียุทธศาสตร์ประเทศที่กำหนดควีสัตว์สันต์ชัดเจน มีนโยบายรัฐบาลที่กำหนดทิศทางชัดเจนว่าจะนำพาประเทศมุ่งหน้าสู่ความสุขมวลรวมที่สุด ในปี 2545 คือ แผนพัฒนาประเทศระยะ 5 ปีฉบับที่ 9 เป็นการวางรากฐานจากหลักปรัชญาดั้งเดิม และถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของกระบวนการในการพัฒนาในอนาคตของประเทศเดินไปสู่หลักชัยของการพัฒนาประเทศ มีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่ความสุขของประชาชน จิกมี เลียน โป ธินเลย์ นายกรัฐมนตรีภูฏานบอกว่า เป้าหมายคือการสร้างรัฐอุดมคติใหม่ที่เรียกว่า GNH State อันเป็นรัฐที่ผู้คนอยู่อย่างเท่าเทียมเป็นธรรม มีความเข้าใจ และเห็นอกเห็นใจกัน มีสันติสุขและความยุติธรรม มีความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม และบรรลุเป้าหมายทั้งทางด้านจิตวิญญาณ และวัฒนธรรม

กฎวางรากฐานประเทศด้วย 4 เสาหลัก คือ นโยบาย 4 ประการที่กฎานจะต้องดำเนินการ เพื่อให้บรรลุผลก่อนเป็นอันดับแรก โดยกำหนดไว้ชัดเจนในแผนพัฒนาประเทศฉบับที่ 9

1) เสาหลักแรก คือการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมเพื่อให้เกิดความเท่าเทียม เป็นธรรม และเป็นการเติบโตอย่างยั่งยืน

การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาด้านวัตถุ ยังเป็นสิ่งสำคัญของประเทศยังคงต้องมีอยู่ แต่ต้องการให้เศรษฐกิจโต และมีขนาดที่เหมาะสมเพื่อประโยชน์ในการหล่อเลี้ยงสังคมภายใน และลดความยากจน แต่จุดที่ยาก คือทำอย่างไรเศรษฐกิจ GNH จึงจะมีคุณภาพ ไม่ใช่ปริมาณอย่างเพียงเดียว

การวัดความก้าวหน้าของเศรษฐกิจด้วยตัวชี้วัดที่สามารถสะท้อนคุณค่าของการบริการทางเศรษฐกิจ และสังคมต่อครัวเรือน และครอบครัวของคนในประเทศตลอดจนสะท้อนถึงเวลาว่าง และการพักผ่อนที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความสุขให้เกิดขึ้น ตัวชี้วัดนี้ต้องสามารถรวมเอาต้นทุนทางสิ่งแวดล้อม และต้นทุนมนุษย์เข้ามาด้วย

เศรษฐกิจเน้นไปที่การกระจายความสุขผ่านการกระจายรายได้ที่เป็นรูปธรรมมากกว่าที่เป็นอยู่

จากเสาหลักแรก ทำให้ประเทศต้องกันงบประมาณของประเทศมากกว่าร้อยละ 30 ไปที่ด้านสาธารณสุข และการศึกษาซึ่งเท่ากับให้แก่สังคมโดยรวม

2) เสาหลักที่สอง คือการสงวนรักษาสิ่งแวดล้อม

วิถีของกฎานส่วนใหญ่ยังทำเกษตรกรรม มีชีวิตอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ อาศัยความอุดมสมบูรณ์ของป่าและธรรมชาติ จึงจะอยู่รอดได้ มีความเคารพต่อธรรมชาติ ความเชื่อดั้งเดิม ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องเคารพบูชา ผลที่เป็นรูปธรรมกำหนดให้การสงวนรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นนโยบายแห่งชาติ เป็นที่มาของการจัดทำนโยบายสงวนรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ และสิ่งแวดล้อม มีการออกกฎหมายให้ร้อยละ 60 ของพื้นที่ในประเทศเป็นพื้นที่ป่า ในจำนวนนั้นกำหนดเป็นพื้นที่คุ้มครองร้อยละ 26 พื้นที่ป่าร้อยละ 72 และอีกร้อยละ 9 กำหนดเป็นพื้นที่สำหรับความหลากหลายทางชีวภาพ

3) เสาหลักที่สาม คือ การรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรม

กฎานให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนรูปแบบการพัฒนา ใช้วัฒนธรรมเป็นตัวหล่อเลี้ยงสังคม โดยยึดหลักพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นไปที่การทำความคิด หากวัฒนธรรมของสังคมใดเสื่อมทรามลงหลักยึดทางจิตใจ และอุดมคติต่างๆจะเสื่อมถอยไปด้วย โรงเรียน คือจุดเริ่มต้นของการปลูกฝังคุณค่าทางวัฒนธรรมอันดีของกฎาน นอกเหนือจากที่ฝังตัวอยู่ในวิถีชุมชน

4) เสถียรภาพที่สี่ คือ หลักธรรมาภิบาล

เสถียรภาพสุดท้ายถือเป็นหัวใจสำคัญยิ่งของการเป็น หรือไม่เป็น GNH State ฎฎานต้องปฏิรูประบบการปกครองไปสู่ประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์แบบ เพราะเชื่อว่าประชาธิปไตย คือ การสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นแก่สังคม เมื่อสังคมมีธรรมาภิบาลเป็นหลักยึด เป็นสังคมแห่งคุณธรรมนำ ความสุขมวลรวมจะตามมาเอง การปฏิรูปการเมืองที่เริ่มต้นจากผู้นำไม่ใช่การปฏิวัติจากประชาชนระดับล่าง เป็นการจำกัดอำนาจของตัวเอง และเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น เช่น เพิ่มอำนาจให้ National Assembly ในการบริหารประเทศ

ดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติ GNH คือต้นแบบทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ให้ความสำคัญต่อความสุขของประชากรมากกว่าความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวไม่มุ่งเน้นความสุขที่แท้จริงของคนในสังคม

แต่อย่างไรก็ตาม GNH จะต้องมียอดประกอบของดัชนีชี้วัดเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม (GDP) รวมอยู่ด้วยถึงจะทำให้ตัวแบบสมบูรณ์ เพราะเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญทั้งคู่ และต้องพึ่งพาอาศัยกัน การพัฒนาประเทศไม่ใช่ปัจจัยเดียวหรือปัจจัยสำคัญที่สุดของความสุข

2.7.3 ความสำคัญของความสุขมวลรวมประชาชาติ สำหรับทุกสังคม

เป้าหมายของสังคม ความสุขมวลรวมประชาชาติ คือ การมีความสุขร่วมกัน (Collective Happiness) วิธีการที่ให้นำไปสู่เป้าหมายนั้นมีหลากหลายวิธีด้วยกัน ความสุขจึงเป็นเรื่องที่ทุกคนควรสนใจ โดยไม่ติดอยู่กับความเชื่อทางศาสนา หรือการมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน เพราะไม่มีสังคมใดที่ไม่อยากให้พลเมืองของตนเองมีความสุข (สคส ๒๕๕๐: ๕-๘)

2.7.3.1 ผลด้านสุขภาพ ในสังคมความสุขมวลรวมประชาชาตินั้น ราษฎรจะมีสุขภาพดีและมีอายุยืนยาว มีการค้นพบที่น่าสนใจมากขึ้นให้เห็นว่า ความสุขเกิดจากระบบภูมิคุ้มกันที่ดี ซึ่งช่วยในการต้านทานโรคภัยไข้เจ็บและทำให้มีชีวิตยืนยาวกว่าคนอื่นอย่างน้อย 7 ปี ต้องสังเกตด้วยว่าอาจมีสิ่งอื่น ๆ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่: คนไม่มีโรคอาจมีความสุข เช่นเดียวกับคนที่มีความสุขอาจไม่มีโรค เหตุปัจจัยที่ทำให้เป็นอย่างนี้ยังไม่แน่ชัด แต่ที่แน่ ๆ คือสองสิ่งนี้มีความสัมพันธ์กัน การหันไปหานโยบายความสุขมวลรวมประชาชาติ ซึ่งเน้นความสุขและสุขภาพนั้น รวมไปถึงการมีสุขภาพอนามัยที่ดี มีชีวิตยืนยาว และท้ายที่สุดแล้วก็ทำให้เศรษฐกิจพึ่งตนเองเป็นไปได้อย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะสามารถลดรายจ่ายด้านการรักษาพยาบาลได้อย่างมาก

2.7.3.2 ผลด้านเศรษฐกิจ ผลประการที่สองของความสุขมวลรวมประชาชาติ คือ กำไรทางเศรษฐกิจ เนื่องจากความริเริ่มสร้างสรรค์ที่เพิ่มพูนจะส่งผลเป็นทุนซึ่งไม่อาจจับต้องและ

มองไม่เห็น ถ้าพลเมืองมีความสุข พวกเขา ก็จะมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มากขึ้น ช่างประดิษฐ์ คิดค้นและรวมตัวกันได้มากขึ้น ส่งผลให้เศรษฐกิจซึ่งขึ้นอยู่กับนวัตกรรมทางเทคโนโลยี การพัฒนาองค์กร และปัจจัยทั้งหลาย (นอกเหนือจากทรัพยากรธรรมชาติ) ที่ผลักดันเศรษฐกิจมีบทบาทมากขึ้น ในระบบเศรษฐกิจแบบสหรัฐอเมริกา นั้น หนึ่งในสามของสินค้าส่งออก เป็นสินค้าทรัพย์สินทางปัญญา เช่น ผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องด้วยวัฒนธรรม ภาพยนตร์ สื่อสารมวลชน เทคโนโลยี และซอฟต์แวร์ เป็นต้น ธุรกิจที่จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลักคือ นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับพลเมือง จึงต้องได้รับการสนับสนุนความเป็นตัวของตัวเอง เพื่อพัฒนาศักยภาพทั้งทางร่างกายและสติปัญญา ด้วยการเน้นที่คุณธรรมทางจิตใจและความสุข สังคมความสุขมวลรวมประชาชาติ จะสามารถส่งเสริมพลเมืองให้ได้แสดงคุณภาพด้านการประกอบการ ซึ่งช่วยเพิ่มพูนคุณค่าทางความคิดสร้างสรรค์ไปด้วยในตัว

2.7.3.3 ผลต่อพลเมือง ผลประการที่สามของความสุขมวลรวมประชาชาติ คือสมาชิกในสังคมสามารถรวมตัวกันเพื่อแสวงหาความสุขร่วมกัน ทุกชาติล้วนคิดจะขยายทุนทางสังคมให้กว้างขวางมากที่สุด ด้วยการจัดตั้งองค์กรของพลเมืองในรูปแบบต่าง ๆ กัน เพื่อให้ประชาชนรวมตัวและมุ่งแสวงหาเป้าหมายเดียวกัน ถ้าคุณมีความสุขสิ่งนี้จะกระตุ้นคุณภาพของพลเมือง การเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่น การช่วยเหลือสังคม จะทำให้การร่วมมือขององค์กรทางสังคมเป็นไปได้

2.7.3.4 ผลดีต่อระบบนิเวศ ข้อมูลทั้งหลายล้วนพูดตรงกันว่า โลกหมดความยั่งยืนไปเรื่อย ๆ และจะเป็นอย่างนี้ต่อไป ถ้าเราไม่เปลี่ยนวิถีคิดและเปลี่ยนวิถีชีวิต ทั่วโลกสนใจ ความสุขมวลรวมประชาชาติ มากขึ้นเพราะความสุขมวลรวมประชาชาติสัมพันธ์กับรอยเท้านิเวศ (Ecology Footprint) ซึ่งเป็นการวัดผลที่เกิดจากการที่คน ชุมชน องค์กร หรือประเทศ ได้ประทับร่องรอยของการใช้ชีวิตในระบบนิเวศของโลก โดยรอยเท้าใหญ่ซึ่งถึงการบริโภคทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ไม่เหมาะสม ขณะที่รอยเท้าเล็กจะมีความใกล้เคียงต่อเกณฑ์เฉลี่ยปริมาณน้ำ พื้น โลก พลังงาน ป่า ที่ จะจัดการดำรงอยู่ได้

การใช้ทรัพยากรอย่างไม่ประหยัด เป็นเพราะการขยายความต้องการ ซึ่งเกิดจากการเพิ่มปริมาณของสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ถูกออกแบบเพื่อให้มีอายุการใช้งานแค่ช่วงสั้น ๆ จากนั้นต้องหาสินค้าใหม่มาทดแทน ทำให้การบริโภคเป็นไปอย่างต่อเนื่อง อุตสาหกรรมจงใจออกแบบสินค้าในลักษณะนี้ เพื่อจะได้ขายสินค้าในปริมาณมากขึ้นในช่วงเวลาสั้น ๆ ส่วนผู้บริโภคก็มีจุดอ่อน เพราะพวกเขาต้องเติมเต็มความว่างเปล่าในจิตใจ ด้วยการซื้อของเพิ่มขึ้น บริโภคมากขึ้น และครอบครองมากขึ้น ถ้าผู้คนมีความสุข เขาก็จะไม่ถูกความรู้สึกขาดแคลนผลักดันให้บริโภคมาก เขาจะมีวิจารณญาณในการเลือกบริโภคมากขึ้น ดังนั้นการประหยัด การอนุรักษ์ และการรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมจะทำให้เกิดผลดีระบบนิเวศอย่างเห็นได้ชัด

2.7.4 ตัวชี้วัดความสุขมวลรวมของประชาชนในประเทศไทย

สำหรับประเทศไทยเนื่องจากความสุขและความอยู่ดีมีสุขมีมิติในเชิงอัตวิสัย (Subjective) และวัตถุวิสัย (Objective) ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม วัฒนธรรม การให้คุณค่า และวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นการพัฒนาคดัชนีชี้วัดความสุขของคนไทยอาจแบ่งได้เป็น 4 ระดับ คือระดับปัจเจกบุคคลและครัวเรือน ระดับชุมชนและท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับประเทศ โดยในระดับมหภาคนั้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ใช้ดัชนีความอยู่ดีมีสุข (Well-Being Index) เป็นดัชนีหนึ่งร่วมกับดัชนีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ และดัชนีการพัฒนายั่งยืนในการประเมินผลกระทบของการพัฒนา และได้นิยามความอยู่ดีมีสุขของคนไทยไว้ว่าคือ การมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ มีงานทำอย่างทั่วถึง มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ มีครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และอยู่ภายใต้การบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ จากนั้นยังกล่าวสามารถกำหนด องค์ประกอบของดัชนีได้ 7 ประการ คือ สุขภาพ ความรู้ ชีวิตการทำงาน รายได้และการกระจายรายได้ ชีวิตครอบครัว สิ่งแวดล้อม และธรรมาภิบาล ในขณะที่สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญได้นิยามความสุขมวลรวมของประชาชนภายในประเทศว่า คือ ความอยู่เย็นเป็นสุขทั้งสิ่งที่จับต้องได้อย่างเป็นรูปธรรมและนามธรรมของประชาชนทั้งในประเทศและต่างประเทศที่มาพักอาศัยอยู่ในประเทศไทย โดยประเมินภาพรวมของชีวิตที่ประกอบได้ด้วย 1) ความอยู่เย็นเป็นสุข 2) ความพึงพอใจในชีวิต 3) คุณภาพชีวิต 4) ความเป็นจริงในชีวิตกับความคาดหวังและความต้องการ โดยมีปัจจัยกำหนดได้แก่ บรรยากาศภายในชุมชน ชีวิตครอบครัว ระบบการศึกษา สุขภาพกาย สุขภาพใจ ความพึงพอใจในงาน การประพฤติตามแนวหลักเศรษฐกิจพอเพียง ระบบการก้าวเสรีในกระแสโลกาภิวัตน์ วัฒนธรรมประเพณีไทย ธรรมชาติและการจัดสรรทรัพยากรกระบวนการยุติธรรม สภาพแวดล้อม สถานการณ์ปัจจุบัน หลักธรรมาภิบาล

นอกจากนี้สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.) สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และกระทรวงสาธารณสุข ได้จัดทำดัชนีวัดความสุขขึ้น โดยดัชนีแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ดัชนีชี้วัดสุขภาพระดับชาติ และดัชนีชี้วัดระดับชุมชน โดยในระดับชุมชนมีองค์ประกอบทั้งหมด 8 หมวด คือ การมีร่างกายและจิตใจแข็งแรง ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีอิสรภาพ มีความภาคภูมิใจและมีธรรมะในการอยู่ร่วมกัน สำหรับกรมสุขภาพจิตได้จัดทำ ดัชนีวัดสุขภาพจิตคนไทย (Thai Mental Health Indicators) ซึ่งเป็นแบบประเมินตนเองที่ประกอบไปด้วย 66 คำถาม เรียกว่า THI-66 และแบบย่ออันประกอบไปด้วย 15 คำถาม เรียกว่า THI-15 โดยให้คำนิยามว่า สุขภาพจิต หมายถึง สภาพชีวิตที่เป็นสุข อันเป็นผลจากการมีความสามารถในการจัดการปัญหาในการดำเนินชีวิต มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองเพื่อ

คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยครอบคลุมถึงความดีงามภายในจิตใจ ภายใต้สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิจัย เทียนถาวร และคณะ (2542: 22, 26-38) ศึกษาสภาวะครอบครัวที่มีลักษณะพึงประสงค์ของประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า ครอบครัวไทยมีความสุขโดยเฉลี่ยอยู่ระดับปานกลาง โดยความสุขมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบพื้นฐานของครอบครัวและมีทิศทางไปทางบวก ได้แก่ ความรัก สถานภาพสมรส ฐานะทางเศรษฐกิจ อายุ อาชีพ ความคาดหวังเป็นครอบครัวที่ร่ำรวย การส่งเสริมสุขภาพ การมีหลักประกันการรักษาพยาบาล การเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของบุตร พฤติกรรมเสี่ยงทางสังคมของกลุ่มสมรส

สำหรับปึงปอนด์ รักอำนวยกิจ และ พิริยะ ผลพิรุฬห์ (2550) ศึกษาความสุขการสบายใจของคนเมือง โดยพบว่าคนเมืองมีความไม่สบายใจและความพึงพอใจที่น้อยกว่าคนในชนบท อย่างไรก็ตามระดับความสุขเฉลี่ยของประชากรในเขตเมืองใกล้เคียงกับในชนบท และพบว่ารายได้ไม่มีผลกระทบต่อความสุขของคนไทยอย่างมีนัยสำคัญไม่ว่าจะเป็นคนเมืองหรือคนชนบท โดยปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสุขสบายใจอย่างมีนัยสำคัญ คือ ปัจจัยด้านสถานภาพสมรส

ส่วนงานวิจัยของ เรียงชัย ต้นสุชาติ (2551) ได้ศึกษา ความสุขและความอยู่ดีมีสุขในระดับบุคคล โดยสุ่มตัวอย่างจากประชากรจากอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ได้สรุปได้ว่า ความสุขหมายถึง “การมีอาชีพมั่นคง พอกอยู่พอกิน ไม่มีหนี้สิน มีความสุขกายสบายใจ ครอบครัวอบอุ่นและการมีความสามัคคีในชุมชน” ผลการศึกษาพบว่า เพศหญิงจะประเมินความสุขโดยเฉลี่ยมากกว่าเพศชาย และสถานภาพสมรสจะประเมินความสุขมากกว่าสถานภาพโสดและแยกกันอยู่หรือหย่าร้าง หรือม่าย ประการที่สอง การศึกษายังได้แสดงให้เห็นว่า ตัวแปรเชิงปริมาณทางเศรษฐศาสตร์อันได้แก่ รายได้ และการออม มีความสัมพันธ์กับระดับของความสุขในทิศทางเดียวกัน ในขณะที่หนี้สินไม่มีความสัมพันธ์กับความสุขสอดคล้องกับแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่เชื่อว่ารายได้เป็นปัจจัยกำหนดความสุขเพราะสามารถนำมาใช้ในการซื้อสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของตน ประการที่สาม ดัชนีชี้วัดเชิงคุณภาพทางด้านสังคม อันได้แก่ ด้านครอบครัว เศรษฐกิจ สุขภาพกายและสุขภาพจิต ปัญหาสังคม และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินต่างก็มีความสำคัญในการอธิบายความสุขในแต่ละระดับได้ ประการที่สี่ การให้ความสำคัญกับ เป้าหมายความสำเร็จและความภาคภูมิใจของครอบครัวพบว่า ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการเรียนและหน้าที่ การงานของบุตรหลานมากที่สุด รองลงมาคือ ความอบอุ่นภายในครอบครัว ส่วนอันดับที่

สามจึงเป็นเศรษฐกิจ จากผลการศึกษาที่ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า รายได้ไม่ได้เป็นเพียงตัวแปรเดียว หรือเป็นตัวแปรที่มีลำดับความสำคัญสูงสุดที่สามารถกำหนดระดับของความสุขของบุคคลได้ โดยความสุขยังขึ้นอยู่กับความอบอุ่นและความเข้าใจกันของสมาชิกในครอบครัว ความอยู่ดีกินดีอย่างพอเพียง การมีสุขภาพทั้งกายและจิตใจที่ดี ตลอดจนปัญหาสังคมในชุมชนและความปลอดภัยในชุมชนอีกด้วย ดังนั้นการดำเนินนโยบายของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงควรคำนึงถึงการพัฒนาในทุก ๆ มิติ

2.9 แนวคิดนำในการศึกษา

แนวคิดนำในการศึกษาเป็นการนำแนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำองค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้ทางสังคมในแต่ละประเทศนั้น ได้มีหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ทั้งที่มีส่วนเกี่ยวข้องและที่มีความสนใจได้จัดทำขึ้นเพื่อต้องการให้ตอบสนองและบรรลุเป้าประสงค์ในการพัฒนาของประเทศ ได้แก่ UN ESCAP ยุโรป แคนาดา และนิวซีแลนด์ เอเชีย ไทยเป เกาหลี ญี่ปุ่น และประเทศไทย ซึ่งจากการศึกษาพบว่าองค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้ทางสังคมในแต่ละภูมิภาคและแต่ละประเทศมีความหลากหลายและมีความแตกต่างกัน และบางองค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้ทางสังคมก็ถูกนำมาใช้ซ้ำกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้ทางสังคมนั้นมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ นำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพตามมา

ในการวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบองค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้ทางสังคมผู้ศึกษาวิจัยได้นำองค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้ทางสังคมในแต่ละภูมิภาค แต่ละประเทศ รวม 2 ทวีป 5 ประเทศ และ 3 องค์กร มาเป็นแนวทางในการศึกษา และสามารถจัดกลุ่มองค์ประกอบได้ทั้งสิ้น 8 ด้าน ดังนี้

ด้านปัจจัยสี่ ประกอบด้วย อาหาร (การขจัดความยากจนและความหิวโหย)/ที่อยู่อาศัย/การรักษาโรค (ลดอัตราการตายของเด็ก /พัฒนาสุขภาพสตรีมีครรภ์ /ต่อสู้โรคเอดส์ มาเลเรีย และโรคสำคัญอื่น ๆ / สุขภาพอนามัย) เมื่อวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบองค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้แล้ว พบว่า ความถี่ในการนำไปใช้ 11 ครั้ง ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า ประเทศแถบยุโรป ประเทศแคนาดา นิวซีแลนด์ องค์กร UN และ ESCAP ให้ความสำคัญกับเรื่อง อาหาร ที่อยู่อาศัย และเรื่องของสุขภาพ ส่วนในแถบทวีปเอเชียพบ ประเทศไทย เพียงประเทศเดียวที่ให้ความสำคัญกับเรื่องสุขภาพอนามัย เป็นหนึ่งขององค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้ในการวัดคุณภาพของสังคม

ด้านครอบครัว ประกอบด้วย ชีวิตครอบครัว และครัวเรือน พบว่า ความถี่ของการนำมาใช้ 3 ครั้ง ในทวีปยุโรป ประเทศไทย และองค์กร ESCAP เท่านั้น

ด้านเศรษฐกิจ องค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย ชีวิตการทำงาน /ด้านการทำงานและเศรษฐกิจ /การทำงานและรายได้/ตลาดแรงงานและสภาพการทำงาน/มาตรฐานการดำรงชีวิตและแบบแผนการบริโภค /ด้านมาตรฐานทางเศรษฐกิจของการดำรงชีวิต/การบริโภคในสังคม /การพึ่งพาการค้า/ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่/สวัสดิการทางเศรษฐศาสตร์สังคม (แหล่งการเงิน /ที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อม / สุขภาพและการดูแล/การทำงาน/การศึกษา) พบว่า มีความถี่ของการนำมาใช้ 12 ครั้ง จาก ทวีป/ประเทศ/องค์กรต่าง ๆ ดังนี้ ยุโรป เอเชีย แคนาดา นิวซีแลนด์ เกาหลี ญี่ปุ่น ไทย รวมทั้งในองค์กร ESCAP และองค์กรในไทย

ด้านการศึกษา/ความรู้ ประกอบด้วย การศึกษา /การอบรมอาชีพ /ให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษา และความรู้และทักษะ พบว่า ความถี่ของการถูกนำมาใช้ 6 ครั้ง ในทวีปยุโรป ประเทศแคนาดา นิวซีแลนด์ และไทย รวมทั้งองค์กร UN และ ESCAP ด้วย

ด้านประชาคม ประกอบด้วย ชีวิตชุมชน /ส่งเสริมบทบาทสตรีและความเท่าเทียมกันทางเพศ /การกีดกันทางเพศ /ส่งเสริมการเป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาในประชาคมโลก/การมีส่วนร่วมและการบูรณาการทางสังคมและการเมือง /การมีส่วนร่วมและสิทธิทางการเมือง /พลเมืองและสิทธิทางการเมือง/ความมั่นคงทางสังคม /ความปลอดภัยและอาชญากรรม/ด้านมิติแผนงานและเงื่อนไขทางสังคม/ด้านความอยู่ดีของบุคคล/ด้านรัฐบาล /ด้านความเชื่อมโยงทางสังคม/ค่าใช้จ่ายทางสังคมของรัฐบาล /การลงทุนทางสังคม/การเคลื่อนไหวของกลุ่มสหภาพแรงงาน/การจัดสวัสดิการ/การพึ่งตนเองได้ในวัยเกษียณ/การสนับสนุนจากลูกจ้าง/การสนับสนุนของครอบครัว/ระดับความเป็นส่วนตัว/การรวมกันทางสังคม (สิทธิของการเป็นพลเมือง / ตลาดแรงงาน / การบริการ(สาธารณะและสถาบันเอกชน) / เครือข่ายทางสังคม)/การรวมกลุ่มทางสังคม(ความไว้วางใจ /แบบแผนซึ่งบูรณาการและค่านิยม /เครือข่ายทางสังคม / เอกลักษณะ) /การให้อำนาจทางสังคม (ความรู้เบื้องต้น / ตลาดแรงงาน / การเปิดรับและการสนับสนุนของสถาบัน /พื้นที่สาธารณะ/ ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล) /ประชาสังคม พบว่า ความถี่ของการนำมาใช้ 32 ครั้ง ในทวีปยุโรป ประเทศแคนาดา นิวซีแลนด์ องค์กร UN และ ESCAP ส่วนทวีปเอเชีย ได้แก่ ประเทศเกาหลี ญี่ปุ่น ไทย และองค์กรในไทย จากองค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้นี้ แสดงให้เห็นว่า เป็นตัวบ่งชี้ที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะไม่ว่าจะเป็นทั้งในแถบทวีปยุโรป หรือแถบเอเชียเองต่างก็มองว่า “ประชาสังคม” มีส่วนช่วยสร้างให้สังคม ชุมชนมีความสุขได้ จากการมีส่วนร่วมของคนในสังคมนั้น ๆ

ด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย การรักษาและจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน/สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ /ด้านสิ่งแวดล้อม /ด้านสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ/ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้าง/การพึ่งพาทรัพยากร/ด้านการคมนาคม พบว่า ความถี่ของการนำมาใช้ 8 ครั้ง ในทวีปยุโรป ประเทศแคนาดา นิวซีแลนด์ องค์กร UN และ ESCAP

ด้านจริยธรรม/ศาสนา ประกอบด้วย วัฒนธรรม จิตวิญญาณ และชีวิตเวลาว่าง /เวลาพักผ่อน/จริยธรรม พบว่า ความถี่ของการนำมาใช้ 4 ครั้ง ในทวีปยุโรป องค์กร ESCAP และไทย

ด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี ประกอบด้วย สื่อและข้อมูลข่าวสาร พบว่า ความถี่ของการนำมาใช้ 1 ครั้ง ในประเทศไทย จากองค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้นี้แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับเรื่องของข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีในการสร้างให้เกิดคุณภาพของสังคมได้ ทั้งนี้เพราะโลกปัจจุบันเป็นยุคของการสื่อสาร หากผู้คนไม่สามารถจัดการกับข้อมูลข่าวสารที่มีมากมายในสังคม ก็ย่อมเป็นการทำลายสังคมนั้น ๆ ได้เช่นกัน เช่นกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน จึงทำการเปรียบเทียบขององค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้ทางสังคมในทวีป/ประเทศ/องค์กรต่าง ๆ ดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 แสดงการเปรียบเทียบองค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้ทางสังคมของทวีป/ประเทศ/องค์กรต่าง ๆ

องค์ประกอบ / ตัวบ่งชี้	ทวีป/ประเทศ/องค์กรต่าง ๆ									
	UN	ESCAP	ยุโรป	แคนาดา	นิวซีแลนด์	เอเชีย	ไทย	เกาหลี	ญี่ปุ่น	ไทย
ด้านปัจจัยสี่										
อาหาร										
1. จัดความยากจนและความหิวโหยที่อยู่อาศัย	x									
2. ด้านที่อยู่อาศัย			x		x					
ยารักษาโรค										
3. ลดอัตราการตายของเด็ก	x									
4. พัฒนาสุขภาพสตรีมีครรภ์	x									
5. ต่อสู้โรคเอดส์ มาเลเรีย และโรคสำคัญอื่นๆ	x									
6. สุขภาพอนามัย		x	x	x	x					x
ด้านครอบครัว										
7. ชีวิตครอบครัว / ครัวเรือนและครอบครัว		x	x							x

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

องค์ประกอบ / ตัวบ่งชี้	ทวีป/ประเทศ/องค์กรต่างๆ									
	UN	ESCAP	ยุโรป	แคนาดา	นิวซีแลนด์	เอเชีย	ไทย	เกาหลี	ญี่ปุ่น	ไทย
ด้านเศรษฐกิจ										
8. ชีวิตการทำงาน /การทำงานและเศรษฐกิจ /การทำงานและรายได้		x		x						x
9.ตลาดแรงงานและสภาพการทำงาน			x							
10.มาตรฐานการดำรงชีวิตและแบบแผนการบริโภค /ด้านมาตรฐานทางเศรษฐกิจของการดำรงชีวิต			x		x					
11.การบริโภคในสังคม						x				
12.การพึ่งพาการส่งออก						x				
13.ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่						x				
14.สวัสดิการทางเศรษฐศาสตร์สังคม (แหล่งการเงิน /ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม / สุขภาพและการดูแล/ การงาน/การศึกษา)							x	x	x	
ด้านการศึกษา										
15. การศึกษา /ด้านการศึกษาและการอบรมอาชีพ		x	x	x						
16. ให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษา										
15.ความรู้และทักษะ	x				x					x
ด้านประชาคม										
16. ชีวิตชุมชน		x		x						
17. ส่งเสริมบทบาทสตรีและความเท่าเทียมกันทางเพศ /การกีดกันทางเพศ	x					x				
18. ส่งเสริมการเป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาในประชาคมโลก	x									
19. การมีส่วนร่วมและการบูรณาการทางสังคมและการเมือง /การมีส่วนร่วมและสิทธิทางการเมือง /พลเมืองและสิทธิทางการเมือง			x	x	x					
20. ความมั่นคงทางสังคม /ความปลอดภัยและอาชญากรรม			x		x					
21. ด้านมิติแผนงานและเงื่อนไขทางสังคม				x						

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

องค์ประกอบ / ตัวบ่งชี้	ทวีป/ประเทศ/องค์กรต่าง ๆ									
	UN	ESCAP	ยุโรป	แคนาดา	นิวซีแลนด์	เอเชีย	ไทย	เกาหลี	ญี่ปุ่น	ไทย
22.ด้านความอยู่ดีของบุคคล				x						
23.ด้านรัฐบาล				x						
24.ด้านความเชื่อมโยงทางสังคม					x					
25.ค่าใช้จ่ายทางสังคมของรัฐบาล						x				
26.การลงทุนทางสังคม						x				
27.การเคลื่อนไหวของกลุ่มสหภาพแรงงาน						x				
28.การจัดสวัสดิการ						x				
29.การพึ่งตนเองได้ในวัยเกษียณ						x				
30.การสนับสนุนจากลูกจ้าง						x				
31.การสนับสนุนของครอบครัว						x				
32.ระดับความเป็นส่วนตัว						x				
33.การรวมกันทางสังคม (สิทธิของการเป็นพลเมือง / ตลาดแรงงาน / การบริการ(สาธารณะและสถาบันเอกชน) / เครือข่ายทางสังคม)							x	x	x	
34.การรวมกลุ่มทางสังคม(ความไว้วางใจ / แบบแผนซึ่งบูรณาการและค่านิยม / เครือข่ายทางสังคม / เอกถักขันธ์)							x	x	x	
35.การให้อำนาจทางสังคม (ความรู้เบื้องต้น / ตลาดแรงงาน / การเปิดรับและการสนับสนุนของสถาบัน / พื้นที่สาธารณะ/ ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล)							x	x	x	
36.ประชาสังคม										x
ด้านสิ่งแวดล้อม										
37.รักษาและจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน	x									
38. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ /ด้านสิ่งแวดล้อม /ด้านสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ		x	x	x	x					
39.ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้าง					x					
40.การพึ่งพาทรัพยากร						x				
41.ด้านการคมนาคม			x							

บทที่ 3

วิธีการศึกษาและการรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาเรื่อง คุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน : ศึกษากรณีชุมชนเป็ยมธรรม* เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร เป็นการศึกษาถึงความหมายของคุณภาพสังคม ลักษณะของคุณภาพสังคม องค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและมีความชัดเจนต่อการวิเคราะห์มากที่สุด ผู้ศึกษาวิจัยดำเนินการตามวิธีการศึกษาและรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 วิธีการศึกษา

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้เลือกวิธีการศึกษาตามแนวทางการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Study) ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการศึกษาและรวบรวมข้อมูล 4 ประการดังนี้

3.1.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) และการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ หนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ รายงานการประชุม เอกสารประกอบการประชุม สถิติต่าง ๆ ฯลฯ และข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ต เป็นต้น

3.1.2 การศึกษาโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ได้แก่ บุคคลที่อาศัยและตั้งถิ่นฐานถาวรในชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ/คณะกรรมการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ในชุมชน กลุ่มแม่บ้านหรือตัวแทนสตรี และตัวแทนเยาวชนที่มีบทบาทในงานพัฒนาของชุมชน

3.1.3 การศึกษาโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยการเข้าไปในบทบาทของลูกหลานของคนในชุมชน จากการแนะนำตัวผ่านเพื่อนร่วมชั้นเรียนซึ่งมีญาติผู้ใหญ่ภายในชุมชนเป็ยมธรรม* ทำให้เป็นเสมือนลูกหลานคนหนึ่งของคนในชุมชน

3.1.4 การระดมความคิดเห็น (Focus Group) โดยการจัดทำกระบวนการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ กลุ่มละ 6 คน จำนวน 3 กลุ่ม โดยนำประเด็นความหมายของคุณภาพสังคม

ลักษณะของคุณภาพสังคม ความสุขของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน องค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้ คุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชน และแนวโน้มของคุณภาพสังคมของชุมชนในอนาคต

3.2 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

3.2.1 กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ บุคคลที่อาศัยและตั้งถิ่นฐานถาวรในชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ /คณะกรรมการดำเนินงาน โครงการต่าง ๆ ในชุมชน กลุ่มแม่บ้านหรือตัวแทนสตรี และตัวแทนเยาวชนที่มีบทบาทในงานพัฒนาของชุมชน

3.2.2 ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informants) ในการศึกษาครั้งนี้ ได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลที่ สำคัญออกเป็น 3 กลุ่ม จากการเลือกแบบเจาะจง โดยอาศัยการให้กลุ่มเป้าหมายระบุ ชื่อที่ซ้ำ ๆ กัน ชื่อที่ถูกระบุมากในอันดับต้น ๆ ได้กำหนดให้เป็นผู้ให้ข้อมูล แยกตามกลุ่มย่อยทั้งสิ้น 18 คน สามารถจัดกลุ่มได้ดังนี้

1) ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ	จำนวน 7 คน
2) กลุ่มแม่บ้านหรือตัวแทนสตรี	จำนวน 9 คน
3) ตัวแทนเยาวชนที่มีบทบาทในงานพัฒนาของชุมชน	จำนวน 2 คน

3.3 แนวการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

ประเด็นในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้ศึกษาวิจัยได้กำหนดไว้ โดยแบ่งเป็น 3 ประเด็น ซึ่ง แนวทางในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informants) เป็นประเด็นเดียวกันทั้งหมด สามารถแยกประเด็นได้ดังนี้ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ข้อมูลการให้ความหมายของคุณภาพสังคม หรือลักษณะของคุณภาพสังคม ข้อมูลองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมใน ทัศนะของชุมชน โดยมีรายละเอียดของประเด็นการสัมภาษณ์ดังนี้

แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

- เพศ	- อาชีพหลัก
- อายุ	- รายได้ต่อเดือน
- สถานภาพสมรส	- ศาสนา
- ระดับการศึกษาสูงสุด	- ระยะเวลาในการอยู่อาศัยในชุมชน

- จำนวนสมาชิกในครอบครัว - ภูมิถิ่นเดิม

ตอนที่ 2 ข้อมูลการให้ความหมายของคุณภาพสังคม ลักษณะของคุณภาพสังคม

- ความหมายของคุณภาพสังคม
- ลักษณะของคุณภาพสังคมที่ชุมชนต้องการ
- ความสุขในทัศนะของชาวชุมชน

ตอนที่ 3 ข้อมูลองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชน

3.1 ด้านปัจจัยสี่

- อาหาร การได้รับสารอาหารครบ 5 หมู่
- สุขภาพอนามัย
- ลักษณะที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน

3.2 ด้านครอบครัว

- ลักษณะของครอบครัวในชุมชน
- ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว
- บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว
- กิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ของครอบครัว
- ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ

3.3 ด้านเศรษฐกิจ

- ลักษณะอาชีพของคนชุมชน
- ความพอเพียงของรายได้ในครอบครัว
- การออมของครอบครัว
- การมีหนี้สินของคนในชุมชน

3.4 ด้านการศึกษา/ความรู้

- ระดับการศึกษาของคนในชุมชน
- ความพอเพียงของสถานศึกษาในชุมชน
- ภูมิปัญญาของท้องถิ่น

3.5 ด้านประชาคม

- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- ความถี่การประชุมประชาคม
- เนื้อหาในการประชุมประชาคมของชุมชน
- การแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมประชาคม

- สถานที่การประชุมประชาคมในแต่ละครั้ง
- ลักษณะของกลุ่มในชุมชน
- แนวทางการดำเนินงานหรือกระบวนการทำงานของกลุ่ม
- การสนับสนุนกลุ่มทั้งจากองค์กรภายนอกและภายในชุมชน

3.6 ด้านสิ่งแวดล้อม

- ลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนในอดีต
- ลักษณะของสภาพแวดล้อมของชุมชนในปัจจุบัน
- แนวโน้มสภาพแวดล้อมของชุมชนในอนาคต

3.7 ด้านจริยธรรม/ ศาสนา

- ความถี่ของการประกอบศาสนกิจของสมาชิกในชุมชน
- ความพอเพียงของศาสนสถานภายในชุมชน
- พฤติกรรมด้านจริยธรรมของคนในชุมชน
- ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กหรือเยาวชนในชุมชน

3.8 ด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี

- ช่องทางในการรับข้อมูลข่าวสาร
- ความถี่ของการรับข้อมูลข่าวสาร
- การคัดลอกหรือพัฒนาข้อมูลข่าวสารที่รับไปใช้ต่อในชีวิตประจำวัน
- ความถี่การใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน เช่น โทรศัพท์มือถือ

คอมพิวเตอร์ ฯลฯ

- ความสำคัญของข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีในชุมชน

3.4 วิธีการรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาวิจัยได้ใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยอาศัยเทคนิคสามเส้า (Triangulation) เป็นแนวทางในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย การตรวจสอบข้อมูลจากความหลากหลายของบุคคล ต่างวิธีการเก็บ ต่างระยะเวลา และความต่างสถานที่ในการเก็บข้อมูล โดยเทคนิคนี้ทำให้สามารถวิเคราะห์เชื่อมโยงความสมเหตุสมผล และความสอดคล้องของเนื้อหาเรื่องดัชนีคุณภาพสังคม ซึ่งใช้กระบวนการแนะนำตัวผ่านเพื่อนร่วมชั้นเรียนกับกลุ่มเป้าหมาย ในฐานะของลูกหลานของคนในชุมชน และได้ชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ให้

กลุ่มเป้าหมายได้รับทราบ และเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการศึกษาโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก

1) การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ หนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ รายงานการประชุม เอกสารประกอบการประชุม สถิติต่าง ๆ ฯลฯ และข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ต เป็นต้น

2) การสัมภาษณ์ (Interview) แบ่งได้ดังนี้

- แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informants) ที่สามารถตอบประเด็นคำถามการวิจัยได้อย่างเหมาะสม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์พูดคุยตัวต่อตัว และขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญบันทึกเสียง เพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดจากการเก็บประเด็น และอาศัยการบันทึกข้อมูลจากการทำแผนที่ความคิด (Mind Map)

- การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ การสัมภาษณ์ข้อมูลพื้นฐาน สภาพทั่วไป ของชุมชนด้านต่าง ๆ เพื่อประกอบการวิเคราะห์

3) การศึกษาโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) จากการเข้าไปในฐานะของบุคลากร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำ และมีความชัดเจนในการนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ผล

4) การระดมความคิดเห็น (Focus Group) จากจัดทำกระบวนการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ กลุ่มละ 6 คน จำนวน 3 กลุ่ม โดยนำประเด็นความหมายของคุณภาพสังคม ลักษณะของคุณภาพสังคม ความสุขของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน องค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชน และแนวโน้มของคุณภาพสังคมของชุมชนในอนาคต ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการระดมความคิดเห็นนี้ จะทำให้ได้ความหมายของคุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชน เปี่ยมธรรม* ชัดเจนขึ้น

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีกระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยยึดหลักของตรรกะ ความสมเหตุสมผลเทียบเคียงแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องควบคู่ไปกับข้อมูลที่ได้จากบริบท จากการใช้สถิติเชิงพรรณนาประกอบ (Descriptive Statistics)

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informants) จำนวนทั้งหมด 18 คน ซึ่งเป็นบุคคลที่อาศัยและตั้งถิ่นฐานถาวรในชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ/ คณะกรรมการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ในชุมชน กลุ่มแม่บ้านหรือตัวแทนสตรี และตัวแทนเยาวชนที่มีบทบาทในงานพัฒนาของชุมชน ตามประเด็นการศึกษาเรื่อง “คุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน : ศึกษากรณีชุมชนเปี่ยมธรรม* เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร” นอกจากนี้ยังได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ สภาพทั่วไปของชุมชน ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน ที่ตั้งและสภาพภูมิประเทศ สภาพทางด้านประชากร สังคมและวัฒนธรรม การตั้งบ้านเรือน ศาสนาการปกครอง สภาพทางเศรษฐกิจ อาชีพ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ ด้านการสาธารณสุข ด้านการศึกษา และสาธารณสุขโรค ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

แนวทางในการสัมภาษณ์เจาะลึกประเด็นเดียวกันทั้งหมด สามารถแยกประเด็นได้ดังนี้ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ข้อมูลการให้ความหมายของคุณภาพสังคม ลักษณะของคุณภาพสังคม ข้อมูลองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชน

ผลการศึกษาประกอบด้วยประเด็นในการศึกษา ดังนี้

- 4.1 บริบทของชุมชน
- 4.2 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ
- 4.3 ตัวอย่างการสัมภาษณ์เจาะลึก
- 4.4 ผลการศึกษาข้อมูลคุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน
 - 4.4.1 การให้ความหมายคุณภาพสังคม ลักษณะของคุณภาพสังคม
 - 4.4.2 ความสุขของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน
 - 4.4.3 ข้อมูลองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชน
 - 4.4.4 แนวโน้มของคุณภาพสังคมของชุมชนในอนาคต

4.1 บริบทของชุมชน

4.1.1 สภาพทั่วไปของชุมชน

ชุมชนเปี่ยมธรรม* เป็นชุมชนที่มีประวัติการตั้งถิ่นฐานมาเป็นระยะเวลายาวนานกว่า 140 ปี ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก ห่างจากศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร ประมาณ 60 กิโลเมตร และห่างจากสำนักงานเขตหนองจอกประมาณ 4 กิโลเมตร

การศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สภาพทางด้านประชากร สังคมและวัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจและอาชีพของชาวชุมชนเปี่ยมธรรม จะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจชุมชนดังนี้

จากการบอกเล่าของคนในชุมชนทำให้ทราบว่า ชุมชนแห่งนี้มีประวัติการตั้งถิ่นฐานมาเป็นระยะเวลายาวนานกว่า 140 ปี ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยในครั้งแรกมีการเรียกชื่อชุมชนตามชื่อของต้นไม้ชนิดหนึ่ง เนื่องจากเป็นต้นไม้ที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ชุมชนตามบริเวณลำน้ำ คันคูน้ำบริเวณนั้น และเป็นไม้ยืนต้นที่มีขนาดของลำต้นที่ใหญ่ แดกกิ่งออกไปได้มากมายปกคลุมพื้นที่ตามร่องน้ำธรรมชาติ และมีอายุยาวนาน ทำให้สภาพพื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์มาก จากสภาพของพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และยังไม่มีผู้ใดจับจองผืนดินบริเวณนี้ ทำให้ครอบครัวของสามีภรรยาคนหนึ่ง ซึ่งเป็นสามีภรรยาคนแรก แต่เดิมนั้นเป็นคนใต้ แต่เนื่องจากสงครามจึงถูกกวาดต้อนขึ้นมาและพักอาศัยอยู่บริเวณลุ่มน้ำบริเวณชุมชนใกล้เคียง แต่เนื่องจากเห็นว่าพื้นที่บริเวณของชุมชนอุดมสมบูรณ์ จึงได้มาจับจองพื้นที่บริเวณรอบ ๆ ชุมชน จากพื้นที่ที่เคยเป็นพื้นที่ป่า ก็ได้ปรับปรุงและพัฒนาเป็นที่ทำกิน ทำสวน ทำนา ทำไร่ เป็นอาชีพหลัก สามีภรรยาคู่นี้มีบุตรด้วยกันทั้งหมด 9 คน และเมื่อภรรยาเสียชีวิตลง สามีก็ได้มีภรรยาใหม่ และบุตรหลานของครอบครัวสามีภรรยาคู่นี้ก็แต่งงานกัน ซึ่งตามหลักศาสนาอิสลามสามารถแต่งงานกันได้ และมีลูกมีหลานสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน มีความสัมพันธ์ค่อนข้างแน่นแฟ้น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระบบเครือญาติสูง เพราะมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน

ปี พ.ศ.2537 ชุมชนเปี่ยมธรรม* เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร คือชื่อของ ชุมชนแผ่นดินทองเปี่ยมธรรม* ที่เรียกกันในปัจจุบันได้รับคำสั่งแต่งตั้งของทางราชการ (คำสั่งคณะกรรมการการอำนวยความสะดวกประสานงานอุตสาหกรรม-แผ่นดินทอง สำนักงานเขตหนองจอกที่ 35/2537) ที่ได้มีการประกาศใช้นโยบาย “บรม” หรือ “บวร” เพื่อสร้างสรรค์ชุมชนต่าง ๆ ในเขตหนองจอก รวม 58 ชุมชน ส่วนชื่อชุมชนเปี่ยมธรรม* หมายถึง ผู้ที่มีความภักดีต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้า (อัลลอฮ์) (ศูนย์การเรียนรู้เรื่องชุมชนเปี่ยมธรรม*, 2551: 7)

จุดที่ตั้งของชุมชนเป็ยมธรรมชาติ* ในปัจจุบันมีพื้นที่ประมาณ 2,000 ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ตามลักษณะการปกครองท้องที่ของกรุงเทพมหานคร ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	แขวงกระทุ่มราย
ทิศใต้	ติดต่อกับ	แขวงโคกแฝด
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	แขวงกระทุ่มราย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	แขวงโคกแฝด

สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปของชุมชนเป็ยมธรรมชาติ* มีลักษณะเช่นเดียวกับชุมชนอื่นในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร คือ มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบและเป็นพื้นที่ราบลุ่มเจ้าพระยาตอนล่าง เนื่องจากลักษณะของทางน้ำจัดว่าอยู่ในกลุ่มน้ำแสนแสน-หนองจอก โดยมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1 เมตร ดินมีลักษณะเหนียวตะกอน ประกอบด้วยดินเหนียวและดินตะกอนละเอียด เนื้อดินเป็นสีดำ ที่สามารถโอบอุ้มน้ำและเนื้อดินอัดแน่น ซึ่งดินลักษณะนี้เกิดจากอิทธิพลของน้ำทะเลพัดพามาทับถมกัน เรียกว่า ดินตะกอนน้ำพัดพา (Alluvial Soils) ที่สามารถกระจายตัวได้ดี จึงเป็นดินที่เหมาะสมสำหรับการทำเกษตรกรรมมากที่สุด (ศูนย์การเรียนรู้เรื่องชุมชนเป็ยมธรรมชาติ*, 2551: 7)

ส่วนสภาพภูมิอากาศภายในชุมชนเป็ยมธรรมชาติ* นั้นก็มีลักษณะร้อนชื้น ซึ่งภูมิอากาศคล้ายคลึงกับภูมิอากาศในพื้นที่ราบลุ่มทั่วไป สามารถแบ่งเป็นฤดูได้ดังนี้

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ – เดือนพฤษภาคม อากาศเย็นสบายในช่วงหัวค่ำถึงช่วงเช้ามืด ไม่ร้อนมากในช่วงกลางวัน

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน – เดือนตุลาคม ฝนตกชุกทำให้มีปริมาณน้ำฝนจำนวนมากเพียงพอสำหรับการทำเกษตรในแต่ละปีของชาวชุมชน

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน – เดือนมกราคม อากาศเย็นและลมหนาวจะพัดผ่านมาให้รู้สึกสดชื่นอยู่ตลอดเวลา

ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนเป็ยมธรรมชาติ* มีลำคลอง เป็นสายน้ำหลักและล้อมรอบบริเวณชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนมีปริมาณน้ำที่พอเพียงสำหรับการเพาะปลูกและการทำการเกษตรอย่างอื่นด้วย

4.1.2 สภาพทางด้านประชากร สังคมและวัฒนธรรม

จากฐานข้อมูลด้านประชากรในปี 2550 (ศูนย์การเรียนรู้เรื่องชุมชนเป็ยมธรรมชาติ*, 2551: 10) พบว่า ประชากรเพศชายมีมากกว่าเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 54.64 ส่วนเพศหญิง ร้อยละ 46.46 เมื่อพิจารณาเป็นรายกลุ่มบ้านพบว่า กลุ่มบ้านที่ 2 มีจำนวนประชากรมากที่สุด รองลงมาได้แก่ กลุ่ม

บ้านที่ 6 กลุ่มบ้านที่ 3 และกลุ่มบ้านที่ 5 คิดเป็นร้อยละ 23.65,11.38,10.03 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มบ้านที่มีประชากรน้อยที่สุดคือ กลุ่มบ้านที่ 12 ร้อยละ 4.04 ดังตารางที่ 4.1 ดังนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนประชากรจำแนกตามกลุ่มบ้านของชุมชนเป็ยมธรรม*

กลุ่มบ้าน	จำนวนครัวเรือน	เพศชาย		เพศหญิง		รวม	ร้อยละ
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
1	10	30	4.49	24	3.60	54	8.08
2	30	90	13.47	68	10.18	158	23.65
3	15	34	5.09	33	4.94	67	10.03
4	7	18	2.69	11	1.65	29	4.34
5	12	40	5.99	27	4.04	67	10.03
6	13	42	6.29	34	5.09	76	11.38
7	8	17	2.54	16	2.40	33	4.94
8	6	20	2.99	18	2.96	38	5.69
9	8	18	2.69	17	2.54	35	5.24
10	8	23	3.44	21	3.14	44	6.59
11	10	21	3.14	19	2.84	40	5.99
12	6	12	1.80	15	2.25	27	4.04
รวม	133	365	54.64	303	46.46	668	100.00

แหล่งที่มา: ศูนย์การเรียนรู้เรื่องชุมชนเป็ยมธรรม*, 2551: 10

ส่วนการตั้งบ้านเรือน ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชาวชุมชนเป็ยมธรรม* ในปัจจุบันมีการแบ่งกลุ่มการบริหารงานการดูแลภายในชุมชนออกเป็น 12 กลุ่มบ้าน โดยยึดจากเครือญาติเป็นหลัก เนื่องจากว่าในอดีตนั้นบรรพบุรุษของแต่ละเครือญาติจะแบ่งมรดกให้กับลูกหลานหลังจากที่เสียชีวิตไปแล้ว โดยถ้าลูกหลานเป็นเพศชายจะได้รับมรดกมากกว่าเพศหญิงจำนวน 2 ใน 3 ทั้งนี้เนื่องจาก ตามหลักศาสนาอิสลามนั้น เพศชายเป็นเพศที่ต้องทำมาหากินเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนเพศหญิงนั้นเมื่อแต่งงานก็ต้องย้ายออกไปอยู่กับสามี จึงได้ส่วนแบ่งมรดกน้อยกว่าเพศชาย เมื่อ

ลูกหลานได้รับมรดกที่ดินจึงทำให้เครือญาติเดียวกันมีอาณาบริเวณที่ดินติดกัน สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนการสร้างบ้านเรือนนั้น พบว่าในอดีต นิยมสร้างบ้านเรือนแบบทรงปั้นหยา มีลักษณะเป็นบ้านยกใต้ถุน โถง สูงโปร่ง เพื่อแก้ปัญหาเรื่องปลวกและเรื่องน้ำท่วม เพราะการยกใต้ถุนสูงแบบนี้เป็นวิธีแก้ปัญหาเรื่องปลวก น้ำท่วมและความชื้น รวมทั้งช่วยในการระบายอากาศ ซึ่งเหมาะสมสำหรับสภาพภูมิอากาศในเขตร้อนชื้น ไม่ว่าจะแคคร่มลมตกหรือแดดออกใต้ถุนบ้านก็มีความเย็นสบายอยู่ตลอด เนื่องจากอุณหภูมิของอากาศที่แตกต่างกันระหว่างใต้ถุนบ้านและอากาศข้างนอก แต่ปัจจุบันนี้บ้านในลักษณะดังกล่าวนี้หาได้ค่อนข้างลำบากแล้วในชุมชนเป็ยมธรรม* เพราะปัจจุบันนิยมสร้างบ้านเรือนเป็นบ้านชั้นเดียวพื้นติดดิน ทั้งนี้เพราะการก่อสร้างที่ง่ายกว่าบ้านทรงปั้นหยา ทำให้บ้านทรงปั้นหยาไม่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน

ส่วนระบบเครือญาติของชาวชุมชนเป็ยมธรรม* ถือได้ว่ามีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติค่อนข้างสูง เนื่องจากสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษคนเดียวกัน และส่วนใหญ่เป็นที่ป็นน้องกันทั้งหมู่บ้าน ซึ่งพบว่ามีนามสกุลหลัก ๆ อยู่ 5 นามสกุล ได้แก่

- สุขใจ* (ต้นตระกูล)
- สบายกาย*
- เบิกบาน*
- สุขกาย*
- สบายดี*

ซึ่งทั้ง 5 นามสกุลดังกล่าวข้างต้นนั้น ปัจจุบันยังคงมีการไปมาหาสู่กันอยู่ รวมทั้งเมื่อมีกิจกรรมทั้งที่เกี่ยวข้องกับหลักศาสนาหรือกิจกรรมภายในชุมชน ก็จะพบเจอกันอยู่เสมอ อีกทั้งได้ถ่ายทอดในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติให้กับลูกหลานได้เรียนรู้ เพื่อให้เกิดความรักความกลมเกลียวในหมู่เครือญาติอย่างสม่ำเสมอ จากการประกอบศาสนกิจและการอบรมสั่งสอนจากภายในครอบครัว

การปกครอง ก่อนปี พ.ศ. 2492 ชุมชนเป็ยมธรรม* นั้น เป็นการปกครองโดยโตะอิหม่าม (ผู้นำทางศาสนาอิสลาม) ซึ่งเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลและปกครองลูกบ้านในทุก ๆ เรื่อง รวมทั้งเป็นผู้ตัดสินปัญหาต่าง ๆ ค้ำย เมื่อเกิดความขัดแย้งภายในชุมชน โตะอิหม่าม เป็นผู้ที่ถือได้ว่าเป็นตัวแทนของพระเจ้า (อัลลอฮ) เป็นที่ศรัทธาและยอมรับของชาวบ้าน โดยมอบหมายให้เป็นผู้นำชุมชนตามธรรมชาติ ซึ่งเมื่อโตะอิหม่ามได้เสียชีวิตลง การสืบทอดการเป็นโตะอิหม่ามคนต่อไปจะสืบทอดทางสายเลือด หรือญาติพี่น้องที่เป็นเพศชายเท่านั้น ซึ่งพบว่ามีรายชื่อของโตะอิหม่าม ดังนี้

- ปี พ.ศ. จำไม่ได้ นายเที่ยงธรรม*
- ปี พ.ศ. 2508 นายยุติธรรม* (เป็นพี่เขย นายเที่ยงธรรม*)
- ปี พ.ศ. 2508 – ปัจจุบัน นายเป็นธรรม* (เป็นลูกชาย นายยุติธรรม*)

นอกจากภายในชุมชนเปี่ยมธรรม* จะมีผู้นำที่เป็นผู้นำธรรมชาติแล้ว ก็มีผู้นำที่เป็นทางการจากการสมัครและการลงคะแนนเลือกตั้งของชาวชุมชนเปี่ยมธรรม* ควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้เพราะต้องเป็นตัวแทนในการติดต่อกับหน่วยงานราชการและเป็นตัวแทนของชาวชุมชนในการไปประชุมรับฟังเรื่องราวต่าง ๆ ที่สำนักงานเขตหนองจอก เพื่อมาถ่ายทอดต่อให้ชาวชุมชนรับทราบต่อไป ซึ่งพบว่าผู้ที่เคยเป็นผู้นำชุมชนนั้นมีทั้งเพศชายและเพศหญิง สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะว่าชาวชุมชนจะเลือกผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ รวมทั้งสามารถเสียสละเพื่อส่วนรวมเป็นหลัก จึงทำให้มีผู้ที่เป็นผู้นำที่เป็นทางการทั้งหญิงและชาย ซึ่งขณะนั้นปกครองโดยผู้ใหญ่บ้าน ดังรายชื่อดังนี้

- ก่อนปี พ.ศ. 2500 นายสามัคคี* (เสียชีวิต)
- ปี พ.ศ. 2500 นายถิ่นไทย* (เกษียณอายุ)
- ปี พ.ศ. 2530 นายอาทิตย์* (เกษียณอายุ)
- ปี พ.ศ. 2545 นางสาวใจ* (ลาออก)

ภายหลังได้ยกเลิกการมีผู้นำชุมชนแบบการปกครองโดยผู้ใหญ่บ้าน มาเป็นการปกครองแบบผู้นำชุมชนแทน ดังรายชื่อดังนี้

- ปี พ.ศ. 2546 นายสมจิต*
- ปี พ.ศ. 2548 นายสัมพันธ์*
- ปี พ.ศ. 2550 นายกิตติ* (ปัจจุบัน)

ด้านศาสนา ชาวชุมชนเปี่ยมธรรม* ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามโดยยึดแนวปฏิบัติตามคำภีร์อัล-กุรอาน อย่างเคร่งครัด เป็นการนำเอาหลักปฏิบัติของศาสนามาดำเนินวิถีชีวิตและมีการปรับใช้ตามความรู้ที่ได้รับตามแนวทางของศาสนาอิสลามในแต่ละสมัย และจากการเรียนรู้ตามธรรมชาติ รวมทั้งมีนักวิชาของศาสนาเข้ามาอบรมสั่งสอนกันเป็นช่วง ๆ ทำให้ชุมชนแผ่นดินทองเปี่ยมธรรม* มีประเพณีและวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่บนฐานศาสนาอิสลามอย่างชัดเจน เช่น พิธีแต่งงาน พิธีแห่เจ้าบ่าว - เจ้าสาว พิธีเข้าสู่ันต์ พิธีโกนผมไฟ เป็นต้น (ศูนย์การเรียนรู้เรื่องชุมชนเปี่ยมธรรม*, 2551: 4)

4.1.3 สภาพทางด้านเศรษฐกิจ

ชาวชุมชนเปี่ยมธรรม* ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยปลูกข้าว ปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงเป็ด ไก่ วัว สำหรับไว้บริโภคภายในครัวเรือน

เนื่องจากสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม และอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำตามธรรมชาติ พื้นที่จึงเหมาะสำหรับการเกษตร

การเกษตรของชาวมุขชนในอดีตนั้น ใช้แรงงานจากคนและสัตว์เป็นหลัก ซึ่ง “ควาย” เป็นสัตว์เลี้ยงที่ได้รับความนิยมมากในสมัยนั้น เพราะเป็นกำลังหลักในการทำนา ตั้งแต่ขั้นตอนของการไถนา จนกระทั่งเก็บเกี่ยวข้าว เพราะใช้แรงงานจากควายในการลากเกวียนขนข้าวเก็บยังยุ้งฉางที่จัดเตรียมไว้ โดยควายที่นำมาใช้ในการเกษตรของชาวมุขชนนั้น เป็นควายที่มาจากภาคอีสาน (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ซึ่งขณะนั้นนายฮ้อย (คนนำขบวน) จะเป็นคนค้อนควายของชาวบ้านจากภาคอีสานที่รวบรวมกันมาขายยังภาคกลาง ก็จะมาแวะซื้อขายแลกเปลี่ยนควายยังบริเวณมุขชนเปี่ยมธรรม* ด้วย ในขณะนั้นควายจะมีราคาตัวละ 400-500 บาทเท่านั้น และการเลือกซื้อควายนั้นส่วนใหญ่ผู้ชายจะดูลักษณะของควายเป็นกันทุกคน เพราะพ่อจะสอนลูกผู้ชาย ด้วยการ “ทำให้ดู” อยู่ตลอดเวลา โดยจะดูลักษณะควายว่ามีรูปร่างสันทัด เป็นเชือก(การขยับตัวตามแรงกระตุกของเชือก) เป็นงานและดูคุดทน ซึ่งจะเรียกควายเหล่านี้ว่า “ควายลาว” เพราะเป็นควายที่มาจากภาคอีสาน เมื่อควายเป็นแรงงานที่สำคัญในการทำเกษตรของชาวมุขชน ดังนั้นการเลี้ยงดูจึงเป็นหน้าที่สำคัญของลูกผู้ชายในมุขชนเช่นกัน ส่วนลูกผู้หญิงก็จะมีหน้าที่หุงหาอาหาร งานบ้านทุกอย่างช่วยแม่ภายในครอบครัว ตั้งแต่การหาฟืน การหุงข้าว ทำกับข้าว งานเย็บปักถักร้อยทุกอย่าง และการช่วยงานในไร่นาด้วย

นอกจากแรงงานจากสัตว์เลี้ยงจะมีส่วนสำคัญในระบบการทำเกษตรของชาวมุขชนแล้ว การเอาแรงหรือการลงแขกก็เป็นวิถีชีวิตอีกรูปแบบหนึ่งที่ชาวมุขชนในขณะนั้นให้ความสำคัญ เพราะการลงมือทำการเกษตรที่จะเริ่มไม่ตรงกัน เป็นระบบการจัดการภายในของระบบเครือญาติ เพราะขั้นตอนของการทำนานั้นมีหลายขั้นตอนตั้งแต่การไถนา การหว่านกล้า การดำนา การดูแลตามช่วงการเจริญเติบโต การเก็บเกี่ยว การนวดและการเก็บยังยุ้งฉาง ดังนั้นแรงงานที่สำคัญรองลงมาจากสัตว์เลี้ยงก็คือสมาชิกในครอบครัวและสมาชิกในมุขชน ทำให้เกิดการไหว้วานเอาแรงกันในมุขชน เมื่องานเกษตรของครอบครัวนี้เสร็จแล้วก็จะเวียนกันเอาแรงจนครบทุกบ้านในมุขชน

จากการคมนาคมที่ไม่สะดวกสบายทำให้ในอดีตนั้นภายในมุขชนใช้การสัญจรไปมาโดยทางเรือ (เรือพาย) และทางเดินเท้าเป็นหลักในการเดินทาง ไม่มีเส้นทางสัญจรที่ชัดเจนนอกจากทางเรือเท่านั้น และภายในมุขชนไม่มีร้านค้า ไม่มีตลาด อาศัยการซื้อขายของใช้ที่จำเป็น จำพวก กะปิ น้ำปลา เกลือ จากเรือพายของแม่ค้าภายนอกมุขชนที่จะพายเรือเข้ามาขายของประมาณเดือนละ 1 ครั้ง ส่วนสินค้าจำพวกผักสวนครัวนั้น ชาวมุขชนไม่ได้เสียเงินทองในการซื้อหา เพราะทุกครอบครัวต่างปลูกพืชผักไว้รับประทานเองภายในครัวเรือน และเมื่อเหลือก็เพื่อแผ่ยังบ้านใกล้เคียงด้วย อีกทั้งสภาพของมุขชนที่มีคลองลำไทรเป็นสายน้ำหลักในการใช้อุปโภคและบริโภค และ

ในลำคลองยังอุดมไปด้วยปลานานาพันธุ์ ชาวชุมชนสามารถจับปลาเพื่อนำมาประกอบอาหารได้ โดยไม่มีใครเป็นเจ้าของลำคลองเพียงลำพัง แต่เป็นแหล่งน้ำของชุมชน ในช่วงน้ำหลากจะมีปลาจำนวนมาก ทำให้ชาวชุมชนสามารถหาและจับปลาได้จำนวนมาก วิธีการนอมอาหารนั้นชาวชุมชนได้นำปลาที่เหลือจากการประกอบอาหารมาทำเป็นปลาตากแห้ง ทำน้ำบูดู (ปลาร้า) สำหรับเก็บไว้รับประทานในช่วงหน้าแล้งและสามารถรักษาอาหารไว้ได้นาน วิถีชีวิตของชาวชุมชนจึงผูกพันกับธรรมชาติและแหล่งน้ำ ดังคำกล่าวที่ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” อยู่ร่วมกันภายใต้แนวทางการปฏิบัติของศาสนาเป็นหลัก

ประมาณปี พ.ศ.2512 เริ่มมีเส้นทางคมนาคมที่แน่นอนและชัดเจนขึ้น ไฟฟ้าก็เริ่มเข้ามาในชุมชน แต่เป็นไฟฟ้าของชุมชน ที่ชาวชุมชนในขณะนั้นช่วยกันลงขันกันเพื่อซื้อเครื่องปั่นไฟขนาด 30 แอมแปร์ และเป็นการบริหารจัดการภายในชุมชน โดยในแต่ละครอบครัวจะใช้ไฟได้ไม่เกิน 100 แอมแปร์ เริ่มใช้ไฟได้ตั้งแต่มีดจนกระทั่งถึง 4 ทุ่ม ไฟก็จะเริ่มดับ ส่วนค่าไฟต่อเดือนนั้นครอบครัวละ 30 บาท ซึ่งในขณะนั้นมีครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ จำนวน 50 ครัวเรือนเท่านั้น แรงงานจากควายค่อย ๆ หายไป เพราะมีรถไถนาเข้ามาแทนที่ แต่ชาวบ้านก็ยังคงยึดอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก อุปกรณ์ที่มีเครื่องยนต์เป็นส่วนประกอบก็เริ่มมีคนในชุมชนนำเข้ามาใช้นอกเหนือจากรถไถนาแล้ว ก็ยังมีเรือหางยาว ทำให้การเดินทางไปมาหาสู่กันของชาวบ้านรวดเร็วขึ้น

ปี พ.ศ. 2519 เริ่มมีไฟฟ้าจากหน่วยงานของทางราชการเข้าไปยังชุมชน ทำให้ชาวบ้านมีไฟฟ้าใช้ได้ครบทุกหลังคาเรือน และสามารถใช้อุปกรณ์ไฟฟ้าอย่างอื่นได้ นอกเหนือจากหลอดไฟเพียงอย่างเดียวดังข้างต้น อาทิ หม้อหุงข้าว พัดลม โทรทัศน์ เตารีด เป็นต้น จากการหุงหาอาหารด้วยเตาด่าน ด้วยฟืน ก็หายไป รวมทั้งการเอาแรงก็ลดหายไป แต่เป็นการจ้างงานแทน การเดินทางสัญจรมีความสะดวกสบายมากขึ้น มีเส้นทางคมนาคมชัดเจน ทำให้มีคนในชุมชนเริ่มนำรถจักรยานยนต์เข้ามาใช้ภายในชุมชน แทนการใช้เรือ และการเดินเท้า

ปี พ.ศ. 2530 เริ่มมีชาวบ้านประกอบอาชีพอื่นนอกเหนือจากอาชีพเกษตร เช่น รับราชการ ส่วนใหญ่คนในชุมชนจะรับราชการมากกว่ารับราชการแขนงอื่น อาชีพรับจ้างทั่วไป ไม่ว่าจะรับจ้างในการทำการเกษตรหรือออกไปรับจ้างนอกชุมชนด้วย

ปี พ.ศ. 2532 ชาวชุมชนได้จัดตั้ง “สหกรณ์ร้านค้าเปี่ยมธรรม*” ตามแนวคิดที่ต้องการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน โดยเป็นประเภทของสหกรณ์ร้านค้ามีสมาชิกถือหุ้น 2 ประเภท ได้แก่ นักเรียนกับประชาชน มีผู้ถือหุ้นจำนวน 208 คน ซึ่งคุณสมบัติของผู้ถือหุ้นแบ่งเป็น 2 ระดับคือระดับนักเรียน อายุตั้งแต่ 5 -13 ปี ระดับประชาชน อายุตั้งแต่ 14 ปีขึ้นไป การถือหุ้น หุ้นละ 20 บาท ประเภทนักเรียนสามารถถือหุ้นได้ตั้งแต่ 1 หุ้นขึ้นไป ส่วนประชาชนสามารถถือหุ้นได้ตั้งแต่ 5 หุ้นขึ้นไป การปันผลเป็นรายปี สมาชิกจะได้รับการปันผลปีละ 1 ครั้ง วิธีการปันผลนั้นมี 2 วิธีด้วยกัน

ดังนี้ การป็นผลจากยอดซื้อของสมาชิกร้อยละ 3 และป็นผลจากจำนวนเงินที่ถือหุ้นของสมาชิก ร้อยละ 10

ปัจจุบันมีผู้ถือหุ้นทั้งหมด 149 คน แบ่งเป็นนักเรียน 61 คน ประชาชน 78 คน สาเหตุ จำนวนสมาชิกที่ลดลง เนื่องจากเด็กนักเรียนเมื่อจบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก็ไม่ได้ เป็นสมาชิกต่อ เพราะไปเรียนหนังสือต่อที่อื่น จึงทำให้ยอดสมาชิกลดลง

ปี พ.ศ. 2535 ระบบการสื่อสารโดยโทรศัพท์ของทางราชการเริ่มเข้ามาภายในชุมชน ทำให้ การติดต่อสื่อสารของชาวชุมชนมีความรวดเร็วขึ้น เพราะสามารถสื่อสารก็ได้ทันที ไม่ต้องเดิน เเท้า หรือปั่นจักรยานไปบอกเช่นในอดีต

ปี พ.ศ. 2537 หน่วยงานทางราชการได้ประกาศใช้นโยบาย “บรม” หรือ “บวร” เพื่อ สร้างสรรค์ชุมชนและเป็นการค้นหาชุมชนแผ่นดินธรรม – แผ่นดินทอง ซึ่งหนึ่งในจำนวน 58 ชุมชน ที่ได้รับการคัดเลือกจากหน่วยงานราชการก็มีชุมชนเปี่ยมธรรม* ด้วย ทำให้ชุมชนกลายเป็น “ชุมชนแผ่นดินทองเปี่ยมธรรม*” สืบมา (ศูนย์การเรียนรู้เรื่องชุมชนเปี่ยมธรรม*, 2551: 4)

ปี พ.ศ. 2539 ชุมชนเปี่ยมธรรม* ในขณะนั้นมีแผนในการพัฒนาชุมชนตามที่ได้ประชุมกัน ของคณะกรรมการชุมชนและชาวชุมชน และแนวคิดการพัฒนาชุมชนนี้ก็ได้มีการปรึกษาหารือกัน อยู่ตลอดเวลา อีกทั้งลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชาวชุมชนนั้นอาศัยอยู่กันตามเครือญาติของตนเอง จึงได้แบ่งการปกครองภายในชุมชนออกเป็น 12 กลุ่มบ้าน และแต่ละกลุ่มบ้านก็จะมีหัวหน้ากลุ่ม บ้านปกครอง ควบคู่ไปกับการปกครองของประธานชุมชนด้วย

ปี พ.ศ. 2540 ได้ทำการขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลขึ้นใช้ภายในชุมชน โดยได้รับการสนับสนุน ทางหน่วยงานทางราชการ ทำให้ชาวชุมชนมีน้ำใช้จากบ่อบาดาล ในการบริโภค

ปี พ.ศ. 2543 การประปานครหลวงของสำนักงานเขตหนองจอกได้เข้ามาติดตั้งระบบ น้ำประปาภายในชุมชน ทำให้ชาวชุมชนมีน้ำประปาใช้ทุกหลังคาเรือน

ปี พ.ศ. 2549 ชาวชุมชนเปี่ยมธรรม* ได้พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นมาจนกระทั่งตั้งเป็น ศูนย์การเรียนรู้เรื่องชุมชนเปี่ยมธรรม* เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้พัฒนาขึ้นมาด้วยใจที่รัก และการลองผิดลองถูกด้วยตัวเอง จนกระทั่งเปิดให้ผู้คนภายนอกเข้าไปร่วมศึกษาร่วมเรียนรู้ได้ จนถึงปัจจุบันนี้ฐานการเรียนรู้เรื่องชุมชนจำนวน 7 ฐานการเรียนรู้ ประกอบด้วยฐานต่าง ๆ (ศูนย์การเรียนรู้เรื่องชุมชนเปี่ยมธรรม*, 2551: 20-69) ดังนี้

ฐานที่ 1 ฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การทำไบโอดีเซลและการประยุกต์ใช้เกษตร ทฤษฎีใหม่ โดยฐานการเรียนรู้นี้ เกิดจากแนวคิดของนายกิตติ* ซึ่งเป็นลูกหลานของชาวชุมชน เปี่ยมธรรม* โดยกำเนิด เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความสนใจในเรื่องของการเกษตรเป็นทุนเดิมโดยเฉพาะ เรื่องพลังงานและสิ่งแวดล้อม และเคยรับราชการครุมาก่อนทำให้ความรู้ที่ได้รับมาผนวกกับความ

สนใจ อีกทั้งได้รับแรงผลักดันจากราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับการผลิตพลังงานทดแทน ทำให้ศิคริเริ่มศึกษาอย่างจริงจัง ทั้งจากเอกสารและการศึกษาคูงานยังชุมชนต้นแบบในเรื่องของการผลิตไบโอดีเซลและพลังงานทดแทนอย่างอื่นควบคู่กันไปด้วย

ฐานที่ 2 ฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การทำไร่นาสวนผสม ฐานการเรียนรู้ฐานนี้เกิดจากแนวคิดและแนวปฏิบัติของนายพัฒนา* ซึ่งเป็นข้าราชการบำนาญและจากการที่มีความสนใจในเรื่องเกษตร ผนวกกับความรู้ที่ได้เรียนมา ทำให้นำความรู้มาพัฒนาชีวิตหลักจากที่ได้เกษียณอายุราชการ มาทำเกษตรกรรมอย่างเป็นจริงเป็นจัง ลองผิดลองถูก โดยใช้แนวปฏิบัติของเศรษฐกิจพอเพียง จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นฐานในการทำงาน จนสามารถเป็นแบบอย่างให้กับคนในชุมชนและผู้สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ฐานที่ 3 ฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ เป็นฐานที่นับว่าต้องมีใจรักและมีความสนใจศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ดังเช่น นายอยู่สุข* ซึ่งมีใจรักการเลี้ยงสัตว์นานาชนิด ไม่ว่าจะเป็นไก่พื้นบ้าน ไก่สวยงาม หรือแม้กระทั่งนกเองก็ได้รับการเลี้ยงดูเป็นอย่างดีจากเจ้าของ จากสัตว์เลี้ยงพื้นบ้านก็ได้ขยายความสนใจไปยังสัตว์ที่ได้ชื่อว่าสามารถสร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำให้กับครอบครัว โดยการเลี้ยงหงส์ดำและหงส์ขาว นกแก้วสายพันธุ์ต่าง ๆ รวมถึงเปิดสวยงามด้วย ในช่วงที่เจอโรคระบาด ผู้เลี้ยงเองก็ให้ความสนใจศึกษาทั้งจากตัวเชื้อโรคและการดูแลรักษาสัตว์เลี้ยง โดยไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรค ผลลัพธ์ที่ได้จากการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ ไม่ใช่ได้เพียงรายได้เท่านั้น แต่ผู้เลี้ยงเองก็มีความสุขจากการทำงานด้วย

ฐานที่ 4 ฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านกบตันไม้ เจ้าของฐานการเรียนรู้นี้คือนายสุขจี* แนวคิดของฐานการเรียนรู้นี้มาจากการที่เคยมีโรคประจำตัว ส่งผลยังสุขภาพทำให้ต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาลบ่อยครั้ง แต่เมื่อเริ่มปลูกต้นไม้เพราะชอบและมีใจรักต้นไม้ธรรมชาติอยู่แล้ว ดังนั้นจึงให้ความสำคัญกับการดูแลรักษาต้นไม้เป็นอย่างดี จากการทำอยู่กับต้นไม้เป็นระยะเวลาานาน ๆ ทำให้สุขภาพร่างกายดีขึ้น อาการเจ็บป่วยก็ค่อย ๆ ทุเลาลง จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเพาะและปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้น

ฐานที่ 5 ฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ชีวภาพเพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม เจ้าของแนวคิดฐานการเรียนรู้นี้ คือนายใจดี* จากการสะสมความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ในการศึกษาทั้งจากตำรา เอกสาร การประชุม อบรม การศึกษาคูงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องการทำเกษตร เมื่อมีโอกาสและด้วยจิตสำนึกรักบ้านเกิดจึงอาศัยบริเวณที่อยู่อาศัยในการทดลองและลงมือทำ โดยการนำความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ มาเป็นฐานในการทำงาน ทั้งการทำเครื่องสีข้าวจากมือ การเพาะซำกล้าไม้ การเลี้ยงสัตว์ อีกทั้งการทำน้ำส้มควันไม้จากการเผาถ่าน (น้ำสกัดชีวภาพ) เพื่อขับไล่แมลง โดยไม่

พึงพาการใช้สารเคมีในระบบการทำเกษตรของนายสมใจ พื้นที่บ้านจึงเต็มไปด้วยแหล่งเรียนรู้ เป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาของชาวมุขชน

ฐานที่ 6 ฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง พิพิธภัณฑ์เครื่องมือเครื่องใช้ในชุมชน เจ้าของแนวคิดฐานการเรียนรู้คือ นายจิตติ* จากการเป็นทายาทรุ่นที่ 4 ของตระกูลสุขใจ* ซึ่งเป็นนามสกุลต้นตระกูลของชาวมุขชนเปี่ยมธรรม* เนื่องจากบรรพบุรุษประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ทำให้มีเครื่องมือเครื่องใช้จำนวนมาก ทั้งที่เป็นอุปกรณ์ที่เกี่ยวกับการเกษตร และของใช้ภายในครัวเรือน อีกทั้งส่วนตัวมีความสนใจและชำนาญเกี่ยวกับงานช่าง จึงได้รวบรวมและซ่อมแซมของใช้ต่าง ๆ อาทิ เครื่องมือทำนา เครื่องมือช่าง เครื่องเรือน นาฬิกาโบราณ ตะเกียง เป็นต้น เพราะสิ่งของเหล่านี้ล้วนสื่อความหมายและความรู้สึกของบรรพบุรุษของชาวมุขชนที่มีความรู้ความสามารถในการเลือกใช้ในการดำรงชีวิตและพึ่งตนเองได้อย่างมีความสุข เพื่อบอกต่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อในอนาคต

ฐานที่ 7 ฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ เจ้าของแนวคิดฐานการเรียนรู้คือ นายมานะ* เมื่อเกษียณอายุราชการแล้ว ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร และได้รับการคัดเลือกและอยู่ครบวาระ 4 ปี เมื่อพ้นจากการเป็นสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร มีแนวคิดที่จะทำการเกษตรแต่ไม่มีเวลามากพอในการดูแลเอาใจใส่ การเกษตรกับเนื้อที่ 14 ไร่ 82 ตารางวา จึงได้ปรึกษาผู้อำนวยการเขตนองจอกว่ามีความประสงค์และต้องการให้พื้นที่ของตนนี้เป็นโรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ จึงได้มอบพื้นที่จำนวน 14 ไร่ 82 ตารางวาให้กับกรุงเทพมหานคร ได้จัดทำเป็นแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ

4.1.4 ด้านสาธารณสุข

ในอดีตชาวมุขชนนิยมใช้การรักษาพยาบาลโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อมีอาการปวดหัวตัวร้อน หรือการบาดเจ็บเพียงเล็กน้อย ชาวมุขชนจะรักษาด้วยสมุนไพร และเป็นการรักษาตัวเองก่อน หากมีอาการรุนแรงจึงไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลหนองจอก

ปี พ.ศ. 2541 ได้จัดตั้งศูนย์สุขภาพชุมชนแผ่นดินทองเปี่ยมธรรม* เนื่องจาก ชาวมุขชนมีความต้องการสถานบริการทางด้านสาธารณสุข เพื่อรักษาอาการบาดเจ็บเล็กน้อย หรือเป็นการปฐมพยาบาลก่อนเบื้องต้นภายในชุมชนก่อนนำตัวรักษาที่โรงพยาบาลหนองจอกในรายที่มีอาการหนัก ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากมัสยิดเปี่ยมธรรม* ให้ใช้สถานที่ในการจัดตั้งศูนย์ฯ และมูลนิธิช่วยการสาธารณสุขชุมชนและศูนย์บริการสาธารณสุข 43 มินบุรี (ในขณะนั้น) ได้มอบวัสดุอุปกรณ์ทางการบริการแก่ศูนย์ฯ เช่น ตู้ยา ยาสามัญประจำบ้าน เครื่องมือวัดความดัน เป็นต้น และทางชุมชน

ได้ส่งตัวแทนไปเข้ารับการศึกษาอบรมก่อนการมาปฏิบัติงานในศูนย์สุขภาพชุมชนแผ่นดินทองเปี่ยม
 ธรรม* จำนวน 9 คน

ปัจจุบันศูนย์สุขภาพชุมชนแผ่นดินทองเปี่ยมธรรม* ได้ให้บริการแก่ชาวชุมชนเปี่ยมธรรม*
 และชุมชนใกล้เคียง ตั้งแต่การรักษาพยาบาลเบื้องต้น การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับ
 โรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ให้แก่เด็กนักเรียนในรายที่ได้รับอุบัติเหตุ เป็นต้น ใน
 แต่ละเดือนจะมีผู้มาขอรับบริการเฉลี่ยเดือนละ 45 คน และไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น

4.1.5 ด้านการศึกษา

การศึกษาของชาวชุมชนเปี่ยมธรรม* นั้น นับว่าเป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีสถานศึกษาครบทุก
 ระดับ ตั้งแต่ชั้นเตรียมความพร้อมไปจนถึงระดับปริญญาตรี

ปี พ.ศ.2479 ได้จัดสร้างโรงเรียนอิสลามเปี่ยมธรรม* แล้วเสร็จเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2479
 ได้ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2479 เป็นอาคารเรียนขนาดกว้าง 4 วา ยาว 9 วา 3 ห้องเรียน ได้
 ถูกลงเสาเป็นซีเมนต์ โดยนายหวังดี* กับพวกเป็นผู้ก่อสร้าง และมอบที่ดิน 2 ไร่ 68 ตารางวา
 ให้แก่การศึกษาประชาบาล โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนประชาบาล ประเภทนายอำเภอจัดตั้ง

ปี พ.ศ. 2518 โรงเรียนได้รับอนุมัติให้เปิดสอนชั้นประโยคประถมศึกษาตอนปลาย ต่อมา
 สถานที่เรียนไม่เพียงพอจึงได้รับอนุมัติงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนเพิ่มอีก 1 หลัง 2 ชั้น จำนวน
 4 ห้องเรียน ชั้นล่างโล่ง ในวนงเงิน 870,000 บาท

ปัจจุบันโรงเรียนอิสลามเปี่ยมธรรม* เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดกรุงเทพมหานครมี
 จำนวนนักเรียน 195 คน เมื่อเปรียบเทียบจำนวนนักเรียนจำแนกตามปีการศึกษา 2548 – 2552
 พบว่า จำนวนนักเรียนในปีการศึกษา 2548 มีนักเรียนมากที่สุด จำนวน 246 คน (ร้อยละ 23.56)
 รองลงมาเป็นปีการศึกษา 2549 และปีการศึกษา 2552 (ร้อยละ 21.46) และ (ร้อยละ 18.68)
 ตามลำดับ ส่วนปีการศึกษาที่มีนักเรียนน้อยที่สุดคือ ปีการศึกษา 2551 จำนวน 187 คน (ร้อยละ
 17.91) ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนนักเรียน โรงเรียนอิสลามเป็ยมธรรม* จำแนกตามปีการศึกษา

ปีการศึกษา	เพศชาย		เพศหญิง		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
2548	143	13.70	103	9.87	246	23.56
2549	127	12.16	98	9.39	224	21.46
2550	105	10.06	87	8.33	192	18.39
2551	100	9.58	87	8.33	187	17.91
2552	96	9.20	99	9.48	195	18.68
รวม	571	54.69	474	45.40	1,044	100.00

แหล่งที่มา: โรงเรียนอิสลามเป็ยมธรรม*, 2552

เมื่อเด็กนักเรียนสำเร็จการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนอิสลามเป็ยมธรรม* แล้ว จะสอบเข้าศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่เขตหนองจอก

ปี พ.ศ. 2532 ได้ร่วมกันจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็ยมธรรม* ขึ้น โดยใช้สถานที่อาคารมัสยิดหลังเก่าเป็นสถานที่จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนชั่วคราว ต่อมาเจ้าอาวาสวัดธรรมมงคลได้ขอรับบริจาคก่อสร้างอาคารจากผู้มีจิตศรัทธา อาคารมีขนาด 19 เมตร ก่อสร้างบริเวณพื้นที่ของมัสยิด รับเด็กอายุตั้งแต่ 2 ขวบครึ่งจนถึง 5 ขวบ เพื่อเข้ามาเตรียมความพร้อมก่อนเข้าศึกษาต่อในระดับอนุบาล ปัจจุบันมีเด็กนักเรียน 26 คน มีครูที่เลี้ยงในการดูแล 2 คน

ส่วนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายดำเนินการ โดยศูนย์บริการการศึกษาเขตหนองจอก เป็นการศึกษาแบบหรือการศึกษาตามอัชชาสัย

ในระดับปริญญาตรีนั้น มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งหนึ่ง ได้เข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษาและชุมชนอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังมีศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ศูนย์เรียนรู้ธรรมชาติกับวิถีชีวิตพึ่งตนเอง มีการจัดการเรียนการสอนศาสนาอิสลาม ทำให้ชาวชุมชนสามารถเข้ารับการศึกษาได้ในทุกระดับการศึกษาจากสถาบันการศึกษาในพื้นที่ (ศูนย์การเรียนรู้เรื่องชุมชนเป็ยมธรรม*, 2551: 17)

4.1.6 ด้านระบบสาธารณูปโภค

ระบบสาธารณูปโภคภายในชุมชนเป็ยมธรรม* ในปัจจุบันนับว่ามีความครบครันเพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเส้นทางคมนาคม ระบบไฟฟ้า ระบบน้ำประปา หรือโทรศัพท์ ดังรายละเอียด ดังนี้

ก่อนปี พ.ศ. 2512 เส้นทางคมนาคม ชาวชุมชนเป็ยมธรรม* ใช้ทางเดินเท้า และทางเรือเป็นเส้นทางคมนาคมหลักในการติดต่อกับสมาชิกภายในชุมชนและการติดต่อกับภายนอกชุมชน จนกระทั่งนายอำเภอหนองจอกในสมัยนั้น ได้เดินทางเข้ามาภายในชุมชน และเห็นว่าเส้นทางคมนาคมมีความจำเป็นมากต่อชาวชุมชนและผู้คนที่ทั่วไป เพื่อใช้ในการติดต่อเชื่อมความสัมพันธ์กัน จึงได้อนุมัติงบประมาณสนับสนุน ในการก่อสร้างถนน จากถนนใหญ่ปากทางเข้าชุมชน ระยะทางรวม 1,200 เมตร ขนาดถนนกว้าง 6 เมตร ทำให้ชาวชุมชนมีเส้นทางคมนาคมที่ชัดเจนและสามารถติดต่อสื่อสารกับนอกชุมชนได้สะดวกสบายและรวดเร็วขึ้น ปัจจุบันพบว่าภายในชุมชนมีรถยนต์ประมาณ 50 คัน ส่วนรถจักรยานยนต์นั้นมีทุกหลังคาเรือนทำให้การเดินทางไปมาหาสู่กันลดลง แต่อาศัยการเดินทางโดยรถจักรยานยนต์แทน

ปี พ.ศ. 2512 ไฟฟ้าแม้จะเริ่มมีใช้ใน แต่ก็ยังคงเป็นการใช้ไฟฟ้าแบบเครื่องปั่นไฟ สามารถใช้ได้ในระยะเวลากำหนดเท่านั้น และมีใช้เพียงจำนวน 50 หลังคาเรือน

ปี พ.ศ. 2519 หน่วยงานทางราชการได้ปฏิบัติตามนโยบายการพัฒนาประเทศ ทำให้ชาวชุมชนเป็ยมธรรม* มีไฟฟ้าใช้ครบทุกหลังคาเรือน

น้ำประปา ก่อนที่ชุมชนจะมีระบบน้ำประปาใช้นั้น ภายในชุมชนใช้น้ำในการอุปโภคจากน้ำในลำคลอง ส่วนน้ำดื่มก็จะรองและเก็บน้ำฝนไว้ดื่มกินและหากไม่พอเพียงสำหรับปีนั้นชาวบ้านก็จะอาศัยน้ำจากบ่อที่ขุดไว้มาใช้ในการดื่มกินแทน จากนั้นก็ใช้ระบบน้ำบาดาลควบคู่ไปกับการใช้น้ำในลำคลองในการอุปโภค ส่วนน้ำในการบริโภคเพื่อดื่มกินก็ยังคงอาศัยน้ำฝนในการดื่มกินอยู่

ปี พ.ศ. 2543 เริ่มมีระบบน้ำประปาจากหน่วยงานทางราชการเข้ามาทำให้ทุกหลังคาเรือนใช้น้ำจากระบบน้ำประปา แต่ก็ยังคงอาศัยน้ำจากลำคลองในการทำกรเกษตรดังเช่นในอดีต

โทรศัพท์ ในอดีตนั้นอาศัยการติดต่อสื่อสาร โดยการเดินเท้าเพื่อบอกข่าวคราว หรือเพื่อไปติดต่อยังหน่วยงานราชการ ปัจจุบันพบว่านอกเหนือจากแต่ละครอบครัวจะมีโทรศัพท์บ้านแล้ว ยังมีโทรศัพท์มือถือกันทุกคนทุกหลังคาเรือน ทำให้การติดต่อสื่อสารกันรวดเร็วขึ้นจากการโทรศัพท์หากัน อีกทั้งตู้โทรศัพท์สาธารณะก็มีบริการภายในชุมชนด้วยกัน 2 แห่ง คือ บริเวณหน้าโรงเรียนอิสลามเป็ยมธรรม* และบริเวณกลุ่มบ้านที่ 10 ด้วย เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ชาวชุมชนเป็ยมธรรม* และชุมชนใกล้เคียง (ศูนย์การเรียนรู้เรื่องชุมชนเป็ยมธรรม*, 2551: 7-9)

4.2 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

จากการศึกษาข้อมูลพบว่า ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษาสูงสุด จำนวนสมาชิกในครอบครัว อาชีพหลัก รายได้ต่อเดือน ศาสนา ระยะเวลาในการอยู่อาศัยในชุมชน และภูมิลำเนาเดิม ดังรายละเอียดดังนี้

เพศ พบว่า เกินกว่าครึ่งของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 55.56) ส่วนที่เหลือเป็น เพศชาย (ร้อยละ 44.44)

อายุ พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ มีอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป มีมากที่สุด (ร้อยละ 44.44) รองลงมาคืออายุระหว่าง 41-50 ปี (ร้อยละ 22.22) ส่วนอายุระหว่าง 21-30 ปีและอายุระหว่าง 31-40 ปี มีจำนวนเท่ากัน (ร้อยละ 16.67)

สถานภาพสมรส พบว่า เกินกว่าครึ่งของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ สมรสแล้ว (ร้อยละ 88.89) สถานภาพความโสดเป็น ร้อยละ 11.11

ระดับการศึกษาสูงสุด พบว่า ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด (ร้อยละ 38.89) รองลงมาสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 27.78) และสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 22.22) ตามลำดับ ส่วนระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่มีน้อยที่สุดคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับปริญญาโท (ร้อยละ 5.56)

จำนวนสมาชิกในครอบครัว พบว่า เกินกว่าครึ่งของครัวเรือน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวระหว่าง 1-5 คนมากที่สุด (ร้อยละ 55.56) และมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวระหว่าง 6-11 คน (ร้อยละ 44.44)

อาชีพหลัก พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญมีอาชีพเกษตรกรรมมากที่สุด (ร้อยละ 33.33) รองลงมาคือ อาชีพแม่บ้าน (ร้อยละ 22.22) และอาชีพรับจ้าง (ร้อยละ 16.67)

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 5,000-10,000 บาท เป็นกลุ่มที่มีมากที่สุด (ร้อยละ 27.78) รองลงมาคือกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท และกลุ่มที่มีรายได้ระหว่าง 10,001-20,000 บาท (ร้อยละ 22.22) และมีรายได้ระหว่าง 20,001-30,000 บาท (ร้อยละ 16.67) ตามลำดับ

ศาสนา พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญนับถือศาสนาอิสลามทั้งหมด

ระยะเวลาในการอยู่อาศัยในชุมชน พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญมีระยะเวลาในการอยู่อาศัยในชุมชนระหว่าง 21-40 ปี เป็นกลุ่มที่มากที่สุด (ร้อยละ 38.89) รองลงมาคือกลุ่มที่มี ระยะเวลา

ในการอยู่อาศัยในชุมชนระหว่าง 41-60 ปี และมากกว่า 61 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 27.78) และกลุ่มที่มีระยะเวลาในการอยู่อาศัยในชุมชนต่ำกว่า 20 ปี เป็นกลุ่มที่มีน้อยที่สุด (ร้อยละ 5.56)

ภูมิลาเนาเดิม พบว่า เกินกว่าครึ่งของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ อยู่ที่นั่นมาตั้งแต่เกิดมากที่สุด (ร้อยละ 72.22) และกลุ่มที่ย้ายมาจากพื้นที่อื่นของกรุงเทพฯ มีน้อยที่สุด (ร้อยละ 27.78)

จากข้อมูลข้างต้น พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญนั้นเกินกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเพศหญิง ส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป สมรสแล้ว แต่ถ้าแยกตามบทบาทของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า เพศชายจะเป็นคณะกรรมการชุมชนและมีบทบาทมากทั้งในระดับครอบครัวและในระดับชุมชน ส่วนเพศหญิงจะเป็นผู้ตามและมีการแสดงความคิดเห็นตาม โอกาสและความเหมาะสม ทั้งนี้เพราะคนในชุมชนมีการยึดถือหลักการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาอิสลาม เพศชายจึงเป็นเพศที่มีบทบาทในการตัดสินใจมากกว่าเพศหญิง รวมไปถึงเรื่องการยอมรับให้เป็นผู้นำ เพศชายจึงได้รับการยอมรับมากกว่าเพศหญิง อายุส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชน และแม้ว่าจะมีอายุค่อนข้างมาก แต่ก็ยังคงมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง และเนื่องจากคนวัยอื่นต่างก็อยู่ในช่วงของการทำงานและเรียนหนังสือ จึงทำให้บทบาทในการพัฒนาส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนในวัยดังกล่าวมากกว่าคนในวัยอื่น ๆ

การศึกษา ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ทั้งนี้เพราะในอดีตแต่ละครอบครัวจะมีสมาชิกจำนวนมาก ทำให้ลูกคนโตส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ เพราะต้องออกมาช่วยงานพ่อกับแม่ จึงต้องเสียดสละให้น้อง ๆ ได้เรียนแทน โอกาสในการพัฒนาตนเองในสถานศึกษามีน้อย และหันมาพัฒนาองค์ความรู้จากประสบการณ์ในการทำงาน ทำให้ภายในชุมชนเกิดภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีชุมชนอื่นได้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จำนวนมากในปัจจุบัน

จำนวนสมาชิก เกินกว่าครึ่งของจำนวนสมาชิกในแต่ละครัวเรือนจะมีสมาชิกระหว่าง 1-5 คน ซึ่งประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก เป็นครอบครัวเดี่ยว และเมื่อแต่งงานก็จะสร้างบ้านเรือนอยู่ภายในบริเวณรั้วเดียวกัน อาศัยอยู่เป็นเครือญาติกัน เนื่องจากประเพณีปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามในเรื่องของการสืบเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ จึงทำให้แต่ละครัวเรือนมีจำนวนสมาชิกจำนวนมาก และการไปมาหาสู่ระหว่างเครือญาติมีอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ เพราะอาศัยอยู่ในบริเวณรั้วเดียวกัน อีกทั้งในแต่ละบ้านก็ไม่ได้มีรั้วกันเขตแดน การไปมาหาสู่กันจึงทำได้ง่ายและสะดวก ญาติพี่น้องจึงรู้จักกันหมด

ตารางที่ 4.3 แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
1. เพศ		
ชาย	8	44.44
หญิง	10	55.56
2. อายุ (ปี)		
21-30	3	16.67
31-40	3	16.67
41-50	4	22.22
51 ปีขึ้นไป	8	44.44
3. สถานภาพสมรส		
โสด	2	11.11
สมรส	16	88.89
4. ระดับการศึกษาสูงสุด		
ประถมศึกษา	7	38.89
มัธยมศึกษาตอนต้น	1	5.56
มัธยมศึกษาตอนปลาย	4	22.22
ปริญญาตรี	5	27.78
ปริญญาโท	1	5.56
5. จำนวนสมาชิกในครอบครัว (คน)		
1-5	10	55.56
6-11	8	44.44
6. อาชีพหลัก		
เกษตรกรรวม	6	33.33
รับราชการ	1	5.56
ค้าขาย	2	11.11

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
แม่บ้าน	4	22.22
รับจ้าง	3	16.67
นักศึกษา	1	5.56
พนักงานบริษัท	1	5.56
7. รายได้ต่อเดือน (บาท)		
ต่ำกว่า 5,000	4	22.22
5,000-10,000	5	27.78
10,001-20,000	4	22.22
20,001-30,000	3	16.67
30,001-40,000	2	11.11
8. ศาสนา		
อิสลาม	18	100.00
9. ระยะเวลาในการอยู่อาศัยในชุมชน (ปี)		
ต่ำกว่า 20 ปี	1	5.56
21-40	7	38.89
41-60	5	27.78
61 ปีขึ้นไป	5	27.78
10. ภูมิลำเนาเดิม		
อยู่มาตั้งแต่เกิด	13	72.22
ย้ายมาจากพื้นที่อื่นของกรุงเทพฯ ฯ	5	27.78

อาชีพหลัก ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม ทำไร่ ทำนา ทำสวน และกลุ่มอาชีพเกษตรกรกรรม ยังเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนเปี่ยมธรรม* เนื่องจากเป็นอาชีพที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แต่มีการพัฒนาองค์ความรู้จากการทำการเกษตรแบบดั้งเดิมอย่างต่อเนื่องควบคู่กับการนำเอาความรู้สมัยใหม่มาพัฒนารวมกัน จนเกิดองค์ความรู้ในแบบฉบับของชุมชนเปี่ยมธรรม* ทำให้ผู้คนภายนอกเกิดความสนใจและมาเข้าร่วมเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้เรื่องชุมชนจำนวนมาก ทำให้ชาวชุมชนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ และมีกำลังใจในการทำงานด้านการเกษตรให้ดียิ่งขึ้นไปอีก และนอกเหนือจากนี้ภายในชุมชนก็มีอาชีพอื่น ๆ ด้วย ทั้งอาชีพ แม่บ้าน รับจ้าง ค้าขาย รับราชการ นักศึกษาและพนักงานบริษัท ส่วนรายได้จากการประกอบอาชีพส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 5,000-10,000 บาท

ศาสนา พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม ทำให้การดำเนินชีวิตทุกอย่างของชาวชุมชนจึงใช้หลักการของศาสนาอิสลามในการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย นอกจากนี้จากการศึกษา พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญกว่าครึ่งหนึ่ง เป็นกลุ่มคนที่มียุทธศาสตร์เวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 21 ปีขึ้นไป และอยู่อาศัยมาตั้งแต่เกิด และแม้ว่าจะย้ายมาจากพื้นที่อื่น แต่ก็ยังอยู่ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และสาเหตุของการย้ายถิ่นฐาน ก็มาจากการแต่งงานกับคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* และจากการเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลายาวนาน จึงทำให้สามารถบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนได้เป็นอย่างดี ทั้งในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน อีกทั้งการได้พักอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลานาน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นคนในชุมชน มีความร่วมมือซึ่งกันและกัน เกิดความรัก ความสามัคคี มีการเกื้อกูลช่วยเหลือพึ่งพากัน มีการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งเป็นแบบทางการและไม่เป็นทางการ เกิดการส่งต่อข้อมูลกันได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลให้ชุมชนเป็นชุมชนที่น่าอยู่น่าอาศัยตามสภาพของชุมชนในช่วงเวลาปัจจุบัน

4.3 ตัวอย่างการสัมภาษณ์เจาะลึก

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informants) จำนวนทั้งสิ้น 18 คน พบว่ามีรายละเอียดของข้อมูลที่คล้ายคลึงกัน ผู้ศึกษาจึงใคร่ขอยกตัวอย่างที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญจำนวน 5 ท่านประกอบด้วย ดังรายละเอียดดังนี้

กรณีตัวอย่างรายที่ 1: พัฒนา*

พัฒนา* เพศชาย อายุ 62 ปี สถานภาพสมรสแล้ว มีบุตร 2 คน สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จากวิทยาลัยครูแห่งหนึ่ง ปัจจุบันมีอาชีพหลักคือ เป็นเกษตรกรและยังเป็นข้าราชการบำนาญ มีจำนวนสมาชิกภายในครอบครัวมีทั้งหมด 5 คน ทั้งนี้เพราะบุตรสาวได้แต่งงานแล้วและอาศัยอยู่ร่วมกัน มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 40,000 บาท นับถือศาสนาอิสลาม เป็นคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* โดยกำเนิด และยังได้รับการคัดเลือกให้เป็นหัวหน้ากลุ่มบ้านในการดูแลรับผิดชอบภายใต้การบริหารจัดการของประธานชุมชนอีกต่อหนึ่ง เป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้รับการเคารพนับถือและการยอมรับจากสมาชิกภายในชุมชนและภายนอกชุมชนในการเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับการเกษตร อีกทั้งเคยรับราชการครูก่อนทำให้มีแนวคิดในการนำความรู้และประสบการณ์จากการทำงานมาปรับปรุงและนำมาพัฒนาครอบครัวและชุมชนของตนเองตามแนวปฏิบัติของหลักศาสนาที่สอนให้รู้จักการดำเนินชีวิตตามแบบทางสายกลางและสอนให้รู้จักพอเพียง ได้นำหลักคำสอนของพระเจ้า ผสมกับความรู้อุบายและประสบการณ์ที่ได้รับมาอบรมสั่งสอนบุตร 2 คนอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังเป็นเจ้าของฐานการเรียนรู้หนึ่งในจำนวน 7 ฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงภายในชุมชน ฐานที่ 2 เรื่อง ไร่นาสวนผสม จากมรดกของบรรพบุรุษที่ได้แบ่งให้ลูกหลาน เมื่อท่านได้เสียไปแล้ว ซึ่งได้รับมรดกที่ดินประมาณ 20 ไร่ ภายในเนื้อที่ 20 ไร่เปรียบเสมือนห้องทดลองและห้องเรียนรู้ขนาดใหญ่ของครอบครัวได้ทดลองปลูกพืชผักสวนครัวการทำนาข้าว และการเลี้ยงสัตว์ควบคู่กันไปด้วย ซึ่งแนวคิดแรกที่เริ่มลงมือทำจริง ๆ จัง ๆ ภายหลังจากที่ได้เกษียณอายุราชการแล้วก็คือ การปลูกพืชผักไว้เพียงเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนเท่านั้น แต่เนื้อที่จำนวน 20 ไร่กว่า ๆ ได้ถูกใช้ประโยชน์ทั้งหมดตามหลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ได้อย่างลงตัว นับตั้งแต่พื้นที่ในการทำการเกษตร บ่อเลี้ยงปลาเพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับการเกษตร ที่ทำนาและที่อยู่อาศัย ทำให้ภายในครอบครัวมีพืชผัก ผลไม้ รวมทั้งเนื้อสัตว์ จำพวกปลา ไก่ เป็ด มี

* นามสมมติ

รับประทานกันอย่างต่อเนื่องและมีเหลือขายและสามารถเผื่อแผ่ให้กับเครือญาติได้อยู่เสมอ ๆ ทำให้เพื่อนบ้านรวมทั้งญาติมิตรให้ความสนใจอยากมาร่วมเรียนรู้ จนกลายเป็นฐานของการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในปัจจุบัน

ความหมายคุณภาพสังคม ลักษณะของคุณภาพสังคมตามความคิดและความรู้สึกร่วมของชุมชน “คุณภาพสังคม” คือ การเป็นสังคมที่มีคุณภาพ ซึ่งหมายถึง ระบบเครือญาติที่มีความรัก มีความผูกพัน มีการดูแลเอาใจใส่กันและกันอยู่เสมอ ๆ การที่คนมีการศึกษาสูง ๆ เพราะทำให้คนรู้จักการเลือกของที่มีคุณภาพ สามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปพัฒนาตนเองได้ แล้วนำความรู้ความสามารถนำไปประกอบอาชีพที่มั่นคงให้กับตนเอง การมีวัฒนธรรมที่ดี สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น ได้อย่างยาวนาน อาทิ การแต่งกายที่ถูกผู้หญิงจะต้องแต่งกายให้ถูกต้องตามหลักศาสนา คือการใส่เสื้อผ้าปกปิดร่างกายให้มีคชิต สามารถเปิดอวัยวะได้เท่าที่ศาสนากำหนดเท่านั้น การแต่งกายเช่นนี้ก็เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการข่มขืน ทำให้เพศตรงข้ามเกิดกิเลสจนกระทั่งนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ตามมาดังเช่นที่เกิดขึ้นในสังคมทั่วไปในปัจจุบันนี้ การมีสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นอากาศที่บริสุทธิ์ น้ำไม่เน่าเสีย มลภาวะที่เป็นพิษไม่เกิดขึ้นในชุมชนก็ส่งผลยังสุขภาพร่างกายและจิตใจที่แข็งแรงตามมาด้วย และชุมชนต้องไม่มียาเสพติด ปลอดภัยจากยาพิษ คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคี รวมทั้งการกินคืออยู่ดีของสมาชิกในชุมชนทุกคน

ความสุขในทัศนะของชาวชุมชน คือ “ความพอใจ” ซึ่งความพอใจนี้ ประกอบไปด้วยการไม่มีหนี้สิน การไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ความอบอุ่นที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวและสมาชิกในชุมชน การไม่ทะเลาะกัน เมื่อมีปัญหาก็สามารถปรึกษาหารือกัน ได้ตลอดเวลา นี่คือความสุขที่ต้องการและอยากให้เกิดขึ้นในชุมชน

และการที่จะสร้างให้เกิดความสุข เกิดคุณภาพสังคมได้ตามที่ทุกคนคาดหวังนั้น ย่อมต้องมีองค์ประกอบที่จะช่วยนำไปสู่การสร้างคุณภาพสังคมดังนี้

ด้านปัจจัยสี่ ตามความคิดความรู้สึกร่วมของชาวชุมชนเปี่ยมธรรม* คิดว่าเป็นด้านที่มีความสำคัญและความจำเป็นด้านหนึ่ง เพราะเมื่อนึกถึงปัจจัยสี่ก็นึกถึง อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคและที่อยู่อาศัย ซึ่งไม่สามารถขาดเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้ ทั้งนี้เพราะ ร่างกายของมนุษย์เราต้องการอาหารเพื่อไปเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นสมองที่สำคัญมากระบบหนึ่งช่วยในการทำงานของร่างกาย และช่วยในการจดจำ เช่นเดียวกับที่ได้เห็นว่ามีเด็กเขาวงกตในชุมชนที่ครอบครัวมีฐานะยากจน พ่อแม่ผู้ปกครองไม่มีรายได้ ทำให้ไม่สามารถหาข้าวปลาอาหารมาให้ลูก ๆ กินได้ ร่างกายของเด็ก ๆ ก็ซูบผอม เป็นเด็กขาดสารอาหาร มีโรคภัยไข้เจ็บมากมาย การรักษาดูแลก็รักษาแบบตามมีตามเกิด ทำให้รู้สึกว่าอนาคตของเด็ก ๆ เหล่านี้จะเป็นเช่นไรในอนาคต ซึ่งสารอาหารนับว่ามีความจำเป็นและสำคัญมาก ๆ ส่วนสภาพของที่อยู่อาศัยก็ส่งผลต่อคุณภาพ

ของชุมชนนั้น ๆ เช่นกัน เพราะถ้าหากชุมชนมีสภาพของที่อยู่อาศัยไม่เหมาะสม หรือแออัดจนเกินไปก็จะทำให้น่าไปสู่โรคภัยไข้เจ็บนานาชนิดได้ อีกทั้งทำให้ชุมชนเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาอื่น ๆ ได้ เช่น การลักเล็กขโมยน้อย หรือเสี่ยงต่อการเป็นชุมชนที่มียาเสพติดได้เช่นกัน ทำให้ชุมชนต้องคอยเข้าไปช่วยเหลือทั้งเรื่อง อาหาร เสื้อผ้า การรักษาพยาบาลให้กับครอบครัวเหล่านี้ ซึ่งมีจำนวนไม่กี่ครัวเรือน แต่ถ้าปัจจุบันนี้ถ้ายังไม่ได้ดำเนินการใด ๆ ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้กับกลุ่มคนเหล่านี้ ย่อมส่งผลให้อารมณ์ของชุมชนแย่ตามไปด้วย

ส่วนด้านครอบครัว ลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว ปัจจุบันครอบครัวมีสมาชิกด้วยกันทั้งหมด 5 คน เพราะแม้ว่าลูกสาวจะแต่งงานมีครอบครัวไปแล้ว แต่ก็ยังพักอาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งตามหลักศาสนาแล้วเมื่อลูกคนใดคนหนึ่งแต่งงานแล้วก็จะอาศัยอยู่กับพ่อแม่ไปก่อน 1-2 ปี จึงค่อยแยกออกไปสร้างเป็นครอบครัวของตนเอง ทำให้บ้านค่อนข้างคึกคัก ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวนั้นมีความสัมพันธ์กันดี ทั้งระหว่างพ่อแม่และลูก หรือความสัมพันธ์ระหว่างลูกสาวกับลูกชายก็มีความรักใคร่กลมเกลียวกันดี เพราะพ่อแม่จะเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูก ๆ เสมอ เพราะถูกสั่งสอนมาจากบรรพบุรุษให้ยึดหลักการสอนลูกตามหลักศาสนา ซึ่งจะสอนลูก ๆ เรื่องการทำความดี การอยู่ร่วมกัน การทำมาหากิน ซึ่งพัฒนา* ได้กล่าวว่า “เรียนรู้ให้ลูกดู อยู่ให้ลูกเห็น” ได้ครอบคลุมการอบรมเลี้ยงดูลูก ๆ ทุกอย่าง แต่ละคนจะรู้จักหน้าที่ของตนเอง ว่าควรทำอะไรบ้างในแต่ละวัน แม้ว่าอำนาจการตัดสินใจหลักจะอยู่ที่ “มะรอม” คือ ผู้ปกครอง หมายถึงเพศชายเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็น พ่อ ลุง อา และพี่ชาย จะเป็นผู้อนุญาตว่าผู้หญิงสามารถออกไปนอกบ้านได้ไหม เช่น ออกไปเพื่อเรียน ทำงาน มะรอมก็จะอนุญาต แต่ถ้าออกไปด้วยเหตุผลอื่น ก็สามารถแสดงความคิดเห็นและให้เหตุผลได้ ดังนั้นจึงสอนลูก ๆ ให้รู้จักหน้าที่ของตนเอง อีกทั้งสอนให้พี่ปกครองน้องด้วย เพราะน้องจะได้เกิดความเคารพที่ แม้ว่าจะเป็นเพศหญิงก็ตาม สอนให้รู้จักการดูแลกันและกัน ทำให้ลูก ๆ รักกันและเมื่อมีโอกาสก็จะหากิจกรรมทำเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกอยู่บ่อยครั้ง เช่น การทำอาหารกินกันภายในครัวเรือน ทุกคนต้องมาช่วยกัน ห้ามแยกว่าใครพ่อ ใครแม่ ใครพี่สาว ใครน้องชาย แต่ทุกคนต้องช่วยกันทำ และก็แบ่งปันให้เพื่อนบ้านด้วยนี่คือสิ่งที่ได้สอนไปในตัว ส่วนความสัมพันธ์กับเครือญาตินั้น แม้ว่าเครือญาติจะมีจำนวนมาก แต่ก็สอนให้ลูก ๆ รู้จักและมีความเคารพกับญาติผู้ใหญ่เสมอ รวมทั้งญาติทั้งฝ่ายแม่ มีการไปมาหาสู่กันอยู่เป็นประจำ เช่น ในวันออกฮัจ (การออกจากการถือศีลอด) ก็จะต้องไปเยี่ยมเยือนและไปขอพรจากผู้หลักผู้ใหญ่ จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติค่อนข้างแน่นแฟ้น ต่างช่วยเหลือกันในยามที่เจ็บป่วย และเคียดร้อนเสมอ ๆ

ด้านเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่ในชุมชนเป็ยธรรม* ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ส่วนอาชีพรองลงมาคือรับราชการครู เนื่องจากว่าพื้นฐานของชาวชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ

เกษตรกรรมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ทำไร่ ทำนา ตามที่ได้รับการสืบทอดมา ส่วนพัฒนา* นั้นประกอบอาชีพหลักคือเกษตรกรรมและเป็นข้าราชการบำนาญด้วย รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ประมาณ 40,000 บาท ซึ่งมีความพอเพียงสำหรับการใช้จ่ายในครัวเรือน เพราะค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ก็จะเป็นค่าเล่าเรียนของลูกชาย เพราะปัจจุบันลูกชายกำลังเรียนอยู่ ส่วนค่าใช้จ่ายในเรื่องกับข้าวส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ซื้อหา เพราะปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินเอง นอกเหนือจากผักชนิดอื่น เช่น ผักคะน้า กวางตุ้ง ที่บางครั้งบางครั้งก็จะซื้อหามาไว้ประกอบอาหาร และในแต่ละเดือนก็จะเบิกค่าใช้จ่ายมาเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ส่วนที่เหลือก็จะเก็บออมไว้ในธนาคาร ทำให้ครอบครัวพอมีเงินเหลือเก็บบ้าง ส่วนภาระหนี้สินในครอบครัวไม่มี เพราะคิดว่าถ้ามีภาระหนี้สินก็จะเป็นทุกข์ใจ ไม่สบายใจ ใช้จ่ายเท่าที่ครอบครัวมีความสุขมากกว่า และสมาชิกภายในชุมชนถ้าเป็นหนี้สินก็คงเป็นหนี้สินจากการกู้เงินของกองทุนหมู่บ้านเท่านั้น เพื่อนำเงินมาใช้จ่ายในการทำเกษตร

ด้านการศึกษา/ความรู้ คนในชุมชนเปี่ยมธรรม* ก่อนข้างมีการศึกษาสูง เพราะว่ามีคนจบปริญญาตรีประมาณ 50 คน ส่วนปริญญาโทประมาณ 10 คน พ่อแม่ยุคปัจจุบันนิยมส่งเสียให้ลูกได้เรียนสูง ๆ เพราะว่าเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการทำมาหากินในอนาคตให้กับลูกหลาน เพราะสิ่งที่พ่อแม่จะให้ลูก ๆ ได้นอกจากทรัพย์สมบัติก็คือ “ความรู้” สังกัดได้จากครอบครัวของพัฒนา* และภรรยา ก็จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ส่วนลูกสาวจบปริญญาโท ซึ่งก็ทำงานแล้ว และปัจจุบันลูกชายก็กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี ทำให้เห็นว่าการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต อีกทั้งชาวชุมชนส่วนใหญ่นอกจากจะต้องศึกษาภาษาไทยแล้วยังต้องศึกษาภาษาอาหรับควบคู่กันไปด้วย เนื่องจากต้องสามารถอ่านบทสวดมนต์ในพระคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งเป็นภาษาอาหรับให้ได้ รวมทั้งต้องเข้าใจความหมายของบทสวดมนต์นั้นด้วย จึงเป็นอีกภาษาหนึ่งที่ทุกคนในชุมชนต้องเรียนรู้ ซึ่งภายในชุมชนเองก็มีสถานศึกษาทั้งรัฐบาลและเอกชนด้วย มีโรงเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลไปจนถึงปริญญาตรี ซึ่งมีความเพียงพอสำหรับคนในชุมชน

“เพราะสถานศึกษาไม่ได้บริการเฉพาะคนในพื้นที่เท่านั้น แต่คนในพื้นที่ใกล้เคียงก็ส่งบุตรหลานมาเรียนที่นี้เหมือนกัน นอกจากเราจะมีการศึกษาในระบบแล้วภายในชุมชนเองก็มีการศึกษาตามอัธยาศัย คือศูนย์การเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่เกิดจากภูมิปัญญาของท้องถิ่นถึง 7 แห่ง ให้ได้เลือกเรียนรู้ มีให้เลือกเรียนรู้เฉพาะเรื่องที่ตนเองสนใจ หรือจะเรียนทุกเรื่องก็แล้วแต่คน ๆ นั้น ทำให้คิดว่าการได้เรียนรู้จากวิถีชีวิตจริง ๆ จะได้รับประโยชน์มาก ๆ ” (พัฒนา*, 2552)

การศึกษาจะช่วยพัฒนาทั้งตัวผู้เรียนและชุมชนด้วย ทั้งนี้เพราะคนส่วนใหญ่ในชุมชน เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วก็จะกลับมาทำงานที่บ้านของตนเอง หรือแม้ว่าจะไม่ได้ประกอบอาชีพในชุมชน ก็จะกลับมาอนค้ำที่บ้านภายในชุมชนนี้เกือบทั้งหมด แล้วก็นำความรู้มาปรับปรุงพัฒนาชุมชนด้วย

ด้านประชาคม การมีส่วนร่วมของคนภายในชุมชนเปี่ยมธรรม* นั้น นับว่ามีความร่วมมือกลมเกลียวกันดี ทุกคนในชุมชนให้ความสำคัญกับกิจกรรมของชุมชนเป็นอย่างดี เพราะมีทั้งกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมวัฒนธรรม เช่น งานแต่งงาน การออกอีด (ออกจากการถือศีลอด) และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเพราะเป็นเครือญาติเดียวกัน จึงสามารถพูดคุยกันได้ง่าย อาทิ การพัฒนาชุมชนในเรื่องความสะอาด การใช้สารสกัดจากธรรมชาติแทนการใช้สารเคมี ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือ ส่วนการประชุมของชุมชนนั้นจะประชุมกันเดือนละ 1 ครั้งอย่างเป็นทางการ แต่จริง ๆ ก็จะมีการพบปะพูดคุยกันอยู่เสมอในรูปแบบไม่เป็นทางการ เช่น ต้องเจอกันทุกวันศุกร์ที่มีสยิดเพื่อไปละหมาด ก็จะพูดคุยได้ถามสารทุกข์สุขดิบซึ่งกันและกัน ได้ถามเรื่องการตำหนักินบ้าง เรื่องของลูก ๆ บ้าง ทำให้เป็นกิจวัตรที่ทำงานเป็นเรื่องปกติ โดยเฉพาะในช่วงของการเริ่มมีแนวคิดการจัดตั้งฐานการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เรียกได้ว่าเจอกันทุกวันที่มีสยิด ส่วนเนื้อหาในการประชุมอย่างเป็นทางการส่วนมากจะเป็นเรื่องที่ได้รับแจ้งจากหน่วยงานทางราชการ เช่น การไปประชุมเรื่อง โฉนดเรื่องนี้ ก็จะมาเล่าประสบการณ์ให้ฟัง การแจ้งกำหนดการที่จะพัฒนาชุมชน หรือการลงมติเพื่อหาข้อสรุปของเรื่องนั้น ๆ เช่น การก่อสร้าง โฉนดก่อสร้างนี้ เป็นต้น ส่วนเรื่องการแสดงความคิดเห็นนั้น เนื่องจากว่าคณะกรรมการของชุมชนทุกท่านนั้น ล้วนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่แตกต่างกัน ทำให้เวลาประชุมค่อนข้างจะได้รับความหลากหลายทางความคิด แม้ว่าจะต้องมีการถกเถียงกัน แต่ก็สามารถตกลงกันได้ เพราะความเป็นที่เป็นน้องกัน อยู่กันอย่างเกื้อกูลกันทั้งชุมชน และเรื่องสถานที่นั้นถ้าประชุมประจำเดือนก็จะเวียนกันไปใช้สถานที่บ้านของกรรมการคน โฉนดคนนี้ตามความเหมาะสมและโอกาส ไม่มีที่ประชุมประจำ เพราะบ้านแต่ละหลังส่วนมากจะมีศาลาภายในบ้านก็สามารถใช้ที่ตรงนั้น ได้เลย บางทีเจอกันที่มีสยิดครบก็ประชุมกันที่มีสยิดเลขก็มี ส่วนกลุ่มหรือการเป็นสมาชิกกลุ่มนั้น ก็จะมีกลุ่มหลัก ๆ 7 กลุ่มตามฐานการเรียนรู้ แล้วก็มี 1 กองทุนหมู่บ้านจากทางราชการ แนวทางในการดำเนินงานนั้นใช้แนวปฏิบัติอันเดียวกันสำหรับฐานการเรียนรู้ทั้ง 7 แห่ง ส่วนกองทุนก็จะมีกฎระเบียบตามที่ทางราชการกำหนดไว้

และการสนับสนุนทางสังคมนั้น ส่วนใหญ่เป็นการสนับสนุนกันเองภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความรู้ กำลังใจ การให้คำปรึกษา ส่วนป้ายในการประชาสัมพันธ์ของแต่ละฐานการเรียนรู้นั้นก็ได้รับการสนับสนุนจาก กศน. เขตหนองจอก

ด้านสิ่งแวดล้อม ก่อนปี พ.ศ. 2552 ลักษณะของสภาพแวดล้อมของชุมชนในอดีต ยังคงมีความเป็นธรรมชาติสูง เช่น น้ำในลำคลองสามารถมองเห็นตัวปลาได้เลย ถ้าจะหาอาหารเพื่อทำกับข้าวก็สามารถหาผักหาหญ้าได้ตามธรรมชาติ จะไปทุ่งนาก็ได้ปุ๋ยได้ปลามา จะหาพืชผักก็สามารถเก็บได้ตามไร่ตามท้องนา มีความสุขกับชีวิตความเป็นอยู่ เพราะอากาศดีมาก ต้นไม้ก็มาก ในช่วงกลางวันก็ไม่ร้อนจัด แต่เมื่อเวลาผ่านไปจนถึงปัจจุบันนี้ความเจริญเข้ามาในชุมชนแต่ก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงสภาพของสิ่งแวดล้อมมากนัก ที่เปลี่ยนแปลงอาจจะเป็นต้นไม้ที่ลดจำนวนลง แต่ต้นไม้ก็ยังคงมีอยู่พอสมควร ส่วนน้ำในลำคลองก็ยังคงอยู่ เพราะยังมีพืชน้ำ เช่น ผักบุ้ง มีสัตว์น้ำ อาทิ ปลา ปู กุ้ง ที่ชาวชุมชนสามารถจับมาทำกับข้าวได้ แต่แนวโน้มสภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชนในอนาคตอาจจะแย่ลงกว่านี้ เพราะว่ารอบ ๆ ชุมชนปัจจุบันนี้ก็มีนายทุนมากว้านซื้อที่ดินเพื่อทำหมู่บ้านจัดสรร แคมโรงงานอุตสาหกรรมบางแห่งก็ปล่อยน้ำเน่าเสียลงตามลำคลอง เริ่มส่งผลกระทบต่อชุมชนทำให้น้ำจากเดิมในช่วงหน้าแล้ง น้ำในลำคลองไม่สามารถใช้งานได้เพราะน้ำในลำคลองจะอยู่นิ่ง ๆ ซึ่งเมื่อน้ำเน่าเสียไหลมาปนก็จะรวมตัวกัน กลายเป็นน้ำเสีย แต่ถ้าในช่วงหน้าฝนน้ำจะไหลเวียนอยู่ตลอดเวลาทำให้น้ำยังสามารถใช้ในการทำเกษตรได้ ซึ่งปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับน้ำ เป็นอีกเรื่องที่ทำชุมชนกำลังจะหามาตรการในการแก้ไขและป้องกันต่อไป

ด้านจริยธรรม/ศาสนา คนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 90 ส่วนร้อยละ 10 นับถือศาสนาพุทธ แต่ก็อยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี เพราะต่างเข้าใจวิถีปฏิบัติของกันและกัน ซึ่งการประกอบศาสนกิจของสมาชิกในชุมชนนั้น ตามหลักศาสนาอิสลามนั้น ก็จะทำการละหมาด 5 เวลา คือ เริ่มตั้งแต่ฟ้าสว่างจนถึงก่อนดวงอาทิตย์ขึ้น ช่วงที่ 2 เริ่มตั้งแต่ดวงอาทิตย์คด้อย จนเกิดเงาของสิ่งหนึ่งสิ่งใด ทอดยาวออกไปเท่าตัว ช่วงที่ 3 เริ่มตั้งแต่เมื่อเงาของสิ่งหนึ่งสิ่งใด ยาวกว่าเท่าตัวของมันเองจนถึงดวงอาทิตย์ตกดิน ช่วงที่ 4 เริ่มตั้งแต่ดวงอาทิตย์ตกดิน จนถึงแสงอาทิตย์ คือเวลาพลบค่ำ และช่วงที่ 5 เริ่มตั้งแต่เวลาค่ำจนถึงก่อนฟ้าสว่าง ซึ่งอิสลามทุกคนต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และถูกปลูกฝังมาตั้งแต่เด็ก จะทำสิ่งใดก็ต้องมีพระเจ้าอยู่ตลอดเวลา แต่ทุกวันศุกร์จะเป็นการละหมาดรวมทุกคนจะไปร่วมละหมาดช่วงที่ 2 ที่มัสยิด ซึ่งปัจจุบันมี 1 แห่ง คือ “มัสยิดเปี่ยมธรรม*” ซึ่งพอเพียงกับสมาชิกภายในชุมชนทุกคน ทุกคนในชุมชนสามารถไปประกอบศาสนกิจได้ตลอดเวลา ส่วนพฤติกรรมด้านจริยธรรมของคนในชุมชน ถือว่าค่อนข้างมีวินัย และมีความประพฤติที่ดี เพราะจะเอาศาสนาใช้ชีวิตทุกอย่าง จึงทำให้ไม่มีใครทำสิ่งที่ไม่ดี เช่น การดื่มสุราหรือของมีเมาอีกทั้งในชุมชนก็ไม่มีขายด้วย แสดงให้เห็นว่าทุกคนในชุมชนเกรงกลัวต่อการทำบาป

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กหรือเยาวชนในชุมชนเปี่ยมธรรม* ก็ถือว่ามีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เด็กจะให้ความเคารพและเชื่อฟังผู้ใหญ่ แม้ว่าผู้ใหญ่คนนั้นจะไม่ใช่ของ

ตนเอง เพราะถือว่าเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า อีกทั้งส่วนใหญ่ก็เป็นพี่เป็นน้องกันหมด จึงไม่ค่อยเกิดปัญหาในเรื่องการทะเลาะ หรือทำร้ายกันและกัน

ด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี พัฒนา* กล่าวว่า “เป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นเรื่องหนึ่ง เพราะถ้าไม่รู้ข่าวสารบ้านเมืองเราก็จะตกข่าว กลายเป็นคนไม่รู้เท่าทันคนอื่นเขา” และการรับข้อมูลข่าวสารนั้นรับข่าวสารจากโทรทัศน์ ซึ่งจะดูข่าวทุกวัน ซึ่งช่วงเวลาที่ได้ติดตามข่าวสารจะเป็นช่วงเช้าและช่วงกลางคืน เพราะช่วงเวลาดังกล่าวจะมีเวลาว่างสำหรับการดูข่าว ซึ่งข่าวที่สนใจมากที่สุดก็คือข่าวที่เกี่ยวกับการเกษตร เพราะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมากที่สุด ซึ่งเวลาดูข่าวก็จะมีสมมุติปากกาไว้ข้างตัวเสมอ เพราะว่าข่าวเกษตรที่ได้ดูก็จะบอกว่าเป็นเรื่องอะไร สถานที่ตรงไหน ทำให้สามารถบันทึกข้อมูลได้ทันเวลา และถ้ามีโอกาสก็จะไปศึกษาดูงานแล้วนำความรู้นั้นมาใช้ในการพัฒนาการเกษตรของตนเองและเพื่อนบ้านในชุมชน ส่วนข่าวที่ไม่ชอบดูคือ ข่าวการเมือง เพราะมีแค่ส่งเสริมให้คนแตกความสามัคคีกัน คนทะเลาะกัน ไม่รักกัน รู้สึกไม่ค่อยดี จึงไม่ให้ความสนใจกับข่าวการเมือง ส่วนเรื่องของเทคโนโลยีที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ก็จะเป็นโทรศัพท์มือถือ เพราะไว้ใช้ในการติดต่อสื่อสารกัน ไม่ต้องเดินหรือเสียค่าน้ำมันรถไปบอกกล่าว ง่ายและสะดวกไม่แพงมาก ซึ่งก็ค่อนข้างมีความจำเป็นในชีวิตอีกอย่างหนึ่งเช่นกัน ส่วนคอมพิวเตอร์ไม่จำเป็นเพราะใช้ไม่เป็น ไม่ได้ใช้จึงไม่ค่อยมีบทบาทเท่าโทรศัพท์มือถือ

ความสำคัญของข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีในชุมชนมีความจำเป็นและมีความสำคัญมาก เพราะชุมชนจำเป็นต้องรู้ความเคลื่อนไหวของสังคมภายนอกกว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง เพื่อนำข้อมูลข่าวสารนั้นมาปรับใช้เพื่อเท่าทันต่อโลกภายนอก และทำให้เกิดการเชื่อมต่อข้อมูลของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งยังทำให้สามารถนำความรู้ที่นำมาประยุกต์ใช้ เพราะปัจจุบันชุมชนเปี่ยมธรรม* มีผู้คนสนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้จำนวนมาก ทำให้ทางชุมชนต้องเตรียมการต่าง ๆ เพื่อถ่ายทอดความรู้และถ่ายทอดประสบการณ์แก่ผู้ที่เข้ามาชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งยังต้องจัดการกับรถยนต์ของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาด้วย หากทางชุมชนไม่รู้ข่าวสารบ้านเมืองช่วงนี้เป็นอย่างไร อาจจะทำให้การดำเนินงานของชุมชนเกิดปัญหาได้ ดังเช่น ปัจจุบันที่ใช้หวัดสายพันธุ์ใหม่ 2009 ซึ่งสามารถติดต่อกันได้อย่างรวดเร็ว และผู้ใดที่ได้รับเชื้อหากมีโรคประจำตัวก็อาจเสี่ยงกับการเกิดโรคภัย ดังนั้นจึงต้องช่วยกันรักษาความสะอาดทั้งจากครัวเรือนและชุมชน เพื่อช่วยกันป้องโรคไข้หวัดนี้

กรณีตัวอย่างรายที่ 2: จิตดี*

จิตดี* เพศชาย ปัจจุบันอายุ 62 ปี สถานภาพสมรสแล้ว มีบุตร 2 คน สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จากวิทยาลัยครูแห่งหนึ่ง ปัจจุบันมีอาชีพหลักคือเป็นเกษตรกรและยังเป็นข้าราชการบำนาญ มีจำนวนสมาชิกภายในครอบครัวมีทั้งหมด 4 คน ซึ่งมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 30,000

บาท นับถือศาสนาอิสลาม เป็นคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* โดยกำเนิด และเป็นทายาทรุ่นที่ 4 ของตระกูลสุขใจ* ซึ่งเป็นนามสกุลต้นตระกูลของชาวชุมชนเปี่ยมธรรม* ปัจจุบันดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาชุมชนเปี่ยมธรรม* อีกทั้งเป็นเจ้าของงานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เรื่องพิพิธภัณฑ์เครื่องมือเครื่องใช้ในชุมชน แนวความคิดของการสร้างฐานการเรียนรู้ก็คือ เนื่องจากว่าวิถีชีวิตของบรรพบุรุษเดิมเป็นเกษตรกรรมอยู่แล้ว ซึ่งจะมีเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับทำการเกษตรในแต่ละประเภท อาทิ เครื่องมือทำนา เครื่องมือช่าง เครื่องเรือนเครื่องครัวชนิดต่าง ๆ เช่น ตะเกียง นาฬิกา เป็นต้น ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้ล้วนสื่อความหมายและความรู้สึกของบรรพบุรุษที่มีความรู้ความสามารถในการเลือกสรรการดำรงชีวิตและพึ่งตนเองได้อย่างมีความสุข จิตดี* จึงได้ทำการรวบรวมแล้วจัดเก็บเป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อให้ผู้คนที่สนใจมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้

เมื่อกล่าวถึง “คุณภาพสังคม” ตามความคิดและความรู้สึกของชุมชน คือ การเป็นสังคมแห่งความดี เป็นชุมชนที่ปลอดน้ำเมา ปลอดอบายมุข โดยการยึดหลักศาสนาเป็นตัวตั้งในการดำเนินชีวิต ซึ่งแต่ละคนจะต้องรู้หน้าที่ของตนเอง รู้ว่าต้องปฏิบัติตนเช่นไรต่อสังคม ต่อชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ เพื่อให้สังคมเป็น “สังคมแห่งความสุขร่วมกัน” สมาชิกทุกคนในชุมชนจะต้องรู้สึกปลอดภัย รู้สึกดีใจที่ได้ทำตามที่พระเจ้าสั่ง คือใจที่ได้สอนลูกหลานให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ส่วนคุณภาพสังคม ลักษณะของคุณภาพสังคมที่ชุมชนต้องการ ประกอบไปด้วย อาหาร ที่ไม่ต้องซื้อหา ที่อยู่อาศัยที่สร้างจากแรงกายแรงใจของครอบครัว การมีเครื่องนุ่งห่มสวมใส่ได้อย่างสบายตัว การมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง รวมทั้งการมีเครื่องอำนวยความสะดวกเท่าที่กำลังสามารถหาได้โดยไม่ทำให้ตนเองและครอบครัวเดือดร้อน การมีวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการเชื่อมคนทั้งสมาชิกในครอบครัว สมาชิกในชุมชนให้มีความรักมีความผูกพันซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความสามัคคี เกิดคุณงามความดีที่ทำร่วมกัน การมีศาสนาในจิตใจเป็นตัวกำกับ ควบคุมอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะทำอะไรก็ตาม หากมีสิ่งเหล่านี้ก็ล้วนก่อให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ เป็นสังคมที่น่าอยู่น่าอาศัยสืบต่อไปยังลูกหลานในอนาคต เพราะปัจจุบันในวันนี้ก็คืออนาคตในวันข้างหน้า ทุกคนในชุมชนต้องร่วมมือร่วมแรงใจกันในการสร้างสังคมดังกล่าว

ความสุขในทัศนะของชาวชุมชน

“การมีผู้นำที่ดี มีวิสัยทัศน์ ผู้นำของแต่ละองค์กร ไม่ว่าจะเป็นผู้นำครอบครัว ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ มีความเข้าใจ มีประสบการณ์ มีความรับผิดชอบ มีความยุติธรรม และต้องเสียสละเพื่อผู้ตามหรือชุมชนได้ เมื่อผู้นำมีคุณลักษณะดังกล่าว ย่อมเกิดบารมี สามารถปกครองคนได้และทำให้ผู้ตามมีความสุขในการดำรงชีวิตได้เช่นกัน” (จิตดี, 2552)

หากมีผู้นำที่มีคุณลักษณะดังกล่าว สถาบันต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็ยสถาบันครอบครัว หรือชุมชน ก็จะไม่มีกรลุ่มสลายได้ง่าย ๆ เพราะผู้นำมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีความรับผิดชอบตออบทบาทของ ตนเอง ความสุขก็จะเริ่มดำเนินมายังผู้ตาม ทุกคนต่างก็จะมีความสุขร่วมกัน ไม่ก่อให้เกิดปัญหา

และการที่จะสร้างให้เกิดความสุข เกิดคุณภาพสังคมได้ตามที่ทุกคนคาดหวังนั้น ข่อมต้องมี องค์ประกอบที่จะช่วยนำไปสู่การสร้างคุณภาพสังคมดังนี้

ด้านปัจจัย 4 ดังที่ จิตติ* ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่า อาหารเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นมากต่อมนุษย์ ทุกคน ทุกศาสนา ทุกเชื้อชาติไม่มีใครที่จะสามารถปฏิเสธอาหารได้ร่างกายจำต้องได้รับสารอาหาร ที่ดีมีคุณค่า มีประโยชน์ต่อร่างกายเพื่อไปบำรุงไปพัฒนาให้สามารถทำงาน หรือประกอบสิ่งอื่น ๆ ตามแต่คน ๆ นั้นจะต้องการ อาหารที่นำมาปรงนั้นส่วนใหญ่เป็นพืชผักที่ปลูกกินเองทั้งนั้น ไม่ได้ซื้อหา เมื่อจะทานปลา ก็ลงบ่อเลี้ยงปลา ก็นำมาปรงมาประกอบอาหารได้เลย รายจ่ายไม่มี เมื่อทาน อาหารที่ดีมีประโยชน์ต่อร่างกาย ร่างกายก็แข็งแรงส่งผลต่อสุขภาพ ทำให้มีร่างกายที่ดี ไม่เจ็บป่วย ง่าย ไม่ต้องไปหาหมอ เพราะได้อาหารดี เพราะยาในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นสารเคมีทั้งนั้น เมื่อทาน ไปจำนวนมาก ๆ ก็จะสะสมพิษไว้ในร่างกาย ทางที่ดีคือการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ ออก กำล้างกายอย่างสม่ำเสมอ เช่นการเดิน การปั่นจักรยาน หรือการทำเกษตรเลี้ยงสัตว์ เท่านั้นชีวิตก็มี ความสุขแล้ว รวมทั้งการมีที่อยู่อาศัยที่ถูกสุขลักษณะไม่มีมลภาวะ ทั้งทางอากาศ ทางเสียง ทางน้ำ ซึ่งส่วนประกอบทั้งหมดมีความเชื่อมโยงกันไปหมด โดยเฉพาะชุมชนเปี่ยมธรรม* นี้ สภาพของที่อยู่อาศัยนั้นนับว่ายังคงสภาพของความเป็นชุมชน เป็นเครือญาติสูง เพราะอยู่อาศัยตามกลุ่มพี่น้อง สรุปลได้ว่าไม่จะเป็นอาหารที่ดี ร่างกายก็ดี จิตใจก็เบิกบาน ความสุขก็จะตามมา

ส่วนด้านครอบครัว ลักษณะของครอบครัวของคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* ส่วนใหญ่เป็น ครอบครัวเดี่ยว ซึ่งเมื่อสมาชิกในครอบครัวแต่งงานแล้ว ก็จะอยู่กับพ่อแม่ 1-2 ปี แล้วก็แยก ครอบครัวออกไปอยู่ต่างหาก ซึ่งจะสร้างบ้านเรือนอยู่ในบริเวณเดียวกัน ยังมีการ ไปมาหาสู่กันเสมอ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวนั้น ส่วนใหญ่จะสอนลูกให้ยึดมั่นต่อศาสนา ต้อง รู้จักพระเจ้า ถ้าตระหนักตามหลักศาสนาแล้วก็จะส่งผลให้ทุกคนรู้จักหน้าที่ของตนเอง ตามบทบาท ที่ตนเองได้รับ ไม่ก่อให้เกิดปัญหาทั้งในระดับครอบครัว และระดับชุมชน ซึ่งบทบาทหน้าที่ของ แต่ละคนนั้น ส่วนใหญ่พ่อและแม่จะสอนและปลูกฝังมาตั้งแต่เด็ก เพราะหน่วยย่อยเล็กเป็นหน่วย ย่อยที่สำคัญมากที่จะกล่อมเกลาลูกเป็นคนดี โดยให้ใช้ชีวิตตามหลักการของศาสนาเป็นหลัก ส่งเสริมให้ครอบครัวมีภูมิด้านทาน มีความอบอุ่นและแข็งแรง ส่วนกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ของ ครอบครัวก็คือการ ได้ประกอบศาสนากิจร่วมกัน เนื่องจากวิถีปฏิบัติของหลักศาสนาถือ การละหมาด 5 เวลา สิ่งนี้ทำให้ได้ใช้เวลาทำร่วมกัน แต่ในช่วงที่ลูก ๆ ไปโรงเรียนก็จะไม่ได้ทำ ช่วงที่ได้ละหมาดร่วมกันคือ ช่วงเช้ามีคกับช่วงค่ำ ๆ และนอกจากนี้ก็ยังมิจิจกรรมการประกอบ

อาหารและรับประทานร่วมกัน ทั้งนี้ในช่วงเวลาดังกล่าวจะได้พุดจา และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และกัน เช่น ลูก ๆ ออกไปทำงานข้างนอกเมื่อพบเจอเหตุการณ์ที่แปลก ๆ ก็จะมาเล่าสู่กันฟัง หรือ ข่าวสารบ้านเมืองต่าง ๆ ก็นำมาพูดคุยกันในช่วงเวลาดังกล่าว

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติภายในชุมชนมีค่อนข้างสูง เพราะต้นตระกูลมาจากที่เดียวกัน ทำให้มีความผูกพันกันมาก อีกทั้งบ้านเรือนก็ตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกัน ไม่ได้อพยพย้ายออกไปอยู่ที่อื่น จึงทำให้มีการไปมาหาสู่กันอยู่เป็นประจำ อย่างต่อเนื่อง และศาสนาก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญเพราะเป็นสิ่งที่ดึงดูดให้ความสัมพันธ์ในเครือญาติมีความรักใคร่กลมเกลียวกัน เพราะพระเจ้าสอนให้คนรักกัน ไม่ทะเลาะกัน และช่วยเหลือกันเท่าที่ทำได้ จึงทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนนี้มีความเห็นอกเห็นใจกัน

ด้านเศรษฐกิจ ชาวชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา ทำสวน เพราะลักษณะภูมิประเทศที่เอื้อต่อการทำเกษตร อีกทั้งเป็นอาชีพที่สืบทอดมาตั้งแต่รุ่นพ่อ รุ่นแม่ สืบทอดกันมาอย่างยาวนานทำให้ชาวชุมชนยังคงยึดอาชีพนี้ไว้ บางส่วนก็รับราชการ บางส่วนก็รับจ้างทั่วไปก็มี ส่วนความพอเพียงของรายได้ในครอบครัวนั้นปัจจุบันครอบครัว มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 30,000 บาท มีความพอเพียงต่อค่าใช้จ่ายในทุก ๆ เดือน มีการจัดการกับรายรับที่ได้คือการแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งไว้เก็บ ที่เหลือก็ใช้ เพราะอาหารเกือบทั้งหมดผลิตเอง ไม่ว่าจะเป็นพืชผักสวนครัว พริก มะเขือ ข่า ตะไคร้ ก็มีหมด ปลา เป็ด ไก่ ก็เลี้ยงทั้งกินและขาย ข้าวก็ปลูกเองไม่ได้ซื้อ นอกเหนือจากเกลือ น้ำปลา น้ำตาล และของใช้ภายในบ้าน ในแต่ละวันค่าใช้จ่ายแทบไม่ได้เสีย เพราะภายในบ้านมีหมด แต่ค่าใช้จ่ายที่เราไม่สามารถผลิตเองได้ก็คือ ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้าที่ต้องจ่ายในทุก ๆ เดือน เท่านั้นเอง การออมของครอบครัวส่วนใหญ่จะเป็นการแบ่งจากรายได้ที่ได้รับมาก็จะแบ่งไว้เก็บเล็กน้อย และถ้าเหลือจากค่าใช้จ่ายในแต่ละเดือนก็เก็บรวมกัน แต่ก็ไม่เยอะ เพราะออมเท่าที่ออมได้ ส่วนหนี้สินของครอบครัวนั้นไม่มี แต่ถ้าเป็นหนี้สินของสมาชิกภายในชุมชนไม่ค่อยทราบข้อมูล

ด้านการศึกษา/ความรู้ ระดับการศึกษาของคนในชุมชนส่วนใหญ่ ต้องแบ่งเป็น 2 ประเภทคือคนรุ่นก่อนกับคนรุ่นปัจจุบัน เพราะคนรุ่นก่อนส่วนใหญ่จะจบชั้นประถมศึกษา เนื่องจากต้องช่วยพ่อกับแม่ทำงานในไร่ในนา แต่คนรุ่นปัจจุบันระบบการศึกษาเข้ามาและมีให้ได้เลือกเรียนมากมาย จึงทำให้มีการศึกษาสูงขึ้น จากประถมศึกษาก็มาเรียนมัธยมศึกษา บางคนพอเรียนไปรู้ว่าตนเองชอบสายอาชีพ ก็มาเรียนต่อทางสายอาชีพ โดยตรงก็มี บางคนก็จะเลือกเรียนต่อในโรงเรียนสอนศาสนาก็มี โดยส่วนตัวอยากให้มีโรงเรียนสอนศาสนา เพราะเป็นสถานที่กลมเกลียวจิตใจของคนได้เป็นอย่างดี ความพอเพียงของสถานศึกษาในชุมชนซึ่งในชุมชนนับว่าโชคดีมากที่มีแหล่งการเรียนรู้ในทุกรูปแบบทั้งการศึกษาในสถานศึกษาและการศึกษาตามที่มีความสนใจและต้องการ

นับว่ามีให้ทั้งคนในชุมชนและคนนอกชุมชนได้ศึกษาหาความรู้ได้ตลอดเวลา ส่วนเรื่องภูมิปัญญาของคนที่นี่ก็นับว่ามีมากมายให้ได้ศึกษา ทั้งเรื่องของศูนย์การเรียนรู้ทั้ง 7 แห่ง และเรื่องวัฒนธรรมศาสนาที่นี่ก็มีให้ได้เรียนรู้ท่ามกลางสภาพของสังคมที่ได้ชื่อว่าเป็นกรุงเทพมหานคร

ด้านประชาคม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* มีค่อนข้างสูง เพราะไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมของชุมชนหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างก็ได้รับความร่วมมือร่วมใจเป็นอย่างดีจากสมาชิกในชุมชน สังเกตได้จากการทำทานบริจาค หรือที่เรียกว่า ชะกาด โดยจะมีการรวมทุนกันเป็นครั้งคราวตามบัญญัติของศาสนาอิสลาม เพื่อนำไปบริจาคให้กับผู้ยากไร้และเดือดร้อนกว่าเรา ซึ่งทุกหลังคาเรือนต้องร่วมทำทานบริจาคนี้ แต่ก็มีข้อยกเว้นสำหรับครอบครัวที่ไม่มี เช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่า ชาวชุมชนค่อนข้างให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี ส่วนความถี่ของการจัดและการเข้าประชุมประชาคม ก็ถ้าเป็นประชุมประจำเดือนก็เดือนละ 1 ครั้งส่วนใหญ่จะเป็นคณะกรรมการชุมชนและหัวหน้ากลุ่มบ้านที่จะประชุมกันในเรื่องของข้อมูลข่าวสารที่ได้ไปประชุมยังเขตหรือการเป็นตัวแทนเพื่อไปร่วมประชุม ศึกษาดูงานที่อื่น ก็จะมาเล่าในที่ประชุมให้รับทราบ แต่ถ้าเป็นการประชุมอย่างไม่เป็นทางการก็จะเรื่อย ๆ หรือทุกครั้งที่เจอกันที่มัสยิด เพราะส่วนใหญ่จะเจอกันครบที่มัสยิด เนื้อหาการประชุมก็จะเป็นการติดตามความคืบหน้าของงานครั้งที่ผ่านมา เช่น การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ หรือการพัฒนาชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับโรคระบาด ที่ดัง ๆ ก็เป็นไข้หวัด 2009 ซึ่งก็จะต้องกระจายข่าวสารให้สมาชิกภายในชุมชนได้ระมัดระวังตัว และการดูแลสุขภาพเมื่อเจ็บป่วยขึ้นมา และเรื่องของการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมประชาคม ทุกคนต่างสามารถแสดงความคิดเห็นของตนเองได้อย่างเต็มที่ ไม่ได้ปิดบังและปิดกั้นความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม และสถานที่ในการประชุมนั้นถ้าเป็นการประชุมของคณะกรรมการชุมชนก็เป็นที่บ้านของประธานชุมชนบ้าง หรือไม่ก็เวียนไปตามบ้านของคณะกรรมการของแต่ละคนตามแต่โอกาส

ลักษณะของกลุ่ม ส่วนใหญ่จะเริ่มจากกลุ่มตามธรรมชาติก่อน ซึ่งก็แล้วแต่ว่าใครจะสนใจเรื่องอะไร ตั้งแต่ การเลี้ยงสัตว์ การทำเกษตร การเพาะปลูกต้นไม้ หรือการสะสมของโบราณ จากนั้นก็เริ่มศึกษาข้อมูลให้มากขึ้น และมีการแลกเปลี่ยนความรู้ จนเกิดเป็นการรวมกลุ่มกันและตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้อย่างเป็นทางการในปัจจุบัน ส่วนแนวทางในการดำเนินงานหรือกระบวนการทำงานของกลุ่ม อาศัยการแลกเปลี่ยน พูดคุยกันอยู่บ่อยครั้ง ทั้งเรื่องความรู้ ปัญหาต่าง ๆ ก็นำมาร่วมปรึกษาหารือกัน จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอยู่เสมอ ๆ และการสนับสนุนกลุ่มส่วนใหญ่สนับสนุนกันเองภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นคำปรึกษา การให้ข้อมูลความรู้ต่าง ๆ หรือการให้กำลังใจกันทั้งในครอบครัวและจากสมาชิกภายในชุมชน จนกระทั่งการศึกษาออกโรงเรียนเขตหนองจอก สนับสนุนในเรื่องของการจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์การเรียนรู้ให้เท่านั้นเอง

ด้านสิ่งแวดล้อม จากสภาพแวดล้อมของชุมชนในอดีตนั้น เมื่อก่อนชุมชนนี้อาศัยการเดินทางด้วยเรือ และเดินเท้า เนื่องจากว่าไม่มีถนนหนทางสัญจรที่ชัดเจน จะไปไหนมาไหนก็ต้องอาศัยเรือหรือเดินเท้าเท่านั้น แม้ว่าการเดินทางจะค่อนข้างลำบากในการไปนอกชุมชน แต่ก็มีความสุข เพราะอาหารการกินของที่นี่นับว่าสมบูรณ์มากแห่งหนึ่ง เพราะในน้ำมีปลา ในนามีข้าว อาศัยการอยู่อย่างพอเพียง เวลาทำอาหารก็เผื่อแผ่ไปยังญาติพี่น้อง และบ้านใกล้เคียง แลกอาหารใครมีผักมีปลาก็นำมาแลกกัน เวลามีงานภาพในชุมชนก็มาช่วยเหลือกัน ชีวิตไม่ได้เร่งรีบอยู่กับศาสนาที่เป็น แกนหลักในการดำเนินชีวิต อีกทั้งสภาพแวดล้อมของชุมชนก็ได้ดีขึ้นด้วยต้นไม้ ทุ่งนา อยู่กับธรรมชาติ อากาศก็สดชื่น สุขภาพร่างกายก็แข็งแรง ไม่เจ็บป่วยง่าย ไม่เหมือนลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนในปัจจุบัน ที่ความเจริญเข้ามา ไม่ว่าจะเป็นถนน ไฟฟ้า โทรศัพท์ รวมไปถึงเทคโนโลยี ต้นไม้ที่มีอยู่ก็ลดลง รอบ ๆ ชุมชนจากที่เคยเป็นทุ่งนา หมู่บ้านจัดสรรก็มาปลูกสร้างกันเต็ม ความสดชื่นของอากาศลดลง ปลาในลำคลองก็ลดลง เพราะน้ำเสียจากที่อื่น ๆ ไหลมารวมกันที่คลองลำไทร โดยเฉพาะช่วงหน้าแล้งที่ทำให้ลำน้ำในชุมชนพลอยใช้ไม่ได้ไปด้วย เพราะมีสีค่อนข้างดำ อาหารการกินก็ลดลง หากินลำบากขึ้น

“ส่วนแนวโน้มสภาพแวดล้อมของชุมชนในอนาคต คิดว่าหากยังไม่มีการจัดการเรื่องน้ำเน่าเสีย ในอนาคตอาจจะเป็นปัญหามากสำหรับชุมชน เพราะชุมชนที่นี่ทำการเกษตรเป็นหลัก ถ้าน้ำเน่าเสียเราก็ทำการเกษตรไม่ได้ ไม่มีน้ำดีสำหรับเพาะปลูก ถูกหลานในอนาคตนอกจากจะประสบปัญหาภาวะโลกร้อนแล้วก็ต้องเจอกับปัญหาน้ำเน่าเสีย สิ่งแวดล้อมไม่ดี สุขภาพกายและใจก็แย่ พืช สัตว์ตาย คนในชุมชนก็ตาย” (จิตติ*, 2552)

ด้านจริยธรรม/ศาสนา ความถี่ของการประกอบศาสนกิจของสมาชิกในชุมชนมีการประกอบศาสนกิจอย่างต่อเนื่อง อย่างเช่น การละหมาด ตามหลักศาสนาก็บอกว่าแต่ละวันจะต้องละหมาด 5 ครั้ง ต้องนึกถึงพระเจ้าอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งทุกวันศุกร์จะเป็นการละหมาดรวมที่มัสยิดส่วนใหญ่เท่าที่สังเกตก็จะเห็นว่าคนในชุมชนให้ความสนใจประกอบศาสนกิจอย่างต่อเนื่อง และสถานที่ในการประกอบศาสนกิจของชุมชนก็มีพอเพียงสำหรับสมาชิกในชุมชน ส่วนพฤติกรรมด้านจริยธรรมของคนในชุมชนก็ต้องศาสนาอีกนั่นแหละ เพราะศาสนาบัญญัติไว้ว่าต้องทำอะไรบ้าง ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะสอดคล้องกับการเรียนรู้ทางโลกอยู่แล้ว สามารถนำมาปฏิบัติตามได้ และคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* ต้องแบ่งเป็น 2 ระดับคือคนรุ่นเก่า และคนรุ่นใหม่ คนรุ่นเก่าส่วนใหญ่จะเรียนโรงเรียนสอนศาสนา จึงทำให้มีความรู้มาก โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับศาสนา การดำเนิน

ชีวิตจึงยึดหลักศาสนานำทาง ส่วนคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสนใจในการเรียนโรงเรียนสอนศาสนา มุ่งเน้นไปที่โรงเรียนสอนสายอาชีพ เพื่อนำความรู้มาประกอบอาชีพ จึงทำให้ใช้ศาสนานำทางน้อยกว่า เพราะต้องใช้ความรู้จากโลกภายนอกมาเป็นตัวขับเคลื่อนชีวิตแทน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กหรือเยาวชนในชุมชนยังคงให้ความเคารพนับถือกันคืออยู่ ส่วนหนึ่งเพราะเป็นญาติกัน และส่วนหนึ่งเป็นเพราะบทบาทที่ได้รับจากทางสังคม จึงทำให้การยอมรับนับถือยังคงมีอยู่ในสังคมเปี่ยมธรรม*

ด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่จะเป็น โทรทัศน์หรือวิทยุ แต่ก็ไม่ค่อยบ่อยเท่าที่ควร แต่ก็ยอมรับว่าสื่อทุกวันนี้มาแรงมาก บางบ้านเข้าไปถึงห้องนอนเลขก็ว่าได้ ทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ต้องปรับเปลี่ยนและเปลี่ยนแปลงตนเอง อาทิ การบริโภคอาหาร Fast Food หรือการเลียนแบบการแต่งกาย ถ้าจะให้เรียกก็คงเรียกว่าเป็น “การแต่งกายนิยม” ส่วนการต่อยอดหรือพัฒนาข้อมูลข่าวสารที่ได้รับไปใช้ต่อในชีวิตประจำวัน ก็คงจะเป็นการประยุกต์ความรู้ที่ได้นำมาใช้ในการทำการเกษตร อย่างข่าวการเกษตรที่ฟังมาว่าต้องพัฒนาหรือต้องทำอะไร เพื่อลดการใช้สารเคมีลงก็จะนำมาปรับใช้กับครอบครัว เป็นต้น ส่วนการใช้เทคโนโลยีอย่างอื่นก็ใช้เท่าที่จำเป็นและมีโอกาสเท่านั้น เช่น โทรศัพท์มือถือก็จะไว้พูดคุยติดต่อประสานงานกันทั้งกับญาติพี่น้องภายในชุมชนที่ไม่ได้เดินทางไปเจอหน้ากัน และเพื่อนยังต่างพื้นที่แต่ก็นาน ๆ ครั้ง เพราะไม่ค่อยจำเป็นเท่าไฉน

ส่วนความสำคัญของข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีในชุมชน คิดว่ามีความจำเป็นค่อนข้างสูง เพราะเราต้องรับรู้เรื่องของโลกภายนอก เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับชุมชน อีกทั้งชุมชนเป็นชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เพราะเปิดให้ผู้คนทั่วไปมาศึกษาเรียนรู้ยังศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การรู้ข้อมูลต่าง ๆ จึงจำเป็นและสำคัญมาก ใครรู้เรื่องอะไรก็นำมาแลกเปลี่ยนกัน เป็นการพัฒนาความรู้ได้อีกทาง

กรณีตัวอย่างรายที่ 3: ใจดี*

ใจดี* เพศชาย ปัจจุบันอายุ 64 ปี สถานภาพสมรสแล้ว มีบุตรทั้งหมด 11 คน ซึ่งบุตรของใจดี* 8 คน สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี และทำงานหมดทุกคน และอีก 2 คนกำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ส่วนอีก 1 คนไม่เรียนต่อ ออกมาทำงานช่วยพ่อกับแม่ ใจดี* สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 เดิมเคยเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ เมื่อเกษียณอายุราชการ จึงหันมายึดอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 10,000 บาท นับถือศาสนาอิสลาม เป็นคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* โดยกำเนิด ใจดี* มาจากครอบครัวฐานะยากจน ต้องเช่าที่ดินทำกินในการทำการเกษตร ทำให้ไม่ได้เรียนในระดับสูง แต่เพราะความมานะ อุตุน ขยันจึงสามารถตั้งตัวได้ จนทำ

ให้ปัจจุบันมีชีวิตครอบครัวที่มีความสุข สามารถให้การศึกษาในระดับสูงกับลูก ๆ ได้ทุกคน และอีกบทบาทหนึ่งที่ได้รับมอบหมายและความไว้วางใจจากสมาชิกในชุมชน คือการเป็นรองประธาน ชมชมเปี่ยมธรรม* บางครั้งต้องทำหน้าที่แทนประธานชุมชนฯ ในการดูแลความสงบและความเรียบร้อยภายในชุมชน และการดูแลกลุ่มผู้มาศึกษาภาษาอังกฤษศูนย์การเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงตามฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

“คุณภาพสังคม” คือ การเริ่มต้นที่ตัวเราเองก่อน การทำให้ชีวิตและครอบครัว รวมทั้งญาติพี่น้องของเรามีคุณภาพ โดยการอบรมลูกหลานให้เป็นคนดี เป็นคนที่มีคุณธรรมจริยธรรม อีกทั้งการรักษาถิ่นฐานบ้านเราให้ดี โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรต่าง ๆ ของชุมชน อาทิ มัสยิด เป็นต้น เพราะเมื่อครอบครัวเราเริ่มต้นดี มีการพัฒนาอยู่เสมอ อีกทั้งการมีใจอาสาในการพัฒนาชุมชนบ้านเกิดของเราเอง จะช่วยส่งเสริมให้สังคมที่เราอยู่กลายเป็นสังคมที่มีคุณภาพ

ส่วนลักษณะของคุณภาพสังคมที่ชุมชนต้องการ ประกอบด้วย สุขภาพที่ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ เพราะมีอาหารในการกินที่ดี มีคุณประโยชน์ต่อร่างกาย การมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม มีสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและเป็นธรรมชาติ การมีครอบครัวที่ดี มีลูกดี ไม่ใช่ ไม่เกร ช่วยเหลือครอบครัว และที่สำคัญคือการมีญาติมิตร เพื่อนฝูงที่ดี สามารถให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำและให้ความช่วยเหลือในยามที่ตกทุกข์ได้ยากได้ เพียงเท่านั้นชุมชนคือสังคมที่ต้องการก็จะเกิดขึ้น

ความสุขในทัศนะของชาวชุมชน

“ความสุขของชาวชุมชน คือ การที่คนหรือสมาชิกในชุมชนต่างก็มีความรัก มีความสามัคคี มีการยอมรับซึ่งกันและกัน และที่สำคัญคือความสุขของชุมชนที่เป็นเป้าหมายสูงสุดก็คือการที่คนในชุมชนมีการกินคืออยู่ดี เพียงเท่านั้นชุมชนก็มีความสุขแล้ว” (ใจดี*, 2552)

และการที่จะสร้างให้เกิดความสุข เกิดคุณภาพสังคมได้ตามที่ทุกคนคาดหวังนั้น ข่อมต้องมีองค์ประกอบที่จะช่วยนำไปสู่การสร้างคุณภาพสังคมดังนี้

ปัจจัยสี่ ตามความคิดของใจดี* หมายถึง การมีอาหารที่มีคุณภาพ มีประโยชน์ต่อร่างกาย ซึ่งก็คือการได้ปลูกพืชผักไว้สำหรับการประกอบอาหารกินเองภายในครอบครัว และเมื่อเหลือก็แบ่งปันให้กับเพื่อนบ้านหรือญาติมิตร บางครั้งก็ขายหากมีคนมาขอซื้อ เพราะพืชผักที่ปลูกเองทั้งหมดจะปลอดภัย ปราศจากสารพิษ เพราะใช้น้ำสกัดชีวภาพในการดูแลรักษาพืชผัก รวมทั้งต้นไม้ที่มีอยู่ในบริเวณบ้าน เมื่อร่างกายได้รับสารอาหารที่มีประโยชน์ก็ส่งผลต่อสุขภาพที่ทำให้ไม่เจ็บป่วยง่าย ไม่ต้องพึ่งพายา ไม่ต้องไปหาหมอ เพราะร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงจากการออกกำลังกาย

อย่างสม่ำเสมอ ด้วยการเดิน ปั่นจักรยาน การทำการเกษตร ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ทำให้ร่างกายแข็งแรง และการมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม ปลอดภัย สะอาด ไม่รกรุงรัง ก็ช่วยทำให้สุขภาพกาย สุขภาพใจดี ไม่เหมือนในอดีตที่ต้องลำบาก บ้านเรือนก็คับแคบ ที่ดินทำกินก็ต้องเช่าเขาทำกิน ไม่สุขสบายเท่า ปัจจุบันนี้ เพราะเมื่อ 4 ปีที่แล้วลูก ๆ ทุกคนได้รวบรวมเงินและซื้อที่อยู่อาศัย (บ้านหลังปัจจุบัน) จำนวน 1 ไร่ สำหรับอยู่ร่วมกัน และสำหรับทำการเกษตร ทำให้สมาชิกทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้หมดทุกคน

ด้านครอบครัว ลักษณะของครอบครัวในชุมชน เป็นครอบครัวเดี่ยว แต่อยู่อาศัยในบริเวณบ้านเดียวกัน เพราะแม้ว่าจะแต่งงานออกไปแล้ว แต่ก็ปลูกบ้านพักอาศัยอยู่ในรั้วเดียวกัน ซึ่งมีบุตรทั้งหมด 11 คน ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวมีความผูกพันกันมาก เพราะจะสอนลูก ๆ ให้รักกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และที่คนโตจะต้องช่วยเลี้ยงดูน้อง ๆ จนทำให้ความสัมพันธ์แบบนี้นำมาไว้สอนลูกสอนหลาน ซึ่งแต่ละคนจะได้รับหน้าที่ในการช่วยดูแลครอบครัว นอกเหนือจากการไปโรงเรียน เพื่อเรียนหนังสือแล้ว ที่คนโตก็จะช่วยแม่ทำทุกอย่างแทนพ่อ เวลาที่พ่อออกไปทำงานนอกบ้านยังไม่กลับ ลูกคนรองก็จะช่วยทำกับข้าว งานบ้าน บางคนก็จะต้องช่วยรดน้ำ ใส่ปุ๋ย พืชผักสวนครัวที่ช่วยกันปลูก สิ่งเหล่านี้จะมอบหมายให้ลูกได้ทำและรับผิดชอบอยู่เสมอ ๆ ทำให้กิจกรรมที่ครอบครัวทำอยู่เสมอ ๆ ก็คือ การทำอาหารกินกันในครัวเรือน เพราะเมื่ออยู่พร้อมหน้าพร้อมต่าบ้านจะแคบลงทันที เพราะสมาชิกเยอะ เวลาที่กินข้าวร่วมกันก็จะได้พูดคุยได้ถามสารทุกข์ สุขดิบกันว่าเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาอะไร เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติสำคัญมาก ต้องสอนให้ลูก ๆ ได้รู้จักเครือญาติ และมีการไปมาหาสู่กันอย่างสม่ำเสมอ เพราะเป็นการได้ถามทุกข์สุข การไปเยี่ยมเยือนในช่วงเวลาที่เจ็บป่วย ไปให้กำลังใจ ซึ่งลูก ๆ ก็จะได้เรียนรู้และรู้จักญาติ ๆ ไปด้วย

ด้านเศรษฐกิจ ลักษณะอาชีพของคนในชุมชน ส่วนใหญ่ก็จะเป็นเกษตรกร รับราชการ พนักงานบริษัทเอกชน หรือทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรมก็มี ส่วนความพอเพียงของรายได้ก็นั้นใจดี* กล่าวได้ว่า คนเองมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 10,000 บาท ก็มีความพอเพียงกับค่าใช้จ่ายดี เพราะพืชผักส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ซื้อหา เพราะปลูกอยู่รอบ ๆ รั้วบ้านอยู่แล้ว ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ก็จะ เป็นค่าน้ำ ค่าไฟ เพราะค่าใช้จ่ายเหล่านี้ไม่สามารถเลี่ยงได้ แต่ก็ไม่ได้มากมายนักและก็ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาของลูก ๆ อีก 2 คนเท่านั้น ส่วนการออมของครอบครัวก็มีเหลือเก็บประมาณ ร้อยละ 15 ของเงินที่ได้รับมา เพราะส่วนใหญ่จะไม่ได้แบ่งว่าส่วนนี้เก็บส่วนนี้ใช้ แต่จะใช้จ่ายให้ครบเดือนก่อน แล้วถ้าเหลือจึงเก็บออมไว้ และภาวะหนี้สินของครอบครัวไม่มี และการมีหนี้สินของคนในชุมชนส่วนใหญ่ก็จะเป็นหนี้สินระหว่างเครือญาติและก็กองทุนหมุนเวียนของชุมชน

ด้านการศึกษา/ความรู้ ระดับการศึกษาของคนในชุมชนส่วนใหญ่ เท่าที่เห็นและได้มีการถามไถ่จากคนในชุมชนก็คงเป็นปริญญาตรี อาทิตรอปริญญาตรี 8 คนแล้ว และก็กำลังเรียนปริญญาตรี อีก 2 คน การศึกษาเป็นเรื่องที่จำเป็นและสำคัญมาก เพราะช่วยทำให้คนมีความรู้ มีอาชีพที่ดี สามารถนำความรู้ที่ได้กลับมาพัฒนาบ้านเกิดได้ด้วย ส่วนระดับการศึกษาที่เห็น ๆ อีกอย่างก็คือการเรียนต่อสายอาชีพ ซึ่งพอจบชั้นมัธยมศึกษาแล้วก็จะต่อสายอาชีพกัน มีทั้งเรียนช่างเรียนคอมพิวเตอร์ ทำให้เด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจที่จะเรียนทางศาสนา กัน ส่วนความพอเพียงของสถานศึกษาภายในชุมชนมีความพอเพียงมาก เพราะว่าตอนนี้ภายในชุมชนเปี่ยมธรรม* มีสถานศึกษาครบทุกระดับ ตั้งแต่ชั้นเตรียมความพร้อมไปจนถึงระดับปริญญาตรี และก็มีแหล่งเรียนรู้ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงอีก 7 ฐานการเรียนรู้เรื่องชีวิต ซึ่งมีให้ทั้งผู้คนภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ได้เข้ามาหาความรู้มาหา เพราะเป็นเรื่องภูมิปัญญาของคนเปี่ยมธรรม* ทั้งสิ้นฐานการเรียนรู้ที่บ้านหลังนี้ก็มีให้เลือกเรียนรู้หลายอย่างทั้งการสีข้าวด้วยมือ ทำให้ได้ข้าวที่มีคุณค่า เพราะไม่ผ่านการขัดสี เป็นข้าวที่มีสารอาหาร การทำน้ำสกัดชีวภาพน้ำส้มควันไม้ เพื่อไล่แมลง สิ่งเหล่านี้ล้วนมาจากธรรมชาติทั้งสิ้น ไม่ส่งผลเสียต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม นี่ก็คือภูมิปัญญาที่หาเรียนรู้ได้ภายในชุมชน

ด้านประชาคม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* นั้น ชาวชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เพราะส่วนใหญ่เป็นญาติ เป็นพี่น้องกันหมด และเมื่อมีกิจกรรมต่างก็ให้ความร่วมมือ เช่น กิจกรรมชะกาดและข้าวสารพิตราระห์ เป็นการบริจาคตามหลักศาสนาอิสลามนั่นเอง โดยจะมีการรวมทุนกันเป็นครั้งคราวตามบัญญัติศาสนา ก็จะได้รับความร่วมมือจากชาวชุมชน หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาก็จะได้รับความช่วยเหลือ โดยกาส่งตัวแทนเข้าร่วมในการพัฒนาอยู่บ่อยครั้ง เช่น การดูแลรักษาความสะอาดของชุมชน เป็นต้น และโดยปกติการประชุมจะเป็นการประชุมของคณะกรรมการชุมชนและหัวหน้ากลุ่มบ้าน 12 กลุ่มบ้าน เดือนละ 1 ครั้ง ซึ่งเป็นเรื่องที่ได้ไปศึกษาดูงาน หรือการ ไปร่วมประชุมจากที่ต่าง ๆ ก็จะมาเล่าให้ประชุมได้รับทราบ และประธานชุมชน ไปประชุมจากเขตว่ามีเรื่องใดบ้างที่ชุมชนต้องรับทราบ ก็จะนำเข้าสู่การประชุม และการประชุมของคณะกรรมการฐานการเรียนรู้ เรื่องเศรษฐกิจ 7 ฐาน ก็จะมีการแจ้งข่าวคราวว่าหน่วยงานใดที่จะเข้ามา และใครจะเป็นคนรับผิดชอบ ใครเป็นวิทยากรในแต่ละฐาน รวมทั้งระบบการจัดการทุกอย่าง ซึ่งก็จะมีการประชุมทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ส่วนการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมต่างก็แสดงความคิดเห็น ความรู้และประสบการณ์ออกมา เพื่อแลกเปลี่ยนกัน บางครั้งก็อาจจะมีความคิดเห็น ไม่ตรงกันบ้าง แต่ก็ไม่ได้รุนแรง สามารถตกลงกันได้ ทำให้การประชุมราบรื่น ส่วนสถานที่ในการประชุมก็จะหมุนเวียนกัน มีทั้งบ้านประธานชุมชน

บ้านคณะกรรมการบ้างในรูปแบบที่เป็นทางการ แต่ส่วนมากจะพบกันที่มัธยมก็จะมีสถานที่จะใช้สถานที่จะมัธยมพูดคุยกัน

ลักษณะของกลุ่ม ใจดี* กล่าวไว้ว่า กลุ่มที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นกลุ่มที่เกิดมาจากใจ มาจากชีวิตจริงของคนในชุมชน เพราะกลุ่มที่เกิดขึ้นในชุมชนก็เพื่อต้องการให้เกิดการนำความรู้ที่แต่ละคนมีอยู่นำมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน จนเกิดเป็นฐานการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาของท้องถิ่น และเป็นกลุ่มของชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของชุมชนและสมาชิกในชุมชนด้วย แนวทางการดำเนินงานหรือกระบวนการทำงานกลุ่ม เป็นการทำงานที่ต่างคนต่างรับผิดชอบในส่วนที่ได้รับมอบหมาย และตามความถนัด ความสนใจของแต่ละคน อาศัยการพูดคุยกันบ่อย ๆ เวลาที่เกิดปัญหาขึ้นก็ช่วยกันแก้ไข ช่วยกันหาทางออก และที่ร่วมมือร่วมแรงใจกัน กลุ่มต่าง ๆ จึงดำเนินมาได้จนถึงทุกวันนี้ และการช่วยเหลือกันในยามที่เจ้าของฐานการเรียนรู้ไม่อยู่ ก็มีตัวแทนคอยเป็นวิทยากรบรรยายและให้ความรู้แทนเสมอ ๆ ส่วนการสนับสนุนกลุ่มทั้งจากองค์กรภายนอกและองค์กรภายในชุมชน หลังจากที่ชุมชนดำเนินงานมาแล้วระยะหนึ่ง มีมหาวิทยาลัย 2 แห่ง และศูนย์การศึกษาของระบบของเขต มาช่วยสนับสนุนในเรื่องของป้ายประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับฐานการเรียนรู้ ส่วนการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นภายนอก ก็คงเป็นฐานการเรียนรู้ที่ 7 ที่ทางสำนักงานเขต เข้ามาช่วยในการจัดทำโรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อให้คนทั่วไปได้เข้ามาเรียนรู้ และการสนับสนุนที่สำคัญคือ ครอบครัวและสมาชิกในชุมชน ที่คอยให้กำลังใจและคำปรึกษาตลอดเวลาในการทำงาน

ด้านสิ่งแวดล้อม ในอดีตไม่ต้องพึ่งเทคโนโลยี เพราะใช้แรงงานจากคนและสัตว์เป็นหลัก รอบ ๆ ชุมชนไม่มีโรงงานอุตสาหกรรม น้ำในคลองใสสะอาด สามารถจับปลาได้เลย ทำมาหากินก็ง่าย อยากได้ผักได้ปลาก็เดิน ไปทุ่งนาก็สามารถจับปลาได้เป็นจำนวนมากมาย ซึ่งพอได้ปลามากก็นำมาทำเป็นปลาแห้ง ปลาแดดเดียว หรือทำน้ำปลาดูด (น้ำปลาร้า) บางทีก็นำใส่เรือไปขายที่อื่น เพราะคนในชุมชนต่างก็หาปลาได้เหมือนกัน ส่วนพืชผักก็มีกินตลอดทั้งปี มีความสุขมากเพราะเดินไปไหนมาไหนก็อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี

ส่วนสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ต้องใช้เทคโนโลยีมากขึ้น ง่าย สะดวกสบาย แรงงานจากคนหายไป เพราะส่วนใหญ่ใช้เทคโนโลยีมากขึ้น รอบ ๆ ชุมชนก็เต็มไปด้วยโรงงานอุตสาหกรรม และหมู่บ้านจัดสรร การทำมาหากินยากลำบากกว่าในอดีตมาก เพราะน้ำในลำคลองเริ่มเน่าเสีย โดยเฉพาะในช่วงหน้าแล้ง น้ำจะเสียมากเพราะน้ำจากด้านเหนือชุมชนจะไหลเข้ามาลงในลำคลองซึ่งในอนาคตหากไม่มีใครเหลียวแล เชื่อว่าปัญหานี้จะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น และอีกอย่างจากปัญหานี้ก็ทำให้อาหารที่เคยมีอยู่หากินยากลำบากขึ้น และอาจจะเจือปนด้วยสารพิษก็มี ส่วนในอนาคตด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน คิดว่าน่าจะมีอันตรายมากกว่านี้ เพราะสารพิษที่ไหลเข้ามาในน้ำ

อีกทั้งอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป จึงต้องมีการรณรงค์ในการดูแลสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างค่อเนื่อง และต้องหามาตรการที่ควบคุมสารพิษที่ปนมากับน้ำให้ได้ อีกทั้งคิดว่าจิตใจคนก็อาจจะเปลี่ยนไป เช่น ไม่รัก ไม่สามัคคีกันเช่นเคย เห็นแก่ตัวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งไม่อยากจะเกิดขึ้นในชุมชนเปี่ยมธรรม* นี้

ด้านจริยธรรม/ศาสนา ใจดี* กล่าวว่า ครอบครัวและชาวชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนา อิสลาม และมีการประกอบศาสนกิจของสมาชิกทุกวันตามหลักศาสนา คือการละหมาดวันละ 5 เวลา ซึ่งอาจจะทำได้ทั้งที่บ้านและที่มัสยิด ส่วนความพอเพียงของศาสนากิจภายในชุมชนนับว่า เพียงพอ สมาชิกในชุมชนสามารถมาใช้สถานที่สัจดีสิทธิ์นี้ได้กันทุกคน ส่วนพฤติกรรมด้าน จริยธรรมของคนในชุมชนก็นับว่าเป็นคนที่ค่อนข้างมีคุณธรรม โดยเฉพาะในคนรุ่นอายุตั้งแต่ 50-60 ปีขึ้นไป เพราะส่วนใหญ่จะเรียน โรงเรียนสอนศาสนา ซึ่งจะทำให้จิตใจอยู่ในศีลในธรรม และ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กหรือเยาวชนในชุมชนก็มีความสัมพันธ์ค่อนข้างดี เด็กมีความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ แต่ก็มีบ้างที่คือไม่เชื่อฟัง ซึ่งเป็นส่วนน้อย เมื่อบอกกล่าวกับผู้ปกครองว่า ลูกเขาคือแล้วนะ ให้ช่วยดักเตือนและช่วยอบรมด้วย ผู้ปกครองก็นำไปทำตาม ซึ่งก็ทำให้เด็กคนนั้น ปรับปรุงพฤติกรรมของตัวเอง ทำให้การพูดจาเตือนกันภายในชุมชนจึงสามารถใช้ได้อยู่ เพราะ ส่วนใหญ่เป็นที่เบีน้องกันหมด

ด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี

“ส่วนใหญ่จะรับข้อมูลข่าวสารจากทางโทรทัศน์ เพราะสามารถเห็นภาพและรับ เสียงได้ ซึ่งข่าวสารทุกวันนี้ก็มีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา และมีความจำเป็น ต่อชีวิตมาก ถ้าไม่ข้อมูลข่าวสารก็ทำให้ไม่ทันสังคมภายนอกเขา เพราะ โลกทุกวันนี้เปลี่ยนแปลงเร็วมาก” (ใจดี*, 2552)

ความถี่ของการรับข้อมูลข่าวสาร ต้องดูทุกวัน เพราะถ้าไม่ดูตอนเช้าก็จะดูข่าวตอนเย็น ๆ หรือไม่ก็ตอนกลางคืนไปเลย เพราะต้องรู้ความเคลื่อนไหวของโลก ซึ่งเดี๋ยวนี้มีโรคภัยไข้เจ็บใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา อย่างโรคไข้หวัดใหม่ 2009 ซึ่งพอฟังก็นำข้อมูลมาบอกต่อให้ลูกกับหลาน หรือ คนในชุมชนได้รู้จักการป้องกันตนเอง และเมื่อเป็นแล้วต้องรีบรักษาทันที เป็นการต่อยอดหรือ พัฒนาข้อมูลข่าวสารที่รับไปใช้ต่อในชีวิตประจำวัน ส่วนความถี่การใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน เช่น โทรศัพท์มือถือ ก็ถือว่าเป็นอีกหนึ่งความสบายที่จำเป็นต้องใช้ในการติดต่อสื่อสารกับคน ภายนอก เพราะอย่างเช่นคนที่มาศึกษาดูงานก็ต้องการติดต่อประสานงานกันทางโทรศัพท์ ทำให้ ค่อนข้างมีความจำเป็น แต่อย่างคอมพิวเตอร์ไม่จำเป็น เพราะใช้ไม่เป็น ส่วนความสำคัญของข้อมูล

ข่าวสารและเทคโนโลยีในชุมชนนับว่ามีความจำเป็นอย่างมาก เพราะชุมชนต้องนำความรู้ใหม่ ๆ มา เพื่อพัฒนาชุมชน และต้องรู้เท่าทันกับสถานการณ์ของโลกภายนอกด้วย

กรณีตัวอย่างรายที่ 4: หวาน*

หวาน* เพศหญิง ปัจจุบันอายุ 40 ปี สถานภาพสมรสแล้ว ซึ่งสามีเป็นพนักงานบริษัทเอกชนแห่งหนึ่งซึ่งทำงานในประเทศจีน ประมาณ 3-4 ปี จึงมีโอกาสได้กลับมาเยี่ยมบ้านเกิดสักครั้ง มีบุตรด้วยกันทั้งหมด 4 คน สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง มีอาชีพรับจ้าง ปัจจุบันเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนเปี่ยมธรรม* (อสส.) และยังจัดพื้นที่บ้านให้เป็นบ้านพักแบบโฮมสเตย์ สำหรับให้ผู้คนภายนอกทั่วไปสามารถมาพักและสัมผัสกับวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงและการใช้ชีวิตท่ามกลางธรรมชาติ ของกรุงเทพมหานคร มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 3,000 บาท นับถือศาสนาอิสลามทั้งครอบครัว พื้นเพเดิมเป็นคนเขตอื่น ของกรุงเทพมหานคร ก่อนแต่งงานและย้ายเข้ามาอยู่ชุมชนเปี่ยมธรรม* ได้ 12 ปี

ความหมายของคุณภาพสังคม คือ ชุมชนที่มีแต่สิ่งที่ดี ๆ ชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีความปลอดภัย และทำให้คนที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนนั้น ๆ มีความสุขตามธรรมชาติ ไม่ต้องมีการเบียดเบียนกันและกัน คนในชุมชนรักใคร่กลมเกลียวกัน เห็นอกเห็นใจกัน นี่แหละคือชุมชนที่น่าอยู่น่าอาศัย

ลักษณะของคุณภาพสังคมที่ชุมชนต้องการ ส่วนประกอบที่ช่วยทำให้เกิดคุณภาพสังคมคือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกัน การยังคงสายสัมพันธ์ของระบบเครือญาติไว้อย่างเหนียวแน่น ซึ่งสามารถทำได้โดยการไปมาหาสู่กันอย่างสม่ำเสมอ การไปเยี่ยมเยียนยามเจ็บป่วย การช่วยเหลือกันในยามตกทุกข์ได้ยาก รวมทั้งการดูแลซึ่งกันและกันกับเพื่อนบ้านด้วย เพราะอยู่บ้านใกล้เรือนเคียงกันก็ต้องดูแลและการโอบอ้อมอารีย์ และการที่คนในชุมชนต้องรักและสามัคคีกัน ขอมเสียดสละ และร่วมกันพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่ ๆ เสมอ

ความสุขในทัศนะของชาวชุมชน

“ความสุข คือ การที่ได้เห็นลูกเป็นคนดี ไม่เกเร ดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาอิสลามมีการศึกษาที่ดีตามที่ลูก ๆ สนใจและมีความถนัด อีกทั้งการที่คนในครอบครัวมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ไม่เจ็บป่วยง่าย และการมีสภาพแวดล้อมของบ้านและชุมชนที่น่าอยู่ สะอาด ปลอดภัย และการได้อยู่กับธรรมชาติ เพียงเท่านี้ก็มีความสุขแล้ว” (หวาน*, 2552)

และการที่จะสร้างให้เกิดความสุข เกิดคุณภาพสังคมได้ตามที่ทุกคนคาดหวังนั้น ย่อมต้องมีองค์ประกอบที่จะช่วยนำไปสู่การสร้างคุณภาพสังคมดังนี้

ด้านปัจจัยสี่ เป็นด้านที่สำคัญมาก เพราะมนุษย์เราดำรงอยู่ได้เพราะอาหาร ซึ่งอาหารที่กินเข้าไปต้องมีประโยชน์ต่อร่างกาย โดยเฉพาะพืชผักถ้าปลูกกินเองได้ก็ทำให้เรามั่นใจว่าผักนั้นปลอดภัยแน่นอน เช่นที่บ้านตอนนี้ก็ปลูกพืชผักไว้กินเอง และก็เลี้ยงปลาด้วย ถ้าอยากจะทำปลาเราก็สามารถจับมาทำอาหารกินได้เลย เพราะถ้าไปซื้อผักมาจากตลาดเราก็ไม่มั่นใจว่าผักนั้นปลอดภัยหรือไม่ อีกทั้งถ้าเรากินพืชผักที่มีสารเคมี มียาฆ่าแมลง ก็จะสะสมในร่างกายและก็ทำให้ต้องเสียเงินเสียทองไปหาหมอ รักษาตัว แต่ถ้าเราป้องกันไว้ก่อนจะดีกว่าการที่เจ็บป่วยแล้วค่อยมารักษา และที่ต้องใส่ใจกับเรื่องอาหารการกินก็ เพราะว่าการเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน ซึ่งต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนในชุมชน การดูแลรักษาความสะอาด ปลอดภัยของบ้านก็ต้องทำทุกวัน เพื่อป้องกันสัตว์มีพิษ และพวกยุงที่จะเข้ามาภายในบ้าน เพราะถ้าเจ็บป่วยขึ้นมา ก็ค่อนข้างลำบาก ดังนั้นทางที่ดีที่สุดคือการหมั่นกินอาหารที่มีประโยชน์ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และการดูแลความสะอาดของบ้านเรือน

ด้านครอบครัว ส่วนใหญ่จะอยู่อาศัยเป็นครอบครัวเดี่ยว แต่จะปลูกบ้านพักอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน เป็นครอบครัวเดี่ยว มีสมาชิกด้วยกันทั้งหมด 6 คน มีลูก 4 คน ชาย 3 คน หญิง 1 คน ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวมีความรักใคร่กลมเกลียวกันมาก เพราะจะสอนให้ลูก ๆ รักกัน ช่วยเหลือกันและกัน และที่คนโตจะต้องช่วยดูแลน้อง ๆ ทำให้ไม่มีปัญหาเรื่องทะเลาะกัน และจะพยายามผลักดันให้ลูก ๆ เข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมของชุมชนตามที่มีโอกาส บางทีก็ให้ไปส่งยังสถานที่ประชุม บางทีก็จะให้ไปนั่งฟังการประชุมร่วมด้วย ซึ่งพยายามฝึกลูก ๆ เพื่อปลูกฝังในเรื่องของการมีจิตใจเพื่องานส่วนรวม งานของชุมชน ซึ่งลูก ๆ ก็ยอมทำ ยอมไปด้วย แต่บางครั้งถ้าไม่ว่างเขาก็ไม่ไป ส่วนบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว จะแบ่งงานให้ลูก ๆ ได้รับผิดชอบกันทุกคน เช่น บางคนกรอกน้ำ บางคนล้างจาน บางคนกวาดบ้านและทำความสะอาดบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่ที่ลูก ๆ จะช่วยได้ก็คือช่วงหยุดเรียนวันเสาร์ อาทิตย์ ส่วนวันธรรมดา ก็ตามแต่โอกาส และกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ของครอบครัวก็คือ การล้างรถยนต์ หรือการใส่ยาฆ่าปลวกฆ่าแมลงรอบ ๆ บริเวณบ้าน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ก็จะทำสองเดือนครั้ง ซึ่งลูก ๆ ก็จะช่วยทำตลอด เพราะสงสารที่แม่ต้องทำงานทุกอย่าง และความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ มีความสัมพันธ์กันค่อนข้างดี เพราะตั้งแต่ผู้นำชุมชน และคนในชุมชนส่วนใหญ่ก็เป็นญาติกันหมด มีความเคารพนับถือกันและเมื่อใครเจ็บป่วยก็จะไปเยี่ยมเยียนเสมอ ๆ ส่วนญาติ ๆ ที่อยู่ที่ยี่งุ่มก็พาญาติ ๆ ไปรู้จักและไปเยี่ยมเยียนเสมอ ๆ

ด้านเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่ถ้าพูดถึงอาชีพของคนในชุมชนก็จะมี ข้าราชการ เกษตรกร และก็รับจ้าง ส่วนอาชีพอื่น ๆ ก็น้อย เพราะถ้ารุ่นของประธานชุมชน ก็จะเป็นข้าราชการ แล้วพอเกษียณอายุราชการก็มาเป็นเกษตรกรกัน ส่วนหวาน* มีอาชีพรับจ้าง ปัจจุบันเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน และยังจัดพื้นที่บ้านให้เป็นบ้านพักแบบโฮมสเตย์ ซึ่งก็มีรายได้ต่อเดือนประมาณ 3,000 บาทในส่วนของหวาน* เอง ซึ่งก็ไม่ค่อยพอกับค่าใช้จ่ายในแต่ละเดือน แต่ก็จะมีรายได้ส่วนหนึ่งจากการไปทำงานยังประเทศจีนของสามีใช้จ่าย และบ้านพักโฮมสเตย์ก็นาน ๆ ครั้งจึงจะมีผู้เข้ามาพักอาศัย วิธีการที่หวาน* แก่ใจเมื่อค่าใช้จ่ายไม่พอก็คือสอนให้ลูก ๆ ช่วยกันประหยัด และซื้อเฉพาะของใช้ที่จำเป็น เช่น ยาสระผม ผงซักฟอก ส่วนพวกผักสดก็ปลูกกินเอง ทำให้ค่าใช้จ่ายในส่วนของการลดค่าอาหารลดลงเช่นกัน ส่วนเงินออมนั้นไม่ได้แบ่งเพราะถ้าเหลือก็จะเก็บ ส่วนหนึ่งเพราะลูกเรียนหนังสือทั้ง 4 คน ส่วนการมีหนี้สินของคนในชุมชนบางส่วนจะเป็นหนี้กองทุนหมู่บ้าน ส่วนครอบครัวของหวาน* ไม่มีหนี้สิน

ด้านการศึกษา/ความรู้ คนในชุมชนส่วนใหญ่จะเรียนหนังสือสูง ๆ จบปริญญาตรีก็มาก บางคนก็จบปริญญาโท แต่ก็ยังมีน้อยอยู่ บางคนก็จบมัธยมศึกษาปีที่ 6 เพราะคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* นิยมให้ลูกเรียนหนังสือสูง ๆ ถ้าคนที่ได้เรียนน้อย ๆ ก็มีน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวที่ฐานะที่บ้านไม่ค่อยดี และความพอเพียงของสถานศึกษาในชุมชนก็มีพอเพียงเพราะมีให้เลือกเรียนทุกระดับ โดยไม่ต้องออกไปเรียนนอกชุมชนเลย แต่เด็กจะมีรู้จักโลกภายนอก ซึ่งอาจเรียนภายในชุมชนด้วย และออกไปเรียนนอกชุมชนด้วยจะได้เท่าทันกัน

ส่วนภูมิปัญญาของท้องถิ่น ก็มีให้เลือกเรียนเพราะมีตั้งแต่เรื่องของพืช สัตว์เศรษฐกิจ โรงเรียนทฤษฎีใหม่ ซึ่งนับว่าเป็นภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นจริง ๆ ที่เกิดมาจากใจที่รักและอยากถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้

ด้านประชาคม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ประทับใจมาก เพราะคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เพราะขนาดคนแก่ คนที่อายุใสแล้วก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งก็มีทั้งงานพัฒนาชุมชนและงานที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีตามหลักศาสนาอิสลาม ส่วนความถี่ของการจัดและการเข้าประชุมประชาคมของชุมชน ก็จะมีการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง ซึ่งคนที่เข้าประชุมเป็นกลุ่มของคณะกรรมการชุมชน และหัวหน้ากลุ่มบ้าน เนื้อหาในการประชุมประชาคมของชุมชน ก็จะเป็นเรื่องราวที่ใครได้ไปเป็นตัวแทนเข้าร่วมประชุมยังที่อื่น ๆ หรือการดำเนินงานของชุมชน ก็จะมีการปรึกษาหารือในที่ประชุม ซึ่งการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมบางครั้งก็จะมีการโต้เถียงกันเล็กน้อย เพื่อเสนอความคิดเห็นของแต่ละคน แต่เมื่อประชุมเสร็จก็จบลงในวงประชุม ไม่มีการนำหัวข้อการประชุมออกมาโต้เถียงกันข้างนอก ซึ่งไม่เคยเห็นเกิดขึ้นในชุมชนเปี่ยมธรรม* และสถานที่ของการประชุมก็จะเป็นบ้าน

ประธานชุมชน บางครั้งก็เวียนกันประชุมตามบ้านของคณะกรรมการ บางครั้งก็จะใช้ที่มีสยิดตามแต่โอกาสและสถานการณ์นั้น ๆ

ลักษณะของกลุ่ม/การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน ส่วนใหญ่กลุ่มที่เกิดขึ้นจะเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เพราะจะเป็นกลุ่มที่คนสนใจกิจกรรมเดียวกันก็จะมีแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือความรู้กันตามที่โอกาสเอื้ออำนวย เช่น กลุ่มฐานการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนที่เกิดขึ้น ก็เพราะแต่ละท่านก็ทำด้วยใจรักและทำเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จนเกิดเป็นฐานภูมิปัญญา ให้ผู้คนทั่วไปได้เข้ามาศึกษาเข้ามาเรียนรู้ในชุมชน ส่วนแนวทางการดำเนินงานหรือกระบวนการทำงานกลุ่ม ก็เห็นมีการประชุมและแบ่งงานกันรับผิดชอบ ว่าใครเป็นวิทยากรตามฐานการเรียนรู้ หรือใครมีหน้าที่ต้อนรับ และก็มีมีการปรึกษาหารือกันอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับฐานการเรียนรู้ ส่วนการสนับสนุนกลุ่มทั้งจากองค์กรภายนอกและภายในชุมชน เท่าที่เห็นก็จะมีเพียง กศน.เขต ที่เข้ามาสนับสนุนเรื่องป้ายประชาสัมพันธ์ เพื่อทำเป็นข้อมูลให้ได้อ่าน ส่วนมากจะเป็นการสนับสนุนจากคนภายในกันเองทั้งเรื่องกำลังใจ ความรู้ คำปรึกษา ซึ่งนับว่าจำเป็นและสำคัญมากกว่าการสนับสนุนจากคนภายนอก เพราะไม่ยั่งยืน

ด้านสิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อมของชุมชนในอดีต เมื่อ 12 ปีที่ผ่านมาคล้ายคลึงกับปัจจุบัน แต่เรื่องการเดินทางไปมาทั้งภายในชุมชนและการเดินทางออกชุมชนค่อนข้างลำบากและพวกไฟฟ้า น้ำประปาที่ยังไม่ค่อยมีความรวดเร็วและทันสมัย ซึ่งประปาก็เกิดจากความร่วมมือร่วมแรงใจของคนในชุมชนที่ช่วยกันสร้างขึ้นมา ทำให้ทุกครัวเรือนในชุมชนเปี่ยมธรรม* มีน้ำใช้กัน ส่วนธรรมชาติรอบ ๆ ชุมชนก็เป็นทุ่งนา มองไปทางไหนก็มีแต่สีเขียวเย้นดา สบายใจ

ลักษณะของสภาพแวดล้อมของชุมชนในปัจจุบัน มีความสะดวกสบายมากขึ้น ทั้งเรื่องของการเดินทาง ไฟฟ้า น้ำประปา แม้ว่าสภาพแวดล้อมของชุมชนจะมีความคล้ายคลึงกับในอดีต แต่บางอย่างก็ค่อย ๆ เปลี่ยนไป เพราะบริเวณรอบ ๆ ชุมชนจากเดิมที่เคยเป็นทุ่งนา ก็เริ่มเป็นหมู่บ้านจัดสรร เป็นโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งคนและรถก็เพิ่มขึ้น ซึ่งแนวโน้มสภาพแวดล้อมของชุมชนในอนาคต คาดว่าถ้าคนและรถเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อง ๆ ก็จะต้องส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้การทำมาหากินยากลำบากขึ้น สิ่งแวดล้อมก็อาจเสื่อมโทรมลง ทุ่งนาที่เคยเป็นสีเขียวก็อาจจะกลายเป็นหมู่บ้านจัดสรรหรือไม่ก็เป็นโรงงานอุตสาหกรรมหมด รวมทั้งอาจมีปัญหากับน้ำเน่าเสียตามมาด้วย เพราะโรงงานอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเสียให้ไหลมาตามลำคลอง ถ้าหากชุมชนยังไม่มีมาตรการป้องกันแก้ไขที่ดี อาจส่งผลกระทบในอนาคตแน่นอน

ด้านจริยธรรม/ศาสนา หวาน* และครอบครัวนับถือศาสนาอิสลาม ความดีในการประกอบศาสนากิจของสมาชิกในชุมชนต้องทำการละหมาดวันละ 5 ครั้งต่อวัน จึงทำให้ครอบครัวและคนในชุมชนส่วนใหญ่จะใกล้ชิดกับพระเจ้า เพราะถูกรวมสั่งสอนมาว่าจะต้องปฏิบัติตามหลักศาสนา

อย่างเคร่งครัด ส่วนความพอเพียงของศาสนาก็ภายในชุมชนก็พอเพียงกับคนในชุมชนเพราะทุกคนสามารถไปทำการละหมาดได้ที่มัสยิดและสามารถใช้ประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาได้

พฤติกรรมด้านจริยธรรมของคนในชุมชน ต้องแบ่งเป็น 2 รุ่นคือรุ่นของประธานชุมชนและเด็กรุ่นใหม่ ถ้ารุ่นของประธานชุมชนก็จะเป็นที่มีคุณธรรม จริยธรรมสูง เพราะคนในอดีตจะเรียนจบจากโรงเรียนสอนศาสนา ส่วนเด็กรุ่นใหม่จะเรียนสายอาชีพทำให้ไม่ได้ถูกกล่อมเกลามากนักจากหลักคำสอนศาสนาเท่าที่ควร บางครั้งจึงคือและเถร แต่เมื่อผู้ใหญ่เตือนพวกเขา ก็จะฟัง และนำไปปรับปรุงตัวเอง แต่น้อยคนที่จะไม่เชื่อฟัง ส่วนใหญ่พวกที่ไม่เชื่อฟังจะเป็นเด็กที่ไม่ได้เรียนหนังสือ เพราะแม่ฐานะยากจน ซึ่งก็จะมีน้อยมากในชุมชน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กหรือเยาวชนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างดี เพราะสามารถพูดคุย ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ เนื่องจากเป็นเครือญาติเดียวกัน

ด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี ส่วนใหญ่รับข้อมูลข่าวสารจากโทรทัศน์ เพราะเป็นช่องทางที่สามารถเข้าถึงได้เร็วและง่ายที่สุด ซึ่งจะดูข่าวทุกวัน เช้าเย็น และข่าวที่สนใจดูมากที่สุดคือข่าวที่เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพอนามัย เพราะต้องติดตามข่าวให้ทันต่อโรค เนื่องจากว่าเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน ทำให้ต้องรู้ว่าปัจจุบันนี้มีโรคใหม่ ๆ มีโรคอะไรบ้าง และต้องดูแลป้องกัน หรือต้องทำการรักษาอย่างไร ซึ่งต้องนำข้อมูลที่ได้จากการดูข่าวมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันทุกวัน ทั้งการบอกต่อให้คนในครอบครัว และญาติพี่น้อง รวมทั้งคนในชุมชน เพื่อให้รู้เท่าทันโรค เช่นเดียวกัน อย่างโรคหวัดสายพันธุ์ใหม่ 2009 ที่ต้องบอกต้องเตือนทุกคนและทำทุกวัน

ส่วนความถี่ของการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน เช่น โทรศัพท์มือถือ หรือคอมพิวเตอร์ ไม่ค่อยจำเป็นต่อชีวิตประจำวันเพราะไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์ก็จะใช้เมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น ไว้โทรถามสารทุกข์สุกดิบกับญาติพี่น้อง นาน ๆ สามีถึงจะโทรมาหาครั้งหนึ่ง ไม่ได้คุยกันทุกวัน และก็จะสอนลูก ๆ ในเรื่องการใช้สื่อเทคโนโลยีเหมือนกันว่าต้องใช้เฉพาะเวลาที่จำเป็นเท่านั้น และพิษภัยของสื่อเทคโนโลยีก็มีมากมาย ตามข่าวหน้าหนังสือพิมพ์และตามข่าวโทรทัศน์ ส่วนความสำคัญของข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีในชุมชน นับว่ามีความจำเป็นมาก เพราะชุมชนต้องรู้เรื่องของโลกภายนอก เนื่องจากโลกทุกวันนี้เปลี่ยนแปลงรวดเร็วมากและต้องรู้เท่าทันกับคนภายนอกเพื่อนำข้อมูลข่าวสารนั้นมาพัฒนาชุมชนเปี่ยมธรรม* ให้นำอยู่ยิ่งขึ้นไปอีก

กรณีตัวอย่างรายที่ 5: มา*

มา* ปัจจุบันอายุ 26 ปี เป็นบุตรสาวของประธานชุมชนเปี่ยมธรรม* สถานภาพสมรสแล้ว ส่วนสามีนั้นทำงานในโรงพยาบาลแห่งหนึ่ง มีบุตรด้วยกันทั้งหมด 2 คน มา* เป็นคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* โดยกำเนิด มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนเดือนละ 15,000 บาท สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง มีอาชีพรับจ้าง ปัจจุบันเป็นอาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเปี่ยมธรรม* โดยเริ่มทำงานเป็นพี่เลี้ยงหรืออาสาสมัครตั้งแต่อายุ 15 ปี เนื่องจากว่าคลุกคลีกับการทำงานพัฒนาของบิดามาโดยตลอดและในช่วงนั้นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเปี่ยมธรรม* ก็ยังไม่มีใครที่สนใจและอาสาอยากมาทำงานกับเด็ก ๆ มา* จึงขอบิดาและเริ่มทำงาน ซึ่งในช่วงแรกก็มีความคิดว่าจะดูแลเด็กไหวไหม เพราะต้องดูแลทุกอย่างตั้งแต่การกิน การนอน การเข้าส้วม การเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ ตามพัฒนาการ ซึ่งก็คิดหนักพอสมควร จนได้ลองลงมือทำ เมื่อทำได้สักระยะก็รู้สึกสนุกและเริ่มรักเด็ก ๆ ขึ้นเรื่อย ๆ เพราะเด็กเป็นวัยที่น่ารักและสามารถแต่งแต้มสีสันอะไรลงไปก็ได้ จึงทำงานด้วยความสุขและความสนุกสนาน จนได้มาศึกษาเพิ่มเติมในระดับปริญญาตรีเกี่ยวกับเด็ก ทำให้มีความรู้ความชำนาญมากขึ้น และก็อาสาทำงานภายในชุมชนไม่ออกไปทำงานที่อื่นแล้ว เพราะมีความสุขกับชีวิตในตอนนี้เพราะมีทั้งงานที่รัก และมีครอบครัวที่ดีเข้าใจและให้การสนับสนุนตลอดมา

“คุณภาพสังคม” คือ การเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งพาอาศัยกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน และเป็นชุมชนที่น่าอยู่อาศัย มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ส่วนลักษณะของคุณภาพสังคมที่ชุมชนต้องการ ส่วนประกอบที่ช่วยทำให้เกิดคุณภาพสังคมคือ การมีระบบเครือข่ายที่เหนียวแน่น สามารถพึ่งพาอาศัยกันได้ในยามทุกข์และยามสุข ชุมชนมีความปลอดภัย มีสิ่งแวดล้อมที่คือน่าอยู่อาศัย มีงานที่รักและทุกคนในชุมชนมีจิตใจที่อยากทำงานเพื่อส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

ความสุขในทัศนะของชาวชุมชน

“ความสุข คือ ความไม่จน การมีกินมีใช้ รวมทั้งการไม่มีหนี้สิน และการได้อยู่อาศัยท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ทุกคนในชุมชนต่างร่วมมือร่วมแรงใจกันในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งมีความปลอดภัยทั้งในชีวิตและทรัพย์สิน เพียงเท่านี้ก็มีความสุขแล้ว” (มา*, 2552)

และการที่จะสร้างให้เกิดความสุข เกิดคุณภาพสังคมได้ตามที่ทุกคนคาดหวังนั้น ย่อมต้องมีองค์ประกอบที่จะช่วยนำไปสู่การสร้างคุณภาพสังคมดังนี้

ปัจจัยสี่ ที่นึกถึงก็คงเป็นอาหารที่มีคุณภาพประโยชน์ มีคุณภาพ ปลอดภัยและมีความสะอาด เมื่อกินเข้าไปก็ช่วยให้ร่างกายมีสุขภาพที่แข็งแรง ไม่เจ็บป่วยง่าย และส่งผลต่อทางด้านจิตใจ เพราะร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงก็สามารถไปทำงานได้อย่างมีความสุข ส่วนที่สองก็คือเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งก็ต้องปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัดเช่นเดียวกันเพราะถูกอบรมสั่งสอนให้นุ่งห่มให้ถูกหลักศาสนาอิสลาม ส่วนที่สามก็คงเป็นยารักษาโรคที่ค่อนข้างจำเป็นในยามที่เจ็บป่วย แต่ก็ไม่อยากให้เกิดกับตนเองและคนในครอบครัว อยากให้ทุกคนมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ส่วนที่สี่สุดท้ายก็คือที่อยู่อาศัย ซึ่งถือว่าเป็นส่วนที่จำเป็นอีกส่วนหนึ่ง เพราะถ้าบ้านเรือนตั้งอยู่ในที่เหมาะสม สะอาด ปลอดภัย และมีอากาศถ่ายเท ก็จะส่งผลให้สุขภาพกายและสุขภาพจิตดีด้วย และที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนส่วนใหญ่ก็จะตั้งอาศัยอยู่ตามกลุ่มเครือญาติของตนเอง

ด้านครอบครัว ลักษณะของครอบครัวในชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวเดี่ยว เพราะถึงแม้ว่าจะแต่งงานแล้วแต่ก็จะปลูกบ้านเรือนภายในบริเวณเดียวกันกับพ่อแม่ ซึ่งจะอยู่กับพ่อแม่ และลูก ภายในครอบครัวก็จะมีสมาชิกด้วยกันทั้งหมด 4 คน มีลูก 2 คน ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว เนื่องจากลูก 2 คนยังเล็กจึงใช้วิธีการสอนให้ลูกคนโตรู้จักรักน้อง และคอยช่วยเหลือน้อง เช่น การเล่นกับน้อง ครอบครัวจึงค่อนข้างมีความรัก มีความผูกพันกันมาก อีกทั้งบทบาทหน้าที่ก็ยังไม่สามารถแบ่งให้ลูก ๆ ทำได้ แ่หลัก ๆ ก็จะช่วยกันกับสามี แต่โชคดียิ่งที่ลูกคนโตต้องมาเรียนที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กด้วยทุกวัน จึงได้ดูแลกันอย่างใกล้ชิด ส่วนคนเล็กให้ย่าช่วยเลี้ยง ส่วนกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ของครอบครัวก็จะเป็นการกินข้าวร่วมกัน หรือไม่ก็ทำพิธีทางศาสนาด้วยกันตามโอกาส

ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ ส่วนใหญ่ถ้าเป็นลูกหลานของคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* ตั้งแต่กำเนิดจะถูกปลูกฝังให้รู้จักญาติพี่น้องหมด เพราะส่วนใหญ่จะเป็นพี่เป็นน้องกันอยู่แล้ว พอมีกิจกรรมงานประเพณี เช่น งานแต่งงาน ก็จะต้องมาร่วมกัน ซึ่งจะรู้จักว่าใครเป็นญาติทางพ่อหรือทางแม่ของเรา

ด้านเศรษฐกิจ คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ รับราชการ เกษตรกร รับจ้าง ค้าขาย ส่วนน้อย ซึ่งส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพรับราชการมากกว่า เพราะจะเห็นมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ที่จะรับราชการ เหมือนปลูกฝังมา และความพอเพียงของรายได้ในครอบครัว ก็มีความพอเพียง เพราะลูกยังเล็กไม่ค่อยมีค่าใช้จ่ายหุ้มเพียง เพราะถ้าบางเดือนก็จะขอขืมจากพ่อแม่ แต่ก็บ่อยครั้ง ซึ่งถ้าเกิดก็จะเกิดขึ้นในกรณีที่ทางศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จ่ายเงินเดือนไม่ตรงเดือน ทำให้ไม่สามารถคำนวณค่าใช้จ่ายได้ จึงต้องขอยืมท่านมาก่อน ส่วนการออมก็แบ่งไว้เล็กน้อย สำหรับใช้จ่ายในยามจำเป็น และเก็บไว้เป็นค่าเล่าเรียนของลูก ๆ ในอนาคต ส่วนการมีหนี้สินก็มีผ่อนรถยนต์ แต่ก็เหลืออีกไม่

มากมายนักก็จะหมดแล้ว เพราะสามีต้องใช้ในการเดินทางไปทำงานจึงจำเป็นต้องมี เลขต้องเป็นหนี้ แต่ก็ไม่ได้เดือดร้อน เพราะเงินเดือนของสามีส่วนหนึ่งจะใช้เป็นค่าผ่อนรถยนต์

ด้านการศึกษา/ความรู้ ระดับการศึกษาของคนในชุมชนส่วนใหญ่ก็จะเรียนจบระดับปริญญาตรี บางครอบครัวก็เรียนระดับปริญญาโท บางครอบครัวก็จบแค่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือ 6 ก็มีแต่ส่วนใหญ่จะจบปริญญาตรีกัน เพราะมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากกว่าการเรียนระดับน้อย ๆ ส่วนความพอเพียงของสถานศึกษาในชุมชนก็คิดว่าน่าจะเพียงพอเพราะเท่าที่ทราบก็มีให้เลือกเรียนตั้งแต่เตรียมความพร้อมไปจนถึงปริญญาตรี แต่ถ้าจะให้ดีต้องมีการประเมินและต้องมีคุณภาพให้เท่าเทียมกับข้างนอก เพราะจะได้มีคนมาเรียนมาก ๆ

ส่วนเรื่องภูมิปัญญาของท้องถิ่น ก็เป็นชุมชนที่มีเรื่องภูมิปัญญาให้เลือกเรียนเลือกศึกษาเยอะมาก เพราะส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในชุมชนก็มาจากชีวิตจริงของแต่ละคนแต่ละครอบครัว แล้วทำการศึกษาและเรียนรู้ด้วยตนเองทั้งหมดจนเกิดเป็นศูนย์การเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 7 ฐานการเรียนรู้

ด้านประชาคม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนค่อนข้างมีส่วนร่วมดี เนื่องจาก ส่วนใหญ่เป็นญาติกัน มีความสัมพันธ์กันค่อนข้างเหนียวแน่น จึงทำให้ได้รับความร่วมมือค่อนข้างดี และการประชุมประชาคมก็จะประชุมเดือนละ 1 ครั้ง ซึ่งก็จะเป็นคณะกรรมการชุมชน 7 คน หัวหน้ากลุ่มบ้าน 12 กลุ่มบ้าน และก็คณะกรรมการคนอื่น ๆ รวมประชุมแต่ละครั้งก็ 15-20 คน เนื้อหาในการประชุม เป็นการชี้แจงเรื่องที่ได้ไปประชุมกับสำนักงานเขตมา หรือบางทีก็การไปร่วมประชุมกับที่อื่น ๆ ก็เอามาแลกเปลี่ยนกันฟัง หรือการขอความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนก็มี แล้วแต่วาระการประชุมของเดือนนั้น และการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมก็มีค่อนข้างสูง เพราะส่วนใหญ่จะเป็นข้าราชการบำนาญ และก็เป็นครูด้วยเวลาแสดงความคิดเห็นก็เลยแสดงความคิดเห็นเต็มที่ แต่พอจบการประชุมก็ไม่มีทะเลาะ เพราะต่างก็เคารพกันและกัน สถานที่ในการประชุมก็ขึ้นอยู่กับโอกาส บางครั้งก็จะเป็นที่ทำการประธานชุมชน บางครั้งก็มีสยิด บางครั้งก็โรงเรียนตามแต่โอกาส

ลักษณะของกลุ่ม/การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน กลุ่มที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เกิดมาจากความตั้งใจ ความรักและเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เพราะไม่มีคนมาจัดตั้งให้ อย่างเช่นฐานการเรียนรู้ของบิคา (ประธานชุมชน) ก็เกิดจากการสะสมความรู้และความสนใจของท่านในเรื่องของการหาพลังงานทดแทน ท่านจึงได้ทดลองทำไบโอดีเซลขึ้นมา หรือว่าฐานการเรียนรู้อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนก็เกิดมาจากใจรักของแต่ละคน จนเกิดเป็นศูนย์การเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง 7 ฐานการเรียนรู้ ซึ่งแนวทางการดำเนินงานหรือกระบวนการทำงานกลุ่ม ก็เห็นมีการปรึกษาหารือ และมีการพบปะพูดคุยอยู่บ่อยครั้งก่อนการตั้งศูนย์การเรียนรู้ ๆ และก็มีมาให้กำลังใจกันและกันอยู่เสมอ

ส่วนการสนับสนุนกลุ่มทั้งจากองค์กรภายนอกและภายในชุมชน ก็มีเรื่องป้ายประชาสัมพันธ์ตาม
ฐานการเรียนรู้ก็ได้รับการสนับสนุนจาก กศน.เขต และมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ส่วนในชุมชนจะเป็น
การให้กำลังใจกัน ให้คำปรึกษาซึ่งกันและกัน

ด้านสิ่งแวดล้อม ลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนในอดีต ตอนนั้นการเดินทางค่อนข้าง
ลำบาก แต่สภาพแวดล้อมของชุมชนก็เป็นธรรมชาติมาก มีทุ่งนา มีต้นไม้มาก ลำน้ำในลำคลองก็ใส
สามารถจับปลาในคลองเอามาทำอาหารกินได้เลย และมีปลาจำนวนมากเป็นปลาตามธรรมชาติ
ส่วนปัจจุบัน การเดินทางไปไหนมาไหนสะดวกสบายมาก มีเทคโนโลยีอำนวยความสะดวกหลาย
อย่างทั้ง เครื่องซักผ้า รถมอเตอร์ไซด์ โทรศัพท์มือถือ ไฟฟ้า น้ำประปาก็มีใช้ทุกหลังคาเรือน และ
สภาพแวดล้อมของชุมชนก็ยังไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงไปมาก เพราะทุ่งนาก็ยังคงมีอยู่ แต่ที่เพิ่มขึ้นมาก็คงเป็น
บ้านจัดสรรและโรงงานอุตสาหกรรม คนก็เพิ่มจำนวนขึ้น

แนวโน้มของสภาพแวดล้อมของชุมชนในอนาคต คิดว่าถ้าคนเพิ่มจำนวนขึ้นมากกว่านี้
อาจจะทำให้สภาพแวดล้อมของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่แย่ลง เพราะห่วงเยาวชนในเรื่องของ
ยาเสพติด เพราะผู้ปกครองบางส่วนที่ฐานะยากจนไม่ค่อยให้ความสนใจกับเรื่องการศึกษา และ
ปัญหาเรื่องน้ำเน่าเสียที่ถูกปล่อยลงคลองอาจทำให้ปลาตาย จับกินไม่ได้อีกต่อไป

ด้านจริยธรรม/ศาสนา ครอบครัวนับถือศาสนาอิสลามทำให้ต้องมีการทำละหมาด 5 ครั้งต่อ
วัน ซึ่งจะถูกสอนมาตั้งแต่เด็ก ๆ ทำให้เป็นการใกล้ชิดกับพระเจ้าอยู่ตลอดเวลา ส่วนความพอเพียง
ของศาสนิกของชุมชนคิดว่ามีความพอเพียง เพราะมัสยิดเป็นเหมือนศูนย์รวมใจของคนในชุมชน
เวลาจะประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่เป็นส่วนรวมก็จะมารวมกันที่มัสยิดทั้งหมด และพฤติกรรม
ด้านจริยธรรมของคนในชุมชน ต้องแบ่งเป็น 2 รุ่น คือวัยผู้ใหญ่กับเด็กรุ่นใหม่ ถ้าเป็นวัยผู้ใหญ่จะ
ค่อนข้างเคร่งครัดกับการประกอบศาสนิกมาก จะพยายามสอนลูกสอนหลานอยู่เสมอว่าให้
ปฏิบัติตามหลักศาสนา แต่ถ้าเป็นเด็กรุ่นใหม่จะไม่ค่อยสนใจเท่าที่ควร และไม่นิยมเรียนโรงเรียน
สอนศาสนาแต่จะเรียนสายอาชีพแทน จะมีแต่กลุ่มบ้านที่ 5 ที่ลูกหลานยังคงไปเรียนโรงเรียนสอน
ศาสนา เพราะคนที่ไปเรียนโรงเรียนสอนศาสนาจะเหมือนกับเป็นคนที่มีคุณธรรม มีจริยธรรมสูง
เพราะถูกศาสนากล่อมเกล่าจิตใจ แต่ถ้าคนที่ไม่ได้เรียนโรงเรียนสอนศาสนาก็จะเป็นคนคือเกร
ผู้ใหญ่ทุกคนก็ไม่เชื่อ ไม่ฟัง และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กหรือเยาวชนในชุมชน ก็ยังคงให้
ความเคารพนับถือบ้าง แต่ถ้าเป็นญาติกันก็จะเชื่อฟังมาก เพราะเป็นญาติของเรา แต่ถ้าไม่ใช่ญาติถ้า
เป็นคนเกรก็จะไม่ค่อยฟังเท่าไร แต่ก็ไม่น้อย

ด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี ส่วนใหญ่จะดูโทรทัศน์ในการรับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ
ค่อนข้างบ่อยแต่ไม่ทุกวัน เพราะต้องทำงานบ้านทั้งในช่วงเช้าและช่วงเย็น จึงทำให้ไม่ค่อยติดตาม
ข่าว แต่ก็ดูบ้างและอาศัยการประชาสัมพันธ์จากมัสยิดด้วย เพราะจะมีการประชาสัมพันธ์ข่าว

คราวต่าง ๆ เช่น วิกฤตสายพันธุ์ใหม่ 2009 ที่ต้องดูแลและป้องกันตนเองและคนในครอบครัวให้ดี ๆ เพื่อให้ห่างไกลจากโรคนี้ เป็นการต่อ ยอดหรือพัฒนาข้อมูลข่าวสารที่รับไปใช้ในชีวิตประจำวันอยู่เสมอ ส่วนความถี่ของการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน เช่น โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ ฯลฯ ก็ไม่ค่อยจำเป็นเท่าที่ควร เพราะจะใช้งานเฉพาะที่ต้องการและมีความจำเป็นเท่านั้น อีกทั้งญาติพี่น้องส่วนใหญ่ก็อยู่ในชุมชนจึงไม่ค่อยจำเป็น และความสำคัญของข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีในชุมชน มีความจำเป็นและสำคัญมากเพราะต้องรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากโลกภายนอก เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่มีอยู่ ถ้าจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงก็จะ ได้หาหรือและพัฒนาให้ชุมชนมีความน่าอยู่ น่าอาศัย และมีความปลอดภัยมากกว่าเดิม เพราะถ้าเราไม่รู้ข้อมูลของโลกภายนอกเราก็จะไม่รู้เท่าทัน และกลายเป็นคนตกข่าวไป

4.4 ผลการศึกษาข้อมูลคุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลการให้ความหมายคุณภาพสังคม ลักษณะของคุณภาพสังคม โดยการระดมความคิดเห็น (Focus Group) โดยจัดทำกระบวนการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ กลุ่มละ 6 คน 3 กลุ่ม เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของคุณภาพสังคมชัดเจนยิ่งขึ้นมีรายละเอียด ดังนี้

ผลการศึกษาความหมายของคุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน เมื่อระดมความคิดเห็น (Focus Group) กับกลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ สามารถสรุปความคิดเห็นได้ดังนี้ ส่วนใหญ่กล่าวว่า “คุณภาพสังคม” คือ การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต (ร้อยละ 66.67) คนในชุมชนมีความรักสามัคคีกัน (ร้อยละ 27.78) มีผู้นำที่ไม่ยึดติดกับตัวเอง (ร้อยละ 22.22) ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 แสดงข้อมูลความหมายของคุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน

ความหมายของคุณภาพสังคม	จำนวน* (n=18)	ร้อยละ** (100.00)
ชุมชนที่มีความสงบสุข	2	11.11
มีความรักสามัคคีกัน	5	27.78
มีผู้นำของแต่ละองค์กรของชุมชนที่ใช้หลักเหตุผล	3	16.67

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ความหมายของคุณภาพสังคม	จำนวน* (n=18)	ร้อยละ** (100.00)
มีผู้นำไม่ยึดติดกับตัวเอง	4	22.22
การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต	12	66.67
การเป็นสังคมที่มีคุณภาพ	1	5.56
การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน	3	16.67
มีความปลอดภัยในชุมชน	1	5.56

หมายเหตุ: * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

** ฐานร้อยละจาก 18

จากข้อมูลข้างต้น พบว่า ความหมายของคุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน คือ การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต คนในชุมชนมีความรักสามัคคีกัน การมีผู้นำที่ไม่ยึดติดกับตัวเอง มีการใช้หลักเหตุผลในการปกครองสมาชิกในชุมชน รวมทั้งคนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ทำให้ชุมชนมีความสงบสุข มีความปลอดภัยทั้งในชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้ชุมชนเป็นสังคมที่มีคุณภาพ น่าอยู่น่าอาศัย

4.5 ผลการศึกษาลักษณะของคุณภาพสังคมของชุมชน

จากการระดมความคิดเห็น (Focus Group) ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า ลักษณะของคุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน ที่ชาวชุมชนเห็นว่ามีสำคัญและความจำเป็นที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดคุณภาพสังคม ประกอบด้วย ระบบเครือญาติที่มีความรัก และสามัคคีกัน (ร้อยละ 38.89) รองลงมาการมีสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ (ร้อยละ 27.78) และ การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต (ร้อยละ 16.67) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 แสดงข้อมูลลักษณะของคุณภาพสังคมของชุมชน

ลักษณะของคุณภาพสังคมของชุมชน	จำนวน* (n=18)	ร้อยละ** (100.00)
มีระบบเครือข่ายที่มีความรัก และสามัคคีกัน	7	38.89
คนมีการศึกษาสามารถพัฒนาตนเองและชุมชนได้	2	11.11
การมีสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ	5	27.78
ชุมชนต้องไม่มียาเสพติด	2	11.11
การมีอาชีพที่มั่นคง	1	5.56
คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน	2	11.11
การมีปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต	2	11.11
การใช้หลักการของศาสนาในชีวิต	3	16.67
การมีวัฒนธรรมในการเชื่อมคนในชุมชน	1	5.56
คนในชุมชนต้องไม่เบียดเบียนกัน	1	5.56
การรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง	1	5.56

หมายเหตุ: * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

** ฐานร้อยละจาก 18

จากข้อมูลข้างต้น พบว่า องค์ประกอบหรือคุณลักษณะของคุณภาพสังคมของชุมชน ที่มีความจำเป็นและสำคัญต่อการสร้างให้ชุมชนเป็นสังคมที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย ระบบเครือข่ายที่มีความรัก มีความสามัคคีกัน ส่งผลให้มีความผูกพัน มีสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น รักใคร่กลมเกลียวกัน การมีสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นอากาศที่บริสุทธิ์ น้ำไม่เน่าเสีย มลภาวะที่เป็นพิษไม่เกิดขึ้นในชุมชนก็ส่งผลยังสุขภาพร่างกายและจิตใจที่แข็งแรงตามมาด้วย อีกทั้งการใช้หลักการของศาสนาในชีวิตอย่างเคร่งครัด ซึ่งมีปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นอาหาร ที่ไม่ต้องซื้อหาที่อยู่อาศัยที่สร้างจากแรงกายแรงใจของครอบครัว การมีเรื่องนุ่งห่มสวมใส่ได้อย่างสบายตัว คนในชุมชนมีการศึกษาสูง ๆ เพราะทำให้คนรู้จักการเลือกของที่มีคุณภาพ สามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปพัฒนาตนเองได้ แล้วนำความรู้ความสามารถนำไปประกอบอาชีพที่มั่นคงให้กับตนเอง การมีวัฒนธรรมในการเชื่อมคนในชุมชน ให้มีความรัก โดยการสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นได้อย่าง

ยาวนาน และชุมชนต้องไม่มียาเสพติด ปลอดภัยและคนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน โดยมีจิตใจที่อยากทำงานเพื่อส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

4.6 ความสุขของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน

จากการระดมความคิดเห็น (Focus Group) ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า ความสุขของชาวชุมชนคือ คนในชุมชนมีความรัก มีความสามัคคีกัน (ร้อยละ 33.33) ความสุขรองลงมาคือ คนในชุมชนอยู่ดีกินดี และมีการยอมรับซึ่งกันและกัน (ร้อยละ 22.22) และความพอใจ ประกอบด้วย การไม่มีหนี้สิน การไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ (ร้อยละ 16.67) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 แสดงข้อมูลความสุขของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน

ความสุขของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน	จำนวน* (n=18)	ร้อยละ** (100.00)
ความพอใจ (การไม่มีหนี้สิน การไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ)	3	16.67
ความอบอุ่นภายในครอบครัวและชุมชน	2	11.11
การไม่ทะเลาะกัน	1	5.56
มีการปรึกษาหารือกันตลอดเวลา	1	5.56
คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคีกัน	6	33.33
การยอมรับซึ่งกันและกัน	4	22.22
คนในชุมชนอยู่ดีกินดี	4	22.22
ความพอเพียงกับการใช้ชีวิต	2	11.11
ลูกไม่เกเร ตั้งใจเรียน	1	5.56
มีผู้นำของแต่ละองค์กรของชุมชนที่ใช้หลักเหตุผล	2	11.11
มีประสพการณ์ มีความยุติธรรม		

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ความสุขของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน	จำนวน* (n=18)	ร้อยละ** (100.00)
การได้ปฏิบัติตามหลักการของศาสนา	3	16.67
มีสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและเป็นธรรมชาติ	2	11.11
ความไม่จน การมีกินมีใช้	1	5.56

หมายเหตุ: * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

** ร้อยละคิดจาก 18

จากข้อมูลข้างต้น พบว่าความสุขของชาวชุมชน คือ คนในชุมชนมีความรัก มีความสามัคคีกัน คนในชุมชนอยู่ดีกินดี มีการยอมรับซึ่งกันและกัน รวมไปถึงความพอใจ ประกอบไปด้วย การไม่มีหนี้สิน การไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ มีความอบอุ่นที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวและสมาชิกในชุมชน ไม่ทะเลาะกัน เมื่อมีปัญหาที่สามารถปรึกษาหารือกัน ได้ตลอดเวลา การมีผู้นำที่ดี มีวิสัยทัศน์ ผู้นำของแต่ละองค์กร ไม่ว่าจะเป็นผู้นำครอบครัว ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ มีความเข้าใจ มีประสบการณ์ มีความรับผิดชอบ มีความยุติธรรม และต้องเสียสละเพื่อผู้ตามหรือชุมชนได้ การมีลูกเป็นคนดี ไม่เกเร ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน การได้ปฏิบัติตามหลักการของศาสนา มีสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและเป็นธรรมชาติ และความไม่จน การมีกินมีใช้ มีความพอเพียงกับการใช้ชีวิตในทุก ๆ ด้านของชีวิต

4.7 ข้อมูลองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า ข้อมูลองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชน ประกอบด้วย ด้านปัจจัยสี่ ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา/ความรู้ ด้านประชาคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านจริยธรรม/ศาสนา และด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี เพื่อให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมได้ดียิ่งขึ้น ดังมีรายละเอียด ดังนี้

4.7.1 ข้อมูลด้านปัจจัยสี่

4.7.1.1 อาหาร การได้รับสารอาหารครบ 5 หมู่

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า มีการปรุงอาหารถูกตามหลักศาสนา (ร้อยละ 44.44) รองลงมาการประกอบอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ และการรับประทาน อาหารที่ปลอดภัย สะอาด (ร้อยละ 22.22) รวมทั้ง การปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์รับประทานเอง เพื่อ ความปลอดภัย และร่างกายต้องการอาหารที่มีประ โยชน์ (ร้อยละ 5.56) ตามลำดับ ดังรายละเอียด ในตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 แสดงข้อมูลอาหาร การได้รับสารอาหารครบ 5 หมู่

อาหาร การได้รับสารอาหารครบ 5 หมู่	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
ร่างกายต้องการอาหารที่มีประ โยชน์	1	5.56
การประกอบอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ	4	22.22
มีการปรุงอาหารถูกตามหลักศาสนา	8	44.44
การปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์รับประทานเอง เพื่อ ความปลอดภัย	1	5.56
การรับประทานอาหารที่ปลอดภัย สะอาด	4	22.22

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า อาหาร การได้รับสารอาหารครบ 5 หมู่ มีความสำคัญและมีความจำเป็นมากต่อร่างกายของมนุษย์ ซึ่งอาหารของชาวมุสลิมจะต้อง มีการปรุงอาหารถูกตามหลักศาสนา เพราะตามหลักศาสนานั้นในขั้นตอนของการประกอบอาหาร คนทำต้อง เป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามเท่านั้น อาหารนั้นจึงรับประทานได้ เพราะชาวมุสลิมมั่นใจว่ามีความสะอาด ปลอดภัย ตามหลักการของศาสนา รวมทั้งการประกอบอาหารที่ถูกต้องตามหลัก โภชนาการ และอาหารที่นำมาทำอาหารก็มาจากการปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์รับประทานเอง ภายใน ครัวเรือน เพราะทำให้มีความมั่นใจว่าพืชผักนั้นปลอดสารพิษ มีความปลอดภัยต่อการบริโภค และร่างกายต้องการอาหารที่มีประ โยชน์ เพื่อสารอาหารที่ได้รับนั้นจะ ได้ไปเลี้ยงร่างกายให้เจริญเติบโต ตามวัย และช่วยในการซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอของร่างกายต่อไป

4.7.1.2 สุขภาพอนามัย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า การไม่เจ็บป่วยง่าย มีภูมิคุ้มกันต้านทานต่อโรคภัยไข้เจ็บ (ร้อยละ 50.00) รองลงมาการมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง (ร้อยละ 33.33) และต้องมีการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ (ร้อยละ 11.11) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 แสดงข้อมูลสุขภาพอนามัย

สุขภาพอนามัย	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
การมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง	6	33.33
ไม่เจ็บป่วยง่าย มีภูมิคุ้มกันต้านทานต่อโรคภัยไข้เจ็บ	9	50.00
ต้องมีการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ	2	11.11
การดูแลรักษาร่างกาย และการทำความสะอาดร่างกาย	1	5.56

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ชาวชุมชนให้ความสำคัญกับการไม่เจ็บป่วยง่าย มีภูมิคุ้มกันต้านทานต่อโรคภัยไข้เจ็บ การมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ต้องมีการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ การดูแลรักษาร่างกาย และการทำความสะอาดร่างกาย ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันเกิดโรคใหม่ ๆ ขึ้น เช่น โรคไข้หวัดใหญ่ สายพันธุ์ใหม่ 2009 ทำให้ชาวชุมชนต้องให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มากพอสมควร และจากการสัมภาษณ์ รวมทั้งการระดมความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่าภายในชุมชนยังไม่มีใครป่วยเป็นโรคดังกล่าว อีกทั้งภายในชุมชนมีการประชาสัมพันธ์วิธีการป้องกันและรักษาตนเองจากโรคไข้หวัด 2009 อย่างต่อเนื่อง ทำให้ชาวชุมชนได้เตรียมการป้องกันตนเองจากโรค และโรคอื่น ๆ อย่างถูกต้องและเหมาะสม

4.7.1.3 ลักษณะที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า ต้องการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สะอาด และมีเพื่อนบ้านที่เป็นมิตร และการได้อยู่ใกล้ญาติพี่น้อง (ร้อยละ 27.78) รองลงมาบ้านเรือนมีความมั่นคง (ร้อยละ 22.22) และบ้านเรือนมีความสะอาด ไม่รกรุงรัง (ร้อยละ 16.67) มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (ร้อยละ 5.56) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 แสดงข้อมูลลักษณะที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน

ลักษณะที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สะอาด	5	27.78
บ้านเรือนมีความสะอาด ไม่รกรุงรัง	3	16.67
มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	1	5.56
บ้านเรือนมีความมั่นคง	4	22.22
มีเพื่อนบ้านที่เป็นมิตร และอยู่ใกล้ญาติพี่น้อง	5	27.78

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ชาวชุมชนต้องการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สะอาด และมีเพื่อนบ้านที่เป็นมิตร รวมทั้งการได้อยู่ใกล้ญาติพี่น้อง ทั้งนี้เพราะจะได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตามโอกาส รวมทั้งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ให้ชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคีกัน จากการดูแลช่วยเหลือกันของสมาชิกในชุมชน การมีบ้านเรือนมีความมั่นคง มีความสะอาด ไม่รกรุงรังให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์มีพิษ และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

4.7.2 ด้านครอบครัว

4.7.2.1 ลักษณะของครอบครัวในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า เกินกว่าครึ่งของลักษณะของครอบครัวในชุมชนในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ เป็นครอบครัวเดี่ยว (ร้อยละ 83.33) และเป็นครอบครัวขยาย (ร้อยละ 16.67) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 แสดงข้อมูลลักษณะของครอบครัวในชุมชน

ลักษณะของครอบครัวในชุมชน	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
ครอบครัวเดี่ยว	15	83.33
ครอบครัวขยาย	3	16.67

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ลักษณะของครอบครัวของคนในชุมชนเปี่ยมธรรม * เกินกว่าครึ่งเป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งจะมีเพียง พ่อ แม่ และลูก เท่านั้น ทั้งนี้เพราะเมื่อสมาชิกในครอบครัวแต่งงานแล้ว ก็จะอยู่กับพ่อแม่ 1-2 ปี แล้วก็จะแยกครอบครัวออกไปอยู่ต่างหาก โดยจะสร้างบ้านเรือนอยู่ในบริเวณเดียวกัน ซึ่งมีการ ไปมาหาสู่กันเสมอ และเป็นครอบครัวขยาย จะมีสมาชิกประกอบไปด้วย ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก และหลาน อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

4.7.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า สมาชิกในครอบครัวสามารถพูดคุยปรึกษาหารือกันได้ มีความรัก ความผูกพันกัน (ร้อยละ 38.89) รองลงมาการเคารพซึ่งกันและกัน (ร้อยละ 11.11) และมีความรักใคร่ กลมเกลียวกัน รวมทั้งมีความเห็นอกเห็นใจกัน (ร้อยละ 5.56) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 แสดงข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
มีความรักใคร่ กลมเกลียวกัน	1	5.56
เคารพซึ่งกันและกัน	2	11.11
สามารถพูดคุย ปรึกษาหารือ	7	38.89
มีความรัก ความผูกพันกัน	7	38.89
มีความเห็นอกเห็นใจกัน	1	5.56

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวจะเกิดขึ้นได้ สมาชิกในครอบครัวจะต้องสามารถพูดคุย ปรึกษาหารือกันได้ มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน มีความผูกพันกัน การเคารพซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีความเห็นอกเห็นใจกัน ส่งผลให้ไม่ก่อให้เกิดปัญหาทั้งในระดับครอบครัว และระดับชุมชน

4.7.2.3 บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า เกินกว่าครึ่งของบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ มีการแบ่งหน้าที่ชัดเจน (ร้อยละ 61.11) และไม่ได้มีการแบ่งหน้าที่ชัดเจน (ร้อยละ 38.89) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.12

ตารางที่ 4.12 แสดงข้อมูลบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว

บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
แบ่งหน้าที่ชัดเจน	11	61.11
ไม่ได้แบ่งหน้าที่ชัดเจน	7	38.89

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ครอบครัวของชาวชุมชนเป็ยชมธรรม* มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ชัดเจน โดยพ่อจะเป็นคนตัดสินใจหลักในทุกเรื่อง เช่น การอนุญาตให้บุตรแต่ละคนได้เล่าเรียนในสถานศึกษา หรือการตัดสินใจเรื่องการแต่งงานของบุตรสาว ส่วนแม่จะดูแลงานบ้านทุกอย่าง เช่น การประกอบอาหาร การทำความสะอาดบ้าน ส่วนลูก ๆ ที่อยู่ในวัยเรียนก็จะต้องรับผิดชอบเรื่องเรียนเป็นหลัก เมื่อหยุดเสาร์ อาทิตย์ก็จะช่วยแม่ในการดูแลบ้านเรือนด้วย

4.7.2.4 กิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ของครอบครัว

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า เกินกว่าครึ่งของกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ของครอบครัวผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ประกอบอาหารและรับประทานอาหารร่วมกัน (ร้อยละ 83.33) รองลงมาการไปเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยว (ร้อยละ 11.11) และการพัฒนาบริเวณบ้าน (ร้อยละ 5.56) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.13

ตารางที่ 4.13 แสดงข้อมูลกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ของครอบครัว

กิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ของครอบครัว	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
ประกอบอาหารและรับประทานอาหารร่วมกัน	15	83.33
การพัฒนาบริเวณบ้าน	1	5.56
การไปเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยว	2	11.11

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า กิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวที่ชาวชุมชนเป็ยชมธรรม* นิยมปฏิบัติร่วมกันคือ การประกอบอาหารและรับประทานอาหารร่วมกัน เพราะช่วงเวลาดังกล่าวจะได้พูดคุย และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน รวมทั้งการไปเที่ยว

ตามแหล่งท่องเที่ยว หรือในต่างจังหวัด และการพัฒนาบริเวณบ้านเรือน สังเกตบริเวณรอบ ๆ บ้านของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญจะเห็นว่ามีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด คั้นไม้ภายในบ้านได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีจากเจ้าของบ้าน ทำให้น่าอยู่น่าอาศัย

4.7.2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า มีการไปมาหาสู่กันสม่ำเสมอ (ร้อยละ 44.44) รองลงมาสามารถช่วยเหลือได้ในยามเดือนร้อน (ร้อยละ 27.78) รวมทั้งมีความรักใคร่กลมเกลียวกัน และสามารถพูดคุย ปรึกษาหารือ (ร้อยละ 11.11) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.14

ตารางที่ 4.14 แสดงข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ

ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน	2	11.11
สามารถช่วยเหลือได้ในยามเดือนร้อน	5	27.78
มีการไปมาหาสู่กันสม่ำเสมอ	8	44.44
สามารถพูดคุย ปรึกษาหารือ	2	11.11
มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่กัน แบ่งปันกันและกัน	1	5.56

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติของชาวชุมชน มีการไปมาหาสู่กันสม่ำเสมอ ระหว่างเครือญาติทั้งในชุมชนและนอกชุมชน เพราะบางครอบครัวที่มีสามีหรือภรรยาเป็นคนต่างถิ่น เมื่อมีเวลาหรือโอกาสที่เหมาะสม เช่น กิจกรรมทางศาสนา วันจัดงานแต่งงาน ก็จะพาลูก หลานไปเยี่ยมญาติ ๆ ยังบ้านเกิดของตนเอง และสามารถช่วยเหลือได้ในยามเดือนร้อน เช่น การหยิบยืมเงินจากญาติพี่น้องมาจ่ายค่ารักษาพยาบาลก่อน เมื่อเก็บรวบรวมได้จึงใช้เงินคืน หรือการขับรถยนต์พาไปส่งโรงพยาบาล ทำให้เกิดความรักใคร่กลมเกลียวกัน และสามารถพูดคุย ปรึกษาหารือกัน ได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้มีความผูกพันกันมาก อีกทั้งบ้านเรือนก็ตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันไม่ได้อพยพย้ายออกไปอยู่ที่อื่น จึงทำให้มีการไปมาหาสู่กันอยู่เป็นประจำ อย่างต่อเนื่อง

4.7.3 ด้านเศรษฐกิจ

4.7.3.1 ลักษณะอาชีพของคนในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า อาชีพเกษตรกรรม (ร้อยละ 22.22) รองลงมาอาชีพรับราชการ อาชีพรับจ้าง (ร้อยละ 22.22) อาชีพค้าขาย แม่บ้าน และพนักงานบริษัท (ร้อยละ 11.11) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.15

ตารางที่ 4.15 แสดงข้อมูลลักษณะอาชีพของคนในชุมชน

ลักษณะอาชีพของคนในชุมชน	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
เกษตรกรรม	4	22.22
รับราชการ	3	16.67
ค้าขาย	2	11.11
แม่บ้าน	2	11.11
รับจ้างทั่วไป	3	16.67
นักศึกษา	2	11.11
พนักงานบริษัท	2	11.11

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า การประกอบอาชีพของคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* มีอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษ และการทำเกษตรของชาวชุมชนเปี่ยมธรรม* นั้น ได้ทำการเกษตรแบบผสมผสาน ปลูกพืชผักนานาชนิดทั้งภายในบริเวณบ้าน ไม่ว่าจะเป็น พืชผักสวนครัว หรือไม้ผล ทำให้สามารถนำพืชผักเหล่านั้นมาบริโภค ลดค่าใช้จ่ายได้ และอาชีพที่พบมากอีกอาชีพคือ การรับราชการ เพราะจะเห็นภาพของพ่อแม่ที่จะรับราชการ จึงทำให้ได้รับการปลูกฝังมา อีกทั้งพ่อแม่ก็สนับสนุนให้รับราชการด้วย นอกจากนี้ก็จะมีชาวชุมชนบางส่วนทำอาชีพรับจ้างทั่วไป มีทั้งออกไปรับจ้างนอกชุมชนก็มี และรับจ้างภายในชุมชนก็มี เช่น การเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน เป็นผู้ดูแลเด็กเล็ก เป็นต้น และบางคนก็จะประกอบอาชีพค้าขาย แม่บ้าน และพนักงานบริษัท มีอาชีพที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป ตามความชอบและความถนัดของแต่ละคน

4.7.3.2 ความพอเพียงของรายได้ในครอบครัว

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า เกินกว่าครึ่งของความพอเพียงของรายได้ในครอบครัวของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ มีความพอเพียงของรายได้ (ร้อยละ 72.22) และไม่พอเพียงกับรายได้ (ร้อยละ 27.78) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.16

ตารางที่ 4.16 แสดงข้อมูลความพอเพียงของรายได้ในครอบครัว

ความพอเพียงของรายได้ในครอบครัว	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
พอเพียงของรายได้ในครอบครัว	13	72.22
ไม่พอเพียงกับรายได้ในครอบครัว	5	27.78

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ความพอเพียงของรายได้ในครอบครัว (ประมาณเดือนละ 5,000 – 10,000 บาท) มีความพอเพียง เพราะพืชผัก ส่วนใหญ่จะปลูกไว้กินเองภายในครัวเรือน ทำให้ไม่ต้องจับจ่ายใช้สอยในส่วนนี้ หรือถ้าซื้อก็ซื้อน้อย เพราะนาน ๆ จึงซื้อมาประกอบอาหาร เพราะเปิด ไร่ ปลูก ทุกบ้านจะเลี้ยงไว้กินเอง และบางคนมีรายได้ไม่พอเพียง เนื่องจากมีอาชีพรับจ้าง บางครั้งเงินเดือนออกไม่ตรงตามเดือนทำงาน ทำให้ต้องหยิบยืมเงินจากญาติพี่น้องมาใช้จ่ายก่อน แล้วเมื่อเงินเดือนออกจึงนำเงินไปใช้คืน

4.7.3.2 การออมของครอบครัว

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า เกินกว่าครึ่งของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ มีการออมแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งเก็บออม เพื่อเป็นค่ารักษาพยาบาล บางคนเก็บออมสำหรับให้บุตรเรียนต่อในระดับสูง ๆ ซึ่งจะออมเป็นประจำทุกเดือน โดยการฝากธนาคารอิสลาม (ร้อยละ 50.00) รองลงมาไม่มีเหลือเก็บ (ร้อยละ 38.89) และมีเหลือเก็บบ้างบางเดือน (11.11) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.17

ตารางที่ 4.17 แสดงข้อมูลการออมของครอบครัว

การออมของครอบครัว	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
แบ่งรายได้ส่วนหนึ่งเก็บออม	9	50.00
มีเหลือเก็บบ้างบางครั้ง	2	11.11
ไม่มีเหลือเก็บ	7	38.89

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ชาวชุมชนจะแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งเก็บออม เนื่องจากจะเก็บไว้ใช้ในยามฉุกเฉินหรือจำเป็น เช่น เป็นค่ารักษาพยาบาล บางคนเก็บออมสำหรับให้บุตรเรียนต่อในระดับสูง ๆ และจากการระดมความคิดเห็นของกลุ่มรายได้ไม่มีเหลือ เนื่องจากรายได้ต่อเดือนมีจำนวนน้อย ทำให้ไม่สามารถแบ่งรายได้จากการทำงานเก็บไว้ได้

4.7.3.3 การมีหนี้สินของคนในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า เกินกว่าครึ่งของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ไม่มีหนี้สิน (ร้อยละ 72.22) และมีหนี้สิน ประมาณ 10,000 บาท/คน เป็นลูกหนี้ของกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน ญาติพี่น้อง และบัตรเครดิต (ร้อยละ 27.78) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.18

ตารางที่ 4.18 แสดงข้อมูลการมีหนี้สินของคนในชุมชน

การมีหนี้สินของคนในชุมชน	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
ไม่มีหนี้สิน	13	72.22
มีหนี้สิน	5	27.78

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญไม่มีหนี้สิน เนื่องจากใช้แนวทางในการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาอิสลาม และใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อตามกระแสนิยม เช่น การมีรถยนต์ เพราะชีวิตประจำวันก็จะอยู่ภายในบ้านและภายในชุมชนเท่านั้น นอกจากการไปติดต่อกับหน่วยงานภายนอกจึงได้มีโอกาสออกไปนอกชุมชน รวมทั้งภายในบริเวณบ้านก็มีการปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ จึงช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่งลงได้ แล้วใช้จ่ายเฉพาะในส่วน

จำเป็น เช่น ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำ เป็นต้น ส่วนผู้ที่มีหนี้สิน บางส่วนเป็นลูกหนี้ญาติพี่น้อง หรือพ่อแม่ เนื่องจากบางคนที่มีอาชีพรับจ้างบางครั้งเงินเดือนออกไม่ตรงตามเดือนทำงาน ทำให้ต้องหยิบยืมเงินจากญาติพี่น้องมาใช้จ่ายก่อน บางคนเป็นลูกหนี้ของกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน เพราะเงินทุนนี้จะกองทุนหมุนเวียนสำหรับผู้ที่มีความเดือดร้อน จึงทำให้ชาวชุมชนมีหนี้ก็เป็นบางกลุ่มเท่านั้น และบางคนเป็นหนี้บัตรเครดิต ซึ่งเป็นจำนวนเงินประมาณ 15,000 บาท สามารถผ่อนชำระได้

4.7.4 ด้านการศึกษา/ความรู้

4.7.4.1 ระดับการศึกษาของคนในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า เกินกว่าครึ่งของระดับการศึกษาของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ มีการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด (ร้อยละ 55.55) รองลงมา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 38.89) และปริญญาโท (ร้อยละ 5.56) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.19

ตารางที่ 4.19 แสดงข้อมูลระดับการศึกษาของคนในชุมชน

ระดับการศึกษาของคนในชุมชน	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
มัธยมศึกษาตอนปลาย	7	38.89
ปริญญาตรี	10	55.55
ปริญญาโท	1	5.56

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ระดับการศึกษาของคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* อยู่ในระดับปริญญาตรี เนื่องจากปัจจุบัน ระบบการศึกษาภายในชุมชนมีให้เลือกเรียน ทำให้คนในชุมชนได้รับความสะดวก ไม่ต้องเดินทางไกล ไปศึกษายังต่างพื้นที่ และบางคนเมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษา ก็มาเรียนต่อมัธยมศึกษา เรียนต่อทางสาขาอาชีพ หรือจะเลือกเรียนต่อในโรงเรียนสอนศาสนาที่มี และมีส่วนน้อยที่สำเร็จการศึกษาในระดับ ปริญญาโท จากการระดมความคิดเห็นยังพบอีกว่า คนในอดีตส่วนใหญ่จะจบชั้นประถมศึกษา เนื่องจากต้องช่วยพ่อกับแม่ทำงานในไร่ในนา ทำให้ได้รับการศึกษาน้อย จึงเป็นเหตุผลทำให้แต่ละครอบครัวพยายามสนับสนุนให้บุตรหลานของตนเองได้รับการศึกษาในระดับสูง ๆ เพื่อจะได้ใช้ความรู้ความสามารถมาพัฒนาตนเอง

4.7.4.2 ความพอเพียงของสถานศึกษาในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า เกินกว่าครึ่งของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเห็นว่า มีความพอเพียงของสถานศึกษาในชุมชน (ร้อยละ 88.89) และไม่พอเพียงของสถานศึกษาในชุมชน (ร้อยละ 11.11) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.20

ตารางที่ 4.20 แสดงข้อมูลความพอเพียงของสถานศึกษาในชุมชน

ความพอเพียงของสถานศึกษาในชุมชน	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
พอเพียง	16	88.89
ไม่พอเพียง	2	11.11

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ในชุมชนมีแหล่งการเรียนรู้ในทุกรูปแบบทั้งการศึกษาในสถานศึกษา ตั้งแต่ชั้นเตรียมความพร้อมไปจนถึงระดับปริญญาตรี และการศึกษาคความสนใจและต้องการในเรื่องของการทำเกษตร การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ส่วนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จากการระดมความคิดเห็นว่า ไม่พอเพียง เพราะอยากให้เพิ่มโรงเรียนสอนศาสนาในชุมชน ซึ่งจะช่วยขัดเกลากิจใจของคนให้เป็นคนที่มีคุณธรรม และทำให้ชุมชนเกิดความสงบสุข

4.7.4.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า การทำเกษตรผสมผสาน ไม่ใช่สารเคมีมากที่สุด (ร้อยละ 44.45) รองลงมา การเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ เช่น หงส์ดำ หงส์ขาว เป็ดแมนดาริน และการผลิตไบโอดีเซล จากน้ำมันที่ใช้แล้ว (ร้อยละ 22.22) และการทำน้ำส้มควันไม้ (ร้อยละ 11.11) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.21

ตารางที่ 4.21 แสดงข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
การทำเกษตรผสมผสาน ไม่ใช่สารเคมี	8	44.45
การเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ เช่น หงส์ดำ หงส์ขาว	4	22.22
เปิดแมนดาริน เป็นต้น		
การทำน้ำส้มควันไม้	2	11.11
การผลิตไบโอดีเซล จากน้ำมันที่ใช้แล้ว	4	22.22

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ภูมิปัญญาของชาวชุมชนเป็ยมธรรม* เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ ปี พ.ศ.2549 จัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้เรื่องชุมชนเป็ยมธรรม* ได้พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นมาด้วยจิตใจ ความรัก และการลองผิดลองถูกด้วยตัวเอง จนกระทั่งเปิดให้ผู้คนภายนอกเข้าร่วมศึกษา ร่วมเรียนรู้จนถึงปัจจุบันนี้ ฐานการเรียนรู้เรื่องชุมชนจำนวน 7 ฐานการเรียนรู้ ประกอบด้วย ฐานต่าง ๆ (ศูนย์การเรียนรู้เรื่องชุมชนเป็ยมธรรม*, 2551: 20-69) ดังนี้ การทำเกษตรผสมผสาน การเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ เช่น หงส์ดำ หงส์ขาว เปิดแมนดาริน การผลิตไบโอดีเซล จากน้ำมันที่ใช้แล้ว ชีวภาพเพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม (การทำน้ำส้มควันไม้) บ้านกับต้นไม้ พืชภัณฑ์เครื่องมือเครื่องใช้ ในชุมชน และโรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่ รวมไปถึงภูมิปัญญาเรื่องวัฒนธรรม และศาสนา

4.7.5 ด้านประชาคม

4.7.5.1 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า เกินกว่าครึ่งของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง (ร้อยละ 83.33) รองลงมาไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม (ร้อยละ 11.11) และไม่คอยได้เข้าร่วมกิจกรรม (ร้อยละ 5.561) สาเหตุที่ทำให้บางคนไม่ได้เข้าร่วมการประชุม เพราะไม่ได้กำหนดวัน เวลาการประชุมที่แน่นอนและชัดเจน ซึ่งชาวชุมชนบางคนทำงานนอกชุมชน และทำงานในวันทำงานปกติ จึงไม่สามารถเข้าร่วมการประชุมได้ และบางครั้งก็เป็นการประชุมเฉพาะคณะกรรมการชุมชน ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมการประชุมได้ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.22

ตารางที่ 4.22 แสดงข้อมูลการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง	15	83.33
ไม่ค่อยได้เข้าร่วมกิจกรรม	1	5.56
ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม	2	11.11

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* มีค่อนข้างสูง เมื่อชุมชนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางศาสนา จะได้รับความร่วมมือร่วมใจเป็นอย่างดีจากสมาชิกในชุมชน สังเกตได้จากการทำทานบริจาคหรือที่เรียกว่า ะภาค โดยจะมีการรวมทุนกันเป็นครั้งคราวตามบัญญัติของศาสนาอิสลาม เพื่อนำไปบริจาคให้กับผู้ยากไร้และเดือดร้อน ซึ่งทุกหลังคาเรือนต้องร่วมทำทานบริจาคตามความเหมาะสม

4.7.5.2 ความถี่การประชุมประชาคม

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า เกินกว่าครึ่งของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเข้าประชุมประชาคม 1 ครั้ง/เดือน (ร้อยละ 88.89) และไม่ทราบวัน เวลา ในการประชุม (ร้อยละ 11.11) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.23

ตารางที่ 4.23 แสดงข้อมูลความถี่การประชุมประชาคม

ความถี่การประชุมประชาคม	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
1 ครั้ง/เดือน	16	88.89
ไม่ทราบวัน เวลา ในการประชุม	2	11.11

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ความถี่การประชุมประชาคม เดือนละ 1 ครั้ง ส่วนใหญ่เป็นการประชุมของคณะกรรมการชุมชนและหัวหน้ากลุ่มบ้าน โดยประชุมเรื่อง ข้อมูลข่าวสารที่ไปประชุมยังเขต หรือการเป็นตัวแทนเพื่อไปร่วมประชุม ศึกษาดูงานที่อื่น นำมาเล่าในที่

ประชุมให้รับทราบ แต่ถ้าเป็นการประชุมอย่างไม่เป็นทางการจะประชุมเรื่อย ๆ หรือทุกครั้งที่พบกัน โดยเฉพาะที่มีสยิด เพราะส่วนใหญ่จะพบหน้ากันครบถ้วนในช่วงการละหมาดที่มีสยิด

4.7.5.3 เนื้อหาในการประชุมประชาคมของชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า การแจ้งเรื่อง จากทางราชการ การประชุมตามวาระ และการติดตามความคืบหน้าของงานครั้งที่ผ่านมา (ร้อยละ 22.22) รองลงมา เนื้อหาเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนฯ และไม่ทราบเนื้อหาการประชุม (ร้อยละ 16.67) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.24

ตารางที่ 4.24 แสดงข้อมูลเนื้อหาในการประชุมประชาคมของชุมชน

เนื้อหาในการประชุมประชาคมของชุมชน	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
การแจ้งเรื่อง จากทางราชการ	4	22.22
การประชุมตามวาระ	4	22.22
ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนฯ	3	16.67
การติดตามความคืบหน้าของงานครั้งที่ผ่านมา	4	22.22
ไม่ทราบเนื้อหาการประชุม	3	16.67

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการแจ้งเรื่อง จากทางราชการ การประชุมตามวาระ และการติดตามความคืบหน้าของงานครั้งที่ผ่านมา เช่น การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ หรือการพัฒนาชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับ โรคระบาด เช่น ไข้หวัด 2009 ซึ่งต้องประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้สมาชิกภายในชุมชนระมัดระวัง และการดูแลรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย

4.7.5.4 การแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมประชาคม

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า ช่วยกันคิดแก้ไขปัญหา (ร้อยละ 38.89) รองลงมา แสดงความคิดเห็นของตนเองได้อย่างเต็มที่ (ร้อยละ 22.22) ช่วยกันพูด และไม่ทราบว่าผู้เข้าร่วมประชุมประชาคมแสดงความคิดเห็นอย่างไร เนื่องจากไม่ได้เข้าร่วมการประชุม (ร้อยละ 16.67) และมีการโต้แย้งด้วยความเป็นมิตร (ร้อยละ 5.67) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.25

ตารางที่ 4.25 แสดงข้อมูลการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมประชาคม

การแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุม ประชาคม	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
มีการโต้แย้งด้วยความเป็นมิตร	1	5.56
ช่วยกันพูด	3	16.67
ช่วยกันคิดแก้ไขปัญหา	7	38.89
แสดงความคิดเห็นของตนเองได้อย่างเต็มที่	4	22.22
ไม่ทราบว่าผู้เข้าร่วมประชุมประชาคมแสดงความคิดเห็นอย่างไร	3	16.67

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญมีการแสดงความคิดเห็น ในขณะที่ประชุมประชาคมช่วยกันคิดแก้ไขปัญหา แสดงความคิดเห็นของตนเองได้อย่างเต็มที่ ไม่ได้ปิดบังและปิดกั้นความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม และมีการโต้แย้งกันด้วยความเป็นมิตร ทำให้สามารถสรุปผลของการประชุมในแต่ละครั้งได้

4.7.5.5 สถานที่การประชุมประชาคมในแต่ละครั้ง

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า สถานที่การประชุมประชาคมในแต่ละครั้งส่วนใหญ่เป็นที่ทำการประธานชุมชน (ร้อยละ 44.44) รองลงมา เป็นมัสยิดและบ้านคณะกรรมการชุมชน (ร้อยละ 27.78) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.26

ตารางที่ 4.26 แสดงข้อมูลสถานที่การประชุมประชาคมในแต่ละครั้ง

สถานที่การประชุมประชาคมในแต่ละครั้ง	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
มัสยิด	5	27.78
ที่ทำการประธานชุมชน	8	44.44
บ้านคณะกรรมการชุมชน	5	27.78

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า สถานที่การประชุมประชามในแต่ครั้งส่วนใหญ่เป็นที่ทำการประชุมชุมชน บางครั้งก็เวียนไปตามบ้านของคณะกรรมการของแต่ละคนตามโอกาส และการใช้สถานที่ของมัสยิดบ้างบางครั้ง

4.7.5.6 ลักษณะของกลุ่มในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า เกินกว่าครึ่ง เป็นกลุ่มตามธรรมชาติ (ร้อยละ 88.89) รองลงมา เป็นกลุ่มตามอาชีพ/ตามความสนใจ (ร้อยละ 11.11) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.27

ตารางที่ 4.27 แสดงข้อมูลลักษณะของกลุ่มในชุมชน

ลักษณะของกลุ่มในชุมชน	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
เป็นกลุ่มตามธรรมชาติ	16	88.89
เป็นกลุ่มตามอาชีพ/ตามความสนใจ	2	11.11

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า เกินกว่าครึ่งของลักษณะของกลุ่มในชุมชน เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ความต้องการเห็นชุมชนเป็นชุมชนอยู่ดีมีสุข และมาจากชีวิตจริงของคนในชุมชน รวมทั้งจากจิตสำนึกที่ต้องการปรับเปลี่ยนการทำเกษตร จากที่เคยใช้สารเคมีมาเป็นการใช้สารชีวภาพ และความต้องการเห็นชุมชนเป็นชุมชนอยู่ดีมีสุข และจากการศึกษา ทั้งการศึกษาตามหลักศาสนาที่สอนให้ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง และการศึกษาคณะสถานศึกษา ที่บ่มเพาะความรู้ให้ อีกทั้งกลุ่มที่เกิดขึ้นในชุมชนก็เป็นการนำความรู้ที่แต่ละคนมีอยู่นำมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน จนเกิดเป็นฐานการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาของท้องถิ่น และเป็นกลุ่มของชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของชุมชนและสมาชิกในชุมชน

4.7.5.7 แนวทางการดำเนินงานหรือกระบวนการทำงานของกลุ่ม

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า แนวทางการดำเนินงานหรือกระบวนการทำงานของกลุ่ม มีการแบ่งบทบาทหน้าที่กัน ตามความถนัดและความสนใจของแต่ละคน (ร้อยละ 44.44) และไม่ทราบกระบวนการทำงานของกลุ่ม (ร้อยละ 11.12) เนื่องจากไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่ม ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.28

ตารางที่ 4.28 แสดงข้อมูลแนวทางการดำเนินงานหรือกระบวนการทำงานของกลุ่ม

แนวทางการดำเนินงานหรือกระบวนการทำงาน ของกลุ่ม	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
แบ่งบทบาทหน้าที่กัน	8	44.44
ตามความถนัดและความสนใจของแต่ละคน	8	44.44
ไม่ทราบกระบวนการทำงานของกลุ่ม	2	11.12

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า แนวทางการดำเนินงานหรือกระบวนการทำงานกลุ่ม เป็นการทำงานที่ต่างคนต่างรับผิดชอบในส่วนที่ได้รับมอบหมาย จากการแบ่งบทบาทหน้าที่ และตามความถนัดและความสนใจของแต่ละคน โดยอาศัยการปรึกษาหารือหรือกันบ้อย ๆ เมื่อที่เกิดปัญหา ก็ช่วยกันแก้ไข ช่วยกันหาทางออก และก็ร่วมมือร่วมแรงใจกัน กลุ่มต่าง ๆ จึงดำเนินมาได้จนถึงทุกวันนี้ และมีการช่วยเหลือกันในยามที่เจ้าของฐานการเรียนรู้ไม่อยู่ ซึ่งจะจัดตัวแทนคอยเป็นวิทยากรบรรยายและให้ความรู้แทนเสมอ ๆ

4.7.5.8 การสนับสนุนกลุ่มทั้งจากองค์กรภายนอกและองค์กรภายในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า เกินกว่าครึ่งของการสนับสนุนกลุ่ม มาจากครอบครัว (ร้อยละ 66.66) รองลงมา กศน.และมหาวิทยาลัย (ร้อยละ 16.67) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.29

ตารางที่ 4.29 แสดงข้อมูลการสนับสนุนกลุ่มทั้งจากองค์กรภายนอกและองค์กรภายในชุมชน

การสนับสนุนกลุ่มทั้งจากองค์กรภายนอกและ องค์กรภายในชุมชน	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
ครอบครัว	12	66.66
กศน.	3	16.67
มหาวิทยาลัย	3	16.67

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า การสนับสนุนที่สำคัญ คือ การสนับสนุนขององค์กรภายในชุมชน ได้แก่ ครอบครัวและสมาชิกในชุมชน ซึ่งคอยให้กำลังใจและคำปรึกษา

ตลอดเวลาในการทำงาน ส่วนการสนับสนุนกลุ่มจากองค์กรภายนอกชุมชนนั้น หลังจากที่ชุมชนดำเนินงานมาแล้วระยะหนึ่ง กลุ่มของมหาวิทยาลัย และศูนย์การศึกษานอกกระบวน เข้ามาสนับสนุนในเรื่องของการจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับฐานการเรียนรู้ ส่วนการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นภายนอก คือ ฐานการเรียนรู้ที่ 7 ที่ทางสำนักงานเขต เข้ามาการจัดทำโรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อให้คนทั่วไปได้เข้ามาเรียนรู้

4.7.6 ด้านสิ่งแวดล้อม

4.7.6.1 ลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนในอดีต

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า เกินกว่าครึ่งของลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนในอดีต พึ่งพาธรรมชาติ เช่น น้ำดื่ม น้ำใช้ อาหาร (ร้อยละ 55.59) รองลงมาการเดินทางไปมาก่อนข้างลำบาก (ร้อยละ 16.67) มีความเป็นธรรมชาติสูง ไม่มีไฟฟ้าใช้ ไม่มีโทรศัพท์ (ร้อยละ 11.11) อากาศดีมากในช่วงกลางวันก็ไม่ร้อนจัด และต้นไม้ไม่มาก (ร้อยละ 5.56) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.30

ตารางที่ 4.30 แสดงข้อมูลลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนในอดีต

ลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนในอดีต	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
มีความเป็นธรรมชาติสูง	2	11.11
การเดินทางไปมาก่อนข้างลำบาก	3	16.67
พึ่งพาธรรมชาติ เช่น น้ำดื่ม น้ำใช้ อาหาร	10	55.59
ไม่มีไฟฟ้าใช้ ไม่มีโทรศัพท์	2	11.11
อากาศดีมากในช่วงกลางวันก็ไม่ร้อนจัด	1	5.56
ปริมาณต้นไม้ไม่มาก	1	5.56

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนในอดีต พึ่งพาธรรมชาติ เช่น น้ำดื่ม น้ำใช้ อาหาร ซึ่งมีความเป็นธรรมชาติสูง เช่น น้ำในลำคลองสามารถมองเห็นตัวปลาได้ การหาอาหารของชาวชุมชน สามารถหาพืชผักได้ตามธรรมชาติทั้งในทุ่งนา และรอบ ๆ บริเวณบ้าน อีกทั้งสภาพอากาศก็เย็นสบาย สดชื่น เพราะมีต้นไม้ค่อนข้างมาก ทำให้ช่วงกลางวันไม่

ร้อนจัด ซึ่งอาจจะค่อนข้างลำบากในการสัญจรไปมาบ้าง เพราะมีเส้นทางน้ำ และการเดินเท้าเท่านั้น และไฟฟ้า น้ำประปา ก็ไม่มี ชาวชุมชนก็สามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติ

4.7.6.2 ลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนในปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า เกินกว่าครึ่งของลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนในปัจจุบัน จำนวนคนที่เพิ่มขึ้น (ร้อยละ 50.00) รองลงมา คัดไม้ที่ลดจำนวนลง (ร้อยละ 33.33) มีการเดินทางสะดวกสบายขึ้น (ร้อยละ 11.11) และน้ำในลำคลองสามารถใช้ทำการเกษตรได้ (ร้อยละ 5.56) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.31

ตารางที่ 4.31 แสดงข้อมูลลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนในปัจจุบัน

ลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนในปัจจุบัน	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
จำนวนคนที่เพิ่มขึ้น	9	50.00
คัดไม้ที่ลดจำนวนลง	6	33.33
มีการเดินทางสะดวกสบายขึ้น	2	11.11
น้ำในลำคลองสามารถใช้ทำการเกษตรได้	1	5.56

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ภายในชุมชนมีจำนวนคนที่เพิ่มขึ้น และจำนวนคัดไม้ที่ลดลง ส่วนน้ำในลำคลองยังสามารถใช้ทำการเกษตรได้ และสังเกตได้ว่าลำคลองยังมี ผักบุ้งน้ำ มีปลา ปู กุ้ง ซึ่งชาวชุมชนสามารถจับมาประกอบอาหารได้ อีกทั้งมีการเดินทางสะดวกสบายขึ้น

4.7.6.3 แนวโน้มสภาพแวดล้อมของชุมชนในอนาคต

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า เกินกว่าครึ่งเห็นว่า แนวโน้มสภาพแวดล้อมของชุมชนในอนาคตจะมีปัญหาน้ำเน่าเสียเพิ่มมากขึ้น (ร้อยละ 61.11) รองลงมา ปัญหาเรื่องยาเสพติดเข้ามาในชุมชน (ร้อยละ 27.78) และจำนวนคนที่เพิ่มขึ้น (ร้อยละ 11.11) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.32

ตารางที่ 4.32 แสดงข้อมูลแนวโน้มสภาพแวดล้อมของชุมชนในอนาคต

แนวโน้มสภาพแวดล้อมของชุมชนในอนาคต	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
ปัญหาเรื่องยาเสพติดเข้ามาในชุมชน	5	27.78
ปัญหาน้ำเน่าเสียเพิ่มมากขึ้น	11	61.11
จำนวนคนที่เพิ่มขึ้น	2	11.11

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า แนวโน้มสภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชนในอนาคค อาจจะมีเลวร้ายลงกว่านี้ เพราะรอบ ๆ ชุมชนปัจจุบัน มีนายทุนมากว้านซื้อที่ดินเพื่อทำหมู่บ้านจัดสรร และโรงงานอุตสาหกรรมบางแห่งก็ปล่อยน้ำเน่าเสียลงตามลำคลอง ทำให้ส่งผลกระทบต่อชุมชน ทำให้น้ำในช่วงหน้าแล้ง ไม่สามารถใช้งานได้ เพราะน้ำในลำคลองไม่มีการไหลเวียน เมื่อน้ำเน่าจากโรงงานอุตสาหกรรมไหลมารวมตัวกัน ทำให้น้ำเน่าเสีย ซึ่งช่วงฤดูฝนน้ำจะไหลเวียนอยู่ตลอดเวลา ทำให้น้ำสามารถใช้ในการทำเกษตรได้ ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับน้ำ เป็นอีกเรื่องที่ทำชุมชนกำลังหามาตรการในการแก้ไขและป้องกัน และแนวโน้มจำนวนคนที่เพิ่มขึ้น อาจจะทำให้สภาพแวดล้อมของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เลวลง ซึ่งชาวชุมชนคาดการณ์ว่าจะนำเรื่องยาเสพติดเข้ามาในชุมชน ห่วงเยาวชนในเรื่องของยาเสพติด เพราะผู้ปกครองบางส่วนที่ฐานะยากจนไม่ค่อยให้ความสนใจกับเรื่องการศึกษา อาจจะทำให้เด็กและเยาวชนตกเป็นเหยื่อของยาเสพติดได้ง่าย

4.7.7 ด้านจริยธรรม/ศาสนา

4.7.7.1 ความถี่ของการประกอบศาสนากิจของสมาชิกในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า เกินกว่าครึ่งของการประกอบศาสนากิจของสมาชิกในชุมชนจะมีความถี่บ่อยสม่ำเสมอคือ มีการละหมาด 5 ครั้ง/วัน (ร้อยละ 88.89) และประกอบศาสนากิจทุกวัน (ร้อยละ 11.11) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.33

ตารางที่ 4.33 แสดงข้อมูลความถี่ของการประกอบศาสนากิจของสมาชิกในชุมชน

ความถี่ของการประกอบศาสนากิจ	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
การละหมาด 5 ครั้ง/วัน	16	88.89
ประกอบศาสนากิจทุกวัน	2	11.11

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า สมาชิกในชุมชนเปี่ยมธรรม* ส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม มีการละหมาด 5 ครั้ง/วัน โดยได้รับการถ่ายทอดมาตั้งแต่เด็ก ๆ และจะมีการประกอบศาสนากิจทุกวันอย่างเคร่งครัดด้วย

4.7.7.2 ความพอเพียงของศาสนสถานภายในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า เกินกว่าครึ่งเห็นว่ามี ความพอเพียงของศาสนสถาน (ร้อยละ 88.89) และไม่ค่อยพอเพียง (ร้อยละ 11.11) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.34

ตารางที่ 4.34 แสดงข้อมูลความพอเพียงของศาสนสถานภายในชุมชน

ความพอเพียงของศาสนสถานภายในชุมชน	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
มีความพอเพียง	16	88.89
ไม่ค่อยพอเพียง	2	11.11

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า มีความพอเพียงของศาสนสถานในชุมชน เพราะมัสยิด เปรียบเสมือนศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน เมื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาสมาชิกในชุมชนจะมารวมกันที่มัสยิดทั้งหมดเพื่อทำพิธีกรรม ส่วนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเห็นว่า ศาสนสถานภายในชุมชนมีไม่พอเพียงพอ เพราะแนว โน้มจำนวนคนในชุมชนที่เพิ่มมากขึ้น อาจจะทำให้ศาสนสถานไม่สามารถรองรับการมาประกอบศาสนากิจได้ทั้งหมด

4.7.7.3 พฤติกรรมด้านจริยธรรมของคนในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า ชีคหลักคำสอนตามศาสนาในการดำเนินชีวิต (27.78) รองลงมา การไม่เบียดเบียนผู้อื่น/การมาเอาใจเปรียบผู้อื่น การบริจาคทานทุกปี การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้ด้อยกว่า/ญาติมิตร และเพื่อนบ้าน (ร้อยละ 22.22) และวัยผู้ใหญ่จะค่อนข้างเคร่งครัดกับการประกอบศาสนกิจ (ร้อยละ 5.56) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.35

ตารางที่ 4.35 แสดงข้อมูลพฤติกรรมด้านจริยธรรมของคนในชุมชน

พฤติกรรมด้านจริยธรรมของคนในชุมชน	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
วัยผู้ใหญ่จะค่อนข้างเคร่งครัดกับการประกอบศาสนกิจ	1	5.56
ชีคหลักคำสอนตามศาสนาในการดำเนินชีวิต	5	27.78
การไม่เบียดเบียนผู้อื่น/ไม่เอาใจเปรียบผู้อื่น	4	22.22
การบริจาคทานทุกปี	4	22.22
การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้ด้อยกว่า/ญาติมิตร และเพื่อนบ้าน	4	22.22

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ชาวชุมชนชีคหลักคำสอนตามศาสนาในการดำเนินชีวิต การไม่เบียดเบียนผู้อื่น/ไม่เอาใจเปรียบผู้อื่น การบริจาคทานทุกปี การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้ด้อยกว่า/ญาติมิตร และเพื่อนบ้าน อีกทั้งวัยผู้ใหญ่จะค่อนข้างเคร่งครัดกับการประกอบศาสนกิจ เนื่องจากผ่านการศึกษาจากโรงเรียนสอนศาสนา จึงทำให้เป็นผู้ที่ยึดมั่นตามหลักการของศาสนามาก

4.7.7.4 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กหรือเยาวชนในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า ให้ความเคารพนับถือกัน (ร้อยละ 44.44) รองลงมา เด็กเชื่อฟัง และปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ใหญ่ สามารถปรึกษาหารือกันได้ (ร้อยละ 22.22) และเด็กมีความเกรงใจผู้ใหญ่ (ร้อยละ 11.12) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.36

ตารางที่ 4.36 แสดงข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กหรือเยาวชนในชุมชน

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กหรือเยาวชนในชุมชน	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
ให้ความเคารพนับถือกัน	8	44.44
เด็กเชื่อฟัง และปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ใหญ่	4	22.22
เด็กมีความเกรงใจผู้ใหญ่	2	11.12
สามารถปรึกษาหารือกันได้	4	22.22

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กหรือเยาวชนในชุมชน ให้ความเคารพนับถือกัน เด็กเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ใหญ่ สามารถปรึกษาหารือกันได้ และเด็กมีความเกรงใจผู้ใหญ่ ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติภายในชุมชนมีค่อนข้างสูง ซึ่งมาจากต้นตระกูลมาจากที่เดียวกัน และศาสนาก็มีบทบาทสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่ดึงดูดให้ความสัมพันธ์ในเครือญาติมีความรักใคร่กลมเกลียวกัน รักกัน ไม่ทะเลาะกัน และช่วยเหลือกันเท่าที่ทำได้

4.7.8 ด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี

4.7.8.1 ช่องทางในการรับข้อมูลข่าวสาร

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า ส่วนใหญ่ของช่องทางในการรับข้อมูลข่าวสาร คือ โทรทัศน์ (ร้อยละ 83.33) รองลงมา หนังสือพิมพ์ (ร้อยละ 11.11) และโทรศัพท์ (ร้อยละ 5.56) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.37

ตารางที่ 4.37 แสดงข้อมูลช่องทางในการรับข้อมูลข่าวสาร

ช่องทางในการรับข้อมูลข่าวสาร	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
โทรทัศน์	15	83.33
โทรศัพท์	1	5.56
หนังสือพิมพ์	2	11.11

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ส่วนใหญ่จะรับข้อมูลข่าวสารจากทางโทรทัศน์ เพราะสามารถเห็นภาพและรับเสียงได้ ซึ่งข่าวสารทุกวันนี้ก็มีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งการอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์และโทรศัพท์ ซึ่งข่าวสารมีความจำเป็นต่อชีวิตมาก ถ้าไม่ข้อมูลข่าวสารก็ทำให้ไม่ทันสังคมภายนอก เพราะ โลกทุกวันนี้เปลี่ยนแปลงเร็วมาก

4.7.8.2 ความถี่ของการรับข้อมูลข่าวสาร

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า เกินกว่าครึ่งมีความถี่ในการรับข้อมูลข่าวสาร ทุกวัน (ร้อยละ 77.78) และ 3 วัน/สัปดาห์ (ร้อยละ 22.22) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.38

ตารางที่ 4.38 แสดงข้อมูลความถี่ของการรับข้อมูลข่าวสาร

ความถี่ของการรับข้อมูลข่าวสาร	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
ทุกวัน	14	77.78
3 วัน/สัปดาห์	4	22.22

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ชาวชุมชนคูข่าวสารทุกวันทั้งช่วงเช้าและเย็น เนื่องจากต้องรู้ความเคลื่อนไหวของโลก ซึ่งปัจจุบันนี้มีโรคภัยไข้เจ็บใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา เช่น โรคไข้หวัดใหม่ 2009

4.7.8.3 การต่อ ยอดหรือการพัฒนาข้อมูลข่าวสาร

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า ครึ่งหนึ่งของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญมีการต่อ ยอดหรือพัฒนาข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะข้อมูลเรื่องการเกษตร มาทดลองทำ เช่น การแยกขยะ เพื่อทำปุ๋ยหมัก (ร้อยละ 50.00) รองลงมา นำข้อมูลมาบอกต่อให้ลูกกับหลาน หรือคนในชุมชนได้ทราบ (ร้อยละ 27.78) พัฒนาตนเองในเรื่องทักษะ และการรู้จักคิดวิเคราะห์เชื่อมโยง (ร้อยละ 11.10) การนำความรู้มาใช้ในการป้องกันสัตว์เลื้อย เช่น ช่วงหวัดคนกระบาด ก็ต้องหมั่นดูแลรักษาความสะอาด และนำความรู้จากข่าวไปสอนหนังสือ พัฒนาความคิดเด็กนักเรียน (ร้อยละ 5.56) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.39

ตารางที่ 4.39 แสดงข้อมูลการต่อยอดหรือการพัฒนาข้อมูลข่าวสาร

การต่อยอดหรือการพัฒนาข้อมูลข่าวสาร	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
นำข้อมูลเรื่องการเกษตร มาทดลองทำ เช่น การแยกขยะ เพื่อทำปุ๋ยหมัก	9	50.00
นำความรู้มาใช้ในการป้องกันสัตว์เลี้ยง เช่น ไข่หวัดนกระบาด ก็ต้องหมั่นดูแลรักษาความสะอาด	1	5.56
นำความรู้จากข่าวไปสอนหนังสือ พัฒนาความคิดเด็กนักเรียน	1	5.56
นำข้อมูลมาบอกต่อให้ลูกกับหลาน หรือคนในชุมชนได้ทราบ	5	27.78
พัฒนาตนเองในเรื่องทักษะ และการรู้จักคิดวิเคราะห์เชื่อมโยง	2	11.10

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ข้อมูลที่ได้จากข่าว โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการเกษตร จะนำความรู้ที่ได้มาทดลองทำ เช่น การแยกขยะ เพื่อทำปุ๋ยหมัก ส่วนคนที่เลี้ยงสัตว์เมื่อรับความรู้จะนำมาปรับใช้ในการป้องกันสัตว์เลี้ยง เช่น โรคไข่หวัดนกระบาด ก็ต้องหมั่นดูแลรักษาความสะอาดบางคนนำข้อมูลมาบอกต่อให้ลูกกับหลาน หรือคนในชุมชนได้ทราบ เช่น โรคหวัดสายพันธุ์ใหม่ 2009 โรคไข้เลือดออก เป็นต้น เพื่อให้บุตรหลานได้ป้องกันตนเองจากโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งบางคนนำความรู้ที่ได้พัฒนาตนเองในเรื่องทักษะ และการรู้จักคิดวิเคราะห์เชื่อมโยง และนำความรู้จากข่าวไปสอนหนังสือ พัฒนาความคิดเด็กนักเรียน ซึ่งการต่อยอดหรือการพัฒนาข้อมูลข่าวสารนั้น ตามความสนใจและความถนัดของแต่ละคน

4.7.8.4 ความถี่การใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า ความถี่ของการใช้โทรศัพท์มือถือ ใช้ 5 วัน/สัปดาห์ และ ไม่ค่อยได้ใช้ (ร้อยละ 33.33) เท่า ๆ กัน รองลงมา ทุกวัน (ร้อยละ 27.78) และไม่ เคยใช้ (ร้อยละ 5.56) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.40

ตารางที่ 4.40 แสดงข้อมูลความถี่การใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน

ความถี่การใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
ทุกวัน	5	27.78
ใช้ 5 วัน/สัปดาห์	6	33.33
ไม่ค่อยได้ใช้	6	33.33
ไม่เคยใช้	1	5.56

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ส่วนใหญ่ใช้โทรศัพท์มือถือ ในการติดต่อสื่อสารกับคนภายนอก เช่น กลุ่มหรือคณะผู้ศึกษาคุณงาน จึงต้องมีการติดต่อประสานงานกันทางโทรศัพท์ ทำให้ค่อนข้างมีความจำเป็น หรือการติดต่อพูดคุยกัน ในหมู่เครือข่ายที่ไม่ได้พักอาศัยภายในชุมชน ซึ่งมีการติดตามข่าวสารอย่างต่อเนื่อง ส่วนคอมพิวเตอร์ไม่จำเป็น เพราะกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ส่วนใหญ่ใช้คอมพิวเตอร์ไม่เป็น

4.7.8.5 ความสำคัญของข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า เกินกว่าครึ่งเห็นความสำคัญของข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีเพื่อให้คนในชุมชนเท่าทันคนอื่น (ร้อยละ 61.10) รองลงมา ทำให้ไม่ตกเป็นเหยื่อของคนฉลาด ต้องนำความรู้ใหม่ ๆ มาเพื่อพัฒนาชุมชน (ร้อยละ 16.67) และต้องรู้ข่าวสารบ้านเมือง (ร้อยละ 5.56) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.41

ตารางที่ 4.41 แสดงข้อมูลความสำคัญของข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีในชุมชน

ความสำคัญของข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีในชุมชน	จำนวน (n=18)	ร้อยละ (100.00)
เพื่อให้คนในชุมชนเท่าทันคนอื่น	11	61.10
ทำให้ไม่ตกเป็นเหยื่อของคนฉลาด	3	16.67
ต้องรู้ข่าวสารบ้านเมือง	1	5.56
ต้องนำความรู้ใหม่ ๆ มาเพื่อพัฒนาชุมชน	3	16.67

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีในชุมชนมีความสำคัญอย่างมาก เพราะช่วยให้รู้เท่าทันคนอื่น ซึ่งจะทำให้ไม่ตกเป็นเหยื่อของคนฉลาด รวมทั้งการนำความรู้ใหม่ๆ มาเพื่อพัฒนาชุมชน

4.8 แนวโน้มของคุณภาพสังคมของชุมชนในอนาคต

แนวโน้มของคุณภาพสังคมของชุมชนในอนาคต ผลจากการระดมความคิดเห็นกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า ชาวชุมชนมีความกังวลใจ และวาดภาพชุมชนในช่วงที่เลวร้ายที่สุด ดังนี้

1) สิ่งแวดล้อม เนื่องจากว่าปัจจุบันนี้สภาพรอบ ๆ ชุมชนมีโครงการของหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นมากมาย และแนวโน้มว่าโรงงานอุตสาหกรรมก็จะขยายมาใกล้ชุมชนเพิ่มมากขึ้นอีก ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อชุมชนในเรื่องของการปล่อยน้ำเสียลงในลำคลอง ถ้าหากปัญหานี้ทวีความรุนแรงมากขึ้น คนในชุมชนต้องได้รับผลกระทบมาก เพราะปัจจุบันนี้ชาวชุมชนหลายครอบครัวก็ได้รับผลกระทบกับปัญหาน้ำเน่าเสียนี้ โดยเฉพาะในช่วงหน้าแล้งตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน จนถึงเดือนพฤษภาคม น้ำในลำคลองจะน้อยและไม่มีกรหมุนเวียนดังเช่นช่วงหน้าฝน ซึ่งน้ำจะไหลตลอดเวลา ทำให้ชาวชุมชนที่ทำการเกษตรซึ่งต้องอาศัยน้ำในลำคลองในการทำกรเกษตร ใช้ในการเลี้ยงสัตว์ อีกทั้งเรื่อง การแข่งรถจักรยานยนต์ของวัยรุ่นในต่างพื้นที่ ซึ่งอาศัยเส้นทางในชุมชนเป็นเส้นทางหลบเลี่ยงกับการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เนื่องจากถนนในชุมชนเชื่อมทางเข้าออกสู่ถนนหลักได้ และในอนาคตอาจส่งผลทำให้เกิดมลภาวะทางเสียงและทางอากาศสำหรับชุมชนได้

2) อาหารและสุขภาพ เนื่องจากปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาจจะทำให้อาหารของชาวชุมชนลดลง เพราะสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ และจากปรากฏการณ์โลกร้อน ทำให้สภาพภูมิอากาศแปรปรวน การเกษตรของชาวชุมชนได้รับผลกระทบตามไปด้วย การเพาะปลูกได้ผลผลิตจำนวนลดลง อีกทั้งสัตว์น้ำที่เคหาและจับมาประกอบอาหาร อาจจะไม่สามารถนำมาประกอบอาหารได้อีก เพราะมีสารพิษเจือปน เนื่องจากการปล่อยน้ำเน่าเสียของโรงงานอุตสาหกรรม ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชน เพราะการรับประทานอาหารที่มีสารพิษตกค้าง สมาชิกในชุมชนเจ็บป่วยเป็นโรคร้ายขึ้น เพราะร่างกายขาดภูมิคุ้มกันทานโรคที่ดี และการอยู่กับสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเจ็บป่วยได้ง่าย

3) ยาเสพติด/สารเสพติดในชุมชน ปัญหานี้กำลังเริ่มก่อตัวในชุมชน ซึ่งเกิดจากบุคคลภายนอกที่นำเข้ามาในชุมชน และกลุ่มคนที่ตกเป็นเหยื่อคือกลุ่มเยาวชน และคนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ ซึ่งเป็นส่วนน้อยของคนในชุมชน แต่ถ้าในอนาคตกลุ่มคนกลุ่มนี้ได้ขยายเครือข่ายอาจส่งผลกระทบต่อชุมชนในเรื่องของความไม่ปลอดภัยทั้งในชีวิตและทรัพย์สิน อาจเกิดการปล้น ฉ้อและการลักขโมยในชุมชนหรืออาจจะฆ่ากันตายในชุมชน เป็นภาพที่เลวร้ายที่สุดเท่าที่คิดไว้ เพราะโดยปกติ

ตามหลักคำสอนของศาสนาที่ได้บัญญัติไว้ในเรื่องเหล่านี้ แต่คนกลุ่มนี้คือผู้ที่มีศึกษาน้อย โอกาสเข้าถึงการประกอบอาชีพที่มั่นคงจึงมีน้อยกว่าคนอื่นในชุมชน เมื่อมีผู้ไม่หวังดีเข้ามาเพื่อ หลอกลวงจึงตกเป็นเหยื่อได้ง่าย อาจนำพาชุมชนล่มสลายได้ หากยังไม่มีมาตรการป้องกันที่ เข้มงวดและเด็ดขาด

4) วัฒนธรรม ความกังวลใจในเรื่องวัฒนธรรมคือ การตั้งครรภ์ก่อนวัยอันสมควร เนื่องจาก คนขาดจริยธรรม ศีลธรรมมากขึ้น เพราะกระแสของวัฒนธรรมที่ไหลบ่าเข้ามาทั้งวัฒนธรรมเอเชีย วัฒนธรรมตะวันตกที่มากับสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็น อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์ ซึ่งเข้ามาอย่างรวดเร็วมาก ทำให้เยาวชนรุ่นใหม่ขาดการไตร่ตรองและไม่ได้ใช้ วิจารณญาณในการทบทวนดี ๆ จึงตกเป็นเหยื่อของสิ่งชั่วร้ายเหล่านี้ได้ อีกทั้งการลอกเลียนแบบตาม สมัยค่านิยมเนื่องจากเพื่อน จนกลายเป็นการสร้างค่านิยมใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการบริโภคนิยม ที่ต้อง กินอาหารสะดวก รวดเร็ว เกิดความสบายมากที่สุด ไม่ต้องเสียเวลาในการเตรียมเครื่องปรุงหรือมี ขั้นตอนในการทำที่ยุ่งยาก ดังเช่นอาหารพื้นบ้าน และเป็นความโก้เก๋ เป็นคนทันสมัยเพราะกิน อาหารแบบนานาชาติประเทศที่เขากินกันส่วนใหญ่ และการแต่งกายนิยม ซึ่งเป็นความกังวลใจ เนื่องจากเป็นการแต่งกายเพื่อลอกเลียนแบบตามสื่อที่ให้เห็นและเป็นการแต่งกายที่ทันสมัยนิยม โดยเยาวชนไม่ได้คำนึงถึงความปลอดภัยของตนเองเป็นหลัก แต่คำนึงถึงความทันสมัย และการ ได้รับความนิยมจากเพศตรงข้ามแทน

5) เทคโนโลยี เนื่องจากยุคปัจจุบันเป็นยุคที่ทุกคนสามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็ว และเข้าถึงเร็วกับคนในชุมชนได้ง่าย โดยเฉพาะโทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์ ที่สามารถเข้าถึงคนทุก เพศ ทุกวัย ซึ่งหากไม่มีการกั้นกรองก่อนก็อาจทำให้เป็นโทษมากกว่าเกิดคุณประโยชน์ โดยเฉพาะ ในกลุ่มของเยาวชน ทั้งนี้เพราะเป็นกลุ่มที่เสี่ยงได้รับผลกระทบจากเทคโนโลยีมากที่สุด ซึ่งหากใช้ เทคโนโลยีในทางที่ผิด ๆ เช่น ใช้คอมพิวเตอร์ในการเล่นเกมส์ก็จะไม่ไปโรงเรียน เพราะติดเกมส์ คอมพิวเตอร์ หรือการสนทนากับเพื่อนในอินเทอร์เน็ต ก็อาจเจอกับมิจฉาชีพหลอกลวง ไปทำในทาง ที่ไม่ได้ ซึ่งคอมพิวเตอร์มีไว้สำหรับการพิมพ์งานและการค้นคว้าหาข้อมูลในการศึกษาเท่านั้น และ การใช้โทรศัพท์มือถือของวัยรุ่นก็เป็นการใช้งานในทางที่ทำให้เกิดความฟุ้งเฟ้อมากกว่าการใช้ ประโยชน์ที่แท้จริง ก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายที่สิ้นเปลืองและเป็นการสร้างค่านิยมที่ไม่เหมาะสมด้วย

จากข้อมูลข้างต้น สามารถพัฒนาเป็นแนวคิดภูมิคุ้มกันเกี่ยวกับการเฝ้าระวังคุณภาพสังคม ได้ เมื่อวิเคราะห์พบว่า กระบวนการทำงานหรือการพัฒนาชุมชนที่ทำให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ต้อง มาจากชุมชนเอง ซึ่งเสรี พงศ์พิศ และคณะ (2544: 4) เสนอว่า ชุมชนเข้มแข็ง หรือชุมชนพึ่งตนเอง เป็นชุมชนพร้อมที่จะเรียนรู้ สามารถตัดสินใจได้อย่างอิสระ และชุมชนเข้มแข็งสามารถจัดการ “ทุน” ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทุนในที่นี้ หมายถึง ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทรัพยากร และ

ทุนความรู้ ภูมิปัญญา นอกจากนี้สมาชิกในชุมชนทุกคนสามารถร่วมกันสร้างชุมชนของตนเองให้มีคุณภาพได้ และพบว่า ชาวชุมชนมีแนวคิดใน การแก้ไขปัญหของชุมชนของตนเอง โดย

1) คณะกรรมการชุมชนกำลังศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวโน้มปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อหามาตรการป้องกันและการแก้ไขปัญหา

2) เตรียมการเฝ้าระวังและป้องกันพื้นที่ ที่เป็นจุดเสี่ยงของชุมชน

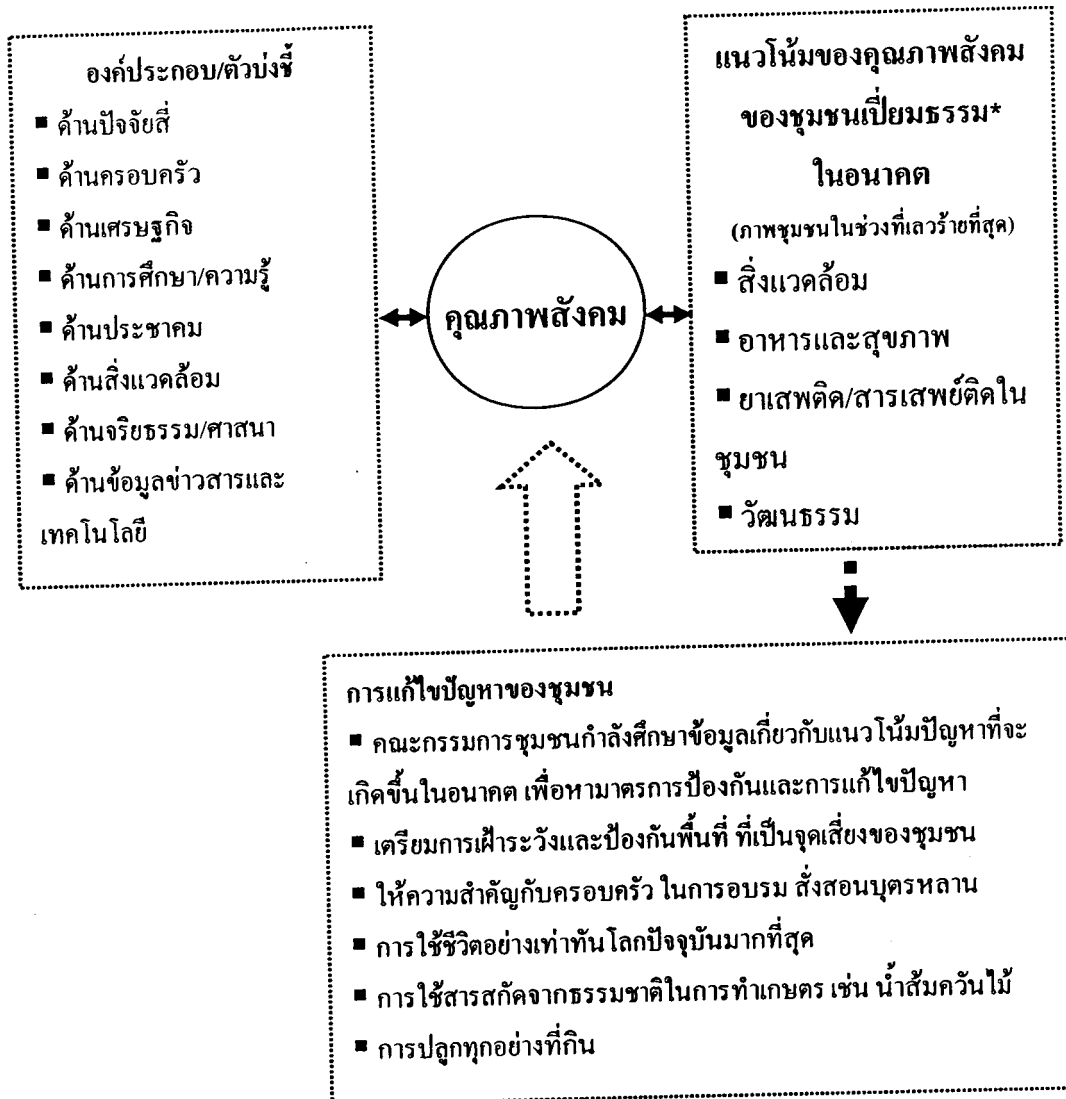
3) ให้ความสำคัญกับครอบครัว ในการอบรม สั่งสอนบุตรหลาน

4) การใช้ชีวิตอย่างเท่าทัน โลกปัจจุบันมากที่สุด

5) การใช้สารสกัดจากธรรมชาติในการทำเกษตร เช่น น้ำส้มควันไม้

6) การปลูกทุกอย่างที่กิน

จากการอธิบายดังกล่าว สามารถสรุปเพื่อให้เกิดความเข้าใจตาม ภาพที่ 4.1 ดังนี้

แผนภาพที่ 4.1 แสดงแนวคิดภูมิคุ้มกันในทัศนะของชาวชุมชน

4.9 สรุปภาพรวมคุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน

จากการศึกษา คุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน : ศึกษากรณีชุมชนเปี่ยมธรรม* เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร สามารถสรุปคุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน ได้ดังนี้

ความหมายของคุณภาพสังคม คือ การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต คนในชุมชนมีความรักสามัคคีกัน การมีผู้นำที่ไม่ยึดติดกับตัวเอง มีการใช้หลักเหตุผลในการปกครองสมาชิกในชุมชน

รวมทั้งคนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ทำให้ชุมชนมีความสุข มีความปลอดภัยทั้งในชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้ชุมชนเป็นสังคมที่มีคุณภาพ น่าอยู่น่าอาศัย

องค์ประกอบหรือคุณลักษณะของคุณภาพสังคมของชุมชน ที่มีความจำเป็นและสำคัญต่อการสร้างให้ชุมชนเป็นสังคมที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย ระบบเครือญาติที่มีความรัก มีความสามัคคีกัน ส่งผลให้มีความผูกพัน มีสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น การมีสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ มีอากาศที่บริสุทธิ์ ส่งผลให้มีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่แข็งแรง การใช้หลักการของศาสนานำชีวิตอย่างเคร่งครัด ซึ่งมีปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต คนในชุมชนมีการศึกษาสูง ๆ ทำให้คนรู้จักการเลือกของที่มีคุณภาพ สามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปพัฒนาตนเองได้ แล้วนำความรู้ความสามารถนำไปประกอบอาชีพที่มั่นคงให้กับตนเอง การมีวัฒนธรรมในการเชื่อมคนในชุมชน ให้มีความรัก โดยการสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นได้อย่างยาวนาน และชุมชนต้องไม่มียาเสพติด ปลอดภัย และคนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน โดยมีจิตใจที่อยากทำงานเพื่อส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

ความสุขของชาวชุมชน คือ คนในชุมชนมีความรัก มีความสามัคคีกัน ซึ่งคนในชุมชนจะต้องอยู่ดีกินดี มีการยอมรับซึ่งกันและกัน มีความพอใจ การไม่มีหนี้สิน ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ มีความอบอุ่นที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวและสมาชิกในชุมชน การไม่ทะเลาะกัน เมื่อมีปัญหา สามารถปรึกษาหารือกันได้ตลอดเวลา มีผู้นำที่ดี มีวิสัยทัศน์ มีลูกเป็นคนดี ไม่เกเร ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน การได้ปฏิบัติตามหลักการของศาสนา มีสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและเป็นธรรมชาติ และความไม่จน การมีกินมีใช้ มีความพอเพียงกับการใช้ชีวิตในทุก ๆ ด้านของชีวิต

เมื่อทำการค้นหาข้อมูลองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชน และทำการวิเคราะห์เทียบเคียงกับตรรกะ ความเป็นเหตุเป็นผลกันแล้ว สามารถระบุองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคม ได้ดังนี้

ด้านปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร การได้รับสารอาหารครบ 5 หมู่ มีความสำคัญและมีความจำเป็นมาก ต่อร่างกายของมนุษย์ ซึ่งอาหารของชาวชุมชนจะต้อง มีการปรุงอาหารถูกต้องตามหลักศาสนา คนปรุงอาหารต้องเป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามเท่านั้น อาหารนั้นจึงรับประทานได้ การประกอบอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ และอาหารที่จะนำมาทำอาหารก็มาจากการปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์รับประทานเอง ภายในครัวเรือน เพราะทำให้มั่นใจว่าพืชผักนั้นปลอดสารพิษ มีความปลอดภัยในการบริโภค และร่างกายต้องการอาหารที่มีประโยชน์ รวมทั้งชาวชุมชนให้ความสำคัญกับการ มีภูมิคุ้มกันต้านต่อโรคภัยไข้เจ็บ ไม่เจ็บป่วยง่าย การมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง จากการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ การดูแลรักษาร่างกาย และการทำความสะอาดร่างกาย ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันเกิดโรคใหม่ ๆ ขึ้น เช่น โรคไข้หวัดใหญ่ สายพันธุ์ใหม่ 2009 ทำให้

ชาวชุมชนได้เตรียมการป้องกันตนเองจากโรค และโรคอื่น ๆ อย่างถูกต้องและเหมาะสม และต้องการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สะอาด มีเพื่อนบ้านที่เป็นมิตร รวมทั้งการได้อยู่ใกล้ญาติพี่น้อง ทั้งนี้เพราะจะได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามโอกาส

ด้านครอบครัว ได้แก่ ลักษณะของครอบครัวของคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* เกินกว่าครึ่งหนึ่งเป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งจะมีเพียง พ่อ แม่ และลูก เท่านั้น โดยสร้างบ้านเรือนอยู่ในบริเวณเดียวกัน ทำให้มีการไปมาหาสู่กันเสมอ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวจะเกิดขึ้นได้ สมาชิกในครอบครัวจะต้องสามารถพูดคุย ปรึกษาหารือกันได้ มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน มีความผูกพันกัน การเคารพซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีความเห็นอกเห็นใจกัน ส่งผลให้ไม่ก่อให้เกิดปัญหาทั้งในระดับครอบครัว และระดับชุมชน การแบ่งบทบาทหน้าที่ชัดเจนของสมาชิกในครอบครัว โดยสอนลูกให้ยึดมั่นต่อศาสนา ใช้ชีวิตตามหลักการของศาสนาเป็นหลัก มีกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวปฏิบัติร่วมกันคือ การประกอบอาหารและรับประทานอาหารร่วมกัน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน รวมทั้งการ ไปเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยว หรือในต่างจังหวัด และการพัฒนาบริเวณบ้านเรือน และนอกจากนี้มีการไปมาหาสู่กันสม่ำเสมอ สามารถช่วยเหลือได้ในยามเดือนร้อน รวมทั้งมีความรักใคร่กลมเกลียวกัน

ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพของคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* มีอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษ และอาชีพที่พบมากอีกอาชีพคือ การรับราชการ บางส่วนประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และบางคนก็จะประกอบอาชีพค้าขาย แม่บ้าน และพนักงานบริษัท มีอาชีพที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป ตามความชอบและความถนัดของแต่ละคน มีความพอเพียงในรายได้ของครอบครัว เพราะพืชผัก ส่วนใหญ่จะปลูกไว้กินเองภายในครัวเรือน หรือถ้าซื้อก็ซื้อน้อย เพราะนาน ๆ จะซื้อมาประกอบอาหาร เพราะเปิด ไร่ ปลูก ปลา ทุกบ้านก็จะเลี้ยงไว้กินเอง รวมทั้งมีการแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งเก็บออม เพื่อใช้ในยามฉุกเฉินหรือจำเป็น เช่น เป็นค่ารักษาพยาบาล ค่าเล่าเรียนของลูกในระดับสูง ๆ ส่วนใหญ่ไม่มีหนี้สิน เนื่องจากใช้แนวทางในการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาอิสลาม และใช้ชีวิตอยู่อย่างพอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อตามกระแสนิยม

ด้านการศึกษา/ความรู้ ได้แก่ ระดับการศึกษาของคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* อยู่ในระดับปริญญาตรี เนื่องจากปัจจุบันระบบการศึกษาภายในชุมชนมิให้เลือกเรียน ทำให้คนในชุมชนได้รับความสะดวก ไม่ต้องเดินทางไกลไปศึกษาต่างพื้นที่ มีส่วนน้อยที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโท ซึ่งคนในอดีตส่วนใหญ่จะจบชั้นประถมศึกษา เนื่องจากต้องช่วยพ่อแม่ทำงานในไร่นา ทำให้ได้รับการศึกษาน้อย จึงเป็นอีกเหตุผลที่แต่ละครอบครัวพยายามสนับสนุนให้บุตรหลานของตนเองได้รับการศึกษาในระดับสูง ๆ เพื่อจะได้ใช้ความรู้ความสามารถมาพัฒนาตนเอง ภายในชุมชนมีแหล่งการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบทั้งการศึกษาในสถานศึกษา ตั้งแต่ชั้นเตรียมความพร้อม

ไปจนถึงระดับปริญญาตรี และการศึกษาตามความสนใจและต้องการ ในเรื่องของการทำเกษตร การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ส่วนภูมิปัญญาของชาวมุสลิมเป็ยมธรรม* เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ ปี พ.ศ.2549 จัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้เรื่องมุสลิมเป็ยมธรรม* ซึ่งได้พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ขึ้นมาด้วยจิตใจความรัก และการทดลองผิดลองถูกด้วยตัวเอง จนกระทั่งเปิดให้ผู้คนภายนอกเข้าไปร่วมศึกษาร่วมเรียนรู้ได้จนถึงปัจจุบัน รวมไปถึงภูมิปัญญาเรื่องวัฒนธรรม และศาสนา

ด้านประชาคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็ยมธรรม* มีค่อนข้างสูง เมื่อชุมชนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางศาสนา ได้รับความร่วมมือร่วมใจเป็นอย่างดีจากสมาชิกในชุมชน สังเกตได้จากการทำทานบริจาคหรือที่เรียกว่าชะกาต โดยมีการรวมทุนกันเป็นครั้งคราวตามบัญญัติของศาสนาอิสลาม เพื่อนำไปบริจาคให้กับผู้ยากไร้และเค็ยดร้อน ซึ่งทุกหลังคาเรือนต้องร่วมทำทานบริจาคตามความเหมาะสม มีการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง ส่วนใหญ่เป็นการประชุมของคณะกรรมการชุมชนและหัวหน้ากลุ่มบ้าน เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการแจ้งเรื่อง จากทางราชการ การประชุมตามวาระ และการติดตามความคืบหน้าของงานครั้งที่ผ่านมา เช่น การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ หรือการพัฒนาชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับโรคระบาด เช่น ไข้หวัด 2009 ซึ่งต้องประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้สมาชิกภายในชุมชนระมัดระวัง และการดูแลสุขภาพเมื่อเจ็บป่วย ซึ่งเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ ไม่ได้ปิดบังและปิดกั้นความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม ช่วยกันคิดแก้ไขปัญหา และมีการโต้แย้งกันด้วยความเป็นมิตร ทำให้สามารถสรุปผลของการประชุมในแต่ละครั้งได้ สถานที่การประชุมประชาคมในแต่ละครั้งส่วนใหญ่เป็นที่ทำการประธานชุมชน บางครั้งก็เวียนไปตามบ้านของคณะกรรมการของแต่ละคนตามโอกาส และการใช้สถานที่ของมัสยิดบ้างบางครั้ง ลักษณะของกลุ่มในชุมชน เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีความต้องการเห็นชุมชนเป็นชุมชนอยู่ดีมีสุข และมาจากชีวิตจริงของคนในชุมชน รวมทั้งจากจิตสำนึกที่ต้องการปรับเปลี่ยนการทำเกษตร จากที่เคยใช้สารเคมีมาเป็นการใช้สารชีวภาพ และความต้องการเห็นชุมชนเป็นชุมชนอยู่ดีมีสุข มีแนวทางการดำเนินงาน เป็นการทำงานที่ต่างคนต่างรับผิดชอบในส่วนที่ได้รับมอบหมาย จากการแบ่งบทบาทหน้าที่ และตามความถนัดและความสนใจของแต่ละคน โดยอาศัยการปรึกษาหารือกันบ่อย ๆ เมื่อที่เกิดปัญหา ก็ช่วยกันแก้ไข ช่วยกันหาทางออก และร่วมมือร่วมแรงใจกัน กลุ่มต่าง ๆ จึงดำเนินมาได้จนถึงทุกวันนี้ และมีการช่วยเหลือกันในยามที่เจ้าของฐานการเรียนรู้ไม่อยู่ ซึ่งจะจัดตัวแทนคอยเป็นวิทยากรบรรยายและให้ความรู้แทนเสมอ ๆ การสนับสนุนที่สำคัญ คือ การสนับสนุนขององค์กรภายในชุมชน ได้แก่ ครอบครัวและสมาชิกในชุมชน ซึ่งคอยให้กำลังใจและคำปรึกษาตลอดเวลาในการทำงาน ส่วนการสนับสนุนกลุ่มจากองค์กรภายนอกชุมชนนั้น หลังจากที่ชุมชนดำเนินงานมาแล้วระยะหนึ่ง กลุ่มของมหาวิทยาลัย และศูนย์การศึกษานอกกระบบ เข้ามาสนับสนุนในเรื่องของการจัดทำป้าย

ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับฐานการเรียนรู้ ส่วนการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นภายนอก คือ ฐานการเรียนรู้ที่ 7 ที่ทางสำนักงานเขต เข้ามาการจัดทำโรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อให้คนทั่วไปได้เข้ามาเรียนรู้

ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนในอดีต มีการพึ่งพาธรรมชาติ เช่น น้ำดื่ม น้ำใช้ อาหาร ซึ่งมีความเป็นธรรมชาติสูง เช่น น้ำในลำคลองสามารถมองเห็นตัวปลาได้ การหาอาหารของชาวชุมชน สามารถหาพืชผักได้ตามธรรมชาติทั้งในทุ่งนา และรอบ ๆ บริเวณบ้าน อีกทั้งสภาพอากาศก็เย็นสบาย สดชื่น เพราะมีต้นไม้ค่อนข้างมาก ทำให้ช่วงกลางวันไม่ร้อนจัด ซึ่งอาจจะค่อนข้างลำบากในการสัญจรไปมาบ้าง เพราะมีเส้นทางน้ำ และการเดินเท้าเท่านั้น และไฟฟ้า น้ำประปา ก็ไม่มี ชาวชุมชนก็สามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติ ส่วนลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนในปัจจุบัน มีจำนวนคนที่เพิ่มขึ้น และจำนวนต้นไม้ที่ลดลง ส่วนน้ำในลำคลองยังสามารถใช้ทำการเกษตรได้ และสังเกตได้ว่าลำคลองยังมี ผักบุ้งน้ำ มีปลา ปู กุ้ง ซึ่งชาวชุมชนสามารถจับมาประกอบอาหารได้ อีกทั้งมีการเดินทางสะดวกสบายขึ้น แนวโน้มสภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชนในอนาคต อาจจะเลวร้ายลงกว่านี้ เพราะว่ารอบ ๆ ชุมชนปัจจุบันมีนายทุนมากว้านซื้อที่ดินเพื่อทำหมู่บ้านจัดสรร และโรงงานอุตสาหกรรมบางแห่งก็ปล่อยน้ำเน่าเสียลงตามลำคลอง ทำให้ส่งผลกระทบต่อชุมชน ทำให้น้ำในช่วงหน้าแล้ง ไม่สามารถใช้งานได้ เพราะน้ำในลำคลองไม่มีการไหลเวียน เมื่อน้ำเน่าจากโรงงานอุตสาหกรรมไหลมารวมตัวกัน ทำให้น้ำเน่าเสีย ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับน้ำ เป็นอีกเรื่องที่ทำให้ชุมชนกำลังหามาตรการในการแก้ไขและป้องกัน และแนวโน้มจำนวนคนที่เพิ่มขึ้น อาจจะทำให้สภาพแวดล้อมของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เลวลง ซึ่งชาวชุมชนคาดการณ์ว่าอาจจะนำเรื่องยาเสพติดเข้ามาในชุมชน ห่วงเยาวชนในเรื่องของยาเสพติด เพราะผู้ปกครองบางส่วนที่ฐานะยากจน ไม่ค่อยให้ความสนใจกับเรื่องการศึกษา อาจจะทำให้เด็กและเยาวชนตกเป็นเหยื่อของยาเสพติดได้ง่าย

ด้านจริยธรรม/ศาสนา ได้แก่ สมาชิกในชุมชนเปี่ยมธรรม* ส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม มีการละหมาด 5 ครั้ง/วัน โดยได้รับการถ่ายทอดมาตั้งแต่เด็ก ๆ และจะมีการประกอบศาสนกิจทุกวันอย่างเคร่งครัดด้วย โดยมีมัสยิด เปรียบเสมือนศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน ชาวชุมชนยึดหลักคำสอนตามศาสนาในการดำเนินชีวิต การไม่เบียดเบียนผู้อื่น/ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น การบริจาคทานทุกปี การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้ด้อยกว่า/ญาติมิตร และเพื่อนบ้าน อีกทั้งวัยผู้ใหญ่จะค่อนข้างเคร่งครัดกับการประกอบศาสนกิจ เนื่องจากผ่านการศึกษาจาก โรงเรียนสอนศาสนา จึงทำให้เป็นผู้ที่ยึดมั่นตามหลักการของศาสนามาก ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กหรือเยาวชนในชุมชน ให้ความเคารพนับถือกัน เด็กเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ใหญ่ สามารถปรึกษาหารือกันได้ และเด็กมีความเกรงใจผู้ใหญ่ ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติภายในชุมชนมีค่อนข้างสูง

ซึ่งมาจากต้นตระกูลมาจากที่เดียวกัน และศาสนาก็มีบทบาทสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่ดึงดูดให้ ความสัมพันธ์ในเครือญาติมีความรักใคร่กลมเกลียวกัน รักกัน ไม่ทะเลาะกัน และช่วยเหลือกันเท่าที่ ทำได้

ด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี ได้แก่ ส่วนใหญ่จะรับข้อมูลข่าวสารจากทางโทรทัศน์ เพราะสามารถเห็นภาพและรับเสียงได้ ซึ่งข่าวสารทุกวันนี้ก็มีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา รวมทั้ง การอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์และโทรศัพท์ ซึ่งข่าวสารความจำเป็นต่อชีวิตมาก ถ้าไม่ข้อมูลข่าวสาร ก็ทำให้ไม่ทันสังคมภายนอก เพราะ โลกปัจจุบันนี้ เปลี่ยนแปลงเร็วมาก ชาวชุมชนดูข่าวสารทุกวัน ทั้งช่วงเช้าและเย็น เนื่องจากต้องรู้ความเคลื่อนไหวของโลก ซึ่งปัจจุบันนี้มีโรคภัยไข้เจ็บใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา เช่น โรคไข้หวัดใหม่ 2009 ข้อมูลที่ได้จากข่าว โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการเกษตร จะนำมาทดลองทำ เช่น การแยกขยะ เพื่อทำปุ๋ยหมัก ส่วนคนที่เลี้ยงสัตว์เมื่อรับความรู้จะ นำมาปรับใช้ในการป้องกันสัตว์เลี้ยง เช่น โรคไข้หวัดนกกระบาด ก็ต้องหมั่นดูแลรักษาความสะอาด บางคนนำข้อมูลมาบอกต่อให้ลูกกับหลาน หรือคนในชุมชนได้ทราบ เช่น โรคหวัดสายพันธุ์ใหม่ 2009 โรคไข้เลือดออก เป็นต้น เพื่อให้บุตรหลานได้ป้องกันตนเองจากโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งบางคนนำ ความรู้ที่ได้พัฒนาตนเองในเรื่องทักษะ และการรู้จักคิดวิเคราะห์เชื่อมโยง และนำความรู้จากข่าวไป สอนหนังสือ พัฒนาความคิดเด็กนักเรียน ซึ่งการต่อยอดหรือการพัฒนาข้อมูลข่าวสารนั้น ตามความ สนใจและความถนัดของแต่ละคน ส่วนใหญ่ใช้โทรศัพท์มือถือ ในการติดต่อสื่อสารกับคนภายนอก เช่น กลุ่มหรือคณะผู้ศึกษาคูงาน จึงต้องมีการติดต่อประสานงานกันทางโทรศัพท์ ทำให้ค่อนข้างมี ความจำเป็น หรือการติดต่อพูดคุยกัน ในหมู่เครือญาติที่ไม่ได้พักอาศัยภายในชุมชน ซึ่งมีการติดตาม ข่าวคราวอย่างต่อเนื่อง ส่วนคอมพิวเตอร์ไม่จำเป็น เพราะกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญส่วนใหญ่ใช้ คอมพิวเตอร์ไม่เป็น ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีในชุมชนมีความสำคัญอย่างมาก เพราะช่วยให้ รู้เท่าทันคนอื่น ซึ่งจะทำให้ไม่ตกเป็นเหยื่อของคนฉลาด รวมทั้งการนำความรู้ใหม่ ๆ มาเพื่อพัฒนา ชุมชน

หากวิเคราะห์ คุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชุมชน : ศึกษากรณีชุมชนเปี่ยมธรรม* เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร โดยเทียบเคียงกับแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ยกมา อ้างอิงในบทที่ 2 สามารถอภิปรายได้ดังนี้

คุณภาพสังคม ประกอบด้วยข้อมูลองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมในทัศนะของ ชาวชุมชนนั้นเป็นไปตามแนวคิดนำที่ผู้ศึกษาได้ใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้ ทางสังคม จาก UN ESCAP ยุโรป แคนาดา และนิวซีแลนด์ เอเชีย ไทยเป เกาหลี ญี่ปุ่น และประเทศ ไทย สามารถจัดกลุ่มองค์ประกอบได้ 8 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านปัจจัยสี่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย ซึ่งไม่สามารถขาดเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้ 2) ด้านครอบครัว การสร้างบ้านเรือนอยู่ใน

บริเวณเดียวกัน และมีการไปมาหาสู่กันเสมอ ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว และเครือญาติ 3) ด้านเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่จะปลูกไว้กินเองภายในครัวเรือน ทำให้ไม่ต้องจับจ่ายใช้สอยช่วยลดภาระค่าใช้จ่าย 4) ด้านการศึกษา/ความรู้ การนำความรู้ไปประกอบอาชีพและพัฒนาตนเองและชุมชน 5) ด้านประชาคม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมาจากจิตสำนึกและความต้องการเห็นชุมชนเป็นชุมชนอยู่ดีมีสุข ซึ่งชาวชุมชนจะเน้นการปฏิบัติตามหลักศาสนาที่สอนให้ใช้ชีวิตอย่างพอเพียงอย่างเคร่งครัด 6) ด้านสิ่งแวดล้อม มีการรักษาสภาพของสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนให้มีบรรยากาศที่น่าอยู่อาศัย 7) ด้านจริยธรรม/ศาสนา คนในชุมชนมีคุณธรรมและจริยธรรม จากการยึดหลักคำสอนของศาสนานำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยการรู้จักให้ผู้อื่นด้วยการบริจาคทานในทุกปีและความพอเพียงกับการใช้ชีวิต โดยการไม่เอาเปรียบผู้อื่น ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน 8) ด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี ชุมชนต้องนำความรู้ใหม่ๆ มาเพื่อพัฒนาชุมชน และต้องรู้เท่าทันกับสถานการณ์ของโลกภายนอกด้วย

หากวิเคราะห์รายละเอียดแล้ว พบว่า มีความคล้ายคลึงกับองค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้ทางสังคม จากนานาชาติประเทศที่ได้ทำการศึกษา ทั้งนี้เพราะคุณภาพสังคมของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ มาจากองค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้ ที่สะท้อนสภาวะความสุข และความเป็นอยู่ของสังคม ซึ่งในบางประเทศให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้บางตัว เช่น ประเทศแถบยุโรป ประเทศแคนาดา นิวซีแลนด์ องค์การ UN และ ESCAP ให้ความสำคัญกับเรื่อง อาหาร ที่อยู่อาศัย และเรื่องของสุขภาพ ส่วนในแถบทวีปเอเชียพบ ประเทศไทย ซึ่งให้ความสำคัญกับเรื่องสุขภาพอนามัย เป็นหนึ่งขององค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้ในการวัดคุณภาพของสังคม หรือทั้งในทวีปยุโรป ประเทศแคนาดา นิวซีแลนด์ องค์การ UN และ ESCAP ส่วนทวีปเอเชีย ได้แก่ ประเทศเกาหลี ญี่ปุ่น ไทย และองค์การในไทเป ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้ ด้านประชาคม แสดงให้เห็นว่า เป็นตัวบ่งชี้ที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะไม่ว่าจะเป็นทั้งในแถบทวีปยุโรป หรือแถบเอเชียเองต่างก็มองว่า “ประชาสังคม” มีส่วนช่วยสร้างให้สังคม ชุมชนมีความสุขได้ จากการมีส่วนร่วมของคนในสังคมนั้น ๆ

ในส่วน ความสุขของชาวชุมชน มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ เรียงชัย ดันสุชาติ (2551) ซึ่งได้ศึกษา ความสุขและความอยู่ดีมีสุขในระดับบุคคล จากงานวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ความสุข หมายถึง “การมีอาชีพมั่นคง พออยู่พอกิน ไม่มีหนี้สิน มีความสุขกายสบายใจ ครอบครัวอบอุ่นและการมีความสามัคคีในชุมชน” ส่วนความสุขของชาวชุมชนเปี่ยมธรรม* คือ คนในชุมชนมีความรัก มีความสามัคคีกัน ซึ่งคนในชุมชนจะต้องอยู่ดีกินดี มีการยอมรับซึ่งกันและกัน มีความพอใจ การไม่มีหนี้สิน ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ มีความอบอุ่นที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกในครอบครัวและสมาชิกในชุมชน การไม่ทะเลาะกัน เมื่อมีปัญหา สามารถปรึกษาหารือกัน ได้ตลอดเวลา มีผู้นำที่ดี มีวิสัยทัศน์

มีลูกเป็นคนดี ไม่เกเร ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน การได้ปฏิบัติตามหลักการของศาสนา มีสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและเป็นธรรมชาติ และความไม่จน การมีกินมีใช้ มีความพอเพียงกับการใช้ชีวิตในทุก ๆ ด้านของชีวิต เมื่อวิเคราะห์แล้วมีความคล้ายคลึงกันเพราะเป้าหมายสูงสุดของทุกสังคม คือ การมีความสุขร่วมกัน โดยเริ่มจากความสุขในระดับบุคคลแล้วขยายไปยังชุมชน และสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ ความสุขที่เกิดขึ้นอาจขึ้นอยู่กับสภาวะการณ์ในขณะนั้น เป็นแรงผลักดันให้เกิดความสุขในทัศนะของชุมชนหรือสังคมได้

บทที่ 5

สรุป และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง “คุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน : ศึกษากรณีชุมชนเป็ยมธรรม* เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาความหมายของคุณภาพสังคม ลักษณะของคุณภาพสังคมชุมชนเป็ยมธรรม* เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร
- 2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคม ในทัศนะของชุมชนเป็ยมธรรม* เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

ในการศึกษาครั้งนี้ได้เลือกวิธีการศึกษาตามแนวทางการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Study) ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการศึกษาและรวบรวมข้อมูล 4 ประการดังนี้ การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) และการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ หนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ รายงานการประชุม เอกสารประกอบการประชุม สถิติต่าง ๆ ฯลฯ และข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ต เป็นต้น การศึกษาโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ได้แก่ บุคคลที่อาศัยและตั้งถิ่นฐานถาวรในชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ/ คณะกรรมการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ในชุมชน กลุ่มแม่บ้านหรือตัวแทนสตรี และตัวแทนเยาวชนที่มีบทบาทในงานพัฒนาของชุมชน การศึกษาโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยการเข้าไปในบทบาทของลูกหลานของคนในชุมชน จากการแนะนำตัวผ่านเพื่อนร่วมชั้นเรียนซึ่งมีญาติผู้ใหญ่ภายในชุมชนเป็ยมธรรม* ทำให้เป็นเสมือนลูกหลานคนหนึ่งของคนในชุมชน และการระดมความคิดเห็น (Focus Group) โดยการจัดทำกระบวนการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informants) ทั้งหมด 18 คน ซึ่งเป็นบุคคลที่อาศัยและตั้งถิ่นฐานถาวรในชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ/ คณะกรรมการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ในชุมชน กลุ่มแม่บ้านหรือตัวแทนสตรี และตัวแทนเยาวชนที่มีบทบาทในงานพัฒนาของชุมชนที่ทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยอาศัยเทคนิคสามเส้า (Triangulation) เป็นแนวทางในการตรวจสอบ

ความน่าเชื่อถือของข้อมูลข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย การตรวจสอบข้อมูลจากความหลากหลายของบุคคล ต่างวิธีการเก็บ ต่างระยะเวลา ต่างข้อมูล และความต่างสถานที่ในการเก็บข้อมูลแล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยยึดหลักของตรรกะ ความสมเหตุสมผลเทียบเคียงแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องควบคู่ไปกับข้อมูลที่ได้จากบริบท จากการใช้สถิติเชิงพรรณนาประกอบ (Descriptive Statistics)

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาคุณภาพสังคมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน : ศึกษากรณีชุมชนเปี่ยมธรรม* เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย และมีอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป ที่สำคัญส่วนใหญ่สมรสแล้ว ส่วนระดับการศึกษาสูงสุด ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด และมีจำนวนสมาชิกในครอบครัว ระหว่าง 1-5 คนมากที่สุด มีอาชีพหลัก คือการทำการเกษตรกรรม ส่วนรายได้เฉลี่ยต่อเดือนส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 5,001-10,000 บาท เป็นกลุ่มที่มีมากที่สุด นับถือศาสนาอิสลามทั้งหมด มีระยะเวลาในการอยู่อาศัยในชุมชนระหว่าง 21-40 ปี และส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาเดิม โดยอยู่ที่ชุมชนนี้มาตั้งแต่เกิด

5.1.1 ความหมายของคุณภาพสังคม ลักษณะของคุณภาพสังคม

จากการระดมความคิดเห็น (Focus Group) กับกลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ สามารถสรุปความคิดเห็นได้ดังนี้ ความหมายของคุณภาพสังคม คือ การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต คนในชุมชนมีความรักสามัคคีกัน การมีผู้นำที่ไม่ยึดติดกับตัวเอง มีการใช้หลักเหตุผลในการปกครองสมาชิกในชุมชน รวมทั้งคนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ทำให้ชุมชนมีความสุข มีความปลอดภัยทั้งในชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้ชุมชนเป็นสังคมที่มีคุณภาพ นำอยู่น่าอาศัย

ส่วนองค์ประกอบหรือคุณลักษณะของคุณภาพสังคมของชุมชน ที่มีความจำเป็นและสำคัญต่อการสร้างให้ชุมชนเป็นสังคมที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย ระบบเครือญาติที่มีความรัก มีความสามัคคีกัน ส่งผลให้มีความผูกพัน มีสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น การมีสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ มีอากาศที่บริสุทธิ์ ส่งผลให้มีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่แข็งแรง การใช้หลักการของศาสนานำชีวิตอย่างเคร่งครัด ซึ่งมีปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต คนในชุมชนมีการศึกษาสูง ๆ ทำให้คนรู้จักการเลือกของที่มีคุณภาพ สามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปพัฒนาตนเองได้ แล้วนำความรู้ความสามารถนำไปประกอบอาชีพที่มั่นคงให้กับตนเอง การมีวัฒนธรรมในการเชื่อมคนในชุมชน

ให้มีความรัก โดยการสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นได้อย่างยาวนาน และชุมชนต้องไม่มียาเสพติด ปลอดภัย อายุมข และคนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน โดยมีจิตใจที่อยากทำงานเพื่อส่วนรวม มากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

5.1.2 ความสุขของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชน

ความสุขของชาวชุมชน คือ คนในชุมชนมีความรัก มีความสามัคคีกัน ซึ่งคนในชุมชนจะต้องอยู่ดีกินดี มีการยอมรับซึ่งกันและกัน มีความพอใจ การไม่มีหนี้สิน ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ มีความอบอุ่นที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวและสมาชิกในชุมชน การไม่ทะเลาะกัน เมื่อมีปัญหา สามารถปรึกษาหารือกันได้ตลอดเวลา มีผู้นำที่ดี มีวิสัยทัศน์ มีลูกเป็นคนดี ไม่เกเร ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน การได้ปฏิบัติตามหลักการของศาสนา มีสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและเป็นธรรมชาติ และความไม่จน การมีกินมีใช้ มีความพอเพียงกับการใช้ชีวิตในทุก ๆ ด้านของชีวิต

5.1.3 ข้อมูลองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชน

ด้านปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร การได้รับสารอาหารครบ 5 หมู่ มีความสำคัญและมีความจำเป็นมาก ต่อร่างกายของมนุษย์ ซึ่งอาหารของชาวชุมชนจะต้อง มีการปรุงอาหารถูกต้องตามหลักศาสนา คนปรุงอาหารต้องเป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามเท่านั้น อาหารนั้นจึงรับประทานได้ การประกอบอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ และอาหารที่จะนำมาทำอาหารก็มาจากการปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์รับประทานเอง ภายในครัวเรือน เพราะทำให้มั่นใจว่าพืชผักนั้นปลอดสารพิษ มีความปลอดภัยในการบริโภค และร่างกายต้องการอาหารที่มีประโยชน์ รวมทั้งชาวชุมชนให้ความสำคัญกับการ มีภูมิคุ้มกันต้านต่อโรคภัยไข้เจ็บ ไม่เจ็บป่วยง่าย การมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง จากการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ การดูแลรักษาร่างกาย และการทำความสะอาดร่างกาย ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันเกิดโรคใหม่ ๆ ขึ้น เช่น โรคไข้หวัดใหญ่ สายพันธุ์ใหม่ 2009 ทำให้ชาวชุมชนได้เตรียมการป้องกันตนเองจากโรค และโรคอื่น ๆ อย่างถูกต้องและเหมาะสม และต้องการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สะอาด มีเพื่อนบ้านที่เป็นมิตร รวมทั้งการได้อยู่ใกล้ญาติพี่น้อง ทั้งนี้เพราะจะได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามโอกาส

ด้านครอบครัว ได้แก่ ลักษณะของครอบครัวของคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* เกินกว่าครึ่งหนึ่งเป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งจะมีเพียง พ่อ แม่ และลูก เท่านั้น โดยสร้างบ้านเรือนอยู่ในบริเวณเดียวกัน ทำให้มีการไปมาหาสู่กันเสมอ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวจะเกิดขึ้นได้ สมาชิกในครอบครัวจะต้องสามารถพูดคุย ปรึกษาหารือกันได้ มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน มีความผูกพันกัน การเคารพซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีความเห็นอกเห็นใจกัน ส่งผลให้ไม่ก่อให้เกิด

ปัญหาทั้งในระดับครอบครัว และระดับชุมชน การแบ่งบทบาทหน้าที่ชัดเจนของสมาชิกในครอบครัว โดยสอนลูกให้ยึดมั่นต่อศาสนา ใช้ชีวิตตามหลักการของศาสนาเป็นหลัก มีกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวปฏิบัติร่วมกันคือ การประกอบอาหารและรับประทานอาหารร่วมกัน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน รวมทั้งการไปเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยว หรือในต่างจังหวัด และการพัฒนาบริเวณบ้านเรือน และนอกจากนี้มีการไปมาหาสู่กันสม่ำเสมอ สามารถช่วยเหลือได้ในยามเดือนร้อน รวมทั้งมีความรักใคร่กลมเกลียวกัน

ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพของคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* มีอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษ และอาชีพที่พบมากอีกอาชีพคือ การรับราชการ บางส่วนประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และบางคนก็จะประกอบอาชีพค้าขาย แม่บ้าน และพนักงานบริษัท มีอาชีพที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป ตามความชอบและความถนัดของแต่ละคน มีความพอเพียงในรายได้ของครอบครัว เพราะพืชผัก ส่วนใหญ่จะปลูกไว้กินเองภายในครัวเรือน หรือถ้าซื้อก็ซื้อน้อย เพราะนาน ๆ จะซื้อมาประกอบอาหาร เพราะเปิด ไร่ ปลูก ปลา ทุกบ้านก็จะเลี้ยงไว้กินเอง รวมทั้งมีการแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งเก็บออม เพื่อใช้ในยามฉุกเฉินหรือจำเป็น เช่น เป็นค่ารักษาพยาบาล ค่าเล่าเรียนของลูกในระดับสูง ๆ ส่วนใหญ่ไม่มีหนี้สิน เนื่องจากใช้แนวทางในการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาอิสลาม และใช้ชีวิตอยู่อย่างพอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อตามกระแสนิยม

ด้านการศึกษา/ความรู้ ได้แก่ ระดับการศึกษาของคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* อยู่ในระดับปริญญาตรี เนื่องจากปัจจุบันระบบการศึกษาภายในชุมชนมิให้เลือกเรียน ทำให้คนในชุมชนได้รับความสะดวก ไม่ต้องเดินทางไกลไปศึกษาต่างพื้นที่ มีส่วนน้อยที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโท ซึ่งคนในอดีตส่วนใหญ่จะจบชั้นประถมศึกษา เนื่องจากต้องช่วยพ่อแม่ทำงานในไร่ นา ทำให้ได้รับการศึกษาน้อย จึงเป็นอีกเหตุผลที่แต่ละครอบครัวพยายามสนับสนุนให้บุตรหลานของตนเองได้รับการศึกษาในระดับสูง ๆ เพื่อจะได้ใช้ความรู้ความสามารถมาพัฒนาตนเอง ภายในชุมชนมีแหล่งการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบทั้งการศึกษาในสถานศึกษา ตั้งแต่ชั้นเตรียมความพร้อม ไปจนถึงระดับปริญญาตรี และการศึกษาตามความสนใจและต้องการ ในเรื่องของการทำเกษตร การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ส่วนภูมิปัญญาของชาวชุมชนเปี่ยมธรรม* เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ ปี พ.ศ.2549 จัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้เรื่องชุมชนเปี่ยมธรรม* ซึ่งได้พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ขึ้นมาด้วยจิตใจความรัก และการลองผิดลองถูกด้วยตัวเอง จนกระทั่งเปิดให้ผู้คนภายนอกเข้าไปร่วมศึกษาร่วมเรียนรู้ได้จนถึงปัจจุบัน รวมไปถึงภูมิปัญญาเรื่องวัฒนธรรม และศาสนา

ด้านประชาคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเปี่ยมธรรม* มีค่อนข้างสูง เมื่อชุมชนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางศาสนา ได้รับความร่วมมือร่วมใจเป็นอย่างดีจากสมาชิกในชุมชน สังเกตได้จากการทำทานบริจาคหรือที่เรียกว่า

ชะภาค โดยมีการรวมทุนกันเป็นครั้งคราวตามบัญญัติของศาสนาอิสลาม เพื่อนำไปบริจาคให้กับผู้ยากไร้และเค็อดรื้อน ซึ่งทุกหลังคาเรือนต้องร่วมทำทานบริจาคตามความเหมาะสม มีการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง ส่วนใหญ่เป็นการประชุมของคณะกรรมการชุมชนและหัวหน้ากลุ่มบ้าน เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการแจ้งเรื่อง จากทางราชการ การประชุมตามวาระ และการติดตามความคืบหน้าของงานครั้งที่ผ่านมา เช่น การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ หรือการพัฒนาชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับโรคระบาด เช่น ไข้หวัด 2009 ซึ่งต้องประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้สมาชิกภายในชุมชนระมัดระวัง และการดูแลรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย ซึ่งเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ ไม่ได้ปิดบังและปิดกั้นความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม ช่วยกันคิดแก้ไขปัญหา และมีการโต้แย้งกันด้วยความเป็นมิตร ทำให้สามารถสรุปผลของการประชุมในแต่ละครั้งได้ สถานที่การประชุมประชามในแต่ละครั้งส่วนใหญ่เป็นที่ทำการประธานชุมชน บางครั้งก็เวียนไปตามบ้านของคณะกรรมการของแต่ละคนตามโอกาส และการใช้สถานที่ของมัสยิดบ้างบางครั้ง ลักษณะของกลุ่มในชุมชน เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีความต้องการเห็นชุมชนเป็นชุมชนอยู่ดีมีสุข และมาจากชีวิตจริงของคนในชุมชน รวมทั้งจากจิตสำนึกที่ต้องการปรับเปลี่ยนการทำเกษตร จากที่เคยใช้สารเคมีมาเป็นการใช้สารชีวภาพ และความต้องการเห็นชุมชนเป็นชุมชนอยู่ดีมีสุข มีแนวทางการดำเนินงาน เป็นการทำงานที่ต่างคนต่างรับผิดชอบในส่วนที่ได้รับมอบหมาย จากการแบ่งบทบาทหน้าที่ และตามความถนัดและความสนใจของแต่ละคน โดยอาศัยการปรึกษาหารือกันบ่อย ๆ เมื่อที่เกิดปัญหา ก็ช่วยกันแก้ไข ช่วยกันหาทางออก และร่วมมือร่วมแรงใจกัน กลุ่มต่าง ๆ จึงดำเนินมาได้จนถึงทุกวันนี้ และมีการช่วยเหลือกัน ในยามที่เจ้าของฐานการเรียนรู้ไม่อยู่ ซึ่งจะจัดตัวแทนคอยเป็นวิทยากรบรรยายและให้ความรู้แทนเสมอ ๆ การสนับสนุนที่สำคัญ คือ การสนับสนุนขององค์กรภายในชุมชน ได้แก่ ครอบครัวและสมาชิกในชุมชน ซึ่งคอยให้กำลังใจและคำปรึกษาตลอดเวลาในการทำงาน ส่วนการสนับสนุนกลุ่มจากองค์กรภายนอกชุมชนนั้น หลังจากที่ชุมชนดำเนินงานมาแล้วระยะหนึ่ง กลุ่มของมหาวิทยาลัย และศูนย์การศึกษาอกระบบ เข้ามาสนับสนุนในเรื่องของการจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับฐานการเรียนรู้ ส่วนการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นภายนอก คือ ฐานการเรียนรู้ที่ 7 ที่ทางสำนักงานเขต เข้ามาการจัดทำโรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อให้คนทั่วไปได้เข้ามาเรียนรู้

ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนในอดีต มีการทิ้งพาธรรมชาติ เช่น น้ำคั้น น้ำใช้ อาหาร ซึ่งมีความเป็นธรรมชาติสูง เช่น น้ำในลำคลองสามารถมองเห็นตัวปลาได้ การหาอาหารของชาวชุมชน สามารถหาพืชผักได้ตามธรรมชาติทั้งในทุ่งนา และรอบ ๆ บริเวณบ้าน อีกทั้งสภาพอากาศก็เย็นสบาย สดชื่น เพราะมีต้นไม้ค่อนข้างมาก ทำให้ช่วงกลางวันไม่ร้อนจัด ซึ่งอาจจะค่อนข้างลำบากในการสัญจรไปมาบ้าง เพราะมีเส้นทางน้ำ และการเดินเท้าเท่านั้น และไฟฟ้า

น้ำประปาที่ไม่มี ชาวชุมชนก็สามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติ ส่วนลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนในปัจจุบัน มีจำนวนคนที่เพิ่มขึ้น และจำนวนต้นไม้ที่ลดลง ส่วนน้ำในลำคลองยังสามารถใช้ทำการเกษตรได้ และสังเกตได้ว่าลำคลองยังมี ผักบุงน้ำ มีปลา ปู กุ้ง ซึ่งชาวชุมชนสามารถจับมาประกอบอาหารได้ อีกทั้งมีการเดินทางสะดวกสบายขึ้น แนวโน้มสภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชนในอนาคต อาจจะเลวร้ายลงกว่านี้ เพราะว่ารอบ ๆ ชุมชนปัจจุบันมีนายทุนมากว่านซื้อที่ดินเพื่อทำหมู่บ้านจัดสรร และโรงงานอุตสาหกรรมบางแห่งก็ปล่อยน้ำเน่าเสียลงตามลำคลอง ทำให้ส่งผลกระทบต่อชุมชน ทำให้น้ำในช่วงหน้าแล้ง ไม่สามารถใช้งานได้ เพราะน้ำในลำคลองไม่มีการไหลเวียน เมื่อน้ำเน่าจากโรงงานอุตสาหกรรมไหลมารวมตัวกัน ทำให้น้ำเน่าเสีย ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับน้ำ เป็นอีกเรื่องที่ทำชุมชนกำลังหามาตรการในการแก้ไขและป้องกัน และแนวโน้มจำนวนคนที่เพิ่มขึ้น อาจจะทำให้สภาพแวดล้อมของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เลวลง ซึ่งชาวชุมชนคาดการณ์ว่าอาจจะนำเรื่องยาเสพติดเข้ามาในชุมชน ห่วงเยาวชนในเรื่องของยาเสพติด เพราะผู้ปกครองบางส่วนที่ฐานะยากจนไม่ค่อยให้ความสนใจกับเรื่องการศึกษา อาจจะทำให้เด็กและเยาวชนตกเป็นเหยื่อของยาเสพติดได้ง่าย

ด้านจริยธรรม/ศาสนา ได้แก่ สมาชิกในชุมชนเปี่ยมธรรม* ส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม มีการละหมาด 5 ครั้ง/วัน โดยได้รับการถ่ายทอดมาตั้งแต่เด็ก ๆ และจะมีการประกอบศาสนกิจทุกวันอย่างเคร่งครัดด้วย โดยมีมัศยิด เปรียบเสมือนศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน ชาวชุมชนยึดหลักคำสอนตามศาสนาในการดำเนินชีวิต การไม่เบียดเบียนผู้อื่น/ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น การบริจาคทานทุกปี การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้ด้อยกว่า/ญาติมิตร และเพื่อนบ้าน อีกทั้งวัยผู้ใหญ่จะค่อนข้างเคร่งครัดกับการประกอบศาสนกิจ เนื่องจากผ่านการศึกษาจากโรงเรียนสอนศาสนา จึงทำให้เป็นผู้ที่ขีตมั่นตามหลักการของศาสนามาก ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กหรือเยาวชนในชุมชน ให้ความเคารพนับถือกัน เด็กเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ใหญ่ สามารถปรึกษาหารือกันได้ และเด็กมีความเกรงใจผู้ใหญ่ ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติภายในชุมชนมีค่อนข้างสูง ซึ่งมาจากต้นตระกูลมาจากที่เดียวกัน และศาสนาก็มีบทบาทสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่ดึงดูดให้ความสัมพันธ์ในเครือญาติมีความรักใคร่กลมเกลียวกัน รักกัน ไม่ทะเลาะกัน และช่วยเหลือกันเท่าที่ทำได้

ด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี ได้แก่ ส่วนใหญ่จะรับข้อมูลข่าวสารจากทางโทรทัศน์ เพราะสามารถเห็นภาพและรับเสียงได้ ซึ่งข่าวสารทุกวันนี้ก็มีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งการอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์และโทรศัพท์ ซึ่งข่าวสารความจำเป็นต่อชีวิตมาก ถ้าไม่ข้อมูลข่าวสารก็ทำให้ไม่ทันสังคมภายนอก เพราะโลกปัจจุบันนี้เปลี่ยนแปลงเร็วมาก ชาวชุมชนดูข่าวสารทุกวัน ทั้งช่วงเช้าและเย็น เนื่องจากต้องรู้ความเคลื่อนไหวของโลก ซึ่งปัจจุบันนี้มีโรคภัยไข้เจ็บใหม่ ๆ

เกิดขึ้นตลอดเวลา เช่น โรคไข้หวัดใหม่ 2009 ข้อมูลที่ได้จากข่าว โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการเกษตร จะนำมาทดลองทำ เช่น การแยกขยะ เพื่อทำปุ๋ยหมัก ส่วนคนที่เลี้ยงสัตว์เมื่อรับความรู้จะนำมาปรับใช้ในการป้องกันสัตว์เลี้ยง เช่น โรคไข้หวัดนกกระบาด ก็ต้องหมั่นดูแลรักษาความสะอาด บางคนนำข้อมูลมาบอกต่อให้ลูกกับหลาน หรือคนในชุมชนได้ทราบ เช่น โรคหวัดสายพันธุ์ใหม่ 2009 โรคไข้เลือดออก เป็นต้น เพื่อให้บุตรหลานได้ป้องกันตนเองจากโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งบางคนนำความรู้ที่ได้พัฒนาตนเองในเรื่องทักษะ และการรู้จักวิเคราะห์เชื่อมโยง และนำความรู้จากข่าวไปสอนหนังสือ พัฒนาความคิดเด็กนักเรียน ซึ่งการต่อ ยอดหรือการพัฒนาข้อมูลข่าวสารนั้น ตามความสนใจและความถนัดของแต่ละคน ส่วนใหญ่ใช้โทรศัพท์มือถือ ในการติดต่อสื่อสารกับคนภายนอก เช่น กลุ่มหรือคณะผู้ศึกษาฐาน จึงต้องมีการติดต่อประสานงานกันทางโทรศัพท์ ทำให้ค่อนข้างมีความจำเป็น หรือการติดต่อพูดคุยกันในหมู่เครือข่ายที่ไม่ได้พักอาศัยภายในชุมชน ซึ่งมีการติดตามข่าวคราวอย่างต่อเนื่อง ส่วนคอมพิวเตอร์ไม่จำเป็น เพราะกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญส่วนใหญ่ใช้คอมพิวเตอร์ไม่เป็นไม่เป็น ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีในชุมชนมีความสำคัญอย่างมาก เพราะต้องรู้เท่าทันคนอื่น ซึ่งจะทำให้ไม่ตกเป็นเหยื่อของคนฉลาด รวมทั้งการนำความรู้ใหม่ ๆ มาเพื่อพัฒนาชุมชน

5.1.4 แนวโน้มของคุณภาพสังคมของชุมชนในอนาคต

แนวโน้มของคุณภาพสังคมของชุมชนในอนาคต ผลจากการระดมความคิดเห็นกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า ชาวชุมชนมีความกังวลใจ และวาทภาพชุมชนในช่วงที่เลวร้ายที่สุด ดังนี้

1) สิ่งแวดล้อม เนื่องจากว่าปัจจุบันนี้สภาพรอบ ๆ ชุมชนมีโครงการของหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นมากมาย และแนวโน้มว่าโรงงานอุตสาหกรรมก็จะขยายมาใกล้ชุมชนเพิ่มมากขึ้นอีก ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อชุมชนในเรื่องของการปล่อยน้ำเสียลงในลำคลอง ถ้าหากปัญหานี้ทวีความรุนแรงมากขึ้น คนในชุมชนต้องได้รับผลกระทบมาก เพราะปัจจุบันนี้ชาวชุมชนหลายครอบครัวก็ได้รับผลกระทบกับปัญหาน้ำเน่าเสียนี้ โดยเฉพาะในช่วงหน้าแล้งตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน จนถึงเดือนพฤษภาคม น้ำในลำคลองจะน้อยและไม่มีการหมุนเวียนดังเช่นช่วงหน้าฝน ซึ่งน้ำจะไหลตลอดเวลา ทำให้ชาวชุมชนที่ทำการเกษตรซึ่งต้องอาศัยน้ำในลำคลองในการทำการเกษตร ใช้ในการเลี้ยงสัตว์ อีกทั้งเรื่อง การแข่งรถจักรยานยนต์ของวัยรุ่นในต่างพื้นที่ ซึ่งอาศัยเส้นทางในชุมชนเป็นเส้นทางหลบเลี่ยงกับการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เนื่องจากถนนในชุมชนเชื่อมทางเข้าออกสู่ถนนหลักได้ และในอนาคตอาจส่งผลทำให้เกิดมลภาวะทางเสียงและทางอากาศสำหรับชุมชนได้

2) อาหารและสุขภาพ เนื่องจากปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาจจะทำให้อาหารของชาวชุมชนลดลง เพราะสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ และจากปรากฏการณ์โลกร้อน ทำให้สภาพภูมิอากาศแปรปรวน

การเกษตรของชาวมุสลิมได้รับผลกระทบตามไปด้วย การเพาะปลูกได้ผลผลิตจำนวนลดลง อีกทั้งสัตว์น้ำที่เคยหาและจับมาประกอบอาหาร อาจจะไม่สามารถนำมาประกอบอาหารได้อีก เพราะมีสารพิษเจือปน เนื่องจากการปล่อยน้ำเน่าเสียของโรงงานอุตสาหกรรม ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชน เพราะการรับประทานอาหารที่มีสารพิษตกค้าง สมาชิกในชุมชนเจ็บป่วยเป็นโรคร้ายขึ้น เพราะร่างกายขาดภูมิคุ้มกันต้านโรคที่ดี และการอยู่กับสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเจ็บป่วยได้ง่าย

3) ยาเสพติด/สารเสพติดในชุมชน ปัญหานี้กำลังเริ่มก่อตัวในชุมชน ซึ่งเกิดจากบุคคลภายนอกที่นำเข้ามาในชุมชน และกลุ่มคนที่ตกเป็นเหยื่อคือกลุ่มเยาวชน และคนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ ซึ่งเป็นส่วนน้อยของคนในชุมชน แต่ถ้าในอนาคตกลุ่มคนกลุ่มนี้ได้ขยายเครือข่ายอาจส่งผลกระทบต่อชุมชนในเรื่องของความไม่ปลอดภัยทั้งในชีวิตและทรัพย์สิน อาจเกิดการปล้น จี้และการลักขโมยในชุมชนหรืออาจจะฆ่ากันตายในชุมชน เป็นภาพที่เลวร้ายที่สุดเท่าที่คิดไว้ เพราะโดยปกติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ได้บัญญัติไว้ในเรื่องเหล่านี้ แต่คนกลุ่มนี้คือผู้ที่มีการศึกษาน้อย โอกาสเข้าถึงการประกอบอาชีพที่มั่นคงจึงมีน้อยกว่าคนอื่นในชุมชน เมื่อมีผู้ไม่หวังดีเข้ามาเพื่อหลอกลวงจึงตกเป็นเหยื่อได้ง่าย อาจนำพาชุมชนล่มสลายได้ หากยังไม่มีมาตรการป้องกันที่เข้มงวดและเด็ดขาด

4) วัฒนธรรม ความกังวลใจในเรื่องวัฒนธรรมคือ การตั้งครุฑก่อนวัยอันสมควร เนื่องจากคนขาดจริยธรรม ศีลธรรมมากขึ้น เพราะกระแสของวัฒนธรรมที่ไหลบ่าเข้ามาทั้งวัฒนธรรมเอเชีย วัฒนธรรมตะวันตกที่มากับสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็น อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์ ซึ่งเข้ามาอย่างรวดเร็ว ทำให้เยาวชนรุ่นใหม่ของชาติไร้ศรัทธาและไม่ได้ใช้วิจารณญาณในการทบทวนคิด ๆ จึงตกเป็นเหยื่อของสิ่งชั่วเหล่านี้ได้ อีกทั้งการลอกเลียนแบบตามสมัยค่านิยมเนื่องจากเพื่อน จนกลายเป็นการสร้างค่านิยมใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการบริโภคค่านิยม ที่ต้องกินอาหารสะดวก รวดเร็ว เกิดความสบายมากที่สุด ไม่ต้องเสียเวลาในการเตรียมเครื่องปรุงหรือมีขั้นตอนในการทำที่ยุ่งยาก ดังเช่นอาหารฟาส์ฟู้ด และเป็นความโก้เก๋ เป็นคนทันสมัยเพราะกินอาหารแบบนานาชาติประเทศที่เขากินกันส่วนใหญ่ และการแต่งกายนิยม ซึ่งเป็นความกังวลใจเนื่องจากการแต่งกายเพื่อลอกเลียนแบบตามสื่อที่ได้เห็นและเป็นการแต่งกายที่ทันสมัยนิยมโดยเยาวชนไม่ได้คำนึงถึงความปลอดภัยของตนเองเป็นหลัก แต่คำนึงถึงความทันสมัย และการได้รับความนิยมจากเพศตรงข้ามแทน

5) เทคโนโลยี เนื่องจากยุคปัจจุบันเป็นยุคที่ทุกคนสามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็ว และเข้าถึงเร็วกับคนในชุมชนได้ง่าย โดยเฉพาะ โทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์ ที่สามารถเข้าถึงคนทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งหากไม่มีการถ่วงรอก่อนก็อาจทำให้เป็นโทษมากกว่าเกิดคุณประโยชน์ โดยเฉพาะในกลุ่มของเยาวชน ทั้งนี้เพราะเป็นกลุ่มที่เสี่ยงได้รับผลกระทบจากเทคโนโลยีมากที่สุด ซึ่งหากใช้

เทคโนโลยีในทางที่ผิด ๆ เช่น ใช้คอมพิวเตอร์ในการเล่นเกมส์ก็จะไม่ไปโรงเรียน เพราะติดเกมส์คอมพิวเตอร์ หรือการสนทนากับเพื่อนในอินเทอร์เน็ต ก็อาจเจอกับมิจฉาชีพหลอกลวงไปทำในทางที่ไม่ได้ ซึ่งคอมพิวเตอร์มีไว้สำหรับการพิมพ์งานและการค้นคว้าหาข้อมูลในการศึกษาเท่านั้น และการใช้โทรศัพท์มือถือของวัยรุ่นก็เป็นการใช้งานในทางที่ทำให้เกิดความฟุ่มเฟือยมากกว่าการใช้ประโยชน์ที่แท้จริง ก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายที่สิ้นเปลืองและเป็นการสร้างค่านิยมที่ไม่เหมาะสมด้วย

จากข้อมูล พบว่า ชาวชุมชนมีแนวคิดในการแก้ไขปัญหาของชุมชนของตนเอง โดย

1) คณะกรรมการชุมชนกำลังศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวโน้มปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อหามาตรการป้องกันและการแก้ไขปัญหา

2) เตรียมการเฝ้าระวังและป้องกันพื้นที่ ที่เป็นจุดเสี่ยงของชุมชน

3) ให้ความสำคัญกับครอบครัว ในการอบรม สั่งสอนบุตรหลาน

4) การใช้ชีวิตอย่างเท่าทันโลกปัจจุบันมากที่สุด

5) การใช้สารสกัดจากธรรมชาติในการทำเกษตร เช่น น้ำส้มควันไม้

6) การปลูกทุกอย่างที่กิน

ซึ่งได้พัฒนาเป็นแนวคิดภูมิคุ้มกันเกี่ยวกับการเฝ้าระวังคุณภาพสังคมได้ เมื่อวิเคราะห์พบว่า กระบวนการทำงานหรือการพัฒนาชุมชนที่ทำให้เกิดประโยชน์มากที่สุด คือ ทูมมนุษย์ สมาชิกในชุมชนทุกคนสามารถร่วมกันสร้างชุมชนของตนเองให้มีคุณภาพให้กลายเป็นชุมชนที่น่าอยู่ น่าอาศัย และมีความสุขได้

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.2.1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับด้านสาธารณสุข จะต้องเข้ามาช่วยดูแลและต้องร่วมมือกันทุกองค์กร ไม่ว่าจะเป็น ครอบครัว ผู้ปกครองที่ต้องคอยสอดส่องพฤติกรรมของบุตรหลานว่ามีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่อของยาเสพติดหรือไม่ การอบรมให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นคนดีของสังคมรวมไปจนถึงการให้การศึกษาตามความสามารถ ชุมชนควรจะมีมาตรการในการเฝ้าระวังและป้องกันพื้นที่ที่คิดว่าเป็นจุดเสี่ยงของชุมชน เช่น พื้นที่แออัด โดยอาจจะมีตำรวจบ้านในการเฝ้าระวังและเป็นการควบคุมการเข้าออกของคนภายนอก และองค์กรของรัฐ ไม่ว่าจะเป็น สำนักงานเขต สถานีตำรวจ และโรงเรียนควรมั่นตรวจเยี่ยมและประชาสัมพันธ์ให้ความรู้โทษและ

พิษภัยของยาเสพติดกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถ้าทำงานแบบเชื่อมโยงกันทั้งหมดปัญหาเรื่องยาเสพติดของชุมชนอาจจะไม่เกิดขึ้น

5.2.1.2 หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับด้านสิ่งแวดล้อม จะต้องให้ความสำคัญกับการจัดการและการหามาตรการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การใช้น้ำสกัดชีวภาพในช่วงหน้าแล้งที่เกิดปัญหา เพื่อแก้ไขปัญหานี้เฉพาะหน้า ส่วนการแก้ไขปัญหาระยะยาวอาจจะต้องเปิดเวทีประชาคม โดยการเชิญหน่วยงานทุกภาคส่วน ทั้งชาวชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม สำนักงานเขต บ้านจัดสรร มาร่วมกันจัดการและร่วมกันแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น เพราะปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชน ได้ส่งผลกระทบต่อด้านอื่น ๆ ของชุมชนด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหารการกินที่อาจจะเจ็บป่วยกับสารพิษ หรือการทำลายระบบนิเวศน์ทำให้ผลผลิตของชาวชุมชนลดลง ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชนเพราะรับประทานพืชผักที่ไม่สะอาดและไม่ปลอดภัย รวมไปถึงการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเพื่อหาทางออกรองรับกับปัญหาของนักแข่งรถมอเตอร์ไซค์ในอนาคต ซึ่งส่วนใหญ่ใช้เส้นทางของชุมชนเป็นเส้นทางในการหลบหนีการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

5.2.1.3 ครอบครัว อาจจะต้องให้ความสำคัญกับการเฝ้าระวังพฤติกรรมของบุตรหลานของตนเองมากกว่าสถาบันหรือองค์กรอื่น ทั้งนี้เพราะเป็นหน่วยย่อยเล็กที่สำคัญมาก เนื่องจากอยู่ใกล้ชิดกับเด็กและเยาวชนมากที่สุด สามารถที่จะให้การอบรม การกล่อมเกลาทักษะสังคม รวมทั้งการสอดแทรกค่านิยมอันดีงามที่เหมาะสม ตามแบบวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนให้กับเด็กและเยาวชน เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว ทางสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งครอบครัวที่เข้มแข็งและอบอุ่นจะเป็นเกราะด้านทานกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกได้อย่างดี

5.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางการวิจัย

5.2.2.1 ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพสังคมระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท ซึ่งจะช่วยให้ได้รับมุมมองของคุณภาพสังคมที่หลากหลาย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างความสุขให้กับชุมชนต่าง ๆ ในสังคมไทยได้

5.2.2.2 การศึกษาแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงของคุณภาพสังคม ทั้งนี้เพราะสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้คุณภาพของสังคมในบริบทของชุมชนต้องมีการปรับตัวเอง เพื่อให้คนในชุมชนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

5.2.2.3 การศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างคุณภาพสังคมที่พึงปรารถนาของชุมชน เพื่อเป็นการหาแนวทางในการป้องกันและการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนและสังคมไทย

บรรณานุกรม

- กรมพัฒนาชุมชน. กองพัฒนาอาสาสมัครและผู้นำท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. 2544. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ของกระทรวงมหาดไทย. วารสารพัฒนาชุมชน. ปีที่ 40 (มีนาคม) : ก7.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2550. โครงการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศึกษาเฉพาะกรณีการจัดทำดัชนีสังคม. (อัครา)
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2551. เอกสารสรุปสถานเสวนาทางออก เรื่องการกำหนดตัวแปรเพื่อการตัดสินใจด้านการพัฒนาในเขตพื้นที่เมือง ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2551 โรงแรมดุสิตธานี กรุงเทพฯ. (อัครา)
- กฤษฎา ศุภวรรณกุล. 2549 (20 สิงหาคม). ความสุขมวลรวมประชาชาติ. ผู้จัดการรายวัน : 11. จิตดี. ที่ปรึกษาชุมชนเปี่ยมธรรม. 2552 (13 กรกฎาคม 2552). การสัมภาษณ์.
- จิระประภา อัครบวร, บุญอนันต์ พันิชทรัพย์, สมบัติ กุสุมาวดี. 2545. งานวิจัยยุทธศาสตร์ชุมชนเข้มแข็งด้วยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : กรณีศึกษาตำบลบางพระ จังหวัดฉะเชิงเทรา. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- จิรวรรณ ภักดีบุตร. 2546. ผู้นำทางสาธารณประโยชน์และประชาสังคม ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม นักพัฒนาผู้นำสังคม. กรุงเทพฯ: ศูนย์สาธารณประโยชน์และประชาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เจษฎี สุขจิตติกาล. 2547. ความสุขมวลรวมประชาชาติ มุ่งสู่กระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้า.
- ใจดี. รองประธานชุมชนเปี่ยมธรรม. 2552 (13 กรกฎาคม 2552). การสัมภาษณ์.
- ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร. 2549. รัฐชาติกับ (ความไร้) ระเบียบโลกชุดใหม่ : Nation-State and the New World (Dis). กรุงเทพฯ : วิชาษา.
- ณรงค์ เส็งประชา. 2538. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ทัศนีย์ ทองสว่าง. 2549. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: โอ เอส พรินติ้ง เฮ้าส์.

- เทเวศร์ พิริยะพจนท์ และคณะ. 2552. ชุดพัฒนาสังคมตามแนวพระราชดำริ. ค้นวันที่ 4 พฤษภาคม 2552 จาก <http://www.swu.ac.th/royal/book6/b6c1t1.html>
- ธรรมบุญ เฟื่องทอง. 2549. วิวัฒนาการและโครงสร้างเกี่ยวกับสังคม. ค้นวันที่ 2 พฤษภาคม 2552 จาก <http://www.e-learning.tapee.ac.th>
- ธิดารัตน์ คิมกระโทก. 2551. กระบวนการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชน : ศึกษากรณีตำบลสมานฉันท์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นพพล กรรณิกา และคณะ. 2552. ตัวชี้วัดความสุขมวลรวมของประชาชนในประเทศไทย. ค้นวันที่ 30 เมษายน 2552 จาก <http://www.anchor.au.edu>
- นภาพรณีย์ พิพัฒน์. 2550. เปิดโลกความสุข GNH. กรุงเทพฯ : มติชน.
- นภาพรณีย์ หะวานนท์ และคณะ. 2550ก. ดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน : ความกลมกลืนระหว่างทฤษฎีฐานรากกับข้อมูลเชิงประจักษ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- นภาพรณีย์ หะวานนท์ และคณะ. 2550ข. ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- นฤมล นิราทร. 2543. การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ. กรุงเทพฯ : โครงการระหว่างประเทศว่าด้วยการขจัดปัญหาการใช้แรงงานเด็ก.
- นิตารัตน์ ศิลปเดช. 2540. ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพฯ: พิธีกรพิมพ์.
- บุญนาค ดีวกุล. 2543. ชนบทไทย : การพัฒนาสู่ประชาสังคม. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุญอนันต์ พินัยทรัพย์ และพลาพรรณ คำพรรณ. 2549. รายงานการวิจัยเรื่องโครงการศึกษาชุมชนเข้มแข็ง กระบวนการสร้างสรรค์ คีนพลังสู่ชุมชน. เอกสารวิจัยเสนอต่อคณะกรรมการส่งเสริมงานวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ประเวศ วะสี. 2552. สร้างคุณค่าความเป็นคน สร้างสุขภาพชุมชนให้เข้มแข็ง. กรุงเทพฯ: บริษัท ที่คิว พี จำกัด.
- ปรีชญานันท์ จันทร์รักษา. 2551. กระบวนการขับเคลื่อนของสังคมต่อการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญามาตรา 276 กับการสร้างวาทกรรมเรื่องสิทธิเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปึงปอนค์ รักอำนาจกิจ และ พิริยะ ผลพิรุฬห์. 2550. สุขภาพกายสบายใจของคนเมือง. ค้นวันที่ 30 เมษายน 2552 จาก <http://www.pr.mahidol.ac.th>

- ปีทมาวดี โพนกุล ชูชุกิ. 2548. ทูทางสังคัมกับการพัฒนา. ในเอกสารการสอนชุดวิชา
เศรษฐศาสตร์การพัฒนา. หน่วยที่ 14. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช สาขา
สังคมศาสตร์. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.
- ปิยะวิทย์ เทพอานวยสกุล. 2549. นโยบายสาธารณะ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี : ชุมชนเข้มแข็ง.
กรุงเทพฯ: บริษัทเปไทย พับลิชชิ่ง จำกัด.
- พัฒนา. หัวหน้ากลุ่มบ้านชุมชนเปียมธรรม. 2552 (7 กรกฎาคม 2552). การสัมภาษณ์.
มนตรีรา ตุลาคม. 2544. การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตครอบครัวและความต้องการสนับสนุนทางสังคม
ของบุคลากรมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในการปฏิบัติงานศูนย์รังสิต. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มา. อาสาสมัครผู้ดูแลเด็ก. 2552 (21 กรกฎาคม 2552). การสัมภาษณ์.
- เย็นใจ เลาหวณิช. 2523. การศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต. วารสารการศึกษาแห่งชาติ. ปีที่ 14
(สิงหาคม - กันยายน): 7-9.
- รากฐานไทย ฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนาประเทศ. 2550. ชุมชนเข้มแข็ง. คั่นวันที่ 30 เมษายน 2552
จาก <http://www.rakbankerd.com>
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2524. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน
พ.ศ. 2524. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2525. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2542. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ:
ราชบัณฑิตยสถาน.
- เริงชัย ต้นสุชาติ. 2551. ดัชนีวัดความสุขและความอยู่ดีมีสุขของประชากรอำเภอสันทราย.
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- โรงเรียนอิสลามเปียมธรรม. 2552. ข้อมูลจำนวนนักเรียน. คั่นวันที่ 20 มิถุนายน 2552 จาก
<http://www.islamlamsai.com>
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2552. ความหมายของสังคม. คั่นวันที่ 2 พฤษภาคม 2552 จาก
<http://www.th.wikipedia.org>
- วิชัย เทียนถาวร และคณะ. 2542. การศึกษาสภาวะครอบครัวที่มีลักษณะครอบครัวพึงประสงค์ของ
ประเทศไทย. วารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม. ปีที่ 22 (เดือน ค.ค.-
ธ.ค.): 26-38.
- วิทยาการ เชียงกุล. 2549. แง่คิดจากฐาน การพัฒนาเพื่อความสุขประชาชาติ. กรุงเทพฯ: เอเชีย
ดิจิตอลการพิมพ์ จำกัด.

- ศูนย์การเรียนรู้เรื่องชุมชนเปี่ยมธรรม. 2551. องค์ความรู้ของภูมิปัญญาสู่การพัฒนาท้องถิ่นลำไทร
หมู่บ้านสุขภาวะการเรียนรู้ กรณีศึกษา 9 เครือข่าย สู่การอยู่ดีมีสุข.(อัครสำเนา)
สคส. ชันติวรรณ. 2550. ฐานันดร “ความสุขมวลรวมประชาชาติ 2” คิดใหม่เกี่ยวกับ
การพัฒนา. กรุงเทพฯ: หจก.สามลดา.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2549. สังคมวิทยาองค์การ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2550. ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. พิมพ์
ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สายสุรี จุติกุล. 2523. การศึกษากับพัฒนาคุณภาพชีวิต : ช่วงชีวิตวัยเด็ก. วารสารการศึกษา
แห่งชาติ. ปีที่ 14 (เดือนพฤษภาคม) : 15-18
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2528. ชีวิตของคนไทย.
กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดเพิ่มเสริมกิจ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554). กรุงเทพฯ: สุทรไพศาล.
- สำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ. 2549. การพัฒนาดัชนีวัดความสุขของไทย. สรุปจากการ
สัมมนาเรื่อง ความสุขมวลรวมประชาชาติและเศรษฐกิจพอเพียง.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2551. คุณภาพชีวิตคนไทยในปี 2550 สถิติ : ตัวชี้วัดการขับเคลื่อนสังคม.
กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สิปปนนท์ เกตุทัต. 2540. แนวคิดการวิจัยและพัฒนาในอนาคตของประเทศไทย. จดหมายข่าว
ประชาคมวิจัย ราย 2 เดือน. ฉบับที่ 12 (มีนาคม) : 17 -18.
- สุพรรณิ ไชยอำพร. 2550. รูปแบบแหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรม เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน.
กรุงเทพฯ: สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์กรมหาชน).
- สุพรรณิ ไชยอำพร และสนิท สมัครการ. 2534. รายงานการวิจัยเรื่องคุณภาพชีวิตของคนไทย :
ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชาวเมือง และชาวชนบท. เอกสารวิจัยเสนอต่อคณะกรรมการ
ส่งเสริมงานวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เสรี พงศ์พิศ. 2548. ชุมชนเรียนรู้ อยู่เย็นเป็นสุข. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- เสรี พงศ์พิศ และคณะ. 2544. วิสาหกิจชุมชน : แผนแม่บท แนวคิด แนวทาง ตัวอย่างร่าง
พระราชบัญญัติ. กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญาไท.
- ไสว บุญมา. 2550 (5 มกราคม). ดัชนีชี้วัดความสุขกับความอยู่รอด. กรุงเทพฯธุรกิจ : 10
- หวาน. อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนเปี่ยมธรรม. 2552 (21 กรกฎาคม 2552). การสัมภาษณ์.

- องค์การสหประชาชาติ. 2547. รายงานผลตามเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ ของประเทศไทย พ.ศ. 2547. กรุงเทพฯ: องค์การสหประชาชาติ.
- อำนาจ สันเทพ. 2532. การศึกษาความต้องการคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับตำบล ในสาธารณสุขเขต 5. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Bourdieu, Pierre, Coleman, Jame S. 2009. **Social Capital** . Retrieved May 5, 2009 from <http://www.en.wikipedia.org>.
- Campbell, A., Converse, D. E., & Rodgers, W. 1976. **The Quality of American Life : Perspectives, Educations, and Satisfactions**. New York: Russell Sage.
- Chao-Yin, Lin. 2008. **The Conceptual Issues of Social Quality**. Taipei: National Taipei University.
- Gough, Nancy R. 2004. **Focus Issue - The Dynamics of Gene Expression**. New York: McGraw-Hill.
- House, J. S. 1981. **Work Stress and Social Support**. London: Addisonwesley.
- Kahn, R. L. 1979. **Aging form Birth to Death : Interdisciplnary Perspective**. Aging and social support. In M. M. Riley (ED.), Cororado: Westveiw Press.
- Max, Yun-Tung Wang. 2008. **Social Quality Indicators from Taiwan Perspective**. Taiwan: Department of Social Work Nation Taiwan University.
- Ogawa, Tetsuo. 2008. **Social Quality and its Potential Role for Public Policy Making in Asia and the Pacific**. Japan: UN Expert for the Millennium Development Goals.
- UNESCO. 1993. **Quality of Life Improvement Programs**. Bangkok: UNESCO Regional Office.
- Weiss, R. 1981. **Doing unto others** . The provision of social relationship. In .Zick (ED.), Englewood cliffs: N. J. Prentice Hall.
- Wilson, W. 1967. Correlates of avowed happiness. **Psychological Bulletin**. 67 (October): 294-306.
- Yeun-wen, Ku. 2008. **Beyond East Asian Welfare Regime : Constructing Social Quality Indicator in Asia**. Taiwan: Department of Social Work Nation Taiwan University.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แนวทางการสัมภาษณ์เจาะลึก

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

- เพศ
- อาชีพหลัก
- อายุ
- รายได้ต่อเดือน
- สถานภาพสมรส
- ศาสนา
- ระดับการศึกษาสูงสุด
- ระยะเวลาในการอยู่อาศัยในชุมชน
- จำนวนสมาชิกในครอบครัว
- ภูมิลำเนาเดิม

ตอนที่ 2 ข้อมูลการให้ความหมายของคุณภาพสังคม ลักษณะของคุณภาพสังคม

- ความหมายของคุณภาพสังคม
- ลักษณะของคุณภาพสังคมที่ชุมชนต้องการ
- ความสุขในทัศนะของชาวชุมชน

ตอนที่ 3 ข้อมูลองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชน

3.1 ด้านปัจจัยสี่

- อาหาร การได้รับสารอาหารครบ 5 หมู่
- สุขภาพอนามัย
- ลักษณะที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน

3.2 ด้านครอบครัว

- ลักษณะของครอบครัวในชุมชน
- ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว
- บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว
- กิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ของครอบครัว
- ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ

3.3 ด้านเศรษฐกิจ

- ลักษณะอาชีพของคนชุมชน
- ความพอเพียงของรายได้ในครอบครัว
- การออมของครอบครัว
- การมีหนี้สินของคนในชุมชน

3.4 ด้านการศึกษา/ความรู้

- ระดับการศึกษาของคนในชุมชน
- ความพอเพียงของสถานศึกษาในชุมชน
- ภูมิปัญญาของท้องถิ่น

3.5 ด้านประชาคม

- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- ความถี่การประชุมประชาคม
- เนื้อหาในการประชุมประชาคมของชุมชน
- การแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมประชาคม
- สถานที่การประชุมประชาคมในแต่ละครั้ง
- ลักษณะของกลุ่มในชุมชน
- แนวทางการดำเนินงานหรือกระบวนการทำงานของกลุ่ม
- การสนับสนุนกลุ่มทั้งจากองค์กรภายนอกและภายในชุมชน

3.6 ด้านสิ่งแวดล้อม

- ลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนในอดีต
- ลักษณะของสภาพแวดล้อมของชุมชนในปัจจุบัน
- แนวโน้มสภาพแวดล้อมของชุมชนในอนาคต

3.7 ด้านจริยธรรม/ ศาสนา

- ความถี่ของการประกอบศาสนกิจของสมาชิกในชุมชน
- ความพอเพียงของศาสนสถานภายในชุมชน
- พฤติกรรมด้านจริยธรรมของคนในชุมชน
- ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กหรือเยาวชนในชุมชน

3.8 ด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี

- ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร
- ความถี่ของการรับข้อมูลข่าวสาร
- การต่อยอดหรือพัฒนาข้อมูลข่าวสารที่รับไปใช้ต่อในชีวิตประจำวัน
- ความถี่การใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน เช่น โทรศัพท์มือถือ

คอมพิวเตอร์ ฯลฯ

- ความสำคัญของข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีในชุมชน

ภาคผนวก ข รายละเอียดของข้อมูล
ตาราง ข 1 แสดงข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

ชื่อ	เพศ	อายุ (ปี)	สถาน ภาพ	ระดับ การศึกษา	จำนวน สมาชิกใน ครอบครัว (คน)	อาชีพหลัก	รายได้		ระยะเวลา	
							ต่อ เดือน (บาท)	คาสนา	ในการอยู่ อาศัยใน ชุมชน (ปี)	ภูมิลำเนา เดิม
พัฒนา	ชาย	62	สมรส	ปริญญาตรี	5	เกษตรกร	40,000	อิสลาม	62	-
อยู่สุข	ชาย	66	สมรส	ป.4	7	เกษตรกร	40,000	อิสลาม	66	-
เมือง	ชาย	35	สมรส	ปริญญาโท	5	รับราชการ	12,000	อิสลาม	35	-
แสนดี	หญิง	50	สมรส	ปริญญาตรี	5	แม่บ้าน	17,000	อิสลาม	26	ลำไ้กชี
ใจดี	ชาย	64	สมรส	ม.6	11	เกษตรกร	10,000	อิสลาม	64	-
ใหม่	ชาย	21	โสด	ปริญญาตรี	5	นักศึกษา	5,000	อิสลาม	21	-
ฝน	ชาย	30	โสด	ม.6	3	เกษตรกร	10,000	อิสลาม	30	-
มอง	ชาย	49	สมรส	ม.6	6	พนักงานบริษัท	25,000	อิสลาม	49	-
เปรี้ยว	หญิง	57	สมรส	ป.2	6	เกษตรกร	5,000	อิสลาม	57	-
นวด	หญิง	75	สมรส	ป.4	7	แม่บ้าน	-	อิสลาม	75	-

ตาราง ข 1 (ต่อ)

ชื่อ	เพศ	อายุ (ปี)	สถาน ภาพ สมรส	ระดับ การศึกษา สูงสุด	จำนวน สมาชิกใน ครอบครัว (คน)	อาชีพหลัก	รายได้ ต่อ เดือน (บาท)	ระยะเวลา ในการอยู่ อาศัยใน ชุมชน (ปี)	ภูมิตำนา เดิม
อ้อม	หญิง	57	สมรส	ป.4	6	แม่บ้าน	7,000	57	-
หนู	หญิง	62	สมรส	ม.3	10	แม่บ้าน	8,500	41	จ.จันทบุรี
จิตดี	ชาย	62	สมรส	ปริญญาตรี	4	เกษตรกรรม	30,000	62	-
แจ่มใส	หญิง	50	สมรส	ป.6	4	ค้าขาย	15,000	32	เจียงดับ
หวาน	หญิง	40	สมรส	ปริญญาตรี	6	รับจ้าง	3,000	12	บึงกุ่ม
เหล่า	หญิง	49	สมรส	ม.3	5	รับจ้าง	3,500	49	-
มา	หญิง	26	สมรส	ปริญญาตรี	4	รับจ้าง	12,000	26	-
แอน	หญิง	40	สมรส	ป.6	7	ค้าขาย	25,000	20	ลำไต่ยั้ง

ตาราง ข 2 แสดงความหมายของคุณภาพสังคม ลักษณะของคุณภาพสังคม และความสูงของชุมชน ในทัศนะของชาวชุมชน

ชื่อ	ความหมายของคุณภาพสังคม	ลักษณะของคุณภาพสังคม	ความสูง
พัฒนา	- การเป็นสังคมที่มีคุณภาพ - การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต - ชุมชนมีความสงบสุข	- มีระบบเศรษฐกิจที่มีความรัก และสามัคคีกัน - คนมีการศึกษาสูง ๆ - การมีสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ - ชุมชนต้องไม่มียาเสพติด	- ความพอใจ ประกอบด้วย การไม่มี หนี้สิน การไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ - ความอบอุ่นภายในครอบครัวและชุมชน - การไม่ทะเลาะกัน - มีการปรึกษาหารือกันตลอดเวลา - ความพอใจ ประกอบด้วย การไม่มี หนี้สิน การไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ
อยู่สุข	- มีความรักสามัคคีกัน - การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต	- การมีสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ - ชุมชนต้องไม่มียาเสพติด	- คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคีกัน - การยอมรับซึ่งกันและกัน
เมือง	- มีผู้นำของแต่ละองค์กรของชุมชนที่ใช้ หลักเหตุผล - มีผู้นำไม่ยึดติดกับตัวเอง	- คนในชุมชนมีการศึกษา สามารถพัฒนาตนเองและ ชุมชนได้ - การมีอาชีพที่มั่นคง	- คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคีกัน - การยอมรับซึ่งกันและกัน
แสนดี	- มีผู้นำไม่ยึดติดกับตัวเอง	- คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน	- คนในชุมชนอยู่ดีกินดี
ใจดี	- การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต - การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของ ชุมชน	- การมีปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต - มีสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและเป็นธรรมชาติ - การมีครอบครัวและญาติพี่น้องที่รักใคร่กลมเกลียวกัน	- คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคีกัน - การยอมรับซึ่งกันและกัน - คนในชุมชนอยู่ดีกินดี

ตาราง ข 2 (ต่อ)

ชื่อ	ความหมายของคุณภาพสังคม	ลักษณะของคุณภาพสังคม	ความสูง
ใหม่	- มีความรักสามัคคีกัน - การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต	- มีระบบเครือข่ายที่มีความรักใคร่กลมเกลียวกันและสามัคคีกัน - ชุมชนมีสิ่งแสงสว่างที่ปลอดภัยและเป็นธรรมชาติ	- ความพอเพียงกับการใช้ชีวิต - ความพอเพียง โดยการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง
ฝน	- การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต		
มอง	- มีผู้นำของแต่ละองค์การของชุมชนที่ใช้หลักเหตุผล - มีผู้นำไม่ยึดติดกับตัวเอง	- มีระบบเครือข่ายที่มีความรักใคร่กลมเกลียวกันและสามัคคีกัน - ชุมชนมีสิ่งแสงสว่างที่ปลอดภัยและเป็นธรรมชาติ	- คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคีกัน - การยอมรับซึ่งกันและกัน
เปรี้ยว	- มีความรักสามัคคีกัน	- การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต	- คนในชุมชนอยู่ดีกินดี
นวล	- การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต - การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน	- มีระบบเครือข่ายที่มีความรักใคร่กลมเกลียวกันและสามัคคีกัน - การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต	- คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคีกัน - การยอมรับซึ่งกันและกัน
อ้อม	- การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต	- ชุมชนมีสิ่งแสงสว่างที่ปลอดภัยและเป็นธรรมชาติ	- คนในชุมชนอยู่ดีกินดี
หนู	- การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต	- การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต	- ถูกไม่เกรงใจเรียน - คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคีกัน

ตาราง ข 2 (ต่อ)

ชื่อ	ความหมายของคุณภาพสังคม	ลักษณะของคุณภาพสังคม	ความสูง
จิตดี	- การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต - มีความปลอดภัยในชุมชน	- การมีปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต - การมีวัฒนธรรมในการเชื่อมคนในชุมชนให้มีความรัก ความสามัคคีกัน - การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต - มีระบบเศรษฐกิจที่มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน - ชุมชนมีสิ่งแวดลอมที่ปลอดภัยและเป็นธรรมชาติ - คนในชุมชนต้องไม่เบียดเบียนกัน - มีระบบเศรษฐกิจที่มีความรักใคร่กลมเกลียวกันและสามัคคีกัน	- มีผู้นำของแต่ละองค์กรของชุมชนที่ใช้หลักเหตุผล มีประสิทธิภาพ มีความยุติธรรม - มีผู้นำไม่ยึดติดกับตัวเอง มีความเสียสละ - การได้ปฏิบัติตามหลักการของศาสนา - มีลูกไม่เกรง ตั้งใจเรียน - การได้ปฏิบัติตามหลักการของศาสนา - ความอบอุ่นร่างกายในครอบครัวและชุมชน - มีสิ่งแวดลอมที่ปลอดภัยและเป็นธรรมชาติ
เหล่า	- มีความรักสามัคคีกัน	- คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน	- การไม่เจ็บ ไม่ป่วย
มา	- การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต - การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน	- มีระบบเศรษฐกิจที่มีความรักใคร่กลมเกลียวกันและสามัคคีกัน - ชุมชนมีสิ่งแวดลอมที่ปลอดภัยและเป็นธรรมชาติ	- ความไม่จน การมีกินมีใช้ ไม่มีหนี้สิน - ชุมชนมีสิ่งแวดลอมที่ปลอดภัยและเป็นธรรมชาติ
แอน	- การใช้หลักการของศาสนานำชีวิต	- การรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง	- การได้ปฏิบัติตามหลักการของศาสนา

ตาราง ข 3 แสดงข้อมูลองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้คุณภาพสังคมในทัศนะของชาวชุมชน

ด้านปัจจัยสี่	
ชื่อ	ลักษณะที่อยู่อาศัย
อาหาร	สภาพอนามัย
พัฒนา	- ร่างกายต้องการอาหารที่มีประโยชน์
อยู่สุข	- การมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง
โภชนาการ	- ไม่เจ็บป่วยง่าย มีภูมิต้านทานต่อโรคภัยไข้เจ็บ
เมือง	- ร่างการสมบูรณ์แข็งแรง
แสนดี	- มีการปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ไว้รับประทานเอง
	- ต้องมีการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ
	เพื่อความปลอดภัย
ใจดี	- การรับประทานอาหารที่ปลอดภัย
	- การมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง
	สะอาด
ใหม่	- มีการปรุงอาหารถูกตามหลักศาสนา
ฝน	- ไม่เจ็บป่วยง่าย มีภูมิต้านทานต่อโรคภัยไข้เจ็บ
	- ไม่เจ็บป่วยง่าย มีภูมิต้านทานต่อโรคภัยไข้เจ็บ
	สะอาด
มอง	- มีการปรุงอาหารถูกตามหลักศาสนา
	- ไม่เจ็บป่วยง่าย
เปรี้ยว	- การดูแลรักษาร่างกาย และการทำความสะอาดร่างกาย
	- การได้อยู่ใกล้กันกับญาติพี่น้อง

- อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สะอาด
 - บ้านเรือนมีความสะอาด ไม่กรุงรัง
 - มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
 - บ้านเรือนมีความมั่นคง
 - อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สะอาด
 - มีบริเวณบ้านที่เหมาะสม สะอาด
 - มีเพื่อนบ้านที่เป็นมิตร และอยู่ใกล้ญาติพี่น้อง
 - บ้านเรือนมีความมั่นคง

ตาราง ข 3 (ต่อ)

ด้านปัจจัยสี่		
ชื่อ	อาหาร การได้รับสารอาหารครบ 5 หมู่	ลักษณะที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน
นวล	- การประกอบอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ - ไม่เจ็บป่วยง่าย มีภูมิคุ้มกันทานต่อโรคภัยไข้เจ็บ	- บ้านเรือนมีความสะอาด ไม่รกรุงรัง
อ้อม	- มีการปรุงอาหารถูกตามหลักศาสนา	- บ้านเรือนมีความมั่นคง
หนู	- มีการปรุงอาหารถูกตามหลักศาสนา	- การได้อยู่ใกล้กันกับญาติพี่น้อง
จิตติ	- การรับประทานอาหารที่ปลอดภัย	- อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สะอาด
สะอาด		
แถมใส	- มีการปรุงอาหารถูกตามหลักศาสนา	- มีบริเวณบ้านที่เหมาะสม สะอาด
หวาน	- การรับประทานอาหารที่ปลอดภัย	- มีเพื่อนบ้านที่เป็นมิตร และอยู่ใกล้ญาติพี่น้อง
สะอาด		
เหลา	- มีการปรุงอาหารถูกตามหลักศาสนา	- บ้านเรือนมีความมั่นคง
มา	- มีการปรุงอาหารถูกตามหลักศาสนา	- อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สะอาด
แอน	- การประกอบอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ	- อยู่ใกล้ญาติญาติพี่น้อง

ตาราง ข 3 (ต่อ)

ด้านครอบครัว					
ชื่อ	ลักษณะของครอบครัว	ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก	บทบาทหน้าที่	กิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์	ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ
พัฒนา	- ครอบครัวเดี่ยว	- มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน	- แบ่งหน้าที่ชัดเจน	- ประกอบอาหารและรับประทานอาหาร	- สามารถช่วยเหลือได้ในยามเดือนร้อน
อยู่สุข	- ครอบครัวขยาย	- เคารพซึ่งกันและกัน	- แบ่งหน้าที่ชัดเจน	- การพัฒนาบริเวณบ้าน	- มีการไปมาหาสู่กันสม่ำเสมอ
เมือง	- ครอบครัวเดี่ยว	- สามารถพูดคุยปรึกษาหารือ	- ไม่ได้แบ่งหน้าที่	- การรับประทานอาหาร	- มีการไปมาหาสู่กันสม่ำเสมอ
แสนดี	- ครอบครัวเดี่ยว	- สามารถพูดคุยปรึกษาหารือ	- แบ่งหน้าที่ชัดเจน	- การรับประทานอาหาร	- สามารถช่วยเหลือได้ในยามเดือนร้อน
ใจดี	- ครอบครัวขยาย	- มีความรัก ความผูกพันกัน	- ไม่ได้แบ่งหน้าที่	- การไปเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน	- มีการไปมาหาสู่กันสม่ำเสมอ
ใหม่	- ครอบครัวเดี่ยว	- สามารถพูดคุยปรึกษาหารือกันได้	- แบ่งหน้าที่ชัดเจน	- การรับประทานอาหาร	- มีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่กันแบ่งปันกันและกัน
ฝน	- ครอบครัวเดี่ยว	- มีความรัก ความผูกพันกัน	- ไม่ได้แบ่งหน้าที่	- การรับประทานอาหาร	- มีการไปมาหาสู่กันสม่ำเสมอ
มอง	- ครอบครัวเดี่ยว	- มีความรัก ความผูกพันกัน	- ไม่ได้แบ่งหน้าที่	- การรับประทานอาหาร	- มีการไปมาหาสู่กันสม่ำเสมอ
เบ๊ริ้ว	- ครอบครัวเดี่ยว	- สามารถพูดคุยปรึกษาหารือ	- ไม่ได้แบ่งหน้าที่	- การรับประทานอาหาร	- มีการไปมาหาสู่กันสม่ำเสมอ

ด้านครอบครัว

ชื่อ	ลักษณะของ	ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก	บทบาทหน้าที่	กิจกรรมที่เชื่อมความสัมพันธ์	ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ
	ครอบครัวเดี่ยว				
นวล	- ครอบครัวเดี่ยว	- มีความเห็นอกเห็นใจกัน	- แบ่งหน้าที่ชัดเจน	- การรับประทานอาหาร	- มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน
อ้อม	- ครอบครัวเดี่ยว	- เคารพซึ่งกันและกัน	- แบ่งหน้าที่ชัดเจน	- การรับประทานอาหาร	- สามารถช่วยเหลือได้ในยาม เดือนร้อน
หนู	- ครอบครัวขยาย	- สามารถพูดคุย ปรึกษาหารือ	- ไม่ได้แบ่งหน้าที่	- การไปเที่ยวต่างจังหวัด	- มีความรักกัน ช่วยเหลือกัน
จิตติ	- ครอบครัวเดี่ยว	- สามารถพูดคุย ปรึกษาหารือ	- แบ่งหน้าที่ชัดเจน	- การรับประทานอาหาร	- ช่วยเหลือได้ในยามเดือนร้อน
แจ่มใส	- ครอบครัวเดี่ยว	- มีความรัก ความผูกพันกัน	- แบ่งหน้าที่ชัดเจน	- การรับประทานอาหาร	- มีการไปมาหาสู่กันสม่ำเสมอ
หวาน	- ครอบครัวเดี่ยว	- มีความรัก ความผูกพันกัน	- แบ่งหน้าที่ชัดเจน	- การรับประทานอาหาร	- สามารถพูดคุย ปรึกษาหารือ
เหล่า	- ครอบครัวเดี่ยว	- มีความรัก ความผูกพันกัน	- แบ่งหน้าที่ชัดเจน	- การรับประทานอาหาร	- ช่วยเหลือได้ในยามเดือนร้อน
มา	- ครอบครัวเดี่ยว	- มีความรัก ความผูกพันกัน	- ไม่ได้แบ่งหน้าที่	- การรับประทานอาหาร	- สามารถพูดคุย ปรึกษาหารือ
แอน	- ครอบครัวเดี่ยว	- สามารถพูดคุย ปรึกษาหารือ	- แบ่งหน้าที่ชัดเจน	- การรับประทานอาหาร	- มีการไปมาหาสู่กันสม่ำเสมอ

ตาราง ข 3 (ต่อ)

ชื่อ	ด้านเศรษฐกิจ			
	ลักษณะอาชีพ	ความพอเพียงของรายได้	การออมของครอบครัว	การมีหนี้สินของคนในชุมชน
พัฒนา	- เกษตรกรรม	- พอเพียงของรายได้	- แบ่งรายได้ส่วนหนึ่งเก็บ สำหรับใช้ในยามฉุกเฉิน	- ไม่มีหนี้สิน
อยู่สุข	- เกษตรกรรม	- พอเพียงของรายได้	- มีเหลือเก็บ	- ไม่มีหนี้สิน
เมือง	- รับราชการ	- พอเพียงของรายได้	- แบ่งรายได้ส่วนหนึ่งเก็บ	- เป็นหนี้ (บัตรเครดิต)
แดนดี	- แม่บ้าน	- พอเพียงของรายได้	- แบ่งรายได้ส่วนหนึ่งเก็บ	- ไม่มีหนี้สิน
ใจดี	- รับราชการ	- พอเพียงของรายได้	- ไม่มีเหลือเก็บ	- ไม่มีหนี้สิน
ใหม่	- นักศึกษา	- พอเพียงของรายได้	- ไม่มีเหลือเก็บ	- ไม่มีหนี้สิน
ฝน	- พนักงานบริษัท	- พอเพียงของรายได้	- แบ่งรายได้ส่วนหนึ่งเก็บ	- ไม่มีหนี้สิน
มอง	- พนักงานบริษัท	- พอเพียงของรายได้	- แบ่งรายได้ส่วนหนึ่งเก็บ สำหรับใช้ในยามฉุกเฉิน	- ไม่มีหนี้สิน
เปรี้ยว	- แม่บ้าน	- ไม่ค่อยพอเพียงกับรายได้	- ไม่มีเหลือเก็บ	- เป็นหนี้ (ญาติพี่น้อง)

ชื่อ	ด้านเศรษฐกิจ			
	ลักษณะอาชีพ	ความพอเพียงของรายได้	การออมของครอบครัว	การมีหนี้สินของคนในชุมชน
นวล	- แม่บ้าน	- พอเพียงของรายได้	- แบ่งรายได้ส่วนหนึ่งเก็บออม	- ไม่มีหนี้สิน
อ้อม	- เกษตรกรรม	- พอเพียงของรายได้	- มีเหลือเก็บบ้างบางครั้ง	- เป็นหนี้ (กองทุนหมู่บ้าน)
หนู	- เกษตรกรรม	- ไม่ค่อยพอเพียงกับรายได้	- ไม่มีเหลือเก็บ	- ไม่มีหนี้สิน
จิตติ	- นักศึกษา	- พอเพียงของรายได้	- แบ่งรายได้ส่วนหนึ่งเก็บ สำหรับใช้ในยามฉุกเฉิน	- ไม่มีหนี้สิน
แจ่มใส	- ค้าขาย	- พอเพียงของรายได้	- มีเหลือเก็บบ้างบางครั้ง	- ไม่มีหนี้สิน
หวาน	- รับจ้าง	- ไม่ค่อยพอเพียงกับรายได้	- ไม่มีเหลือเก็บ	- ไม่มีหนี้สิน
เหลา	- รับจ้าง	- ไม่ค่อยพอเพียงกับรายได้	- ไม่มีเหลือเก็บ	- เป็นหนี้ (กองทุนหมู่บ้าน)
มา	- รับจ้าง	- ไม่ค่อยพอเพียง เพราะเงินเดือนออกไม่ตรงตามเดือนทำงาน	- ไม่มีเหลือเก็บ	- เป็นหนี้ (พ่อกับแม่)
แอน	- ค้าขาย	- พอเพียงของรายได้	- มีเหลือเก็บ	- ไม่มีหนี้สิน

ด้านการศึกษา/ความรู้			
ชื่อ	ระดับการศึกษาของคนในชุมชน	ความพอเพียงของสถานศึกษา	ภูมิปัญญาท้องถิ่น
พัฒนา	- ปริญญาตรี	- พอเพียง เพราะมีตั้งแต่ระดับเด็กเล็ก จนถึงระดับปริญญาตรี	- การทำเกษตรแบบผสมผสาน ไม่ใช่สารเคมี
อยู่สุข	- ปริญญาตรี	- พอเพียง เพราะมีสถานศึกษาให้เลือก เรียนที่หลากหลาย	- การเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ เช่น หงส์ดำ หงส์ขาว เป็ดแมนดาริน
เมือง	- ปริญญาโท	- ไม่พอเพียง อยากให้เพิ่มโรงเรียน สถานศึกษาในชุมชน	- การเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ เช่น หงส์ดำ หงส์ขาว เป็ดแมนดาริน
แสนดี	- ปริญญาตรี	- พอเพียง เพราะมีให้เลือกเรียนทั้ง การศึกษาในระบบและการศึกษาตาม อรรถาศัย	- การทำเกษตรแบบผสมผสาน
ใจดี	- มัธยมศึกษาตอนปลาย	- พอเพียง	- การทำน้ำส้มควันไม้
ใหม่	- มัธยมศึกษาตอนปลาย	- ไม่พอเพียง	- การทำเกษตรแบบผสมผสาน
ฝัน	- ปริญญาตรี	- พอเพียง เพราะมีให้เลือกเรียนได้ทุก ระดับ	- การผลิตไบโอดีเซลจากน้ำมันที่ใช้แล้ว
มอง	- มัธยมศึกษาตอนปลาย	- พอเพียง	- การทำเกษตรแบบผสมผสาน
เปรี้ยว	- มัธยมศึกษาตอนปลาย	- พอเพียง	- การทำเกษตรแบบผสมผสาน

ตาราง ข 3 (ต่อ)

ชื่อ	ด้านการศึกษา/ความรู้		
	ระดับการศึกษาของคนในชุมชน	ความพร้อมเพียงของสถานศึกษา	ภูมิปัญญาท้องถิ่น
นวล	- ปริญญาตรี	- พอเพียง เพราะมีทั้งการศึกษาริวิจิดและการศึกษาในโรงเรียน	- การเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ เช่น หงส์ดำ หงส์ขาว เป็ดแมนดาริน
อ้อม	- ปริญญาตรี	- พอเพียง เพราะมีให้เลือกเรียนได้ทุกระดับการศึกษา	- การทำเกษตรแบบผสมผสาน
หนู	- มัธยมศึกษาตอนปลาย	- พอเพียง	- การทำน้ำส้มควันไม้
จิตติ	- มัธยมศึกษาตอนปลาย	- พอเพียง เพราะมีให้เลือกเรียนทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย	- การทำเกษตรแบบผสมผสาน
แจ่มใส	- ปริญญาตรี	- พอเพียง	- การผลิตไบโอดีเซล จากน้ำมันที่ใช้แล้ว
หวาน	- มัธยมศึกษาตอนปลาย	- พอเพียง	- การทำเกษตรแบบผสมผสาน
เหล่า	- ปริญญาตรี	- พอเพียง เพราะมีสถานศึกษาให้เลือกเรียนที่หลากหลาย	- การผลิตไบโอดีเซล จากน้ำมันที่ใช้แล้ว
มา	- ปริญญาตรี	- พอเพียง	- การผลิตไบโอดีเซล จากน้ำมันที่ใช้แล้ว
แอน	- ปริญญาตรี	- พอเพียง	- การเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ เช่น หงส์ดำ หงส์ขาว

ตาราง ข 3 (ต่อ)

ด้านประชาคม								
ชื่อ	การมีส่วนร่วม	ความถี่ของ	เนื้อหาในการ	การแสดง	สถานที่การ	ลักษณะของกลุ่ม	แนวทางการ	การสนับสนุน
	ร่วม	การเข้า	ประชุม	ความคิดเห็น	ประชุม		ดำเนินงาน	กลุ่ม
	ประชุม							
ใจดี	- เข้าร่วม ทุกครั้ง	- 1 ครั้ง/ เดือน	- การติดตาม ความคืบหน้า ของงานครั้งที่ ผ่านมา	- แสดงความ คิดเห็นของ ตนเองได้อย่าง เต็มที่	- มีสวิต	- เป็นกลุ่มตาม ธรรมชาติ	- ตามความ นัดแต่ละ ความสนใจ ของแต่ละคน	- ครอบครั้ว - กศน. - มหาวิทยาลัย
ใหม่	- เข้าร่วม ทุกครั้ง	ไม่ทราบ	- ไม่ทราบ	- ไม่ทราบ	- ที่ทำการ ประชาชนชุมชน	- เป็นกลุ่มตามอาชีพ/ ความสนใจ	- ตามความ นัดแต่ละ ความสนใจ	- ครอบครั้ว - กศน.
ฝน	- ไม่ได้เข้า	ไม่ทราบ	- ไม่ทราบ	- ไม่ทราบ	- ที่ทำการ ประชาชนชุมชน	- เป็นกลุ่มตาม ธรรมชาติ	- ไม่ทราบ ของแต่ละคน	- ครอบครั้ว
มอญ	- เข้าร่วม ทุกครั้ง	- 1 ครั้ง/ เดือน	- เรื่องศูนย์การ เรียนรู้ชุมชนฯ	- ช่วยกัน แก้ไขปัญหา	- บ้าน คณะกรรมการ	- เป็นกลุ่มตาม ธรรมชาติ	- แบ่งบทบาท หน้าที่กัน	- ครอบครั้ว - กศน.

ตาราง ข 3 (ต่อ)

		ด้านประชาคม						
ชื่อ	การมีตัวตนร่วม	ความถี่ของการเข้าประชุม	เนื้อหาในการประชุม	การแสดงความคิดเห็น	สถานที่การประชุม	ลักษณะของกลุ่ม	แนวทางการดำเนินงาน	การสนับสนุนกลุ่ม
เปรี้ยว	- เข้าร่วมทุกครั้ง	- 1 ครั้ง/เดือน	- การติดตามความคืบหน้าของงานครั้งที่ผ่านมา	- แสดงความคิดเห็นของตนเองได้อย่างเต็มที่	- มีสวิต	- เป็นกลุ่มตามอาชีพ/ความสนใจ	- ตามความถนัดและความสนใจของแต่ละคน	- ครอบครัวยุคใหม่
นวด	- เข้าร่วมทุกครั้ง	- 1 ครั้ง/เดือน	- ตามวาระการประชุม	- ช่วยกันคิดและพูด	- บ้านคณะกรรมการ	- เป็นกลุ่มตามธรรมชาติ	- ตามความถนัดและความสนใจ	- ครอบครัวยุคใหม่
อ้อม	- เข้าร่วมทุกครั้ง	- 1 ครั้ง/เดือน	- เรื่องจากทางราชการ	- ช่วยกันพูด	- บ้านคณะกรรมการ	- เป็นกลุ่มตามธรรมชาติ	- แบ่งบทบาทหน้าที่กัน	- ครอบครัวยุคใหม่
หนู	- เข้าร่วมทุกครั้ง	- 1 ครั้ง/เดือน	- เรื่องศูนย์การเรียนรู้ชุมชนฯ	- ช่วยกันแก้ไขปัญหา	- ที่ทำการประธานชุมชน	- เป็นกลุ่มตามธรรมชาติ	- แบ่งบทบาทหน้าที่กัน	- ครอบครัวยุคใหม่

ตาราง ข 3 (ต่อ)

ด้านประชาคม								
ชื่อ	การมีส่วนร่วม	ความถี่ของ	เนื้อหาในการ	การแสดง	สถานที่การ	ลักษณะของกลุ่ม/ การเป็นสมาชิกกลุ่ม	แนวทางการ	การสนับสนุน
	การเข้า	ประชุม	ประชุม	ความคิดเห็น	ประชุม	กลุ่ม	ดำเนินงาน	กลุ่ม
	ประชุม							
จิตต์	- เข้าร่วม ทุกครึ่ง	- 1 ครั้ง/ เดือน	- การติดตาม ความคืบหน้า ของงานครั้งที่ ผ่านมา	- แสดงความ คิดเห็นของ ตนเองได้อย่าง เต็มที่	- มีสวิต	- เป็นกลุ่มตาม ธรรมชาติ	- ตามความ นัดและ ความสนใจ ของแต่ละคน	- ครอบครั้ว - กศน. - มหาวิทยาลัย
แก่นมไธ	- เข้าร่วม ทุกครึ่ง	- 1 ครั้ง/ เดือน	- ตามวาระ การประชุม	- ช่วยกันคิด และพูด	- ที่ทำการ ประชาชนชุมชน	- เป็นกลุ่มตาม ธรรมชาติ	- ตามความ นัดและ ความสนใจ ของแต่ละคน	- ครอบครั้ว - กศน.
หวาน	- เข้าร่วม ทุกครึ่ง	- 1 ครั้ง/ เดือน	- เรื่องจากทาง ราชการ	- ช่วยกันพูด	- ที่ทำการ ประชาชนชุมชน	- เป็นกลุ่มตาม ธรรมชาติ	- แบ่งบทบาท หน้าที่กัน	- ครอบครั้ว
เหล่า	- ไม่ได้เข้า	- ไม่ทราบ	- ไม่ทราบ	- ไม่ทราบ	- ที่ทำการ ประชาชนชุมชน	- เป็นกลุ่มตาม ธรรมชาติ	- ไม่ทราบ	- ครอบครั้ว - กศน.

ตาราง ข 3 (ต่อ)

ด้านประชาคม								
ชื่อ	การมีส่วนร่วม	ความถี่ของ	เนื้อหาในการ	การแสดง	สถานที่การ	ลักษณะของกลุ่ม/ การเป็นสมาชิกกลุ่ม	แนวทางการ	การสนับสนุน
	การเข้า	ประชุม	ประชุม	ความคิดเห็น	ประชุม	การประชุม	ดำเนินงาน	กลุ่ม
มา	- เข้าร่วม	- 1 ครั้ง/ เดือน	- การติดตาม ความคืบหน้า ของงานครั้งที่ ผ่านมา	- แสดงความ คิดเห็นของ ตนเองได้อย่าง เต็มที่	- มีชีวิต	- เป็นกลุ่มตาม ธรรมชาติ	- ตามความ ถนัดและ ความสนใจ ของแต่ละคน	- ครอบครั้ว - กศน. - มหาวิทยาลัย
แอน	- เข้าร่วม	- 1 ครั้ง/ เดือน	- ตามวาระ การประชุม	- ช่วยกันคิด และพูด	- ที่ทำการ ประธานชุมชน	- เป็นกลุ่มตาม ธรรมชาติ	- แบ่งบทบาท หน้าที่กัน	- ครอบครั้ว - กศน.

ตาราง ข 3 (ต่อ)

ชื่อ	ด้านสิ่งแวดล้อม		
	ลักษณะสภาพแวดล้อมในอดีต	ลักษณะสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน	แนวโน้มสภาพแวดล้อมในอนาคต
พัฒนา	- มีความเป็นธรรมชาติสูง - การเดินทางไปมาค่อนข้างลำบาก - พึ่งพาธรรมชาติ เช่นน้ำดื่ม น้ำใช้ อาหาร	- จำนวนคนที่เพิ่มขึ้น - ต้นไม้ที่ลดจำนวนลง - จำนวนคนที่เพิ่มขึ้น - ต้นไม้ที่ลดจำนวนลง - ต้นไม้ไม่มีจำนวนลดลง	- อาจจะมีปัญหาเรื่องขาสภาพแวดล้อมเข้ามาในชุมชน - ปัญหาน้ำเน่าเสียเพิ่มมากขึ้น - ปัญหาน้ำเน่าเสียเพิ่มมากขึ้น
อยู่สุข	- พึ่งพาธรรมชาติ เช่นน้ำดื่ม น้ำใช้ อาหาร	- ต้นไม้ที่ลดจำนวนลง - ต้นไม้ไม่มีจำนวนลดลง	- อาจจะมีปัญหาเรื่องขาสภาพแวดล้อมเข้ามาในชุมชน - ปัญหาน้ำเน่าเสียเพิ่มมากขึ้น - ปัญหาน้ำเน่าเสียเพิ่มมากขึ้น
เมือง	- พึ่งพาธรรมชาติ เช่นน้ำดื่ม น้ำใช้ อาหาร - ไม่มีไฟฟ้าใช้ ไม่มีโทรศัพท์	- มีการเดินทางสะดวกสบายขึ้น - น้ำในลำคลองสามารถใช้ในการเกษตรได้ - คนที่เพิ่มจำนวนขึ้น	- อาจจะมีปัญหาเรื่องขาสภาพแวดล้อมเข้ามาในชุมชน - ปัญหาน้ำเน่าเสียเพิ่มมากขึ้น - ปัญหาน้ำเน่าเสียเพิ่มมากขึ้น - จำนวนคนจะเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม
แสนดี	- การเดินทางไปมาค่อนข้างลำบาก - อากาศดีมาก ในช่วงกลางวันก็ไม่ร้อนจัด	- คนที่เพิ่มจำนวนขึ้น	
ใจดี	- ต้นไม้มาก		
ใหม่	- พึ่งพาธรรมชาติ เช่นน้ำดื่ม น้ำใช้ อาหาร	- ต้นไม้ลดจำนวนลง	- ปัญหาน้ำเน่าเสียเพิ่มมากขึ้น
ฝน	- พึ่งพาธรรมชาติ เช่นน้ำดื่ม น้ำใช้ อาหาร	- จำนวนคนที่เพิ่มขึ้น	- อาจจะมีปัญหาเรื่องขาสภาพแวดล้อมเข้ามาในชุมชน - ปัญหาน้ำเน่าเสียเพิ่มมากขึ้น
มอง	- มีความเป็นธรรมชาติสูง	- จำนวนคนที่เพิ่มขึ้น	
เปรี้ยว	- พึ่งพาธรรมชาติ เช่นน้ำดื่ม น้ำใช้ อาหาร	- จำนวนคนที่เพิ่มขึ้น	- อาจจะมีปัญหาเรื่องขาสภาพแวดล้อมเข้ามาในชุมชน

ตาราง ข 3 (ต่อ)

ชื่อ	ด้านสิ่งแวดล้อม		
	ลักษณะสภาพแวดล้อมในอดีต	ลักษณะสภาพแวดล้อมในอดีต	แนวโน้มสภาพแวดล้อมในอนาคต
นวด	- พึ่งพาธรรมชาติ เช่นน้ำดื่ม น้ำใช้ อาหาร - ไม่มีไฟฟ้าใช้ ไม่มีโทรศัพท์	- ต้นไม้มีจำนวนมาก - มีการเดินทางสะดวกสบายขึ้น - น้ำในลำคลองสามารถใช้ในการเกษตรได้	- อาจจะมีปัญหาเรื่องยาเสพติดเข้ามาในชุมชน - ปัญหาน้ำเน่าเสียเพิ่มมากขึ้น - ปัญหาน้ำเน่าเสียเพิ่มมากขึ้น - จำนวนคนจะเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม
ฮ่อม	- อากาศดีมาก ในช่วงกลางวันก็ไม่ร้อนจัด	- คนที่เพิ่มจำนวนขึ้น	
หนู	- ต้นไม้มาก		
จิตดี	- พึ่งพาธรรมชาติ เช่นน้ำดื่ม น้ำใช้ อาหาร	- ต้นไม้ลดจำนวนลง	- ปัญหาน้ำเน่าเสียเพิ่มมากขึ้น
แจ่มใส	- พึ่งพาธรรมชาติ เช่นน้ำดื่ม น้ำใช้ อาหาร	- จำนวนคนที่เพิ่มขึ้น	- อาจจะมีปัญหาเรื่องยาเสพติดเข้ามาในชุมชน
หวาน	- พึ่งพาธรรมชาติ เช่นน้ำดื่ม น้ำใช้ อาหาร	- จำนวนคนที่เพิ่มขึ้น	- ปัญหาน้ำเน่าเสียเพิ่มมากขึ้น
เหลา	- พึ่งพาธรรมชาติ เช่นน้ำดื่ม น้ำใช้ อาหาร	- ต้นไม้มีจำนวนมาก	- อาจจะมีปัญหาเรื่องยาเสพติดเข้ามาในชุมชน
มา	- ไม่มีไฟฟ้าใช้ ไม่มีโทรศัพท์	- มีการเดินทางสะดวกสบายขึ้น	- ปัญหาน้ำเน่าเสียเพิ่มมากขึ้น
แอน	- การเดินทางไปมาค่อนข้างลำบาก	- น้ำในลำคลองสามารถใช้ในการเกษตรได้	- ปัญหาน้ำเน่าเสียเพิ่มมากขึ้น

ตาราง ข 3 (ต่อ)

ด้านจริยธรรม/ศาสนา			
ชื่อ	ความถึงของการประกอบศาสนกิจ	ความพอเพียงของศาสนกิจ	พฤติกรรมด้านจริยธรรม
พัฒนา	- การละหมาด 5 ครั้ง/วัน	- มีความพอเพียง	- วิทยุใหญ่จะก่อนข้างเครงครัดกับการ ประกอบศาสนกิจ - ให้ความเคารพนับถือกัน
อยู่สุข	- การละหมาด 5 ครั้ง/วัน	- มีความพอเพียง	- ชัดหลักคำสอนตามศาสนาในการ ดำเนินชีวิต - เด็กเชื่อฟัง และปฏิบัติตาม
เมือง	- การละหมาด 5 ครั้ง/วัน	- ไม่ค่อยพอเพียง	- ให้ความเคารพนับถือกัน
แดนดี	- การละหมาด 5 ครั้ง/วัน	- มีความพอเพียง	- เด็กมีความเกรงใจผู้ใหญ่
ใจดี	- การละหมาด 5 ครั้ง/วัน	- มีความพอเพียง	- ให้ความเคารพนับถือกัน
ใหม่	- ประกอบศาสนากิจทุกวัน	- ไม่ค่อยพอเพียง	- สามารถปรึกษาหารือกันได้
ฝน	- การละหมาด 5 ครั้ง/วัน	- มีความพอเพียง	- ให้ความเคารพนับถือกัน
มอง	- ประกอบศาสนากิจทุกวัน	- มีความพอเพียง	- เด็กเชื่อฟัง และปฏิบัติตาม
เปรี้ยว	- การละหมาด 5 ครั้ง/วัน	- มีความพอเพียง	- สามารถปรึกษาหารือกัน

ตาราง ข 3 (ต่อ)

ด้านจริยธรรม/ศาสนา				
ชื่อ	ความถี่ของการประกอบศาสนกิจ	ความพอเพียงของศาสนกิจ	พฤติกรรมด้านจริยธรรม	ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก
นวล	- การละหมาด 5 ครั้ง/วัน	- มีความพอเพียง	- ชี้หลักคำสอนตามศาสนาในการดำเนินชีวิต	- ให้ความเคารพนับถือกัน
อ้อม	- การละหมาด 5 ครั้ง/วัน	- มีความพอเพียง	- การไม่เบียดเบียนผู้อื่น	- เด็กเชื่อฟัง และปฏิบัติตาม
หนู	- การละหมาด 5 ครั้ง/วัน	- มีความพอเพียง	- การมาเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น	- ให้ความเคารพนับถือกัน
จิตดี	- การละหมาด 5 ครั้ง/วัน	- มีความพอเพียง	- การบริจาคทานทุกปี	- เด็กมีความเกรงใจผู้ใหญ่
แจ่มใส	- การละหมาด 5 ครั้ง/วัน	- มีความพอเพียง	- การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้ด้อยกว่า	- ให้ความเคารพนับถือกัน
หวาน	- การละหมาด 5 ครั้ง/วัน	- มีความพอเพียง	- การปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา	- สามารถปรึกษาหารือกันได้
เหล่า	- การละหมาด 5 ครั้ง/วัน	- มีความพอเพียง	- การเอื้อเฟื้อกับญาติมิตร และเพื่อนบ้าน	- ให้ความเคารพนับถือกัน
มา	- การละหมาด 5 ครั้ง/วัน	- มีความพอเพียง	- การบริจาคทาน	- เด็กเชื่อฟัง และปฏิบัติตาม
เอน	- การละหมาด 5 ครั้ง/วัน	- มีความพอเพียง	- ชี้หลักคำสอนตามศาสนาในการดำเนินชีวิต	- สามารถปรึกษาหารือกัน

ตาราง ข 3 (ต่อ)

ด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี					
ชื่อ	ช่องทางการรับ	ความถี่ของการรับข้อมูล	การต่อยอดข้อมูล	ความสำคัญของคุณข้อมูล	
พัฒนา	- โทรศัพท์	- ทุกวัน	- นำข้อมูลเรื่องการแข่งขัน มาทดลองทำ เช่น การแยกขยะ เพื่อทำปุ๋ยหมัก	- ทุกวัน	- ต้องนำความรู้ใหม่ๆ มาเพื่อพัฒนาชุมชน
อยู่สุข	- โทรศัพท์	- ทุกวัน	- นำความรู้มาใช้ในการป้องกันสัตว์เลี้ยง เช่น ช้างหัวदनกระบาด ก็ต้องหมั่นดูแลรักษาความสะอาด	- ใช้ 3 ครั้ง/สัปดาห์	- จำเป็นมาก ต้องเท่าทันคนอื่น
เมือง	- โทรศัพท์	- ทุกวัน	- นำความรู้จากข่าวไปสอนหนังสือ พัฒนาความคิดเด็กนักเรียน	- ใช้ 3 ครั้ง/สัปดาห์	- ทำให้ไม่ตกเป็นเหยื่อของคนฉลาด
แสนดี	- โทรศัพท์	- ทุกวัน	- นำไปบอกต่อ	- ทุกวัน	- ต้องเท่าทันคนอื่น
ใจดี	- โทรศัพท์	- ทุกวัน	- นำความรู้มาปรับใช้ในการทำเกษตรของตนเอง	- ทุกวัน	- สำคัญ เพราะต้องรู้ข่าว
ใหม่	- หนังสือพิมพ์ - โทรศัพท์	- 3 วัน/สัปดาห์	- พัฒนาตนเองในเรื่องทักษะ และการรู้จักคิดวิเคราะห์เชื่อมโยง	- ใช้ 3 ครั้ง/สัปดาห์	- ทำให้ไม่ตกเป็นเหยื่อของคนฉลาด
ฝน	- หนังสือพิมพ์	- 3 วัน/สัปดาห์	- นำความรู้มาปรับใช้ในการทำเกษตรของตนเอง	- ใช้ 3 ครั้ง/สัปดาห์	- ต้องเท่าทันคนอื่น
มอง	- โทรศัพท์	- ทุกวัน	- นำความรู้มาปรับใช้ในการทำเกษตรของตนเอง	- ไม่ค่อยได้ใช้	- ต้องเท่าทันคนอื่น
เปรี้ยว	- โทรศัพท์	- ทุกวัน	- นำความรู้มาปรับใช้ในการทำเกษตรของตนเอง	- ไม่ค่อยได้ใช้	- ต้องเท่าทันคนอื่น

ตาราง ข 3 (ต่อ)

ชื่อ	ด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี			ความสำคัญของผู้มูล
	ช่องทางการรับ สื่อ	ความถี่ของการ รับข้อมูล	การต่อยอดข้อมูล	
นวล	- โทรศัพท์	- ทุกวัน	- นำข้อมูลมาบอกต่อให้ลูกกับหลาน หรือคนในชุมชน ได้ทราบ	- ต้องนำความรู้ใหม่ๆ มา เพื่อพัฒนาชุมชน
อ้อม	- โทรศัพท์	- ทุกวัน	- การป้องกันตนเองจากโรคระบาด	- ต้องเท่าทันคนอื่น
หนู	- โทรศัพท์	- 3 วัน/สัปดาห์	- นำไปบอกต่อ	- ทำให้ไม่ตกเป็นเหยื่อ ของคนฉลาด
จิตติ	- โทรศัพท์	- ทุกวัน	- นำความรู้มาปรับใช้ในการทำเกษตรของตนเอง	- ต้องเท่าทันคนอื่น
แจ่มใส	- โทรศัพท์	- ทุกวัน	- พัฒนาตนเองในเรื่องทักษะ และการรู้จักคิดวิเคราะห์ เชื่อมโยง	- ต้องนำความรู้ใหม่ๆ มา เพื่อพัฒนาชุมชน
หวาน	- โทรศัพท์	- ทุกวัน	- นำความรู้มาปรับใช้ในการทำเกษตรของตนเอง	- ต้องเท่าทันคนอื่น
เหลา	- โทรศัพท์	- ทุกวัน	- นำความรู้มาปรับใช้ในการทำเกษตรของตนเอง	- ต้องเท่าทันคนอื่น
มา	- โทรศัพท์	- ทุกวัน	- นำไปบอกต่อ	- ต้องเท่าทันคนอื่น
แอน	- โทรศัพท์	- 3 วัน/สัปดาห์	- นำความรู้มาปรับใช้ในการทำเกษตรของตนเอง	- ต้องเท่าทันคนอื่น

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-ชื่อสกุล	นางสาวธันวดี คอนวิเศษ
ประวัติการศึกษา	-ประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2545 - ครุศาสตร์บัณฑิต สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2544
ที่อยู่ปัจจุบัน	121 หมู่ 1 ต.สองห้อง อ.เมือง จ.บุรีรัมย์